

II 20526 L

ION DONAT

DOMENIUL DOMNESC ÎN TARA ROMÂNEASCĂ

(SEC. XIV - XVI)

B. INST. ISTORIE
A. R. S. R.

III
II 20526

L

BIBLIOTECA ENCICLOPEDICĂ
DE ISTORIE A ROMÂNIEI

BE

editura
enciclopedică

**DOMENIUL DOMNESC ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ
(SEC. XIV – XVI)**

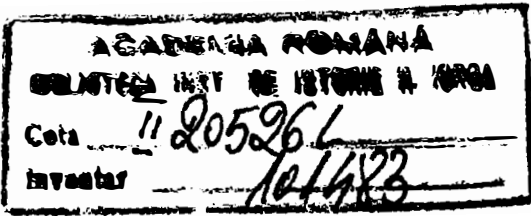
Coordonatorul colecției: Șerban Papacostea

ION DONAT

DOMENIUL DOMNESC
ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ
(SEC. XIV – XVI)

Ediție îngrijită de
GHEORGHE LAZĂR

EDITURA ENCICLOPEDICĂ
BUCUREȘTI, 1996

CUVÂNT ÎNAINTE

Timp de milenii, până în vremea revoluțiilor urbane și industriale, pământul a fost în viața societăților umane sursa principală de avuție și putere. Stăpânirea pământului a constituit fundamentul pe care s-au structurat relațiile sociale și raporturile politice în lumea arhaică. Cunoașterea cât mai temeinică a formelor de stăpânire a pământului, a raporturilor sociale generate de ele, este cheia înțelegerii unora din cele mai însemnate realități ale trecutului omenirii.

Și în lumea românească medievală, stăpânirea pământului a fost temelia structurării principalelor categorii sociale, a determinării raporturilor stabilite între ele și, produs superior al acestor sedimentări, a încheșării și evoluției sistemului de guvernare a societății.

Ca pretutindeni în Europa medievală, și în societatea românească a acelei vremi, *domeniul* a constituit realitatea social-economică precumpănitoare. Orice contribuție la cunoașterea acestei realități structurale e un pas însemnat în direcția înțelegerii, la nivelul factorilor determinanți, a trecutului românesc în îndelungatul răstimp al predominării economiei agrare.

Nimeni în istoriografia românească nu a abordat mai cuprinzător și mai pătrunzător această realitate esențială a lumii românești medievale decât Ion Donat. Spirit lucid și cercetător pasionat, el a îmbinat în chip fericit competențe multiple care și-au pus pecetea asupra scrierilor sale.

Istoric prin vocația sa fundamentală, Ion Donat și-a îndreptat de timpuriu cercetările spre problematica istoriografică majoră, în spiritul novator al școlii istorice și sociologice din vremea sa, care i-au influențat gândirea și activitatea. Satul românesc și răspândirea sa teritorială, raportul dintre ariile geografice și tipologia stăpânirii pământului, trecutul etnic și social în lumina toponimiei, marele domeniu boieresc, mănăstiresc și domnesc în evul mediu românesc, sunt câteva din preocupările sale principale și tot atâtea arii de cercetare larg înnoite de investigațiile sale.

Scrierile cuprinse în volumul de față sunt rezultatul unui vast efort de investigare a materialului documentar privitor la Țara Românească în secolele XIV—XVI, material pe care cel dintâi în istoriografia românească autorul a avut posibilitatea să-l folosească în totalitatea sa în scopul elucidării complexului de aspecte esențiale cuprinse în problematica domeniului. Urmărind domnie cu domnie și sat cu sat evoluția domeniului

domnesc, supunând vastul material documentar adunat analizei cantitative, descifrând sensurile reale ale textului documentelor, uneori criptice sau confuze, autorul nu numai că a reușit să reconstituie structura și variațiile fondului funciar stăpânit de domnii Țării Românești, de la Nicolae Alexandru la Mihai Viteazul, dar a surprins și lămurit și câteva din implicațiile social-politice ale chestiunii: raporturile domniei cu boierimea, confiscările de stăpâniri boierești și primenirile boierimii în funcție de politica domniei față de domeniul boieresc, reflexele sociale ale luptei pentru putere la nivelul forțelor dominante, anume procesul de aservire a țăranimii libere — rumânirea — și cel invers al cnezirii sau eliberării din șerbie.

Cartea *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV—XVI)* cuprinde nu numai analize temeinice și răsplătitoare pentru istoriografia română a unor probleme esențiale ale evului mediu românesc dar și chintesența însăși a gândirii și metodei istorice superioare care caracterizează întreaga operă a lui Ion Donat.

ȘERBAN PAPACOSTEA

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față reproduce, în ordinea fixată de autor, trei studii (dintre care două sunt inedite: *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV—XVI)*; *Domeniul Craioveștilor*), care prin structura, problematica abordată și modul de analiză constituie un tot unitar.

La realizarea acestei ediții am beneficiat de un exemplar dactilografiat al manuscrisului care, din motive necunoscute, nu a fost revizuit de autor, ceea ce explică unele mărunte erori ce apar în text. În ceea ce privește studiul *Statele lui Mihai Viteazul*, el este publicat tot după dactilograma autorului, care nu prezintă deosebiri față de textul apărut în *SMIM*, IV (1960). Totodată, menționăm că studiile reunite în acest volum au fost redactate în perioade diferite, în intervalul anilor '50—'60, după cum se constată și din faptul că autorul a utilizat *raionul* ca element de identificare geografică a toponimelor, unitate administrativă desființată prin legea din 1968.

Intervenția noastră tacită în text a constat, în special, în următoarele:

a. *uniformizarea sistemului de referințe bibliografice*. Existența unor inadvertențe (abrevieri diferite pentru același titlu, folosirea de ediții diferite pentru aceeași lucrare, titluri citate eronat etc.), datorate în mare măsură *redactării în etape diferite* a acestor studii, precum și prezența unor lacune, destul de numeroase, în ceea ce privește trimiterea bibliografică (în special în cazul periodicelor — an, volum, număr etc.), ne-a determinat, pe de o parte, să modificăm și să uniformizăm notele din subsol (lucrările fiind citate prescurtat), iar pe de altă parte, să elaborăm o *listă bibliografică și de abrevieri*, unde au fost oferite toate elementele de control. Aceleași norme de elaborare a trimitelilor au fost aplicate și în cazul studiului *Domeniul Craioveștilor*, în care, în cea mai mare parte, notele fuseseră inserate în text de către autor.

b. *revizuirea identificării toponimelor*. Redactarea studiilor în perioada de timp amintită mai sus a impus autorului folosirea *raionului* ca reper geografic în procesul de identificare a toponimelor. De aceea, am considerat oportună modificarea acestei situații, folosind drept criteriu realitatea administrativă contemporană documentelor și problematicii abordate, în speță, raportarea la județele istorice; de altfel, acest criteriu este folosit și în cazul noii colecții de documente istorice medievale, *DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA*.

c. *actualizarea cotelor de referință*, în cazul acelor trimiteri la documente din fonduri astăzi dispărute, reorganizate sau transferate.

d. ortografia și punctuația au fost actualizate conform normelor în vigoare.

Toate aceste intervenții au fost aplicate și în cazul studiului *Satele lui Mihai Viteazul*; în ceea ce privește documentul reprodus la pag. 236—237 am aplicat normele de transcriere folosite astăzi la colecția *D.R.H.*

Așa cum autorul menționează încă de la început, la baza demersului său științific s-a aflat colecția *Documente privind istoria României*, seria B. (*Țara Românească*); nu am considerat necesar să adnotăm trimiterile documentare raportându-ne la noua colecție, fie și numai pentru faptul că nici până în prezent nu s-a reușit publicarea întregului fond documentar ce acoperă cronologic perioada de timp cercetată în aceste studii.

GHEORGHE LAZĂR

București, 27 august 1996

BIBLIOGRAFIE

- Archiva istorică* = Hasdeu, B.P., *Archiva istorică a României. Colecțiune critică de documente asupra trecutului român, începându de la timpii cei mai depărtați și până la annulu 1800*, t. II, București, 1866.
- Archivu pentru filologia și istoria* = Cipariu, Tim., *Archivu pentru filologia și istoria*, Blaj, 1867—1871.
- Archiva Societății* = Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași, an I, 1889.
- Arion, *Ce înțeles au avut actele de donațiuni* = Arion, Dinu C., *Ce înțeles au avut actele de donațiuni domnești de pământ la începuturile voievodatelor*, în vol. *Două studii de istorie a dreptului românesc*, București, 1942.
- Idem, *Cnejii (chinejii) români* = Arion, Dinu C., *Cnejii (chinejii) români. Contribuții la studiul lor*, București, 1938.
- Idem, *Despre prerogativele* = Arion, Dinu C., *Despre prerogativele marilor boeri moldoveni înainte de Ștefan cel Mare*, în vol. *Două studii...*
- Idem, *Încercare asupra dominiului eminent* = Arion, Dinu C., *Încercare asupra dominiului eminent în Principatele Munteniei și Moldovei în secolele XV și XVI*, în vol. *Închinare lui N. Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931.
- Idem, *Vlahii, clasă socială* = Arion, Dinu C., *Vlahii, clasă socială în voievodatele românești*, București, 1940.
- Bălcescu, *Istoria românilor* = Bălcescu, N., *Istoria românilor sub Mihaiu-vodă Viteazul*, precuvântare și note de A.I. Odobescu, București, 1878.
- Idem, *Opere* = Bălcescu, N., *Opere*, ed. G. Zane, vol. I/1, București, 1940.
- Beheim, *Gedicht über* = Beheim, Michael, *Gedicht über den Woiwoden Wlad II Drakul. Mit historischen und kritischen Erläuterungen*, ed. Gr. Conduratu, București, 1903.
- Bianu, *Documente românești* = Bianu, Ioan, *Documente românești reproduse după originale sau după fotografii*, p. I, *Epoca dinainte de Mateiu Basarab (1632) și Vasile Lupu (1634)*, t. I, fasc. 1—2, (1576—1632), București 1907.
- Bogdan, *Despre cnejii români* = Bogdan, Ioan, *Despre cnejii români*, în *AARMSI*, s. II, t. XXVI (1903—1904).

Idem, *Documente* = Bogdan, Ioan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, București, 1905.

Idem, *Documente și registre* = Bogdan, Ioan, *Documente și registre privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Ungaria în secolul XV și XVI*, București, 1902.

Idem, *Luptele românilor* = Bogdan, Ioan, *Luptele românilor cu turcii până la Mihai Viteazul. Cultura veche românească. Două conferințe...*, București, 1898.

Idem, *Patru documente* = Bogdan, Ioan, *Patru documente de la Mihai Viteazul ca domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei în Prinos lui D.A. Sturdza la împlinirea celor șaptezeci de ani*, București, 1903.

Brezoianu, *Vechile instituțiuni* = Brezoianu, I., *Vechile instituțiuni ale României (1327—1866)*, București, 1882.

Cantemir, *Descrierea Moldovei* = Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, trad. G. Pascu, București, 1923.

Chalcocondil, *Expuneri istorice* = Chalcocondil, Laonic, *Expuneri istorice*, ed. V. Grecu, București, 1958.

Conea, Donat, *Contribution* = Conea, Ion; Donat, Ion, *Contribution à l'étude de la toponymie péchéenne — comane de la plaine roumaine du Bas Danube*, în *Contributions onomastiques publiées à l'occasion du Ve Congrès International de Sciences onomastiques à Munich du 24 au 28 Août 1958*, București, 1958.

Corfus, *Corespondență* = Corfus, I., *Corespondență inedită asupra relațiilor dintre Mihai Viteazul și Polonia*, Cernăuți, 1935.

Costăchel, *Domeiul feudal* = Costăchel, V., *Domeiul feudal*, în vol. *Viața feudală*.

Idem, *Dreptul feudal* = Costăchel, V., *Dreptul feudal și „preadalica“*, în *RI*, an XXXI (1945), nr. 1–2.

Costin, *Opere* = Costin, Miron, *Opere*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1958.

Crăciun, *Cronicarul Szamosközy* = Crăciun, Ioachim, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români*, Cluj, 1928.

Cronologia tabelară = *Cronologia tabelară* în *Operele lui Constantin Cantacuzino*, ed. N. Iorga, București, 1901.

D.I.R. = *Documente privind istoria României*, B, *Țara Românească*, veacul XIII-XIV-XV, vol. I (1247—1500); veacul XVI, vol. I (1501—1525), II (1526—1550), III (1551—1570), IV (1571—1580), V (1581—1590), VI (1591—1600); veacul XVII, vol. I (1601—1610), II (1611—1615), III (1616—1620), IV (1621—1625), București, 1951—1954.

D.I.R., *Introducere* = *Documente privind istoria României, Introducere*, vol. I–II, București, 1956.

Donat, *Așezările omenesti* = Donat, Ion, *Așezările omenesti din Țara Românească în sec. XIV–XVI*, în *Studii*, IX (1956), nr. 6.

Idem, *Cu privire* = Donat, Ion, *Cu privire la domnia lui Vlad Înecatul*, în *SMIM*, vol. IX (1976).

Idem, *Despre numele* = Donat, Ion, *Despre numele Olteniei*, în *AO*, XIII (1934), nr. 74—76.

Idem, *Domeniul mănăstiresc* = Donat, Ion, *Domeniul mănăstiresc din Țara Românească în secolele XIV—XVI* (în ms.).

Idem, *Hotarele Olteniei* = Donat, Ion, *Hotarele Olteniei*, în *AO*, XVI (1937), nr. 92-94.

Donat, Papacostea, Retegan, *Moldova* = Donat, Ion; Papacostea, Șerban; Retegan, Gh., *Moldova dintre Carpați și Siret în 1720* (în ms.).

Dragomir, *Documente nouă* = Dragomir, Silviu, *Documente nouă privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul în secolii XV și XVI*, București, 1927.

Ducas, *Istoria* = Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341—1462)*, ed. V. Grecu, București, 1958.

Dzialynski, *Collectanea* = Dzialynski, A.T., *Collectanea vitam resque gestas I. Zamoiscii illustrantia*, Posnan, 1861.

Etymologicum Magnum Romaniae = Hasdeu, Petriceicu B., *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, vol. III-IV, București, 1893—1898.

Filitti, *Arhiva* = Filitti, I.C., *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, 1919.

Idem, *Banatul Olteniei* = Filitti, I.C., *Banatul Olteniei și Craioveștii*, Craiova, 1932 (extras din *AO*, an XI (1932), nr. 59—60, 61—62, 63—64).

Idem, *Craioveștii* = Filitti, I.C., *Craioveștii și rolul lor politic*, în *AO*, XIV (1935), nr. 77—78 (extras).

Idem, *Despre vechea organizare* = Filitti, I.C., *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române*, în *BDP*, an IV (1929).

Idem, *Proprietatea solului* = Filitti, I.C., *Proprietatea solului în Principatele Române până la 1864*, București, 1935.

Florescu, *Divanele domnești* = Florescu, G.D., *Divanele domnești din Țara Românească, I (1389—1495)*, București, 1943.

Gâdei, *Contribuțiuni* = Gâdei, Alexandru V., *Contribuțiuni pentru istoria socială a țărănimii noastre și pentru istoria raporturilor economice dintre țărani și proprietari până la 1864*, București, 1904.

Giurescu, *Despre boieri* = Giurescu, Constantin, *Despre boieri în Studii de istorie socială*, ed. a II-a, București, 1943.

Idem, *Vechimea* = Giurescu, Constantin, *Vechimea rumâniei în ibidem*.

C. Giurescu, *Istoria românilor* = Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, ed. a III-a, vol. II/1, București, 1940.

Greceanu, *Genealogiile* = Greceanu, Șt. D., *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, publicat de Paul Șt. Greceanu, vol. II, București, 1914.

Idem, *Șirul voievozilor* = Greceanu, Șt., D., *Șirul voievozilor cu divane și note*, București, 1907.

Grecov, *Țăranii în Rusia* = Grecov, B.D., *Țăranii în Rusia. Din timpurile cele mai vechi și până în sec. al XVII-lea*, București, 1952.

Grecu, *Viața Sfântului Nifon* = Grecu, Vasile, *Viața Sfântului Nifon. O redacțiune grecească inedită*, București, 1944.

Hurmuzaki = Hurmuzaki, E. de (și colab.), *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I/2 (1346—1450), II/1 (1451—1575), II/4 (1531—1552), III/1 (1576—1599), IV/2 (1600-1650), X (1763—1844), XI (1517—1612), XV/1 (1358—1600), Supl. II/1 (1510—1600), București, 1880—1911.

Indicele numelor de locuri = *Documente privind istoria României, B. Țara Românească. Indicele numelor de locuri*, veacul XIII—XVI (1247—1600), întocmit de: Ion Donat (resp.), S. Caracaș, Gh. Cioran, N. Ghinea, M. Kandel, Gr. Popescu și Th. Rădulescu; veacul XVII (1601—1625), întocmit de Ion Donat (resp.), S. Caracaș, N. Ghinea și M. Kandel, București, 1956—1960.

Indicele numelor de persoană = *Documente privind istoria României, B. Țara Românească. Indicele numelor de persoană*, veacul XIII—XVI, întocmit de: G. Cronț (resp.), M. Alexandrescu Dersca, Ariadna Cioran, G.D. Florescu, M. Roșca-Mălai, M. Turbatu, M.D. Vlad (în ms.).

Ionescu — Gion, *Boierii Craiovesci* = Ionescu-Gion, C.I., *Boierii Craiovesci*, în *RIAF*, an VIII (1902).

Iorga, *Acte și fragmente* = Iorga, N., *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului*, vol. I, București, 1895.

Idem, *Bragă „Voevod“* = Iorga, N., *Bragă „Voevod“ al Țării Românești (1535)*, în *CL*, an XXXVII (1903).

Idem, *Constatări* = Iorga, N., *Constatări istorice cu privire la viața agrară a românilor*, București, 1908.

Idem, *Contribuțiuni* = Iorga, N., *Contribuțiuni la istoria Munteniei*, București, 1896 (extras din *AARMSI*, s. II, t. XVIII).

Idem, *Documente* = Iorga, N., *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, București, 1902.

Idem, *Inscripții* = Iorga, N., *Inscripții din bisericile României*, vol. I, București, 1905.

Idem, *Istoria* = Iorga, N., *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1935.

Idem, *Istoria poporului românesc* = Iorga, N., *Istoria poporului românesc*, trad. Otilia Teodoru-Ionescu, vol. I, București, 1922.

Idem, *Istoria românilor* = Iorga, N., *Istoria românilor*, vol. IV, (*Cavalerii*), București, 1937.

Idem, *Pretendenți* = Iorga, N., *Pretendenți domnesci în secolul al XVI-lea*, București, 1898 (extras din *AARMSI*, s. II, t. XIX).

Idem, *Studii și documente* = Iorga, N., *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. III, V, XVI, București, 1901—1909.

Isopescu, *Alcuni documenti* = Isopescu, Claudio, *Alcuni documenti inediti della fine del cinquecento*, seconda serie, în vol. *Diplomatarium italicum*, vol. I, Roma, 1925.

Istoria Țării Românești = *Istoria Țării Românești. 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu, D. Simonescu, București, 1960.

Istoriile domnilor Țării Românești = *Istoriile domnilor Țării Românești, cuprinzând istoria munteană de la început până la 1688 completate și alcătuite de Constantin Căpitanul Filipescu*, ed. N. Iorga, București, 1902.

Legrand, *Recueil de poèmes historiques* = Legrand, Em., *Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux Principautés Danubiennes*, Paris, 1877.

Lapedatu, *Mihnea cel Rău și ungerii* = Lapedatu, Al., *Mihnea cel Rău și ungerii (1508—1510)*, în *AIINC*, I (1921—1922), extras.

Idem, *Moartea lui Mihnea cel Rău* = Lapedatu, Al., *Moartea lui Mihnea cel Rău*, în *CL*, an L (1916).

Idem, *Vlad Vodă Călugăru* = Lapedatu, Al., *Vlad Vodă Călugăru (1482—1496)*, București, 1903.

Lăzărescu, *Vechimea* = Lăzărescu, Emil, *Vechimea mănăstirii Cozia* (în ms.).

Lenin, *Opere* = Lenin, V.I., *Opere alese*, ed. P.R.M., vol. I, București, 1946.

Lista dregătorilor = *Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Țării Românești în secolele XV-XVII*, întocmită de D. Mioc (resp.), C. Bălan, M. Bălan, H. Chircă, N. Stoicescu și Ștefan Ștefănescu, în *SMIM*, IV (1960).

Magazinu istoricu pentru Dacia = *Magazinu istoricu pentru Dacia*, sub redacția lui A.T. Laurian și N. Bălcescu, vol. II—IV, 1846—1847.

Mardarie Cozianul, *Lexicon* = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-romănesc și tâlcuirea numelor din 1649*, ed. Gr. Crețu, București, 1900.

Metes, *Moșiile domnilor* = Metes, Ștefan, *Moșiile domnilor și boierilor din țările române în Ardeal și Ungaria*, Arad, 1925.

Minea, *Vlad Dracul* = Minea, I., *Vlad Dracul și vremea sa*, în *CI*, an IV (1928).

Minea, Boga, *Cum se moșteneau moșiile* = Minea, I; Boga, L.T., *Cum se moșteneau moșiile în Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea? Contribuțiuni la istoria vechiului drept din Țara Românească*, vol. I—II, Iași, 1933, 1935 (extras din *CI*, an VIII—IX (1932—1933), nr. 2—3; an X—XII (1934—1936), nr. 1), *CI*, an XIII—XVI (1940), nr. 1—2.

Mircea, *Țara Românească* = Mircea, Ion Radu, *Țara Românească și închinarea raialei Brăila*, în *Balcania*, vol. IV (1941).

Idem, *Un neam de ctitori olteni* = Mircea, Ion Radu, *Un neam de ctitori olteni. Boierii Drăgoești*, în *RIB*, an I (1943), nr. 3.

Nandriș, *Documente românești* = Nandriș, Gr., *Documente românești în limba slavă din mănăstirile Muntelui Athos (1372—1658)*, București, 1937.

Năsturel, *Radu Șerban Basarab* = Năsturel, P.V., *Radu Șerban Basarab și Matei Basarab. Schițe genealogice*, în *LAR*, an XI (1907).

Nicolaescu, *Documente cu privire* = Nicolaescu, St., *Documente cu privire la istoricul mănăstirii Radu Vodă din București*, în *București*, III (1937), nr. 1—2.

Idem *Documente istorice* = Nicolaescu, St., *Documente istorice cu privire la Radu de la Afumați sau Radu Vodă cel Viteaz*, București, 1909.

Idem, *Documente istorice relative* = Nicolaescu, St., *Documente istorice relative la comuna Căcaleți sau Castra-Nova din județul Romanți*, în *AO*, VIII (1929), nr. 43—44.

- Idem, *Documente slavo-române* = Nicolaescu, St., *Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. XV și XVI*, București, 1905.
- Idem, *Domnia lui Radu Vodă Paisie* — Nicolaescu, St., *Domnia lui Radu Vodă Paisie și a fiului său Marcu voevod, 13 iunie 1535—17 martie 1545*, în *AO*, XVII (1938), nr. 97—100.
- Idem, *Domnia lui Vlad Ventilă* = Nicolaescu, St., *Domnia lui Vlad Ventilă Vodă de la Slatina în lumina unor noi documente istorice inedite, 1532—1535*, în *AO*, XV (1936), nr. 83—85.
- Idem, *Istoricul mănăstirii Sfânta Treime* = Nicolaescu, St., *Istoricul mănăstirii Sfânta Treime (Radu-Vodă) din București*, în *București*, III (1937), nr. 1—2.
- Idem, *Hrisovul* = Nicolaescu, St., *Hrisovul lui Mihai Vodă Viteazul pentru proprietățile sale din județul Romanși dat în Târgoviște, la 6 septembrie 1598*, în *AO*, X (1931), nr. 54—55.
- Idem, *Petru-Vodă cel Tânăr* = Nicolaescu, St., *Petru-Vodă cel Tânăr și Petru-Vodă Șchiopul (O chestiune controversată din istoria românilor)*, București, 1915.
- Nicolăescu-Plopșor, *O răzvrătire* = Nicolăescu-Plopșor, C.S., *O răzvrătire a țăranilor în timpul domniei lui Mihai Viteazul?*, în *AO*, VIII (1929), nr. 45—46.
- Nicolescu, *În jurul lui Basarab Laiotă* = Nicolescu, Elie, *În jurul lui Basarab Laiotă din prima jumătate a sec. XVI*, în *LAR*, vol. VIII (1904).
- Palade, *Radu de la Afumați* = Palade, T., *Radu de la Afumați*, București, 1939.
- Panaiteșcu, *Dimitrie Cantemir* = Panaiteșcu, P.P., *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, 1958.
- Idem, *Învățăturile lui Neagoe Basarab* = Panaiteșcu, P.P., *Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității*, București, 1946 (extras din *Balcania*, V (1942), nr. 1).
- Idem, *Mihai Viteazul* = Panaiteșcu, P.P., *Mihai Viteazul*, București, 1936.
- Idem, *Mircea cel Bătrân* = Panaiteșcu, P.P., *Mircea cel Bătrân*, București, 1944.
- Idem, *Orașele* = Panaiteșcu, P.P., *Orașele* în vol. *Viața feudală*.
- Idem, *Prădalica* = Panaiteșcu, P.P., *Prădalica* în *ibidem*.
- Idem, *Urme feudale* = Panaiteșcu, P.P., *Urme din vremea orânduirii feudale în vocabularul limbii române*, în *SCL*, an IX (1958), nr. 2.
- Panu, *Cercetări* = Panu, Gheorghe, *Cercetări asupra stărei țăranilor în veacurile trecute*, vol. I, p. I, București, 1910.
- Idem, *O încercare de mistificare* = Panu, Gheorghe, *O încercare de mistificare istorică sau cartea domnului R. Rosetti „Pământul, sătenii și stăpânii“*, București, 1910.
- Papiu-Ilarian, *Tesauru de monumente istorice* = Papiu-Ilarian, A., *Tesauru de monumente istorice pentru România, atâtu din vechiu tipărite câtu și manuscrise, cea mai mare parte străine, adunate, publicate cu prefațiuni și note ilustrate de....*, t. I—II, București, 1862—1863.
- Pascu, *Petru Cercel* = Pascu, Șt., *Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul sec. XVI*, Sibiu, 1944.
- Paul de Alep, *Călătoriile* = Paul de Alep, *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în țările române (1653—1656)*, trad. Emilia Cioran, București, 1900.

- Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești* = Radu Popescu Vomicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, ed. Const. Grecescu, București, 1963.
- Radovici, *Moșnenii și răzeșii* = Radovici, Sebastian, *Moșnenii și răzeșii, Originea și caracterele juridice ale proprietății lor. Studiu din vechiul drept românesc*, București, 1909.
- Rădulescu, *Juristul Andronache Donici* = Rădulescu, Andrei, *Juristul Andronache Donici*, în *AARMSI*, s. III, t. XI (1930).
- Rosetti, *Pământul* = Rosetti, Radu, *Pământul, sătenii și stăpânii din Moldova. De la origini până la 1834*, tom I, București, 1907.
- Sacerdoțeanu, *Cea dintâi pedeapsă de „hiclenie“* = Sacerdoțeanu, A., *Cea dintâi pedeapsă de „hiclenie“ în Țara Românească*, în *RI*, XXII (1936).
- Idem, *Marula* = Sacerdoțeanu, A., *Marula nu e fiica lui Mihai Viteazul*, în *Hrisovul*, I (1941).
- Idem, *Note de diplomatică* = Sacerdoțeanu, A., *Note de diplomatică românească*, în *Hrisovul*, VII (1947).
- Sava, *Documente putnene* = Sava, Aurel V., *Documente putnene. I. Vrancea, Odobești-Câmpuri, Focșani*, 1929.
- Sârbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul* = Sârbu, Ion, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul. domnul Țării Românești*, 2 vol., București, 1904—1907.
- Sevastos, *Monografia* = Sevastos, M., *Monografia orașului Ploești*, București, 1938.
- Simedrea, *Viața și traiul Sfântului Nifon* = Simedrea, Tit, *Viața și traiul Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului*, București, 1937 (extras din *BOR*, an LV, nr. 5—6).
- Stahl, *Contribuții* = Stahl, H.H., *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. I, București, 1958.
- Ștefănescu, *Bănia* = Ștefănescu, Ștefan, *Bănia în Țara Românească*, București, 1965.
- Idem, *Începuturile băniei de Craiova* = Ștefănescu, Ștefan, *Începuturile băniei de Craiova. Pe marginea unui document recent publicat*, în *SMIM*, I (1956).
- Ștefulescu, *Documente* = Ștefulescu, Alex., *Documente slavo-române relative la Gorj (1406—1665)*, Tg. Jiu, 1908.
- Idem, *Gorjul istoric* = Ștefulescu, Alex., *Gorjul istoric și pitoresc*, Tg. Jiului, 1904.
- Thunmann, *Untersuchungen* = Thunmann, *Untersuchungen über die Geschichte der Oestlichen europäischen Völker*, Leipzig, 1774.
- Tocilescu, *534 documente istorice* = Tocilescu, Gr. G., *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova, privitoare la legăturile cu Ardealul. 1346—1603*, București, 1931.
- Idem, *Documente inedite* = Tocilescu, Gr. G., *Documente inedite privitoare la istoria română. Un autograf al lui Mihai Viteazul*, în *RIAF*, an II (1884), vol. I, fasc. II.
- Urechia, *Ist. românilor* = Urechia, V.A., *Istoria românilor. Curs făcut la Facultatea de Litere din București*, vol. I—XIII, București, 1891—1901.

Uricarul = Codrescu, Theodor, *Uricariul sau colecțiune de diferite arte care pot servi la istoria românilor*, vol. IV, XI, XXII, Iași.

Veress, *Acta et epistolae* = Veress, Endre I., *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia. I. 1468—1540*, vol. I, Budapesta, 1914.

Idem, *Documente* = Veress, Andrei I., *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I, III, VI, București, 1929—1933.

Idem, *Monumenta* = Veress, Endre I., *Monumenta Vaticana Hungariae*, series secunda, tomus tertius (1592—1600), Budapesta, 1909.

Viața feudală = Panaitescu, P.P.; Costăchel, V.; Cazacu, A., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, București, 1957.

Vlădăianu, *Cei mai vechi proprietari* = Vlădăianu, Ion, *Cei mai vechi proprietari ai Cernaiei și Cotoruiei*, în *AO*, XXI (1942), nr. 119—124.

Idem, *Documente* = Vlădăianu, Ion, *Documente privitoare la moșia Vlădaia (Mehedinți)*, în *AO*, XVII (1938), nr. 95—96.

Xenopol, *Istoria Românilor* = Xenopol, A.D., *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. a III-a, îngrijită de I. Vlădescu, vol. III—V, București.

Idem, *Lupta între Dănești și Drăculești* = Xenopol, A.D., *Lupta între Dănești și Drăculești*, în *AARMSI*, s. II, t. XXX (1907—1908).

Zamfirescu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab* = Zamfirescu, Dan, *Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității*, în *RSL*, VIII (1963).

ABREVIERI

- AARMSI** = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice.
AIINC = Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj
AO = Arhivele Olteniei
BOR = Biserica Ortodoxă Română
CI = Cercetări Istorice, Iași
CL = Convorbiri Literare
LAR = Literatură și Artă Română
RDP = Revista de Drept Public
RI = Revista Istorică
RIAF = Revista de Istorie, Arheologie și Filologie
RIB = Revista de Istorie Bisericească
RSL = Romanoslavica
Studii = Studii. Revistă de Istorie
SCL = Studii și Cercetări Lingvistice
SMIM = Studii și Materiale de Istorie Medie.

*

- B.N.** = Biblioteca Națională. Colecții Speciale.
M.I.B. = Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București.

I. DOMENIUL DOMNESC ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

(*SEC. XIV—XVI*)

A. INTRODUCERE

1. Părerile istoricilor despre domeniul domnesc.

Se consideră, în genere, că dreptul de stăpânire asupra pământului, pe care-l aveau domnii Țării Românești ca, de altminteri, și ai Moldovei, în primele veacuri de după înființarea statelor, a îmbrăcat două aspecte diferite: domnul exercita mai întâi o stăpânire superioară, asupra întregului teritoriu al țării, dominiul eminent, înțeles ca o stăpânire suprapusă, care făcea din domn originea oricărui drept de proprietate; iar în al doilea rând, el ținea în stăpânire directă, la fel ca ceilalți feudali ai țării, un număr de sate și orașe, care constituiau domeniul domnesc propriu-zis. Până azi acesta din urmă nu a format obiectul nici unei cercetări speciale, deși istoricii au trebuit în repetate rânduri, să se ocupe de el, deoarece apărea în strânsă legătură cu câteva probleme de cea mai mare importanță, ca originea proprietății, caracterul întemeierii statelor și sensul dominiului eminent. Aceste opinii sunt numeroase și contradictorii. Aici vom analiza doar pe cele mai importante.

Primul istoric, care s-a ocupat de această problemă, referindu-se, cum era și firesc, la Moldova a fost **Dimitrie Cantemir**. El afirmă textual că „toată Moldova de odinioară... a fost patrimoniul unui singur domn și letopisețele și actele vechilor domni arată destul și prea destul“. Boierimea Moldovei din cele mai vechi timpuri este socotită creația domnului avându-și originea în ceata de nobili din Maramureș, care înconjura pe Dragoș în vremea descălecării. Acesta și domnii următori au împrumutat pe boieri în locuri pustii: „Fiecare era dăruit... după cum strălucea mai tare prin virtuțile sale, cu dregătorii, cu sate, cu pământ, cu care să-și ție rangul căpătat“¹. Daniile puteau fi retrase, căci „mai degrabă datina țării, decât vreo lege, se opunea la aceasta“; dar „cu toate că au fost unii domni care au luat iarăși în stăpânire moșiile date... de înaintașii lor, cu osebite sub cuvânt că au fost date unor oameni nevrednici, lucrul n-a fost însă nicicând luat în seamă... iar cei păgubiți au dobândit dreptatea și totdeauna li s-au dat îndărăt moșiile de către urmașii acestor domni“².

¹ Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 231. Afirmățiile lui Cantemir oglindeau doctrina sa monarhică, v. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir*, p. 157-159.

² Cantemir, *op. cit.*, p.98.

Opiniile lui Cantemir despre proprietate mai apar odată în secolul al XVIII-lea, dar în acest al doilea caz nu mai aveam de-a face cu păreri cuprinse în vreo lucrare istorică, ci cu punctul de vedere, dintr-un moment dat, al oficialității Moldovei. În răspunsul trimis de divan guvernatorului austriac al Bucovinei, în 1782, în legătură cu „moșiile ce le-au dat domnii“, se afirmă că „tot locul țării Moldovei dintr-un început loc domnesc au fost și... mai pe urmă stăpânitorii domnii au dat danie cui au vrut... după slujba și cinstea fiecăruia“¹. Acest punct de vedere oficial s-a schimbat însă în cursul timpului, așa încât la 1817 el a ajuns să reprezinte tocmai contrariul celor afirmate cu treizeci și cinci de ani înainte. La această dată, Obșteasca Adunare a Moldovei, chemată să refere „pentru felul proprietății în țară“, întocmește o cuprinzătoare anafora, redactată desigur de juristul Andronache Donici², prin care urma să se pună capăt procesului dintre Iordache Ruset biv vel logofăt și satele din Vrancea. Adunarea trebuia să răspundă „dacă tot cuprinsul pământului Moldovei a fost den în vechime domnesc și dacă... au fost nelocuit..., iar după vreme cea mai multă parte ar fi trecut atât la mănăstiri, cât și la familii boierești și alți pământeni, prin danii și afierosiri, pentru râvnă sau spre răsplată vreunei slujbe“. În răspunsul lor, boierii s-au întemeiat mai întâi pe „istoriile vechi“. Înainte de venirea romanilor, zic ei, „pământul Dachiei au fost lăcuit de norod“, ca și în timpul migrațiilor, când populația trăia „mai ales în părțile munților“ . „Istoricii din Bretania“ și Cantemir însuși sunt invocați pentru a arăta că „Dragoș voievod... au cuprins locurile și satele, pe care le-au lăsat la moșnașii vechi... Dragoș vodă viind au găsit pământul lăcuit... n-au discălicat pământul Moldovei, pustiu, ca să se poată prepune cum că de vreme ce... au fost pustiu, apoi dar pământul au fost domnesc“. Se caută argumente, în sprijinul acestor teze, și în hrisoavele domnilor, „care au stătut curândă vreme după Dragoș vodă, prin care se dovedește nu numai lăcuirea pământului... înainte de descălicătoare, ...ci și dreptățile moșnașilor lăcuiitori“, și din ele se trage concluzia că moșiile au fost stăpânite „den moși și strămoși“, fără să fie nevoie să se ceară lui Dragoș și urmașilor săi „scrisori spre dovada stăpânirii“. Boierii arată de asemenea „locurile care den veac au fost domnești“. Ele sunt: „1. Locurile de pustiu, adică ce nu s-au stăpânit de nimenea den nepomenit veac, cum și locuri de moșii deschisă, ce s-ar găsi între alte hotară împresurate sub nume tăinuit sau schimbat și necuprins în scrisorile megieșătelor moșii. Al 2-lea: braniștile domnești ce au fost den veac — și al 3-lea: locurile târgurilor. Acestea au fost ale domniei, care și acum dacă s-ar găsi asemenea locuri deschisă de târguri și pustii, ar fi domnești“³.

Anaforaua Obșteștei Adunări din 1817 a creat jurisprudență, concepția sa despre proprietate fiind invocată și în legătură cu stăpânirea altor moșii din Moldova⁴. Pe teren istoric, această concepție a fost preluată mai târziu de Nicolae Bălcescu: „Unii dintre istoriografii noștri — arată el — necăutând printr-o critică sănătoasă a se orienta prin întunericul ce acoperă începutul istoriei noastre, ...s-au plecat a crede că Radu Negru în Țeara Românească, ca și Bogdan Dragoș în Moldova, au fost niște concheranți, ce au

¹ *Uricariul*, XI, p. 252.

² Rădulescu, *Juristul Andronache Donici*, p. 13.

³ Textul, transcris după original, la Sava, *Documente putnene*, I, p. 186—197. Alte ediții în *Magazin istoric pentru Dacia*, II, p. 250—264 și *Uricariul*, IV, p. 325—343.

⁴ *Uricariul*, XXII, p. 176—181.

cuprins aceste țări și le-au împopulat, găsindu-le pustii. De aici s-au întemeiat a zice că tot pământul a fost proprietate a statului și că împărțirea lui în proprietăți private a urmat prin voința și dăruirea stăpânului. Nouă această părere ni se pare rătăcită... Noi găsim adevărată părerea Obșteștii Adunări a Moldovei de la 1817, care, chemată fiind a deslega această întrebare, a dovedit prin citații de istorici și acte ale domnilor, că Moldova era lăcuită la venirea lui Dragoș, că pământul era împărțit în proprietăți private și că locurile domnești erau numai locurile de pustiu, „braniștele domnești și locurile târgurilor“. Moșiile domnești vor fi fost mai rare în părțile munților, care „erau mai populați“ și unde „tot locuitorul a trebuit să-și aibe moșia sa“, pe când câmpia, „care din apăsarea năvălirii... pe alocurea rămăsese pustie, trebuie să fi rămas pe seama statului, formând aceea ce la romani se numea *ager publicus*. Din aceste locuri domnii făceau dăanii. Ele însă au trebuit să fie puține la număr, căci, curând după aceea, vedem pe domni a fi siliți a cumpăra moșii... spre a face danie vreunui boier sau a înzestra vreo mănăstire“¹.

În timpul încordării iscate în jurul problemei agrare, după jumătatea secolului trecut, cele două teze, despre originea proprietății în Principate, se regăsesc într-unele discursuri politice, broșuri și chiar studii, înțelese mai ales ca instrumente de luptă socială de pe poziții de clasă. Asupra lor nu este însă necesar să stăruim noi.

Cu **Alexandru Xenopol** se revine la concepția patrimonialității domnului, pe care am întâlnit-o mai întâi la Cantemir. Pentru el cea mai mare parte din satele domnești își au originea în descălecare; căci deși aceasta „nu a fost o cucerire, ci mai mult adăpostirea unor fugari, ...în efectele ei asupra populației orginare, ea nu se deosebi însă mult de caracterul unei supunerii violente“². „Domnul, prin ocuparea țărilor române, pune stăpânire pe o mulțime imensă³ de sate sau moșii locuite, pe care le declară domnești și apoi le dăruiește boierilor sau mănăstirilor... Moșiile domnești nu erau deci, cum susține Bălcescu, locuri de pustiu, adică acele ce nu se stăpâneau de nimeni din nepomenit veac, braniștile domnești și locurile târgurilor, ci pământuri locuite și așezate“. „Acest sistem ca domnul să se considere de stăpânul întregii țări ocupate și să dăruiască apoi părți de teritoriu înconjurării sale, fusese împrumutat de unguri de la feudalismul apusean și trecuse apoi la români, când aceștia se desfăcuseră din monarhia maghiară. Dăruirea de pământuri, care forma în apusul Europei chitul cel mai puternic al statului, deveni și în țările române mijlocul cel mai temeinic de întărire a domniei“. Posibilitățile domnului de a dăruia au fost mai mari la început, deoarece „cu timpul... moșiile domnești dispărură, absorbite de nenumăratele dăruiri, repetate fără încetare în curs de veacuri“.

Luarea în stăpânire a țării de către domn nu s-a făcut într-un singur chip, deoarece „pe unii din proprietarii găsiți... el îi lasă în proprietățile lor; le recunoaște cu alte cuvinte dreptul lor cel vechi. Aceștia sunt moșnenii în Muntenia, răzeșii în Moldova, cu proprietatea lor alodială, a cărei stăpânire domnul numai o sfințește, fără a o crea“. Dar și de această proprietate el se putea atinge „când obiceiul pământului îi învoia o asemenea atingere... Multe sate de oameni liberi la început, devin cu timpul supuse domnului și prin

¹ Bălcescu, *Opere*, p. 188—189.

² Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. III, p. 55.

³ Cuvântul „imensă“ figurează numai în ediția din 1889, vol. II, p. 182.

dăruirea lor, boierilor. Era totdeauna o pedeapsă, o degradare, ca un sat răzășesc să fie luat ca domnesc. Această pedeapsă se aplica uneori pentru omorurile întâmplare pe teritoriile lor, alteori când satul nu putea răspunde birul cu care era impus“. Despre confiscările pentru omor, se consideră că „acest mijloc, cu care s-a năpăstuit în cursul timpului multe sate răzășești, a aruncat multe din ele în rândurile șerbiei“.

Xenopol conchide că domnul avea, în afara dominiului său eminent, „proprietatea efectivă asupra părții celei mai întinse a țărilor descălecate, mai ales asupra câmpului, și de aci dreptul de a dăruia satele așezate în această regiune la persoanele pe care voia să le deosebească“. Orice domn putea să revoace însă daniile făcute de antecesorul său. Pe lângă satele domnești, tot ale domnului erau satele cuprinse în raza de stăpânire a târgurilor. Peste toate acestea, domniile erau stăpâni „numai în puterea însușirii lor de domni“ și numai pentru timpul cât se găseau în scaun¹.

Unele dintre ideile expuse de Xenopol se regăsesc și la **Ion Bogdan**, formulate încă în cuprinsul unei conferințe de la 1898. Și pentru el domnul era „stăpân pe viața și pe averea oamenilor... proprietarul suprem al pământului țării“. Deși acesta „aparținea în uzufruct vechilor locuitori, domnul putea să dăruiască dintr-însul oricât ar fi vrut boierilor sau mănăstirilor“. Cei dintâi și-au pierdut uneori moșiile, dar numai „prin crima de înaltă trădare sau prin disgrația domnului“². Aceste păreri au fost rezumate, de alt cercetător al problemei, astfel: „Toți proprietarii de moșii le aveau ca danie de la domn; pământul fusese tot domnesc“³.

Bogdan a constatat și unele deosebiri dintre Țara Românească și Moldova. În cea dintâi „pământurile erau mai toate ocupate din vechime de țărani sau de boieri; domnului îi rămăseseră puține“. În Moldova, dimpotrivă, „proprietatea nu era așa de veche... și pământurile pustii și neocupate erau încă foarte numeroase în secolul al XIV-lea“⁴.

Și o altă părere a sa interesează aici: el socotește că cnezii, care apar în actele muntene din secolul al XV-lea „nu puteau fi decât judecii satelor domnești sau ai satelor libere, nestăpânite de mănăstiri ori de boieri“⁵.

Radu Rosetti, autorul cunoscutei teorii despre clasele noastre sociale, al cărei sâmbure îl formează „cneazul înțeles ca un fel de conducător al satului, pe care îl judecă și îl administrează, dar nu-l stăpânește“, a rezolvat, în lucrarea sa despre stăpânirea pământului în Moldova, problema satelor domnești oarecum în spiritul anaforelei de la 1817 și al concepției lui Bălcescu. După Rosetti, întemeierea statului moldovenesc nu se datorește unei cuceriri, „ea n-a fost săvârșită prin violență“. Spre a-și asigura ajutorul frunțașilor românimii de la răsărit de Carpați, care după părerea autorului nu puteau fi decât cneji, „Bogdan a trebuit să se ferească de cea mai mică atingere la drepturile lor strămoșești... Atât Bogdan, cât și Lațcu, vor fi lăsat stăpânirea teritorială în starea în care o găsec, mulțumindu-se să ia ca domnești locurile pustii, satele care aparținuseră familiei

¹ Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. II, p. 148—157, 182.

² Bogdan, *Luptele românilor*, p. 44—46.

³ Giurescu, *Despre boieri*, p. 242.

⁴ Bogdan, *Despre cnejii români*, p. 30.

⁵ *Ibidem*, p. 34—35.

lui Sas și partizanilor prea compromiși ai fostului voievod, precum și acele atârnătoare de târguri¹. În alt capitol, Rosetti precizează: „Toate locurile fără stăpân, adică fără județ ereditar, fură de la începutul domniei privite ca locuri domnești. Aceste locuri domnești se pot împărți în următoarele patru categorii: a) hotarele târgurilor, b) satele ascultătoare de hotarele târgurilor..., c) braniștele (rezervele) domnești și d) celelalte locuri pustii. În satele domnești, domnul era privit ca stăpânul satului: el numea un jude sau un vataman, care îl reprezenta. Toate daniile, atât către particulari, cât și către mănăstiri, sunt făcute din aceste patru categorii de locuri. Numai prin excepțiuni vedem pe domni hărăzind câteodată sate confiscate pentru vreo pricină bine determinată, totdeauna specificată în actul de danie și care aproape exclusiv de orice alta este înalta trădare. Domnești mai deveneau și satele ai căror stăpâni mureau fără a lăsa moștenitori“.

„Numărul satelor domnești nu pare să fi fost foarte mare de la început. Aceasta reiese din faptul că vedem, chiar în secolul XV, domnii cumpărând sate pe bani gata spre a le dărui particularilor, mănăstirilor sau târgurilor. Dacă numărul satelor domnești ar fi fost mare... domnul, având belșug de sate la dispoziția lui, n-ar fi cheltuit un numerar care era foarte rar și prețios pe acea vreme, pentru a cumpăra altele de-ale particularilor“². Dania domnească era veșnică, transmisibilă moștenitorilor și putea fi dăruită, schimbată sau vândută. „Nu cunosc nici un caz de revocare a unei dăonii domnești; confiscările, precum am observat mai sus, se făceau numai pentru motive bine specificate: înaltă trădare, datorie către domnie sau crimă“. Dar, după părerea lui Rosetti, ceea ce hărăzea domnul nu era proprietatea, ci judecia³.

Ideile lui Radu Rosetti au fost aprig combătute de **Gheorghe Panu**. Această ascuțită polemică, în care poziția de clasă a celui din urmă este cât se poate de evidentă, nu ne interesează aici decât în măsura în care vine în atingere cu problema domeniului domnesc. Panu cunoștea anafora din 1817⁴, cu cele patru categorii de locuri domnești, și referindu-se la ea, conchide că acestea constituiau într-adevăr proprietatea domnească⁵. Totuși, într-alt capitol, el va adăuga: „Domnul era cel mai mare proprietar, mai cu seamă în cele dintâi veacuri, din țară. Ca să ne facem o idee ce număr însemnat de sate, de moșii și de locuri deșarte poseda, e destul să observăm că averile mănăstirești... fusese constituite, cu foarte puține excepții, numai prin daniile asupra domeniului domnesc. De asemenea... o mare parte din moșiile boierești sunt constituite tot din daniile domnești. Aceste două lucruri arată cât de redusă la început a fost proprietatea particulară și cât de vastă cea domnească... Acest domeniu nu se ținea întins într-un județ sau într-o parte a țării, proprietățile domnești erau împrăștiate pe toată întinderea țării. Cum s-a constituit acest domeniu? Istoriceste este greu de a răspunde. E sigur un lucru: că la început domnii descălători găsesc și își formează un domeniu întins din locuri pustii și din sate fără

¹ Rosetti, *Pământul*, p. 130—131.

² *Ibidem*, p. 137 și urm.

³ *Ibidem*, p. 144-145.

⁴ Panu citează pasajul dat în „Scrisorile carele au lucrare în hotarul moșiei Popeștii și Pocreaca“, în *Uricariul*, XXII, p. 179—181.

⁵ Panu, *Cercetări*, p. 89.

stăpâni și ai căror locuitori se bucurau numai de dreptul de folosință, fără a putea justifica un drept de proprietate“. La aceasta se mai adăugau hotarele târgurilor și pământurile celor ce se stingeau fără erezii¹. Pe moșiile domnești, domnii se bucurau de aceleași drepturi, pe care le aveau și ceilalți stăpâni de sate din țară. În sfârșit, Panu considera daniile domnești ca nerevocabile în principiu². „În practică însă, domnii fiind stăpâni absoluți, puteau strica daniile predecesorilor ... dacă aveau interes“³.

În opera lui **Nicolae Iorga** se găsesc numeroase opinii cu privire la stăpânirile teritoriale domnești din primele veacuri de după organizarea statelor. „Voievozii din Argeș, arată el în sinteza din 1905, găsesc în șesul cucerit pe încetul, dinspre miazănoapte, sate cu o populație de agricultori, cu „siliștii“ și „țarini“, și chiar în număr așa de mare, încât ei nu putură dărui pământuri, totul fiind acum ocupat și stăpânit. Niciodată nu e vorba de ținuturi pustii...“. Dimpotrivă, în Moldova nu este ceva rar dăruirea, către slugile „credincioase“, a unor moșii din „pustietate“⁴. Mai târziu, în lucrările prin care își construiește teza sa despre proprietate, apar idei noi și uneori contradictorii. Referindu-se iarăși la Țara Românească, el constată: „În cazuri izolate numai, domnul dăruiește pământuri care prin cumpărătură au ajuns ale sale. Nu întâlnim măcar daruri în acea pustie foarte întinsă, până târziu, în părțile de la Dunăre, care este, de drept, ca orice teren nelocuit și fără stăpân, a domniei. Se pare că în această Țară-de-jos a principatului muntean colonizarea s-a făcut de domnie de-a dreptul și nu prin mijlocirea boierilor sau mânăstirilor, aducându-se coloniști de peste Dunăre... Cumpărări de pământuri de boieri cărora, în schimbul unui cal pe an, domnul le cedează drepturile sale, se întâmplă însă pe la sfârșitul veacului al XV-lea. Dar nu e vorba de pământuri ale sătenilor, ci de altele individuale, pe care unii rari boieri le colonizaseră pe seama lor și fără act de danie, fiind ei cei dintâi ocupanți ai unor locuri fără stăpân. Sau altfel de pământuri stăpânite individual, boierește... rezultau din vreo confiscare pronunțată de domn în paguba unuia și în folosul altuia“⁵.

În Moldova „se află, mai rare ori decât în Țara Românească... sate și moșii locuite de țărani coborâtori din același moș și având în fruntea lor juzi“. Aici „se mai întâmplă... ca domnul, care era stăpân pe toate terenurile nelocuite sau neluate în stăpânire, să dăruiască din această pustie fără margini unuia dintre tovarășii săi de luptă, sfetnicii și ajutorii săi. Acesta capătă pământul încă sălbatic și necurățat... Trebuie prin urmare ca, în orice chip, să se atragă aci coloniști“⁶.

În studiul său despre moșneni și răzeși, **Sebastian Radovici** considera că, pe principiul dominiului eminent, „domnul avea chiar o proprietate efectivă asupra unor bunuri de două

¹ *Ibidem*, p. 94—95.

² „O singură“ excepție găsim. Toți domnii care au ocazie de a vorbi de daniile lui Ștefan vodă Lăcustă, declară categoric... „că acele danii să nu se păzească“, *ibidem*, p. 111.

³ *Ibidem*, p. 110.

⁴ Iorga, *Istoria poporului românesc*, p. 275.

⁵ Iorga, *Constatări*, p. 15.

⁶ *Ibidem*, p. 18, 20—21.

categorii: bunuri ce erau de drept domnești și lucruri ce deveneau domnești numai când anumite împrejurări îi permiteau să-și exercite dominiul său. Cele dintâi erau: braniștile și locurile în „pustietate“ (mari întinderi de pământ necultivate și fără sate pe ele); sloboziile, așezări sătești încuviințate pe asemenea locuri, care rămâneau în patrimoniul domnului, fiind administrate prin cneji... și care nu trebuiesc confundate cu încuviințările date particularilor „să-și facă sat“ pe moșiile lor, sau daniile în pustietate, determinate prin cât va putea locui atâtea sate“, „cât vor apuca să stăpânească îndestul pentru atâtea sate“; în fine, satele care țineau de ocolul sau de hotarul târgurilor. Cele din a doua categorie erau: satele și moșiile luate de la particulari, pentru complotare sau uneltiri dușmănoase..., pentru stricăciuni și pagube aduse lucrurilor publice; ocinile părăsite, moștenirile vacante și în fine răscumpărările. Braniștele și locurile pustii domnul nu le putea folosi decât numai colonizându-le pe seama sa sau dăruindu-le proprietarilor pentru a-și întemeia ei așezări sătești. Satele de ocoale, cele confiscate, răscumpărate etc., le putea folosi și direct, administrându-le prin cnejii, juzii, vătămanii domnești. Folosința lui pe aceste domenii, pe lângă dările obișnuite..., consta din zeciuiala produselor pământului lucrat de săteni, zecimele pescăriilor etc.; apoi din venitul apelor (dreptul exclusiv de a avea moară) și din venitul cârciumilor. Aceste din urmă venituri, împreună cu prisoasele de pământ la capetele neregulate ale hotarului erau de obicei cedate cnejilor, juzilor etc... În cercul acestor drepturi se mărginea proprietatea efectivă a domnului¹. Radovici credea că în Moldova, în vremea lui Bogdan, cnezatele luate pe seama domniei, cum și „hotarele târgurilor, care aveau o organizare municipală... anterioară descălecării, împreună cu braniștele și în general locurile pustii... erau foarte numeroase“², dar, „începând din veacul al XV-lea, fondurile domnești se răresc cu desăvârșire și domniile sunt nevoiți să cumpere de la particulari sau să apuce calea mai scurtă a deposedărilor, pentru a face hărăziri devotaților lor“³. Alta a fost situația în Țara Românească: „ea fiind mult mai populată decât Moldova, locurile de hărăzit fură mult mai restrânse ca număr“⁴.

Constantin Giurescu, pentru care proprietatea boierească, inclusiv cea a răzeșilor și moșnenilor, este anterioară domniei, s-a ocupat numai incidental de domeniul domnesc, atunci când a respins părerea lui Ion Bogdan, potrivit căreia cnejii dintr-unele documente muntene nu pot fi decât judecii satelor domnești sau ai celor libere. După Giurescu, satele domnești „n-au fost niciodată administrate de cneji și judeci. Documentele privitoare la ele fiind numeroase, organizarea lor nu-i destul de bine cunoscută“. Ea nu se deosebea întru nimic de aceea a satelor boierești și mănăstirești. În fruntea satelor domnești se găseau aceiași conducători — pârcălabii, vornicii, vătămanii etc., cu aceleași atribuții ca și la acestea... „Si lucrul e firesc. Satele domnești nu erau altceva decât tot sate boierești ajunse vremelnice în stăpânirea domniei, care le dădea iarăși boierilor și mănăstirilor, fără

¹ Radovici, *Moșnenii și răzeșii*, p. 28—30.

² *Ibidem*, p. 23.

³ *Ibidem*, p. 38.

⁴ *Ibidem*, p. 60.

ca în timpul cât le ținuse să le fi modificat felul de administrare ori îndatoririle locuitorilor“¹.

Asupra domeniului domnesc s-a oprit, în cercetările sale și **I.C. Filitti**. El constată că domnul stăpâna „mai întâi proprietățile lui personale, particulare, provenite din moșteniri, cumpărături, dani, schimb“. În al doilea rând „domnul mai avea, în calitatea lui de suveran, satele și moșiile domnești, adică domeniul statului, cum am zice azi, pământurile care nu erau proprietate particulară și care erau sau pustii, sau cultivate de muncitori cu titlul de coloni, iar nu cu titlul de proprietari“. Mai avea apoi „moșiile confiscate de la boieri vinovați, sau presupuși vinovați de viclenie... Firește că asemenea confiscări erau foarte des arbitrare, sau chiar dacă erau justificate în ochii unui domn, nu mai erau în ai succesorului său. De aceea domnii încercau să lege pe urmașii lor, rugându-i să nu strice dania..., sau înfricoșându-i cu formula blestemului... În sfârșit, mai avea domnul moșiile vacante, pentru desherență“². Din toate acestea el făcea dani, care erau revocabile, ca și cele ale particularilor, sau care puteau fi făcute „numai spre folosință temporară“. La moartea donatorului fără urmași, moșia revenea domnului. „Pământurile de origine donativă nu puteau fi înstrăinate fără consimțământul donatorului. Prin aceasta se poate explica, în unele cazuri, intervenția domnească... în tranșacțiile privitoare la moșii“, chiar dacă nu avem informații că acestea au fost de danie domnească“³.

Poate fi folosită pentru problema noastră și lucrarea lui **I. Minea și L.T. Boga**, *Cum se moșteneau moșiile în Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea*. Ocupându-se de deosebirile dintre cele două principate, autorii scriu : „Moldova a fost o țară întemeiată prin cucerire. Multă vreme a existat în Moldova un întins domeniu al domnului, din care dăruia devotaților, celor ce se distingeau în lupte. Până târziu de tot ține seria daniilor domnești , care amintesc de „pustiu“, nu în înțelesul de *desertum*, ci ca domeniu al domniei de cele mai multe ori și-n abia câteva cazuri de teritoriu nepopulat, care însă aparține domniei. Teritoriul de proprietate <domnească> era în Țara Românească foarte restrâns, ori se adăuga prin moșiile rămase prădalnice, rămase pustii. Vedem pe domni că uneori cumpără moșii, ca să poată face dani mănăstirilor etc. Domnii munteni răsplăteau devotamentul și vrednicia supușilor lor prin acordarea de scutiri, caz care în Moldova va interveni mult mai târziu. Țara Românească a vechilor Basarabi s-a format prin unirea unor organizațiuni mai vechi de stat, în care locurile fără stăpân erau foarte puține“⁴.

În concepția lui **Dinu Arion** despre proprietatea feudală, factorul hotărâtor, „de la întemeierea principatelor până la advenirea Fanarioților“, a fost „predominanța boierimii mari“. Peste clasa „vlahilor anteetatici“, care „aveau drepturi de posesiune... care îi apropiau juridicește de stăpânii de moșii și îi deosebeau de coloni“, descălecările au adus

¹ Giurescu, *Despre boieri*, p. 304—305.

² Filitti, *Proprietatea solului*, p. 80—87.

³ *Ibidem*, p. 86—87.

⁴ Minea, Boga, *Cum se moșteneau moșiile*, extras din *C.I.*, an XIII—XVI (1940), nr. 1-2, p. 49.

„concepția unui monarh care întrupa statul și căruia, conform ideilor... existente în Ungaria, îi era atribuit ca un patrimoniu, ca o ocină a lui, întregul pământ... În virtutea acestui drept de proprietate... pe bază deci de dominiu eminent, domnul făcea donațiuni. Proprietatea nu avea alt titlu, decât numai donațiunea monarhului... Titlul proprietății, în principiu ereditar, trebuia reînnoit... la o schimbare a părților, a domnului, ca și a titularului proprietății“¹.

În această lume, care avea, „ideia patrimonialității principelui“, exista însă, după Arion, un corectiv, care îl face să respingă părerea lui Xenopol despre despotismul domnului în materie de proprietate și anume faptul că puterea acestuia era îngrădită de cea a marilor boieri². Despre situația din Moldova, Arion adaugă: „Se observă... crearea succesivă de către domnie, prin concesiunile lor, numai a unei proprietăți mari... Se poate afirma că primii domni moldoveni n-au creat o proprietate mică... De obicei satul sau satele sunt date de domn numai unui singur titular, fie că aceste donațiuni sunt formule de confirmări ale unei proprietăți anterior existente, fie că sunt concesiuni inițiale din moșii personale ale voievodului, sau din braniști și din pustiul, sau încă ale unor proprietăți vacante prin dezerență sau rebeliune și ajunse astfel în domeniul util domnesc“³.

Expunerea cea mai cuprinzătoare a părerilor lui **P.P. Panaitescu** despre domeniul domnesc, se găsește în monografia sa *Mircea cel Bătrân*, tipărită în 1944. Autorul menționează mai întâi „stăpânirile directe ale domnului“, începând cu orașele, care toate „erau proprietate domnească și domnul strângea de la orașeni venitul său... Morile domnești erau... mai toate în târguri și constituiau un venit serios al domniei. Tocmai pentru că orașele erau ale domniei, în aceste centre erau așezate morile, unde veneau oamenii de prin prejuri să-și macine grânele“. Se adaugă observația că „venitul morilor era o parte din încasările vechilor voievozi, încă din secolul al XIII-lea, cum se constată din diploma ioaniților“. „De asemenea erau braniștile, adică pădurile apărate, cu vânatoare rezervată domniei... Braniști domnești foarte întinse au existat în Moldova până în epoca Fanarioților; nu știm sigur dacă au fost braniști domnești și în Muntenia... E probabil că o mare parte a bălților Dunării aparțineau domniei și acolo vânatul peștelui era oprit, adică rezervat domniei întocmai ca vânatul din pădurile sau braniștile Moldovei. Pe când braniștea domnească a Moldovei e pădurea, cea munteană este la baltă. Acest lucru se vede din uriașele danii ce le pot face domnii de la începutul principatului muntean dintre bălțile Dunării... Aceste danii se fac fără să se pomenească un schimb sau o cumpărătură, sunt din domeniile domnești. Credem că atunci când s-a stabilit domnia Țării Românești, domeniile de baltă rămase fără proprietar din cauza caracterului lor special, au încăput de drept în mâna domniei. Aceasta nu înseamnă că și particularii nu puteau stăpâni unele bălți... În cursul secolului al XV-lea bălțile trec din stăpânirea domniei prin donații în mâna particularilor și mănăstirilor, așa că această bogăție a coroanei se menține numai în primele vremi ale principatului muntean“.

¹ Arion, *Vlahii, clasă socială*, p. 16, 20—21, 25—26.

² Idem, *Despre prerogativele*, p. 13.

³ Idem, *Vlahii, clasă socială*, p. 28—32. Vezi și studiile aceluiași: *Cnejii (Chinejii) români și Încercare asupra dominiului eminent*.

„Totuși trebuie să constatăm că domnul nu era prin calitatea sa un proprietar mare. În afară de orașe... poate de „locurile pustii“, ce în Muntenia nu prea erau, domnul nu stăpânea direct mai nimic din pământul țării. Când voia să facă o danie de moșie... el trebuia să cumpere moșia de la boieri. Este o mare deosebire în această privință cu craii din sudul Dunării, care aveau la îndemână uriașe domenii cu zeci de sate... Credem că această deosebire se datorește felului cum a fost întemeiată Țara Românească, nu printr-o descălecare sau cucerire de oameni veniți de aiurea, ci prin reunirea unor străvechi stăpâniri, bine organizate, cu proprietate din vechi așezată“¹.

Opinii mai noi despre domeniul domnesc se află în studiile **Valeriei Costăchel**. Această problemă „este foarte puțin studiată, fapt care se explică prin insuficiența izvoarelor“. Citându-l pe Cantemir și răspunsul boierilor din 1782, dar trecând sub tăcere anaforaua din 1817 și opiniile lui Bălcescu, autoarea conchide: „S-a putut vedea... că domnul socotea întregul pământ al țării ca „ocina“ sa, situație pe care o oglindesc deajuns documentele interne“. Dar „domnul era nu numai suzeranul suprem al țării, el însuși era un feudal, domeniul său fiind alcătuit din numeroase sate. În primele secole este foarte greu să se facă o delimitare precisă între patrimoniul statului și domeniul privat al domnului“. Reține atenția constatarea că „stăpânirea supremă a domnului era suprapusă tuturor celorlalte forme de stăpânire a pământului: satele libere, constituite în obști; satele cu populație aservită...; orașele cărora le aparțineau moșii întinse; pământul nedestelenit și în cea mai mare parte nelocuit“. Așadar, cel puțin în primele secole, toate categoriile de bunuri de mai sus au fost stăpânite de domni în virtutea dominiului eminent. La întrebarea „dacă s-a defalcat domeniul privat al domniei din teritoriul întreg al țării“, autoarea răspunde că, după cât se pare, „încă din secolul XV domniile aveau propriul lor domeniu. În documentele Țării Românești sunt numeroase mențiuni din care rezultă că domniile acordă mănăstirilor diferite produse naturale: grâu, brânză, vin, postav-specificând că ele provin din „casa domniei mele“. Termenul de casă (dom) este folosit în izvoarele slavone cu sensul de moșie, de domeniu feudal, ca o unitate în economia care cuprinde toate ramurile gospodăriei... Din mențiunile referitoare la „casa domniei se poate deduce că din secolul XV a existat domeniul domniei“.

Cercetându-se compunerea acestui domeniu, se aduce mai întâi precizarea că „așa zisele sate domnești“ făceau parte „din patrimoniul țării, de care domnul dispunea în virtutea dreptului de dominiu eminent“, pe când „domeniul privat al domnului este denumit — ca orice domeniu feudal — „uric“ în Moldova și „ohabă“ în Țara Românească... Prin faptul că satele cumpărate constituie *uric cu tot venitul* al domniei, la fel cu ceilalți feudali, rezultă că domnul a avut domeniul său privat, deosebit de teritoriul țării, asupra căruia domnul exercita dreptul de dominiu eminent“. Un alt termen care ar desemna domeniul privat al domnului, ar fi în ambele țări „ocina domnească“.

Autoarea consideră că „satele domnești“ sunt altceva decât „satele drepte domnești“: primele ar fi fost bunuri publice, pe când cele din urmă constituiau domeniul particular al domnului. Aici se adaugă: „În secolul XVI este vădită tendința domnilor de a face

¹ Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, p. 121—123.

deosebirea între *satele drept domnești și satele domnești*, în precizări... ca: satul n-a fost luat „cu vreo silă sau prădăciune“, sau „pentru hiclenie“ — adică n-a rezultat din exercitarea dreptului de dominiu eminens al domnului, ci face parte din domeniul său privat, fie că a fost cumpărat pe bani, fie că face parte din satele ce țin de ocoalele târgurilor¹.

Acestea sunt principalele opinii, ce s-au exprimat cu privire la domeniul domnesc din primele secole de după constituirea statelor. Alte păreri se pot aduce la cele de mai sus, cel puțin în liniile lor esențiale.

2. Izvoare și metodă.

După cum se vede, discuția cu privire la originea stăpânirii pământului în Țara Românească și Moldova — din care cea în legătură cu proprietatea domnească reprezintă doar unul dintre aspecte — durează de aproape două secole și jumătate. Începută în anul 1716 de Dimitrie Cantemir cu *Descrierea Moldovei*², ea este mai veche decât problema originii românilor, care datează din 1774³. Ca și aceasta din urmă, problema privitoare la stăpânirea pământului a dus pe cercetători la ipoteze și construcții ingenioase, a stârnit pasiuni violente și a rămas într-unele privințe, nerezolvată. În cursul discuțiilor poziția de clasă a majorității celor ce au participat la ele a apărut în modul cel mai evident.

Opiniile despre domeniul domnesc, analizate mai sus, sunt variate și de multe ori contradictorii. Totuși, dacă facem abstracție de nuanțe, le putem grupa în două categorii: unele își au izvorul în concepția „domnească“ a lui Cantemir și a boierilor de la 1782, altele pornesc de la anafora din 1817 și de la concluziile lui Bălcescu. Lângă această deosebire fundamentală, existau însă și altele: unii istorici au afirmat că domnul stăpânea „o mulțime imensă de sate“, el fiind „cel mai mare proprietar din țară“; alții, că domeniul domnesc era puțin însemnat, ceea ce explică de ce domnii, spre a putea face dani, au cumpărat sate de la particulari încă din secolul al XV-lea. După cei mai mulți moșiile domnești se găseau mai ales la șes; pentru Panu, în schimb, ele erau împrăștiate „pe toată întinderea țării, nu numai într-o parte a ei“. Despre daniile făcute de domn din domeniul său, o parte din cercetători au afirmat că sunt revocabile; Radu Rosetti declară însă că n-a găsit nici un caz de acest fel.

Împrejurarea că, după o discuție atât de îndelungată nu s-a putut ajunge la un ansamblu unitar de păreri, se explică prin mai multe cauze. În primul rând, această problemă a constituit multă vreme terenul celei mai înveninate dezbateri din istoriografia

¹ Costăchel, *Domeniul feudal*, p. 219—225.

² Stabilirea datei când a fost scrisă aceasta, la Panaitescu, *Dimitrie Cantemir*, p. 145.

³ A început cu lucrarea lui Thunmann, *Untersuchungen*.

noastră, în care argumentul științific era în realitate o armă politică de clasă; iar într-o asemenea atmosferă, căutarea obiectivă a adevărului nu se putea face. Altă cauză a fost sărăcia informației. Istoricii mai vechi nu au avut la îndemână decât cel mult colecții limitate de documente, fiind deci obligați să recurgă la izvoarele ascunse în publicații, - care fuseseră adesea editate rău — și să strângă materiale inedite din depozitele de arhivă. A treia cauză a fost de ordin metodologic. Cu toate că baza de informație era destul de îngustă, unii dintre istoricii problemei n-au pornit nici măcar de la totalitatea izvoarelor discutate în epoca respectivă, ci și-au construit ipotezele pe un material selecționat, trecând sub tăcere anumite piese, care le contraziceau teoria, sau declarând că într-unele texte originale anumiți termeni au fost „întrebuințați greșit“ de copiiști. Denunțarea acestor procedee și a interpretării arbitrare a izvoarelor răzbate până și în titlul unor lucrări de răspuns, lipsite ele însele, în alte privințe, de obiectivitate¹. Chiar despre unul dintre cei mai exigenți cercetători s-a putut scrie : „Filitti discută numai documente alese, care îi dau dreptate “².

Dar cea mai importantă obiecție de metodă privește faptul că vechile cercetări nu au pornit de la necesitatea, ce se impune în modul cel mai evident, de a cuprinde mai întâi problema în realitatea ei concretă. Domeniul domnesc a fost format din orașe, sate, suprafețe nelocuite etc., care puteau fi tot așa de bine multe sau puține, mari sau mici, risipite sau strânse la un loc, care intrau și ieșeau din patrimoniul domnului la anumite date și în anumite moduri. Toate acestea constituie informații indispensabile pentru cine caută să înțeleagă însemnătatea acestui domeniu feudal, ponderea față de domeniul boieresc și mănăstiresc, sau evoluția sa în timp. Totuși nici unul dintre cercetătorii, care au abordat monografic problema vechii stăpâniri a pământului în Țara Românească și Moldova, n-au încercat să afle măcar numărul satelor domnești, după cum n-a făcut acest lucru pentru domeniul boieresc sau mănăstiresc sau pentru satele libere. Sărind peste cercetarea concretă ei s-au mulțumit să utilizeze materialul documentar de care dispuneau mai ales pentru a formula ipoteze și scheme teoretice.

Condițiile, în care poate fi făcută astăzi această cercetare, sunt fundamental schimbate față de trecut. În colecția *Documente privind istoria României* și în suplimentul inedit al acestei colecții se află totalitatea documentelor interne cunoscute specialiștilor, numărul lor până la 1600 fiind de peste trei mii. Deși acestea nu sunt toate documentele care au ajuns până la noi, căci unele piese vor mai putea fi găsite și în viitor, ele reprezintă fără îndoială marea majoritate a izvoarelor existente. Aceasta este deci baza de informație, de la care putem porni.

Cele mai multe acte din secolele XIV—XVI s-au păstrat la mănăstiri și se referă la proprietățile acestora, deși o parte au fost date, inițial, unor particulari, deveniți abia mai târziu — ei sau urmașii lor — ctitori, donatori sau vânzători. Documentele păstrate în familiile boierești sau în satele de moșneni, sunt simțitor mai puține, de unde rezultă că informația noastră este mai bogată în ceea ce privește domeniul mănăstiresc, pentru care

¹ Vezi în această privință titlul lucrării lui Panu, *O încercare de mistificare*.

² Minea, Boga, *Cum se moșteneau moșiile*, vol II, p. 91.

este probabil că s-au și scris, în anumite epoci, mai multe acte, deoarece domniile au reînțărit, consecutiv, îndeosebi stăpânirile mănăstirilor. Cît despre informația privitoare la satele domnești din secolele XIV—XVI, ea este risipită în tot materialul diplomatic contemporan și, în plus, indicații prețioase sau de-a dreptul unice, se găseau în destule documente din veacurile următoare. Într-un sens mai larg, pentru problema noastră ne sunt de folos nu numai izvoarele în care se găsesc știri directe despre satele domnești, ci și acelea care se referă la istoria acestor sate, dinainte și de după intrarea lor în patrimoniul domnului, iar în afară de aceasta, este necesar să avem în vedere totalitatea informațiilor privitoare la stăpânirea pământului, din secolele la care ne referim, deoarece cu ajutorul lor vom putea, la sfârșitul unor analize viitoare, să comparăm volumul domeniului domnesc cu al celorlalte moduri de stăpânire din țară, să-i fixăm ponderea și să-i cunoaștem evoluția.

Toate acestea arată un lucru, asupra căruia nu s-a stăruit îndeajuns — și anume că astăzi, datorită editării într-o colecție a documentelor interne și întocmirii unor indici cu identificări, care au organizat informația, se poate modifica, într-unele privințe, însăși metoda noastră de cercetare; căci aceasta poate să cuprindă, de aici înainte, și mijloacele de analiză pe care ni le oferă, pe de o parte, statistica, iar pe de alta, raportarea informației la hartă. Aceste mijloace de analiză, care nu se pot aplica decât atunci când marea majoritate a izvoarelor sunt strânse la un loc și când localitățile sunt identificate, reprezintă așa-zicând dimensiuni noi ale analizei istorice. Fără îndoială că, procedând în chipul acesta, nu vom epuiza cercetarea și este de la sine înțeles că rezultatele câștigate astfel urmează a fi interpretate cu mijloacele proprii istoricului; dar folosul pe care îl putem avea este atât de important, încât mi se pare că cercetătorii nu se vor mai putea dispensa, pe viitor, de analiza cantitativă și de cea geografică a fenomenelor istorice. Cu toate realizările din ultimul timp și aderarea formală a multor istorici la punctul de vedere de mai sus, trebuie să recunoaștem că, în situația actuală, pe acest teren, rămâne încă foarte mult de făcut.

Din cele expuse până aici se poate desprinde modul în care va fi făcută, în acest studiu, cercetarea bunurilor funciare cuprinse în veacurile XIV—XVI, în domeniul domnesc din Țara Românească. O asemenea procedură de amănunt nu poate fi lipsită de primejdii. Dimpotrivă, când operăm cu o masă de documente numărul greșelilor posibile crește în măsura în care se înmulțesc și problemele concrete, care în construcțiile teoretice, întemeiate pe material selecționat, numai rareori puteau fi distinse. De aceea, prima obligație pe care trebuie să și-o ia cel ce aplică o asemenea metodă este să pună pe cititor în situația de a putea desluși cu exactitate chipul cum a fost rezolvată fiecare problemă și deci de a-l ajuta să corecteze eventualele erori. De asemenea este necesar să se precizeze înțelesul unor formule diplomatice, care apar în documente în chip nelămurit. Printre acestea se află mai cu seamă una, asupra căreia trebuie să stăruim de la început.

S-a vorbit de multe ori de dificultatea de a se distinge actele domnești de danie, din masa celorlalte acte domnești, care sunt mai ales întăriri ale unor mutații de proprietate sau cărți de judecată. Referindu-se la uricele lui Alexandru cel Bun, Rosetti observa că

ele „au încă forma unor danii, dar dacă le citim cu atenție, vedem că ele în realitate sunt niște întăriri”¹. Indicând exemple „care ni arată cât de ușor se poate lua o întărire drept o danie”², el socotea totuși că „se poate stabili ca principiu, în cât privește uricele lui Alexandru cel Bun și ale succesorilor lui, că ele ca regulă conțin o întărire și se referă numai prin excepțiune la vreo danie. De la Ștefan cel Mare încoace deosebirea între uricele de danie și cele de întărire se face cu înlesnire”³.

În Țara Românească aflăm o situație analoagă. Până la începutul secolului al XVI-lea, dar uneori și după această vreme, formularul întrebuițat în cancelaria domnească provoacă îndoieli. În actul dat în 1415, de Mircea cel Bătrân, boiernașilor Vlad cu nepoții săi Șișa, Buia și altora domnul spune, fără altă precizare: „am dăruit acest atotcinstit hrisov... ca să le fie... satul numit Beala... de ocină și de ohabă”. Domnul a primit un cal și o cupă⁴. Tot astfel, în 1430, Dan II a dăruit „hrisovul de față” slugilor sale Stoica, Dumitru ș.a.m. „ca să le fie satele Ciurilești... și jumătate din Balomirești, de ocină și de ohabă”⁵. În ambele cazuri s-ar putea susține că domnul n-a dăruit *hrisovul*, ci *satele*. Pe de altă parte, putem interpreta că actele n-au fost emise pentru vreo danie, ci sunt întăriri ale unor stăpâniri mai vechi, cerute în condiții care pot să ne scape; sau că au fost date pur și simplu cu prilejul acordării, de către domnie, a imunităților, pe care aceste acte le și cuprind explicit.

Dar aceeași formulă întrebuițează domnul și atunci când se constată că satele au fost mai dinainte în stăpânirea titularilor și când prin urmare avem, fără îndoială, de-a face cu o întărire. În 1427, domnul *dăruiește hrisovul* boierului „Dumitru din Măniaci”, *care deci era stăpân acolo*, ca să-i fie „Măniaciul și Poenele lui Vărbilă...”. Și aci apar explicit imunitățile⁶.

Formula de mai sus se întrebuițează și pentru întărirea unor mutații de proprietate, *care se găsesc menționate în text*. În 1457, Vlad Tepeș zice: „am dăruit această a tot cinstită danie... hrisovul de față al domniei mele... sfintei mănăstiri Cozia... ca să-i fie satul Troienești... pentru că au cumpărat călugării acea siliște de la Drăgoi... pe 50 de florini”. Domnului i-au dat calul⁷. Tot așa procedează Radu cel Frumos, când întărește o înfrățire: „am dăruit... acest hrisov... jupanului Iarciul, cu fiii și cu fiicele ... ca se le fie în Osica a treia parte”, pentru că Iarciul a venit și a așezat pe fiicele sale, ca să-i fie în loc de fii⁸. În sfârșit, o formulă identică apare și atunci când actul cuprinde numai scutiri. Astfel, Mircea cel Bătrân dăruiește „acest preacinstit hrisov” mănăstirii Cozia „ca să umble carele

¹ Rosetti, *Pământul*, p. 133.

² *Ibidem*, p. 134.

³ *Ibidem*, p. 137.

⁴ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 69.

⁵ *Ibidem*, p. 91.

⁶ *Ibidem*, p. 84.

⁷ *Ibidem*, p. 128.

⁸ *Ibidem*, p. 132 (act din 1462—1474). Totuși același domn întrebuițează, la 1463, pentru un caz asemănător, formula pe care o vom întâlni apoi în mod obișnuit: „dă domnia mea această poruncă... slugilor domniei mele ... pentru că au venit ... deși au amestecat ocinile”, *ibidem*, p. 133.

mănăstirii în țară fără să plătească vamă¹; iar mănăstirii Strugalea, „ca satul pe care l-a dăruit jupan Gal mănăstirii“ să fie scutit de slujbe și dări².

Dar expresia „am dăruit“ se găsește, întrebuintată de data aceasta propriu, și în actele prin care domnul face o danie reală. Dan II spune, la 1427: „am dăruit acest preacinstit hrisov... boierului... Șerban, ca să-i fie Vocnejeștii pe Ratina, dăruți de domnia mea pentru că mi-a slujit în toate războaiele, *cu dreaptă credință*“³.

Această formulă, ca și cea care o va înlocui în vremea mai nouă: „dă domnia mea“ este prin urmare polivalentă. Așa cum a observat Radu Rosetti pentru Moldova se indică, relativ rar, danii domnești propriu-zise, adică bunuri care s-au găsit, mai înainte, în stăpânirea domnului. În lucrarea de față am considerat că satele, care apar în acte întocmite cu formula „am dăruit“, „am dat“, au format obiectul unei danii din partea domnului și au făcut deci parte din domeniul domnesc numai dacă textele respective cuprind și alte indicații în acest sens sau dacă documente mai noi conțin asemenea indicații. Cu toate că această procedură este fără îndoială valabilă pentru majoritatea cazurilor, ea nu este suficient de sigură și rămâne o soluție de provizorat, căci unele acte pot să cuprindă în realitate danii. De aceea, materiale noi și observații viitoare vor putea modifica un număr de concluzii privind caracterizarea acestor sate. Subliniez însă că frecvența documentelor supuse îndoielii scade mult chiar în cursul secolului al XV-lea.

Nu vor fi considerate domnești nici acele sate, care într-unele documente sunt arătate drept danii ale vreunui domn, dar din altele rezultă că adevăratul donator a fost un boier. În 1391, Mircea cel Bătrân afirmă că a dăruit un sat mănăstirii Tismana⁴, dar în alt act (1409-1418) el însuși arată că a fost dăruit de Lucaci⁵. Invers, în 1388 Mircea precizează că satul Călimănești a fost mai înainte al boierului Nan Udobă, care l-a închinat cu voia sa mănăstirii Cozia⁶, dar în acte mai noi satul figurează printre daniile lui Mircea. De asemenea, n-au fost cuprinse aici nici actele care, în colecția folosită, sunt considerate false sau îndoielnice, chiar dacă ele figurează în literatura problemei⁷, și nici satele doamnelor, când nu se dovedește că au fost, mai înainte, ale vreunui domn.

¹ *Ibidem*, p. 58, cf. și reîntărirea aceleiași scutiri, din 1418, dată de Mihai I: „le-am dăruit și le-am întărit această poruncă“, *ibidem*, p. 70.

² *Ibidem*, p. 64. La sfârșitul hrisovului se adaugă și un obroc din casa domnească.

³ *Ibidem*, p. 83. Actul este o copie, în care numele satului a fost probabil citit greșit. (Fringhisești ?). Vezi și mai departe, p. 23.

⁴ „Și încă a dăruit domnia mea satul Sogoino...“, *ibidem*, p. 45.

⁵ „... și satul Sogoino, pe care l-a dăruit Lucaci <banul>“, *ibidem*, p. 61.

⁶ *Ibidem*, p. 42; cf. și p. 53.

⁷ Porunca din 1531—1532, mai 22, este un fals „lucrat în a doua jumătate a sec. XVI“ v. *ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 412—413. Ea a fost folosită însă de Costăchel, *Dreptul feudal*, p. 115, și de Arion, *Ce înțeles au avut actele de donațiuni*, p. 36, nota 12. În aceeași notă, Arion consideră drept sat domnesc Rădineștii, unde niște slugi domnești au cumpărat partea lui Șerban. Pasajul : „pentru că au cumpărat-o de la Șerban și de la domnia mea pentru un cal“, a fost emendat, *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 198, astfel : „...domniei mele < au dat > un cal“. Nu este deci vorba de o danie, ci de darea calului.

B. DOMNII ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI SATELE LOR

Dacă analizăm materialul istoric potrivit indicațiilor din capitolul precedent și dacă ne raportăm rezultatele la domnii care au stăpânit în vreun fel sate, lângă care trebuie adaose bălțile și munții, ce apar de obicei împreună cu așezările apropiate, ajungem la următoarele constatări:

3. Primul domn al Țării Românești, pe care-l aflăm în stăpânirea unor sate, este Nicolae Alexandru, fiul lui Basarab I. Un transumpt dintr-un hrisov al lui Gavrilă Movilă din 1618, cuprinde indicația că în anul 6860 (1351—1352) acesta a dăruit satul *Bădești* (j. Muscel), despre care știm doar că a fost mai înainte sat domnesc, bisericii din Câmpulung. Autenticitatea actului din 1351—1352 a fost multă vreme contestată, dar în anii din urmă istoricii au revenit asupra acestei concluzii, deoarece data corespunde cu domnia lui Nicolae Alexandru și filiația este exactă, iar aceste amănunte nu se cunoșteau la începutul secolului al XVII-lea¹. De altfel informația se confirmă și prin alte dani. Două acte din 1654 arată că satul *Groșani* (j. Muscel), „au fost de moșie de strămoșie, den descălecată“, al bisericii din Câmpulung, „de când a fost biserică domnească și popi de cliros,... dat de pomană ca și Bădeștii de răposatul Nicola Alexandru vodă“². Probabil de la același donator avea biserica jumătate din satul *Bogățești*, cu munții *Leaota* și *Pietrele Albe* (j. Muscel), despre care un act din 1647, păstrat în copie, arată că erau „de la moșii și de la strămoșii sfintei mănăstiri... de mai înainte vreme, de la zidirea pământului“ (sic)³.

Nicolae Alexandru este și cel dintâi domn care, viclenit de unii dintre boierii săi, a confiscat sate de la aceștia. S-a atras mai de mult atenția asupra diplomei din 1359, prin care regele Ungariei Ludovic de Anjou dăruiește nobililor români, fugiți din Țara Românească, nume Corpaci (?), Stanislau, Neagu, Vlanic (Vlaicu?) Nicolae și Vladislav, fiii lui Vladislav, fiul lui Zărnă, posesiunea Răcaș din Banat, pe Timișul Mic, împreună cu alte sate, pentru slujba militară prestată în Dalmația. Ludovic menționează vremea în care Alexandru Basarab nu voia să-l recunoască de suzeran, când acești boieri s-au opus

¹ D.I.R., veac. XIII—XV, p. 12. Actul figurează și în *Cronologia tabelară*, p. 20, dar cu numele emitentului greșit: Nicolaie voievod Basarab, sin Alexandru voievod Basarab, feciorul Negrului voievod Basarab.

² Arh. St. Buc., M-rea Câmpulung, XIX/2 și XIX/3.

³ Idem, Condica M-rii Câmpulung, ms. 204, f. 275 — 277.

domnului păstrând credința față de rege, cu toate că Alexandru voievod i-a terorizat, i-a condamnat la moarte și le-a confiscat averile și satele¹. Numele acestor sate, care nu-și aveau locul în diploma regelui ungar, ne-au rămas necunoscute.

4. De la fiul lui Nicolae Alexandru, Vladislav I, ni s-au păstrat două acte originale, care cuprind daniile de sat. În Făgăraș el „dă și încredințează” la 1372, magistrului Ladislau, fiul lui Ianus de Dobca și nepotul lui Miched banul, târgul *Șercaia* și satele *Veneția*, *Căciulata*, *Apele Calde* și *Dobca* cu dependințele lor, așa cum le-au ținut în stăpânire răposății fiii ai lui Barnaba. Actul nu ne arată cum au ieșit satele din stăpânirea acestora. Dania se face pentru „isprăvi ostășești prea fericite și vrednice de cinste” în răzbioiul cu turcii și cu împăratul Bulgariei și deopotrivă pentru că Ladislau de Dobca era „trup și sânge și neam” al domnului român. Prin act se înlătură, sub jurământ, orice „întoarcere a daniei” și se subliniază că beneficiarul a și fost pus de domn în stăpânirea bunurilor².

Un hrisov fără dată (1374) cuprinde daniile făcute de Vladislav mănăstirii Vodița, adică: „satul *Jidoștița*, slobod de toate dările și muncile domnești și de oaste... și toată vâltoarea cea din mijloc cu toate ale ei³ și Dunărea de la padina Orehova până la puntea cea de sus, care duce spre *Rușava* și *Vodița Mare*, pe amândouă părțile, cu nucii și cu livezile și cu *Tarovățul* și cu *Siliștea Bahner*” (toate în Tr. Severin)⁴. Acest întins domeniu dunărean, unde mai târziu apar câteva sate noi, din care unele sunt amestecate în alte daniile: *Potocul* sau *Potocetul*, *Petrovița*, *Vârgovița*, *Elhovița* sau *Ilovița*⁵, cuprinde întregul teritoriu de la hotarul Banatului până aproape de Severin, împreună cu drumul din defileul Porților de Fier. Vom vedea în alt capitol concluziile ce se pot trage din această constatare.

5. Radu I, de la care nu ni s-a păstrat nici un document, ale cărui daniile sunt amintite în actele urmașilor, a dăruit mănăstirii Tismana, pe Dunăre, „satul *Vadul Cumanilor* cu jumătate *Toporna* (j. Dolj) și balta *Bistreț* de la Toplița până la Bârzogârla... cu satul *Hârsomunții*” (j. Dolj), iar în preajma mănăstirii înșiși *Tismana*, cu partea care a fost „ligăcească și rușească”⁶. Satul Hârsomunții s-a numit mai târziu, după cât se pare, Hârșova și a avut alături, încă din vremea lui Radu I, un alt sat, Sălcișoara sau Stăncișor, unde domnul dăruia lui Stanciu Vranin. Hârșova și Sălcișoara sunt, probabil, cele două „sate călugărești” sau „Călugăreni” care apar în hrisoavele mai noi⁷.

Tot acest domn trebuie să fie „Radu voievod Negru”, care dăruiește o parte din *Târna* (j. Mehedinți) mănăstirii Topolnița⁸.

¹ Sacerdoțeanu, *Cea dintâi pedeapsă de „hiclenie”*, p. 294—297. Textul în *Hurmuzaki*, vol. I/2, p. 60. Pentru nume vezi și *ibidem*, p. 99.

² *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 23—24.

³ Într-alt document: „vârtejul de la mijloc, la Porțile de Fier”, *ibidem*, p. 105.

⁴ *Ibidem*, p. 27. Sunt dăruite de asemenea gălețile domnești de la *Satul lui Costea (Costești)*, care va ajunge mai târziu în stăpânirea deplină a Tismanei și venitul de la opt pescării de la Dunăre.

⁵ *Ibidem*, p. 33 și 61; cf. și *ibidem*, p. 40. Satul *Vârgovița* se află probabil pe moșia Breșnița.

⁶ *Ibidem*, p. 33.

⁷ *Ibidem*, p. 61, 89, 104; veac. XVI, vol. I, p. 28.

⁸ Arh. St. Buc., Doc. ist., CXXX/96.

6. Dan I dăruiește mănăstirii Tismana, în 1385, nucii de pe Jaleș, de la *Dăbăcești* (Runcu, j. Gorj)¹. sat în care avea „a patra parte o rudă a domnului, Dumitru Dăbăcescu, care o dăruiește la rândul său Tismanei². Dan este și cel dintâi domn despre care aflăm că a vândut un sat. Mircea cel Bătrân reîntărește mănăstirii Tismana satul *Saghevătul*, aflat lângă domeniul acestei mănăstiri de la Bistreț, „ pe care l-a cumpărat popa Nicodim de la Dan voievod“³.

7. Din hrisoavele lui Mircea cel Bătrân cunoaștem un mare număr de sate domnești, dintre care unele ridică probleme istorice noi. Într-o situație clară apare numai satul *Jiblea* (j. Argeș). În 1389 Mircea arată că, după ce a zidit mănăstirea, a socotit să-i lărgească și hotarul. „Deci am luat locul ce ține de satul Jiblea de la priboiul de jos la vârful muntelui numit Cozia... și l-am dăruit mănăstirii“; iar „în schimb pentru aceasta, am slobozit boierilor cărora a fost acea ocină... ceea ce a rămas din Jiblea, cât se ține din cât le-a fost vechea ocină“, scutind-o de orice slujbe și dări. În plus „le-am dăruit... și satul pe Olt numit *Orleștii*, în locul celui pe care l-am dat ... bisericii... care a fost mai înainte la mănăstirea Codmeana“⁴. În corpul actului se adaugă specificarea că schimbul a fost făcut „în fața a mulți martori“, arătați anume. Chipul în care procedează domnul în această împrejurare este deosebit de caracteristic. Deși în text nu se subliniează acordul vechilor stăpâni și cu toate că, în fapt, au putut exista presiuni din partea domnului interesat să lărgească hotarul ctitoriei sale, este evident că nu avem de-a face cu un act juridic de autoritate, ci cu o învoială între părți; domnul dă un sat pentru o parte de moșie, acordând în plus imunități. Învoiala nu au voie să o strice nici domnii următori, nici călugării, nici boierii „cărora li s-a făcut schimbul“ sau urmașii lor. „Cine s-ar încumeta să schimbe ... să fie blestemat“⁵.

Despre toate celelalte sate ale lui Mircea cel Bătrân documentele nu arată în ce chip au ajuns domnești. Constatăm mai întâi că el mărește domeniul Vodiței de la Severin, care acum trece de-a dreptul în stăpânirea mănăstirii Tismana; dar în această privință, textele respective cuprind nepotriviri și prezintă, în plus, răzături și adausuri marginale, adesea de altă mână⁶. În 1387, domnul afirmă că a dăruit mănăstirii Tismana satele *Varonicele*, *Prilepețul*, *Petrovița* și *Vârlița*⁷, dar tot Mircea arată, într-un hrisov mai nou, că ultimile două sunt danii ale lui Vladislav I către Vodița⁸. *Este probabil că, în 1387, domnul întărise și sate care se înființaseră între timp pe domeniul stăpânit mai dinainte de cele două mănăstiri*. Tot în 1387, Mircea dăruiește Tismanei satul *Jarcovăț*, a cărui poziție în acte

¹ *D.I.R.*, veac. XIII — XV, p. 32, 40, 45.

² *Ibidem*, p.41, 45, 47.

³ Un hrisov original al lui Mircea cel Bătrân (*ibidem*, p. 61) și alte trei de la domnii următori, de asemenea originale (*ibidem*, p. 79 — 105, 135) arată lămurit că satul a fost cumpărat de Nicodim „de la“ Dan voievod. Totuși, un alt original al lui Mircea cel Bătrân (*ibidem*, p. 47) indică, probabil greșit, că Nicodim a cumpărat satul „sub“ Dan voievod.

⁴ Orleștii este satul lui Cazan de mai sus. Mănăstirile Cozia și Codmeana se aflau sub o administrație unică.

⁵ *D.I.R.*, veac. XIII — XV, p. 44.

⁶ *Ibidem*, veac. XIII — XV, p. 40, 45, 61, notele.

⁷ *Ibidem*, p. 40). Pentru satul Varonicele mănăstirea purta procese în sec. al XVI-lea cu Frățilă ș.a., care pretindeau că satul este al lor, *ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 99.

⁸ *Ibidem*, veac. XIII — XV, p. 61. Așa l-am considerat mai sus.

este neclară, poate împreună cu siliștea Bresniței¹; iar în 1391 — 1392 adaugă *Șușița* pe Topolnița², pe moșia căreia apare apoi satul Novoselți³. Cu excepția Șușiței, toate celelalte sate au dispărut, dar în hotărniciiile moșiei Bresnița, făcute pe temeiul actelor ce se păstrează și azi, moșiile lor au fost considerate „trupuri“ ale acesteia⁴. În marginea de apus a marelui domeniu de la Severin, mănăstirea Tismana primește satul Bistrița „cu vama“⁵.

În aceeași regiune dunăreană, Mircea face danii și mănăstirii Cozia. „Satele de la Severin“, datorite acesteia, sunt *Curilo*, *Gârdanovăț* și *Micleușăvăț* lângă care se va înființa mai târziu un sat nou, *Cărarea*⁶. Alături, domnul mai dăruiește ctitorici sale satul „de pe Dunăre“ *Poroița* (Poroina Mică, j. Mehedinți)⁷, ba chiar un metoh, o moară și vii la Bistrița⁸, unde s-a văzut că stăpânea mănăstirea Tismana. Cozia va mai primi un foarte întins domeniu în Balta Ialomiței <j. Ialomița>, adică „toate bălțile de la Dunăre începând de la *Săpatul*, până la Gura Ialomiței“⁹, cu venituri și imunități neobișnuite. Lângă baltă erau încă de atunci, ori s-au înființat ceva mai târziu, satele *Cărăreni*¹⁰ și *Lumineni*¹¹ (la Hagieni), *Corneni* sau *Cornul lui Jigov*¹² (lângă Chioara) și metohurile cu moara de la *Vodna*¹³. Tot pe Dunăre, la „Cătălui, la Giurgiu“, Mircea mai dăruiește Coziei satul *Bujoreni* și o moară¹⁴ (poate la Căscioarele, j. Ilfov), iar la apus de vărsarea Oltului satul

¹ Nu se poate înțelege geografic indicația „satul Jarcovăț și siliștea Stăncișor pe balta Bistriței, pe dealul unde a fost odinioară satul Bresnița“, *ibidem*, p. 40. Numele „Bresnița“ este scris în act de altă mână (vezi nota). Într-alt hrisov al lui Mircea (*ibidem*, p. 45) apare în context: „Sălcișor pe balta Bistriței, pe partea care a fost odinioară a lui Stanciu Vranin“. Sălcișoara este însă la balta Bistret, tot stăpânire a Tismanei (*ibidem*, p. 61, 79 etc.). În sfârșit, în hrisoavele lui Mircea mai găsim: „Jarcovăț cu Potocul“ (*ibidem*, p. 47) dar și „Jidovstita cu Potocul“ (*ibidem*, p. 33, 41).

² *Ibidem*, p. 45.

³ *Ibidem*, p. 61.

⁴ Vezi în special hotărnicia din 1851 a lui N. Râmniceanu, Arh. St. Buc., Planuri și hotărnicii jud. Mehedinți, nr. 18 și actele fondului Tismana, pach. III, XXII și LVII. Localizarea satelor Petrovița și Vârlița nu este totuși sigură.

⁵ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 61 (text răzuit). Stăpânirea Bistriței, unde doamna Calinichia, mama lui Mircea cel Bătrân, a dăruit mănăstirii Tismana o moară care fusese a lui Basca (*ibidem*, p. 47), poate a fost contestată, deoarece în diplomele lui Sigismund și Huniade, (p. 88—90, 113—115) se spune: „Și încă am aflat adevărul că și mai înainte Bistrița a fost bisericască și pentru rugămintea lor... am dat-o popii Agaton și călugărilor“.

⁶ *Ibidem*, p. 60.

⁷ *Ibidem*, p. 54.

⁸ Mențione în hrisovul lui Radu Prasnaglava din 1421 (*ibidem*, p. 76).

⁹ *Ibidem*, p. 50. Expresia „de la Săpatul până la Gura Ialomiței“ este înlocuită, într-un sat al lui Matei Basarab, prin: „de la Stelnica până la Gura Ialomiței“, Arh. St. Buc., ms. 712, f. 534 v.

¹⁰ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 76. Este satul nenumit de la Gura Ialomiței, unde se face slobozie, *ibidem*, p. 52—53.

¹¹ *Ibidem*, p. 81, 95 și urm.

¹² *Ibidem*, p. 81, 95 și urm.

¹³ *Ibidem*, p. 76.

¹⁴ *Ibidem*, p. 54.

*Vădăstrița*¹ și balta *Manița*² (parte din actualul Potel), unde se va înființa probabil mai târziu satul *Orlea*³.

În interiorul țării, cele două mănăstiri de mai sus primesc de asemenea un număr de sate, care n-au însă valoarea și întinderea celor de la Dunăre. Tismanei i se dau: *Trufești*, *Piatra* și *Obedinul* (sate dispărute lângă Corzu, j. Mehedinți), unde în secolul următor se petrec încercări de cnezire și răzvrătiți⁴, *Ciauri*, pentru care se vor purta de asemenea procese, *Ugri* și *Dușești* (ultimele două lângă actualul Ciauru, j. Gorj), *Ploștina*, *Leurda*, *Cireșelul* și părți în *Pocruia*, *Groșani*, *Ohaba* (lângă Hobîța) și *Godinești* (toate în j. Gorj)⁵, cum și „două bucăți de sat” în *Aniniș* (neidentificat). Mănăstirea Cozia primește în 1388 satele *Brădăteni* și *Seaca*⁶, iar în 1407: *București* pe Luncavăț (azi Marcea), două sate mici pe Olt: *Bogdănești* și *Luncini* (azi Lunca), *Ulița* de la Râmnic (toate în j. Vâlcea) și *Circașovul* (lângă or. Slatina, j. Olt)⁷; ultimul va ieși din zestrea mănăstirii deoarece în 1413 jupanul Aldea, fratele lui Mircea cel Bătrân, îl putea dăruii mănăstirii Cutlumus. Satul îi fusese dăruit de domn „pentru slujbă și credință”⁸. Printr-un hrisov din 1409, Mircea mai adaugă mănăstirii Cozia un loc pe valea Prahovei⁹, care nu poate fi identificat; iar actele urmașilor îi atribuie dania satelor: *Bujoreni* și *Olteni* (lângă or. R. Vâlcea, j. Vâlcea); *Stănțești*, *Rădești* pe Bațcov, un metoc și două mori la *Spinet* (toate lângă or. Pitești), *Floreni* (lângă Broșteni, j. Argeș) și *Licura* (lângă Ocnele Mari, j. Vâlcea)¹⁰.

Dar între daniile lui Mircea cel Bătrân către mănăstirea Cozia se găsesc și sate despre care, deși nu ni se spune cum au ajuns domnești, știm totuși că la început nu au fost ale domnului. În 1388, în primul hrisov al acestei mănăstiri, Mircea arată că a dăruit „satul pe Olt, care a fost mai înainte al lui Cazan, numit *Orlești* (j. Vâlcea) și al doilea sat, care e pe Cricov, care a fost mai înainte al lui Stoian Halgaș”¹¹; iar în 1421, Radu Prasnaglava menționează ca danie a lui Mircea satul *Vițichești* (j. Muscel), „ocina lui Batea”¹². La *Godinești* și *Ohaba*, părțile dăruite se văd, mai târziu, a fi fost ale lui Dobrovoie și Dragomir¹³, iar *Pocruia* este numită de Mircea însuși „baștina lui Tatomir, Voico și Radoslav”. Ca și în cazul lui Radu I, aceste sate au putut fi cumpărate de domn sau primite de el ca danie de la boierii menționați sau, în sfârșit, au putut să cadă domnești în vreun fel oarecare.

¹ *Ibidem*, p. 76, 81 și urm.

² *Ibidem*, p. 53, 76 și urm.

³ În hrisovul din 1407 nu apare decât „locul numit Orlea”, dar Radu Paisie arată satul ca danie a lui Mircea, *ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 223. Vezi însă și *ibidem*, p. 85, unde trece ca danie a Craioveștilor.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol V, p. 222; VI, p. 48.

⁵ Pentru toate v. *ibidem*, veac. XIII—XV, p. 61. Satele Leurda, Cireșelul și Godinești, figurează într-un adaos marginal. Pentru cel din urmă vezi și *ibidem*, veac. XVI, vol. III, p. 219.

⁶ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 43.

⁷ *Ibidem*, p. 54.

⁸ *Ibidem*, p. 66.

⁹ *Ibidem*, p. 57.

¹⁰ *Ibidem*, p. 76, 81, 95, 123; veac. XVI, vol. IV, p. 479—480; VI, p. 330; Arh. St. Buc., M-rea Amota, VII/1.

¹¹ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 42.

¹² *Ibidem*, p. 76.

¹³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. III, p. 219.

Lui Mircea cel Bătrân domnii următori i-au atribuit și daniile către alte mănăstiri. La Glavocioc a dăruit satele *Călugărenii* de pe Neajlov (lângă Cupele, j. Vlașa) și *Călugărenii* de pe Teleorman (neidentificat)¹. Dintr-un hrisov de la 1428, păstrat într-o copie defectuoasă, rezultă că tot el a dăruit satele *Fringhișești* (lângă Independența, j. Prahova) și *Turbați* (j. Ilfov) mănăstirii Snagov². O informație mai nouă indică anul 6896 (1387-1388) pentru dania unei părți la *Purcăreni* (j. Muscel), către mănăstirea Codmeana³. Tot pe această cale aflăm despre daniile făcute la Cutlumus, unde „a înnoit sfântul hram... făcându-l ctitoria Țării Românești”⁴. Aceste daniile, reîntărite mai întâi de Țepeluș, sunt: „*Giurgiu* și *Prislop* și toate bălțile de la Sfiștov, pe tot Călmățuiul și *Comanca* (1. Dorobanțu, j. Olt) și *Laiovul lui Stroe* (Saele, j. Teleorman) și *Dăneștii* (Dăneasa, j. Olt) cu hotarul, cât a dăruit Mircea voievod; de la *Uibărești* (1. Dăneasa) să-și ia călugării dijma, și *Cireășovul* pe Olt (j. Olt) și *Grecii Călugărești* pe deal (prob. 1. Cireășov) și *Hârtești* pe Argeșel și ocina lui Bucur... muntele *Strunga Hârtaștilor* și satul *Mărăcine*”⁵. *Uda*, care era tot „din început”, apare într-o întărire mai târziu⁶. Acestea formau mai multe domenii unitare, dintre care cel mai important se afla în jurul bălții Suhaia, pe Călmățui și pe cursul de jos al Oltului. Aici, întăriri mai noi vor menționa siliștele *Sura* sau *Suraia*, *Seaca*, *Cioara*, *Suhaia* (?) și altele nenumite⁷. La Slatina și în jurul ei se adăugau, lângă *Cireășov* și *Grecii Călugărești* sau *Călugăreni* (?), satele: *Șerbănești*, *Rotărești*, *Clocociovul* și probabil *Mărăcinele*. Stăpânirea din Muscel se găsea în jurul satului *Hârtești* (j. Muscel).

8. De la 1418 și până după jumătatea secolului al XV-lea se întâlnesc mai puține mențiuni despre bunurile rurale care au trecut prin stăpânirea domnilor, iar cele care apar sunt în mare parte nesigure și greu de interpretat. În 1427, Dan II dăruiește boierului Șerban *Voinejeștii* (?) pe Ratina (sat neidentificat) „pentru că mi-a slujit în toate războaiele cu dreaptă credință”. Menționarea credinței arată că avem de-a face cu o danie⁸. Un an mai târziu, același domn „dăruiește” un hrisov boierului Stroe cu frații și altor, „ca să le fie *Modruzeștii* și *Crăpeștii*”⁹. Actul nu cuprinde altă indicație, dar mai târziu apar date care aduc oarecare lămuriri în plus. În secolul următor, unul din cele două sate, Crăpești, era al lui Vintilă portar, viitorul Vlad Vintilă voievod, care îl avea de moștenire¹⁰, iar în

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 42—84. Nu am trecut între daniile lui Mircea satele: Călimănești, dania lui Nan Udobă (*ibidem*, p. 42), Hinătești, dania lui Tatul (*ibidem*), jumătate din satul Mândra din Făgăraș, dăruit boierului Micul, care era locuitor în Mândra (*ibidem*, p. 48).

² *Ibidem*, p. 88.

³ Arh. St. Buc., M-rea Cozia, L/2.

⁴ D.I.R., veac. XVI, vol. II, p. 96.

⁵ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 156.

⁶ *Ibidem*, veac. XVI, vol. III, p. 154.

⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 135; cf. și Nandriș, *Documente românești*, p. 109, unde se descrie domeniul Cutlumusului de după Neagoe Basarab.

⁸ *Ibidem*, p. 83. Documentul este însă o copie, iar satul pare a fi Fringhișești, pe care îl găsim apoi în domeniul mănăstirii Snagov (*ibidem*, p. 88).

⁹ *Ibidem*, p. 85.

¹⁰ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 19. Actul este foarte rupt, așa că printre satele lui Vintilă, pe care din această cauză nu le cunoaștem, s-ar putea să fie și Modruzești.

1571, Stoica mare postelnic, desigur urmașul boierilor de la 1428, se judeca în divan cu Pravăț și Dragomir, urmașii lui Pătru Braga, adică cu neamul lui Vintilă vodă, pentru același sat. Actele procesului aduc precizarea că satul a fost câștigat de „părinții lui Stoica mare postelnic, de la Dan voievod, cu dreaptă și credincioasă slujbă”¹, ceea ce înseamnă că hrisovul din 1428 cuprindea într-adevăr o danie. Cele două sate, aflate la nord-est de orașul Buzău, erau vecine și putem considera că au avut aceeași soartă.

Dan II pare a fi dăruit mănăstirii Tismana satele *Turcinești* sau *Turcinovăț* (lângă Ploștina, j. Mehedinți) și *Podeni* (lângă Arjoci, j. Mehedinți), iar Snagovului satul *Vrăiești* (?)².

9. Cu privire la Alexandru Aldea aflăm că în 1431 a dăruit mănăstirii Dealu satele *Alexeni* (j. Ialomița) și *Răzvadul* „lângă mănăstire, sub deal”³, iar în 1432 mănăstirii Cozia satul *Golești* (j. Argeș)⁴, care va fi mai târziu retras de la această mănăstire, de vreme ce Basarab cel Tânăr îl va putea vinde unor favoriți⁵.

10. O mențiune cuprinsă într-un hrisov al lui Radu cel Mare arată că unchiul acestuia, Vlad Dracul (1436 — 1442, 1443 — 1446), a cumpărat pentru mănăstirea Govora, o vie la *Copăcel* (l. Ocnele Mari), care este prima cumpărătură domnească pe care o constatăm documentar⁶. Un alt hrisov, de la același domn, va arăta numai că via a fost dăruită de Vlad voievod⁷, ceea ce reprezintă o dovadă că, între daniile domnești nearătate altfel în documente, sunt și cumpărături.

O informație neclară, care se lămurește, în oarecare măsură, cu ajutorul unui izvor extern, se referă la același domn. Printr-o poruncă a fiului său Radu cel Frumos, de la 1472, se reîntăresc lui Vâlcan, Stan, Radu și Rusin, cu frații și nepoții la *Dușești*, din partea lui Mânjea patru părți, „pentru că au dobândit-o de la părintele domniei mele, de la bătrânul Vlad voievod”. Ei aduc acum în fața domnului doisprezece boieri, de au mărturisit că le este „ocină veche”⁸. După toate probabilitățile, Mânjea este boierul care pribegia la Brașov în vremea lui Radu cel Frumos, împreună cu Mihail, Stan, Mircea și Stoica. Printr-o scrisoare fără dată, Radu vodă îi cerea brașovenilor pe toți, fiindcă „sunt hitlenii domniei mele”, iar averea lor „este toată a domniei mele”⁹. Ar rezulta de aici că Mânjea l-a viclenit mai întâi pe Vlad Dracul, care i-a confiscat averea dăruind-o unor credincioși, cărora le-o întărește și fiul său Radu cel Frumos, deoarece boierul continua să-l viclenească și pe el¹⁰. În legătură cu acest caz, mai trebuie făcută și o altă constatare: după cum se va vedea mai departe, boierii mărturisitori apar în mod obișnuit în actele domnești de întărire sau restituire, atunci când constatăm, sau putem presupune, o confiscare pentru viclenie.

¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 19; V, p. 244.

² *Ibidem*, p. 79 (sate adaose deasupra rândului); p. 88 (copie defectoasă).

³ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 82

⁴ *Ibidem*, p. 93.

⁵ *Ibidem*, p. 166.

⁶ *Ibidem*, p. 241.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 16.

⁸ *Ibidem*, veac. XIII — XV, p. 147. Satul n-a putut fi localizat.

⁹ Tocilescu, *534 documente istorice*, p. 74.

¹⁰ Numele amintește pe cel al lui Mânjilă, considerat fiu al lui Vlad Țepeș (Iorga, *Contribuțiuni*, p. 2, n. 3)

11. În 1453 apare a doua cumpărătură domnească, pe care o face Vladislav II. Într-un hrisov, cunoscut numai din rezumate vechi, dat mănăstirii Bolintin, pentru sate și țigani, domnul spune: „Și am cumpărat domnia mea jumătate din *Bucșani* (j. Vlașca) și am închinat-o mănăstirii“¹. La același domn se referă mențiunea că Dan Oteșanul a dobândit „de la Vladislav voievod de la Cosovo“, partea lui Tolan din *Bălești* (l. Novaci, j. Gorj). Despre această danie mărturiseau, în 1492, doisprezece boieri, în fața lui Vlad Călugărul². Ca și Mânjea, Tolan pare a fi un boier viclean. În sfârșit, Vladislav II dăruiește mănăstirii Argeș, fără altă precizare, satele *Brânceni* și *Jegălia* de lângă Balta Ialomiței, cu întinse hotare în Bărăgan³.

12. Pe Vlad Tepeș îl constatăm mai întâi cumpărând sate. O poruncă a lui Radu Șerban, din 1604, ne informează că *Satul Mare* (Săteni, j. Dâmbovița) și *Vâlcana* (j. Dâmbovița) „au fost cumpărate de răposatul Vlad voievod Tepeș, dar a dat pe ... *Satul Mare* aspri 280.000, iar pe satul *Vâlcana* aspri 80.000; iar apoi răposatul Vlad voievod Tepeș a dat zestre mai sus spusele sate surorii sale Alisandrei“. Pentru moștenirea acestora s-au purtat procese sub mai mulți domni⁴.

Tot Vlad Tepeș pare a fi domnul care a dăruit mănăstirii Snagov — după tradiție ctitoria sa — patru mori domnești la *Dridih* (Dridu, j. Ilfov), despre care Radu cel Frumos spune în 1464: „Și oricâte sate au păzit acele mori, cât timp au fost domnești, acelea să le păzească și să le dreagă când se strică“⁵; iar Tepeș, reîntărindu-le cu aceeași formulă în 1482, precizează că le-a dat mănăstirii să le ție „așa cum au fost în zilele lui Vlad voievod“⁶. Satul Dridu a fost desigur vreme mai îndelungată în stăpânirea domnilor Țării Românești, care vor fi rezidat uneori aici, căci Radu cel Frumos, Vlad cel Tânăr și Vladislav III au emis hrisoave din „Dridih“⁷, unde se găsea, probabil, un conac domnesc. Satul a fost dăruit de Radu cel Mare mănăstirii Dealu⁸.

Despre pretendenții și viclenii din vremea lui Tepeș, cum și despre mijloacele la care recurgea domnul împotriva lor, urmate fără îndoială de confiscarea averii, se cunosc numeroase izvoare, mai ales străine. Vlad își începu domnia printr-un masacru al boierilor, la un banchet⁹. Cu un prilej asemănător, mai trage în țeapă „un număr de cincisute“, învinuindu-i că au răsturnat, prin uneltirile lor, atâtea domni încât nici unul nu era atât de tânăr, încât să fi cunoscut mai puțini de șapte¹⁰. Dar, cu toate că relatările contemporanilor arată că Tepeș a ucis o mare parte din frunzașii boierimii¹¹, nu cunoaștem decât două sate confiscate de el pentru viclenie: *Glodul*, care este însăși vatra mănăstirii Govora și satul

¹ *D.I.R.*, veac. XIII — XV, p. 125.

² *Ibidem*, p. 209.

³ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 86, 297.

⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 106 — 107.

⁵ *Ibidem*, veac. XIII-XV, p. 137.

⁶ *Ibidem*, p. 172.

⁷ *Ibidem*, p. 145; veac. XVI, vol. I, p. 72, 132.

⁸ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 297.

⁹ Chalcocondil, *Expuneri istorice*, p. 283.

¹⁰ Beheim, *Gedicht über*, p. 40 — 41.

¹¹ Chalcocondil, *Expuneri istorice*, p. 283.

alăturat *Hința*. Amândouă erau ale acestei mănăstiri încă „de la începutul Țării Românești“, dar în zilele lui Vlad voievod Țepeș „a fost un boier ce se chema Albul cel mare. Astfel, a luat mai sus numitele sate cu sila și încă a pustiit și sfânta mănăstire. Și după aceea ... Albul cel mare s-a ridicat domn peste capul lui Vlad voievod Țepeș, iar Vlad voievod a ieșit cu oaste împotriva lui și l-a prins și l-a tăiat, pe el și pe tot neamul lui. Astfel a văzut Vlad voievod mănăstirea pustie, de aceea a miluit cu aceste sate ... pe niște slugi ale sale“¹. Cu alte cuvinte, domnul le-a confiscat de la viclean și nu le-a mai înapoiat mănăstirii, ci le-a dăruit unor boieri. Satele vor fi răscumpărate mai târziu, pentru mănăstirea Govora, de Vlad Călugărul și Radu cel Mare.

Înainte și după jumătatea secolului al XV-lea se cunosc mai mulți boieri cu numele Albu, cel mai important dintre ei fiind principalul sfătuitor al lui Alexandru Aldea, care a condus de fapt țara în vremea acestuia². Altul pare a fi Albul vistier, dintr-o scrisoare a pretendentului Dan, adversarul lui Vlad Țepeș, care se găsea, la 2 martie 1460, la Brașov³. Un Alb vistier apare într-un hrisov din 1517, al lui Neagoe Basarab, în care se arată că atunci când Radu cel Mare a răscumpărat *Glodul* de la Cârstea și fiii lui Dan, egumenul Govorei a cumpărat și el o parte dintr-un sat, vecin cu cele cotropite de Albu cel mare, *Gunești*, și a nume „cât a ținut Alb vistier“, dând-o boierului Cârstea „de asemenea pentru Glod“⁴. În actele mănăstirii Govora se mai întâlnesc omonimii Albul spătar din Runc⁵ și Albul, fratele lui Vlaicu, stăpân în Stoiceni pe Olt, adică în satul de zestre al mamei lui Radu cel Mare. Este probabil că avem de-a face cu o familie de feudali cu înrudiri domnești, sugerate și de daniile de la Govora, în care numele *Albu* s-a repetat de mai multe ori în cursul vremii, ceea ce ne împiedică să hotărâm care dintre omonimi va fi fost pretendentul din vremea lui Țepeș. În orice caz, putem reține constatarea că Albul cel mare a stăpânit sate din apropierea orașului Râmnicu-Vâlcea, o regiune de unde vom vedea că s-au ridicat și alți pretendenți la tronul Țării Românești.

13. În stăpânirea lui Radu cel Frumos constatăm mai întâi „o vie care a fost domnească“, la *Topoloveni* (j. Muscel), dăruită în 1464 mănăstirii Snagov⁶. Aici, lângă Pitești, unde Neagoe Basarab va ridica un „foișor“, au avut vii și alți domni, iar în secolul următor este menționat chiar un deal domnesc, ceea ce poate însemna o podgorie domnească de caracter permanent.

Prin schimb, Radu a primit două sate, dăruite de el mănăstirii și cetății Tismana. În 1493, Vlad Călugărul confirmă dregătorului din casa domnească Hranitul spătar și soției sale Marga „*Băleștii* de Jiu toți ..., cât a ținut Albul și *Budenii* toți..., cât au ținut fiii lui Albul, pentru că le-a luat fratele domniei mele Radu voievod «cel Frumos» *Pocruia* și *Godinești* de la socrul lui Hranitul, de la jupan Cârstea și de la Stănilă, de le-a așezat sub

¹ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. III, p. 4.

² Bogdan, *Documente*, p. 58, 60, 250—251.

³ *Ibidem*, p. 326.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 128. Pentru vecinătatea satelor *Glodul*, *Hința*, și *Bunești*, *ibidem*, p. 266.

⁵ *Ibidem*, p. 16.

⁶ *Ibidem*, p. 137.

stăpânirea sfintei mănăstiri Tismana și sub cetate. Astfel, pentru acele sate, el le-a dat Bălești și Budenii toți, cât a ținut Albul și fiii lui Albul“¹. Sub ce titlu a dispus însă Radu voievod de satele Bălești și Budeni (j. Gorj)? După toate probabilitățile, acestea au căzut domnești pentru viclenie, căci o confiscare pentru desherență este greu de presupus, deoarece actul arată că Albul avea mai mulți fii. De altfel, domnia lui Radu cel Fumos a fost zguduită de comploturi boierești, provocate, între altele, de amestecul lui Ștefan cel Mare, ceea ce a dat prilej domnului să confişte și satul *Lupia* (Lipia-Bojdani, j. Ilfov), unde jumătate va fi întărită de Radu cel Mare, în 1505, jupanului Pătru cu fiii Dan și Dobrin, fiindcă le era dedină; iar despre cealaltă jumătate, domnul spunea că „au pierdut-o încă în zilele unchiului domniei mele Radu voievod“, deci Radu cel Frumos, adăugând că jupanii Dan și Dobrin au adus în divan pe „vlastelinii domniei mele jupan Stroe vornic și jupan Teodosie vistier, de au mărturisit că le-a fost veche și dreaptă ocină, dedină. Astfel și domnia mea am dat-o jupanului Dan și jupanului Dobrin... ca să le fie ocină“. Domnul primește doi cai buni, de 2.000 aspri². Faptul că, „viclenia“ n-a fost menționată textual de Radu cel Mare nu trebuie să mire: acest termen nu este întrebuințat niciodată de domnul care restituie, unor „slugi și boieri“ ai săi, sate confiscate de domnii anteriori, deoarece cuvântul era infamant.

Un hrisov al lui Radu cel Frumos din 1465 se referă tot la sate și părți căzute domnești, dar aici caracterul însușirii lor de către domn este și mai greu de deslușit. Radu dă slugii sale Vrabeș și fraților săi Dragomir, Necula, Gheorghe și Minca „*Padeșul de Sus* ... (rupt) și de la *Roșia lui Știrbet* a treia parte și la *Roșia lui Slăvei* a treia parte și de asemenea și a treia parte din *Piscupești*, oricâte prădalice sunt și din *Bujorești* jumătate și *Berivoiești* și din *Vadeni* jumătate și *Slăvilești*“³. Aceste sate căzuseră probabil toate prădalnice — nu numai Piscupeștii; dar termenul „prădalica“ desemnează atât sate rămase fără moștenitori legali, cât și luate pentru viclenie⁴.

Un număr de alte sate se constată a fi fost dăruite sau vândute de Radu, fără ca actele să ne lămurească oricât de puțin în ce chip ajunseseră în stăpânirea domnului. Unor boieri, Stoica Nanaș, cu verii și nepoții săi, el le dăruiește, în 1475, următoarele sate: „jumătate

¹ *Ibidem*, p. 217. Atrage atenția faptul că satul *Budeni* este întărit tot de Vlad Călugăru, încă din 1486, boierilor Roman, Jitian, Albul ș.a., pentru că le era dedină, *ibidem*, p. 185.

² *Ibidem*, p. 32., În 1571 se va afirma că partea „a fost cumpărată de la Radu voievod cel Bun, pentru doi cai buni, preț de 2000 aspri“, *ibidem*, vol. IV, p. 5.

³ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 139—140. Satele se identifică astfel: *Bujorești* (Gura Bujorăscului, l. Glogova), *Piscupești* (sat disp. tot acolo), *Berivoiești* (sat disp. l. Padeș), *Vădeni* probabil Văeni, *Rosia* (Roșia de Jiu) și *Slăvilești* (Slivulești).

⁴ Ultima discuție la Panaitescu, *Urme feudale*, p. 160—163. În situația de azi a informației, nu se poate hotărâ caracterul acestei prădalice. Observ totuși că satele dăruite lui Vrabeș se găseau în apropierea satului Glogova, care poate că a și figurat în partea ruptă a actului; iar Glogova a fost, în această vreme, un centru de insurecții boierești. „Mehedințenii“, care au omorât în acest sat pe Țepeluș nu sunt, cum a interpretat loga, „oamenii cetății Mehedia“ (*Istoria românilor*, vol. IV, p. 208), ci boierii din Mehedinți (Lapedatu, *Vlad Vodă Călugăru*, p. 35) dușmanii lui Stanciu din Glogova, cumnatul ucisului. Constat că trei porunci scurte și fără divan, cum vom vedea că dau de obicei domnii atunci când hotărâsc soarta unor bunuri confiscate sau în litigiu, emise de Radu cel Frumos și Vlad Călugăru, (*D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 143, 148, 178) par să se fi referit la situații asemănătoare celor din satele lui Vrabeș. Aceste porunci cuprind acte din aceeași regiune geografică — de la Jilți —, numite de obicei în aceste sate „siliști“, ceea ce poate însemna aici sat fără stăpân și fără bir, nu fără locuitori.

din ... *Sătlanii* și *Râușorul* tot și *Copăcelul* tot și la *Voila* jumătate și *Ucea* toată, *Porumbacul de Jos* jumătate... *Cârțișoara*... și jumătate din *Sărata*... *Porumbacul lui Tatomir* și *Porumbacul de Sus*... și pe *Argeș*... și *Săsciori* și *Bumbuești* și *Clocotici*..., pentru că au dobândit de la domnia mea cu slujba¹. Primele unsprezece sate sunt din Făgăraș, celelalte din Loviște. Hrisovul are multe locuri ilizibile sau rupte¹. Lui Hamza din Obislav, ruda Craioveștilor și ctitorul mănăstirii Glavacioc, Radu cel Frumos îi dăruiește două sate, *Călugăreștii* și *Câmpul Mara* (neidentificate). În 1496, Radu cel Mare reîntărea lui Hamza, printr-o poruncă fără divan, arătând că au fost dobândite „cu slujba, în vremea unchiului domniei sale Radu voievod”². Lui Cârjeu vistier îi dăruiește, pentru slujba ce i-a slujit, niște mori pe Râul Doamnei, la *Micești* (j. Muscel), regiune unde vom constata numeroase viclenii. Morile ajung la Pârveu vornicul Craiovescu și apoi la mănăstirea Bistrița, iar într-o vreme mai nouă vor fi cotropite de doi boieri mari, favoriți ai unor domni și vicleni ai altora, Oancea din Batiu și Vlaicu din Piscani³.

Doă hrisoave ale lui Radu cel Frumos, păstrate în traduceri defectoase, sânt foarte greu de interpretat.

În 1469 domnul dă boierului Mihai pe care actele îl numesc „de neam mare și statornic, fiului său Stan și bătrânului Chirtop „satul *Rușii* toți și *Mușetești* și *Hilești* și *Racovița* și *Tătărăi de lângă Colceac* și siliștea de la *Amza* (?) și toată siliștea *Șenteștilor* și *Grecii* toți, pentru că i-au fost cumpărat de la domnia mea drept un cal bun turcesc, însă și *Tătuleștii* iar drept un cal bun și *Cernăteștii* iar au fost cumpărați de la domnia mea, iar pentru un cal domnesc și *Sturzenii* toți și *Brana* (?) și iar *Rușii dîn Târgoviște* toți, ce i-am dat”. În 1475 se adaugă „ocina *Bucovei* de lângă Colceac ... pentru că i-au cumpărat de la domnia mea drept un cal bun turcesc. Pentru aceasta am iertat pe acest boieriu și de vinăriciu domnesc pe pământ cu o tașnăli” (sic). Actul cuprinde și cumpărături, „de la *Amza* (!)“ și de la alții⁴. Dintre aceste sate, *Rușii* și *Racovița* se găseau în apropierea orașului Târgoviște⁵. Primul, în care vom mai constata o parte domnească, s-a aflat chiar într-o anumită legătură față de orașul vecin, deoarece în 1451 Vladislav II hotărâse ca satul *Ruși* să nu dea vamă la Târgoviște⁶. Vom vedea mai departe ce încheieri sugerează aceste situații.

Despre Radu cel Frumos aflăm că a făcut și o importantă danie mănăstirii Dealu. Printr-un hrisov din 1474, cunoscut numai din reîntăriri ale altor domni⁷, el dă acestei mănăstiri, în condiții de imunitate asemănătoare celor acordate de Mircea cel Bătrân Coziei, și în aceeași regiune, balta *Camenița* și gârla *Săltava*, care se întindea în Balta Ialomitei, la sus de domeniul mănăstirii Cozia. În vecinătate se găseau satele pe care mănăstirea Dealu le primise de la Vladislav II.

¹ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 148—149.

² *Ibidem*, p. 238.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 126-127.

⁴ *Ibidem*, p. 143, 151.

⁵ Dintre celelalte sate se pot localiza: *Tătărăii de lângă Colceac*, probabil lângă *Stroiști* (j. Ilfov), *Șentești* (j. Ialomița), *Grecii* (j. Ilfov), *Tătulești* (lângă Comătești, j. Prahova) și *Cernătești* (j. Prahova).

⁶ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 119.

⁷ *Ibidem*, p. 151; veac. XVII, vol. II, p. 298.

14. În puținele acte păstrate de la Bașarab Laiotă nu întâlnim sate domnești; dar într-o poruncă din 1510, Vlad cel Tânăr arată că „tatăl prea cinstitului vlastelin ..., încă și din casă și cumnatul domniei mele, jupan Calotă fost vistier“, a dobândit două sate, *Slăveni* și *Stoenști* (j. Romanați) „încă din zilele lui Țepeș voievod. După aceea și fratele domniei mele Radu voievod a miluit pe jupan Calotă vistier“. Calotă se judeca în fața lui Vlad cel Tânăr „cu Sin gramatic și cu fiica lui Voico al lui Tatul, Anca“, ceea ce ne ajută să înțelegem mai bine conținutul actului¹, *căci Voicul al lui Tatul este cunoscutul boier viclean, care în 1476 era adăpostit la Brașov, spre marea supărare a lui Laiotă Basarab*². Cele două sate, revendicate în 1510 de fiica sa, au fost desigur confiscate de Laiotă, care le-a dăruit părintelui lui Calotă vistier.

15. Relativ la Basarab cel Tânăr (Țepeluș), găsim următoarele informații: în 1479 cumpără o vie „de la Cepal Mustafa“, probabil la *Vihorâți* (Viforâța, j. Dâmbovița) pe care o dăruiește mănăstirii Bolintin³. Un an mai târziu dă zestre vlastelinului Ticuci și Dobrei, aceasta din urmă desigur o rudă apropiată a domnului, partea lui Manciu din Bărăștii (Bărăștii de Cepturi, j. Vâlcea) și satele *Băiești* (j. Vâlcea) și *Turcineștii de la Ablanita* (?). Prin același act vinde lui Ticuci și fraților săi satele *Cepturile* «Bărăștii de Cepturi», partea lui Cojoc și *Goleștii* (j. Argeș), pentru 80 de florini⁴. În 1482, Țepeluș dăruiește mănăstirii Snagov jumătate din satul *Velea* (j. Vlașca), care va ajunge încă o dată domnesc⁵.

În mai multe sate constatăm, sau trebuie să presupunem, confiscări pentru dezherență sau viclenie. În 1478, Țepeluș „vinde“ pe un cal bun de 800 aspri, slugii sale Șolea cu fiul său Șerban și lui Dragomir, Șerban și Stoica jumătate din *Zăvideni* probabil lângă Juguru (j. Vâlcea), „pentru că au aflat doisprezece boieri și au mărturisit în fața domnului că este ocină domnească“⁶; iar într-o poruncă din 1482, Vlad Călugărul zice că Stoica vornic a dobândit la *Micești* (j. Muscel) „partea lui Sinea și a lui Vânjea și a lui Curcea și a lui Vlaicul... de la Basarab cel Tânăr, cu slujba de la domnia sa și iarăși apoi și de la domnia mea. Încă au venit doisprezece boieri și au dat-o că este prădalică domnească“. Existența mai multor stăpâni, *care și-au pierdut partea în același timp*, exclude dezherența și sugerează o viclenie*. Stoica vornic a dăruit această parte lui Roman și fraților săi Dan, Radul, Micul, Mușat și Stoica „pentru că i-au fost slugi“, iar aceștia dau domnului doi cai „de au și cumpărat-o“⁷. Pe slugile domnești Radu și frații săi îi cunoaștem încă din 1481, dintr-o poruncă a lui Basarab cel Tânăr însuși, prin care li se întărește părți în *Litești* (Uliteasca, j. Argeș) și *Micești*, cumpărate de la Zamona și de la fiii lui Ganea⁸; dar tot ei sunt slugile domnești din două porunci fără dată ale lui Vlad

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 58.

² *Bogdan, Documente*, p. 333.

³ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 164.

⁴ *Ibidem*, p. 166. Ultimul sat este cel dăruit de Alexandru Aldea mănăstirii Cozia.

⁵ *Ibidem*, p. 171.

⁶ *Ibidem*, p. 162.

⁷ *Ibidem*, p. 173—174. Numele unuia dintre cei ce pierd părți la Micești, Vânjea, amintește pe Mânjea, boierul viclean din 1463.

⁸ *Ibidem*, p. 170—171.

* Așa a fost considerată aici.

Călugărul, atribuite greșit lui Vlad cel Tânăr¹, prin care li se dă „la *Micești* partea lui Stanco, pentru că s-au arătat cu dreptă slujbă față de domnia mea“. Unul dintre ei, Dan, este numit Dan Pușcarul. La sfârșit, tot ei sunt verii slugilor domnești Toma, Mihail, Stan și Cârștian, dintr-un act al lui Radu cel Mare, care vin împreună cu mătușa lor și se unesc pe ocină, „ca să fie frați nedespărțiți în veci“². Infrățirea pune capăt prigoanei dintre ei, căci mai înainte Vlad Călugărul arătase că „mătușa se plânge de Dan pușcarul și iarăși Dan se plânge de mătușă“³.

Nu se poate lămuri deocamdată de ce a căzut domnească probabil tot în vremea lui Țepeluș a șasea parte din satele *Curtișoara*, *Bălteni*, *Dobrotin* (Dobrotinet) și *Fântâna Fagului*, toate lângă orașul Slatina. Vlad Călugărul, care vindea „aceste părți pentru a doua oară, drept un cal bun, turcesc“, arată că au fost cîștigate de Milco stolnic, jupanița lui Anca, Stanciu Canatnicul și fratele jupaniței Anca, Stanislav, cu dreptă slujbă „de la Basarab voievod“. „Și iarăși le-au cumpărat de la Basarab voievod drept doi cai buni“⁴. Milco stolnic este numit altădată „vlastelin“⁵ termen sub care sunt desemnați de obicei boierii din familia domnului.

16. Pe Vlad Călugărul îl aflăm mai întâi cumpărând un număr relativ important de sate, despre care documentele ulterioare aduc în majoritatea cazurilor informații contradictorii.

Hința, adică moșia de vatră a mănăstirii Govora, este cumpărată în 1488 de la Stanciul, fiul lui Voinea din Ocne și de la Dan și Vâlcul din Glod, la care ajunsese în urma cotropirii lui Albul cel mare și a daniei lui Țepeș. Vlad Călugărul însuși afirmă că a plătit-o cu 1 500 aspri și o dăruiește mănăstirii⁶; dar peste patru ani, în 1492, el se rectifică, arătând că „jumătate a cumpărat-o domnia mea de la Stanciul, fiul lui Voinea, pentru 700 aspri, iar cealaltă jumătate a cumpărat-o jupan Staico logofăt de la Dan și de la Cârștea din Glod, pentru 800 aspri“⁷. În 1496, Radu cel Mare își atribuie sieși cumpărarea jumătății lui Vlad Călugărul⁸, cum va face și cu alte cumpărături ale tatălui său, probabil fiindcă fusese coregent al acestuia. Răscumpărarea satului *Hința*, care fusese al Govorei „încă din zilele de demult, de cînd este Țara Românească și de cînd s-a zidit întâi mănăstirea“, s-a făcut desigur fără voia stăpânilor de la sfârșitul veacului al XV-lea ai satului, de vreme ce îndată după moartea lui Radu cel Mare, sub Mihnea cel Rău, Cârștea și nepotul său se pârau cu

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 56, 67.

² *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 235.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 56, unde cuvântul „mătușă“ este redat greșit ca antroponimic: „Baba“. Este posibil ca Stance, pe a căror parte se certau aceștia, să fie jupan Stance, fratele lui Badea, boierul lui Laiotă Basarab, stăpân de sate în aceeași regiune, (*ibidem*, p. 152).

⁴ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 196.

⁵ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 97.

⁶ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 190.

⁷ *Ibidem*, p. 212, Stoico logofăt e boierul din Rușii de pe Mostești. În 1502 se rectifică prețul cumpărăturii sale în 700 aspri, *ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 15. Alte contradicții, *ibidem*, vol. I, p. 44; II, p. 150.

⁸ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 241; veac. XVI, vol. I, p. 15.

călugării, fără vreun rezultat; iar în 1533 și 1551 urmașii lor purtau și ei procese zadarnice¹.

Tot pentru a le dăruii mănăstirii Govora, Vlad Călugărul a mai cumpărat trei sate: *Nănășești* (lângă Galicea), *Ionești* (Ioneștii Govorei) și *Urși* (toate în j. Argeș). La Nănășești, Vlad cumpără în 1489 partea cu mori a lui Bilă, pentru 1400 aspri. O altă parte fusese cumpărată, de la Straus, de egumenul mănăstirii, pentru aceeași sumă. În 1496 Radu cel Mare zice însă că părintele său a cumpărat satul cu 5.000 aspri; iar în confirmarea din 1502, pretinde că „Nănășeștii toți, cu morile ... le-a cumpărat Vlad voievod și după aceea le-a cumpărat domnia mea de la Bilea ... pentru 1400 aspri și partea lui Straua, pentru 1600 aspri”². Și aici urmașii vânzătorilor: Stan, fiul lui Bilea din Săpata și Danciu din Crăcești, vor pretinde mai târziu, de altfel zadarnic, „că nu a fost cumpărată partea lui Bilea din Nănășești, ci a fost cotropită”³. Satul *Ionești* cu siliștea *Corbeni* sau *Corbenești* este cumpărată în 1494 de la urmașii lui Jitian, pentru 7 000 aspri. Și în acest caz Radu cel Mare va afirma că l-a cumpărat el „de la Bordea și de la jupanița Anca, fiica lui Jitian“, prețul indicat în reîntăririle succesive fiind când 120 florini ungurești, când 6 000 sau 7 000 aspri⁴. În sfârșit, la *Urși*, Vlad Călugărul cumpără un vad de moară de la Stoica, pentru 600 aspri. Fiul său va arăta de asemenea că l-a cumpărat el, dar pentru 800 aspri⁵.

Alte sate au fost cumpărate de Vlad Călugărul spre a fi dăruite mănăstirii Glavacioc: *Velea* (j. Vlașca) și satul alăturat *Zăvârstea* (Izvârta) de la Radu Trămăntan, fratele lui Cazan logofătul, donator la Snagov, cumpărate pe 200 florini ungurești, 16 coți de postav de Ipriu, 24 coți de postav surit de Giura și 200 aspri⁶; *Crângerii* și *Sumărinești* (lângă mănăstirea Glavacioc, j. Vlașca), din care primul a fost cumpărat pentru 100 florini ungurești, de la fiii boierului Mircea, Tatul și Taxabă, iar al doilea de la Voico al Tatului, pentru 140 florini⁷. Deoarece Voico este cel ce închină, cum se va vedea, jumătate din Topoloveni lui Gherghina pârcaľab, cumnatul domnului, pentru a-și scăpa fiul viclean de la moarte, s-ar putea ca vânzarea satelor Crângerii și Sumărinești către domn să se fi petrecut în mod forțat, în aceleași împrejurări. Tot pentru mănăstirea Glavacioc, domnul cumpără a treia parte din muntele *Prislop*, (j. Argeș) cu loc de stână, de la egumenul Lazăr al mănăstirii Brădet, plătindu-l cu un Tetraevanghel de 1 000 aspri. Această vânzare neobișnuită a iscat procese între cele două mănăstiri⁸. Glavaciocul mai primește o fântână cu locul ei, la *Topoloveni* cumpărată de domn pe 12 florini ungurești⁹ cum și patru vii tot acolo, cumpărate pe florini ungurești de la Rujea, Blaj Ciaciche, Lorinț și Blaj Cerni¹⁰. În sfârșit, pentru Snagov Vlad Călugărul cumpără jumătate din *Soldești* (lângă mănăstirea

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 44; II, p. 150; III, p. 3—4.

² *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 241; veac. XVI, vol. I, p. 15.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 398.

⁴ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 226, 239, 241; veac. XVI, vol. I, p. 16, 127.

⁵ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 241; veac. XVI, vol. I, p. 16.

⁶ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 43, 84, 85.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 43; II, p. 208; III, p. 277; V, p. 65.

⁹ *Ibidem*, vol. III, p. 371.

¹⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 43, 85. În 1531 se spune doar că au fost dăruite de Vlad Călugărul, *ibidem*, vol. II, p. 102.

Snagov), de la Manca Negrul vistier, tatăl lui Manca Perșanul, ctitorul mănăstirii Seaca, cu 1 200 aspri și un sălaș de țigan. Informația ni s-a păstrat în documente mai noi¹, căci în 1482 domnul însuși nu face decât să întărească acest sat mănăstirii². În secolul al XVI-lea călugării vor avea pricini cu Cârjeu postelnic și cu Tărbăceanii, care pretindeau că ocina nu fusese vândută, ci cotropită de călugări cu sila.

Vlad Călugărul face și schimburi, tot pentru folosul mănăstirii Glavacioc. La *Izvoreni* (j. Muscel) ia de la jupanii Detco și Radu paharnici jumătate sat, dându-le „balta toată și cu vinăriciul domnesc... și două sălașe de țigani”³. El schimbă de asemenea cu Cârștian mare vornic din Stăncești satul domnesc *Cernătești* (j. Prahova), pe care am văzut că Radu cel Frumos îl vânduse lui Mihai din Ruși pe un cal, cu jumătate din satul *Călinești* (j. Argeș)⁴.

Dar Vlad Călugărul este, în același timp, domnul din secolul al XV-lea care a confiscat cele mai multe sate pentru viclenie. Acestea sunt următoarele: satul *Aninoasa* de lângă Târgoviște, pierdut „cu rea viclenie” de bunicul lui Hamza Turcul. A fost dăruit de Vlad Călugărul jupanului Milco pentru dreaptă slujbă, iar jupanița acestuia, împreună cu fiul și ginerele său, l-au vândut lui Neagoe Basarab, care îl dăruiește Mitropoliei. Vânzarea aceasta a făcut obiectul unui proces, judecat mai întâi de Radu Paisie, care hotărăște că satul nu era al urmașilor lui Milco, ci dreapta moștenire a Sarei călugărița și a surorii sale Anca, probabil urmașele vicleanului. Spre a nu strica pomana lui Neagoe vodă, luând satul de la Mitropolie, Radu Paisie despăgubește pe cele două surori, dându-le în schimb averea lui Staico, fiul lui Milco, „sate și țigani”. În 1568 Hamza Turcul, nepotul vicleanului, pâra că bunicul său nu a pierdut satul cu viclenie, ci l-a cotropit Milco fără dreptate. De asemenea, el afirma că dăduse lui Radu Paisie 20 000 aspri, „de și-a plătit dedina lui, satul Aninoasa”. Alexandru vodă Mircea constată însă că Neagoe Basarab „a adevărit pentru acel sat că l-a pierdut bunicul lui Hamza Turcul cu mare hiclenie față de Vlad voievod Călugărul” și că Hamza n-a dat nici un aspru lui Radu Paisie. Dar, deși domnul spune că acesta a rămas de lege, el „se milostivește” și-i dă 15 000 aspri, „ca să fie satul Aninoasa al sfintei Mitropolii în pace”, ceea ce înseamnă la drept vorbind recunoașterea din partea domnului a faptului că, în ordinea juridică a vremii, Hamza ar fi putut din nou revendica moștenirea satului pe care bunicul său îl pierduse pentru viclenie⁵. Jumătate din *Băbeni*⁶ (Băleni-Bistrița, la sud de orașul R. Vâlcea) a fost confiscată pentru viclenie de Vlad Călugărul de la Staie, pe care nu-l cunoaștem altfel. Domnul a dat-o pentru slujbă lui Barbu banul Craiovescu. „Întru aceasta, Staie s-a întocmit cu jupan Barbu ban, ca să-i facă pace despre Vlad voievod, iar lui să-i fie averea lui Staie, jumătate din Băbeni ...” iar jupan Barbu ban a și cumpărat acea jumătate de la Staie, pentru 1 000 aspri,

¹ *Ibidem*, vol. III, p. 183, 199. Numele vânzătorului a fost completat greșit: Manca Vulparul, *ibidem*, p. 183.

² *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 172.

³ *Ibidem*, p. 218. Nu se poate preciza despre ce baltă este vorba. Mănăstirea n-a putut păstra această jumătate de sat. În 1543 se confirma lui Detco armaș, fiul lui Detco paharnic, soțul Calei din Brâncoveni, a cincea parte din sat, *ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 302.

⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 43, 84; II, p. 209, 324.

⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 238, 252; III, p. 126, 290.

⁶ La Minea, Boga, *Cum se moșteneau moșiile*, vol. II, p. 123, greșit: *Bobeni*.

dăruind-o mănăstirii Bistrița¹. Pacea, pe care banul o mijlocește pentru Staie, arată că acesta era el însuși boier important. Satul *Bădești* (lângă Serdanu, la sud de Titu) a fost al lui Vlad, marele vornic al lui Basarab cel Tânăr, considerat și el rudă domnească². Vlad vornicul s-a ridicat domn peste capul lui Vlad Călugărul, probabil la începutul domniei acestuia, înainte de 1487³, dar, zice Radu cel Mare la 1502, „a căzut sub mâna părintelui domnei sale și i-au tăiat capul și au rămas bucatele lui domnești“; iar Gherghina pârălab, cumnatul lui Vlad Călugărul, a cumpărat satul de la acesta „pre bani gata“ și l-a dăruit mănăstirii sale Nucet⁴, nu Cozia, cum s-a interpretat⁵. Un alt act adaugă că Vlad vornicul „s-a ridicat domn cu oaste“, pierzându-și capul și toate averile. „Iar cu celelalte sate, răposatul Vlad voievod a miluit pe mulți boieri. Iar satul Bădeștii tot ... l-a cumpărat Gherghina pârălab de la Vlad voievod ieromonahul, pentru 40 000 aspri“. În 1578 mănăstirea are pricină cu nepoții lui Vlad Orbul din Băcești⁶, el însuși nepot de soră al lui Vlad vornicul. Aceștia câștigaseră sub Alexandru Mircea, dar pierd sub Mihnea Turcitul, deoarece se dovedește că strămoașa lor, sora lui Vlad vornicul, „a fost înzestrată la țară“⁷. Cu alte cuvinte, dacă nu s-ar fi ridicat această excepție, strănepoții vicleanului ar fi putut câștiga, pentru a doua oară, chiar după trecere de un secol.

Hrisovul menționat mai sus, din 1502, amintește și de o altă viclenie, pentru care s-a pierdut o jumătate de sat; dar pe aceasta n-o putem considera aici, cu toată asemănarea situației sale cu a altor sate care au fost un moment domnești. Jumătate din Topoloveni fusese a lui Milea, fiul lui Voico al Tatului. Ca și tatăl său, jupan Milea viclenește, fugind peste munți „de a ridica alt domn“. Prins de Vlad Călugărul, este „trimis să-l arunce în cetatea Poenarilor“, al cărui pârălab era Gherghina. Iar Voico al Tatului, tată al Milei, „au mers înaintea jupanului Gherghina pârălab, de au dat și au închinat jumătate din Topoloveni, ca să scoată capu fiu-său Milii de la cumplita moarte“. Gherghina a chemat boieri de au prețuit moșia, plătind-o cu 15 000 aspri lui Voico și a dăruit-o apoi mănăstirii Nucet. Cu alte cuvinte, moșia a fost cumpărată de boierul favorit, direct de la viclean, fără să mai fi trecut prin mâna domnului, ca în cazul satului Băbeni, de pildă⁸. Ceea ce nu spune însă documentul, este că Voico al Tatului era cumnat cu Gherghina, a cărui soție, jupanița Neaga, stăpânea cealaltă jumătate din Topoloveni. Așadar această „viclenie“ s-a ivit în cercul de familie al domnului, căci Gherghina era la rândul său, cum s-a arătat, cumnatul acestuia.

În legătură cu aceleași împrejurări au fost probabil confiscate de Vlad Călugărul părți din satele vecine cu Topoloveni, *Golești* și *Mărăcineni*, pe care le stăpâneau membri ai aceleași familii. În 1528, Radu de la Afumați întărește, după judecată, jupanului Ivașco

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 91—92; vezi și: *ibidem*, veac. XIII—XV, p. 207; veac. XVI, vol. I, p. 156, 174; II, p. 62, 81, 91—92, 327.

² Concluzie probabilă la Florescu, *Divanele domnești*, p. 236.

³ Lapodatu, *Vlad Vodă Călugărul*, p. 59.

⁴ Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 9—11.

⁵ C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I/1, p. 122.

⁶ Aceștia erau: jupanița Sara cu fiii ei, Moș cu fratele său Dobrotă postelnic și Manea vătaf din Spăteni.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 343—344.

⁸ Mai sus, p. 30—31.

paharnic din Golești, fiul lui Baldovin pârcălab, trei părți din ocina cea bătrână din aceste sate, „iar a patra parte... să fie a unchiului său Câdea... Pentru că mai sus numitele averi... sunt ale jupanului Ivașco paharnic ocine și dedine vechi și drepte. Iar peste cealaltă jumătate ce a fost partea lui Câdea, iar Câdea a venit singur înaintea bunicului și înaintea domniei mele... de a înfrăți pe jupan Baldovin pârcălab și a dat jumătate din toate părțile lui, pentru că au fost pierdute de Câdea, de au fost prădalice și au rămas domnești; iar jupan Baldovin... a dobândit toate averile de mai sus cu slujbă dreaptă și credincioasă de la bunicul și părintele domniei mele...”. În 1557, se spune că Baldovin cumnatul lui Câdea, a fost înfrățit de acesta, ba chiar că „acele averi au fost cumpărate“ fiindcă Baldovin a ținut pe Câdea în casa lui și i-a dat, „când s-a plătit de temnița turcească, 7 000 aspri și patru cai și după aceea doi cai buni și caftane bune patru și cămăși de fir două. Și la căsătoria lui Câdea 6 000 aspri... și un brâu de argint de 3 000 aspri și o sabie ferecată de 2 000 aspri...” etc. Totuși Ivașco paharnic „a avut pără din partea lui Câdea și din partea mănăstirii Mușetești a lui Manea Perșanul“, care însă pierd¹. La *Micești* (j. Muscel), sat care apare acum pentru a treia oară în stăpânirea domnilor, am văzut mai sus, în legătură cu vicleniile din vremea lui Țepeluș, că Vlad Călugărul dăruia, pentru slujbă lui Dan Pușcaru și altora partea lui Stamcev, probabil un viclean. Acesta era stăpân, împreună cu același Manea Perșanul, în sate apropiate².

În vremea lui Vlad Călugărul se întâlnește și prima confiscare pentru dușegubină. Cârștian a omorât pe fratele său Albu, iar părțile fraților din *Cârștiani* (j. Argeș) sunt date danie mănăstirii Râncăcirov, deoarece satele mănăstirii au plătit trei dușegubine³. Tot acum, și anume în porunca din 1482 care se referă la prădalicile din Micești, apare și cea dintâi confiscare pentru bir. Într-un sat vecin, pe care l-am mai întâlnit, la *Litești* (Uliteasca, j. Argeș), domnul dă lui Roman cu frații săi partea lui Toma, „pentru că au plătit-o de bir la domnia mea“⁴. În alte cazuri domnul dăruiește sate și părți, despre care știm doar că, înainte de a fi domnești, fuseseră ale altora, probabil ale unor boieri. La *Bălești* (lîngă Novaci, j. Gorj), vlastelinii Radu și Pătru primesc partea lui Ciuchină⁵; iar la *Păunești* (?) și alte două sate, jupan Drăghici din Mărgineni dobândește ocinile lui Negre⁶. O situație neobișnuită se întâlnește la *Corzi* (j. Mehedinți), unde se dă satul, care era al mănăstirii Tismana, moșilor lui Budin vătaf⁷.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 53; III, p. 54.

² Mai sus, p. 30. N-am reținut aici satele cuprinse într-un act din 8 iunie 1532, de la Vlad Înecatul. Fiii lui Semba ai lui Banul vornic și ai lui Ivan logofăt părau că «părinții» lui Stan clucer, Oprea logofăt, Mihail stolnic și Dan, fiul lui Dan au pierdut jumătate din satele *Cioceni*, *Stoienița*, *Pietrari*, *Tătari*, *Sub-Deleni*, *Căldărești* și *Brăgărești* din *Câmpie*, partea lui Dan Ugrinul „cu rea viclenie încă din zilele moșului domniei mele Vlad voievod Călugărul“. Boierii jură însă că n-au pierdut cu nici un viclesug, nu le-au vândut, zălogit sau dăruit, nici nu au fost crotopite de Semca, Banul vornic și Ivan sluger (Greceanu, *Șirul voievozilor*, p. 102–103).

³ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 254.

⁴ *Ibidem*, p. 174.

⁵ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 112.

⁶ *Ibidem*, p. 61. În actul original, rupt: „să le fie la Făr... a treia parte și la ... și Păuneștii toți și T...șteștii toți“. Negre pare a fi vistierul lui Basarab Laiotă, cel ce duce tratative pentru domnul său, la Brașov, în 1475 (Bogdan, *Documente*, p. 119—120).

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 49; VI, p. 24, 30, 48.

În sfârșit, Vlad Călugărul dispune și de alte sate, despre al căror trecut nu știm nimic: la *Drăgănești*, lângă Târgoviște, el înzestrează pe fiica sa Neacșa, soția lui Calotă vornic, cu jumătate de sat¹, la *Ruși*, tot aici, dăruiește a treia parte jupanului Mihai²; la *Afumați* (j. Ilfov), satul lui Radu cel Viteaz, vinde a patra parte jupanului Drăghici din Mărgineni, pe doi cai puși, și același boier „dobândește cu slujba“ satele *Sicrita* (j. Prahova) și *Găojani*, pe care le cumpără după aceea pe patru cai;³ la *Celei* (j. Romanai) dăruiește fraților Craiovești jumătate de sat⁴; iar părinții fraților Buzești primesc, probabil tot de la el, *Plenița* (j. Dolj)⁵. Satele *Gurguiți* (lângă Mănăstireni, j. Ilfov) și *Vărăști* (j. Ialomița), cu balta *Sihleanul*, sunt dăruite mănăstirii Vihorăști⁶, iar muntele *Bucegi* și jumătate din balta *Săltava* ctitoriei lui Gherghina pârcălab, Nucetul⁷.

Între satele lui Vlad Călugărul trebuie socotit și *Stoiceni* (l. Valea lui Albu, j. Argeș), pe care îl primește, ca zestre, la căsătoria cu sora lui Gherghina, viitoarea călugăriță Samonida⁸.

17. Ca și tatăl său, Radu cel Mare a cumpărat sate spre a le dăruii mănăstirii Govora. *Glodul*, a cărui situație am văzut-o mai sus, este răscumpărat de la Cârstea și de la nepoții săi, pentru 5 000 aspri. Cu neamul acestor boieri, mănăstirea va purta mai târziu procese⁹. Satul vecin *Bârsești* cu muntele *Ludeasa* (j. Vâlcea) este o altă „veche și dreaptă ocină, dedină, a mănăstirii“. Domnul arată, în 1500, că „a și cumpărat“ satul de la Neagoe spătar, pe 3 000 aspri; dar peste doi ani se rectifică, spunând că a schimbat cu acesta „de i-am dat lui jupan Neagoe Curtișoara și încă am dat 1 000 aspri și o parte la Rucăr, însă milostenie; iar jupan Neagoe a dat domniei mele Bârseștii și cu muntele Ludeasa“¹⁰. Cum se va vedea mai departe, *Curtișoara* (j. Olt) va fi și ea cumpărată de domn. La *Pleşoi* (lângă Bârsești), Radu voievod cumpără, tot în 1500, o jumătate de sat de la Stanciu, fiul lui Cârpițul, pentru 5 000 aspri¹¹, iar la *Birciești* (lângă Chintestii, j. Romanai) cumpără partea „cumpărată și dobândită“ de la același domn¹². Jumătate din *Stolniceni*, pe care mănăstirea o va pierde apoi, a fost cumpărată în 1497 de la boierul Bratul, fiul lui Lalu, pentru 5 000 aspri¹³. În 1502 domnul cumpără o parte la *Preuțești* (j. Vâlcea) de la Sprinteș cu 800 aspri și satul *Plăviceni* (neidentificat) de la boierul Stanciu, fiul lui Cutrea, cu 5 000 aspri¹⁴. Radu răscumpără și zestrea mamei sale Samonida, satul *Stoiceni*, de la Vlaicu spătarul, fratele lui Albu. Prețul indicat în acte este când 6 000, când 10 000 sau 11 000 aspri, adăugându-se

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 77.

² *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 180.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 60.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 82.

⁵ Arh. St. Buc., Condiția m-rilor Călin și Bucovăț, ms. 722, f. 356—357.

⁶ *D.J.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 378; veac. XVII, vol. II, p. 157, 246, 292; III, p. 47, 276; IV, p. 69, 265.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 113.

⁸ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 233, 241; veac. XVI, vol. I, p. 128.

⁹ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 260; veac. XVI, vol. I, p. 15, 44, 128; II, p. 150, 391—392; III, p. 3—4.

¹⁰ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 271; veac. XVI, vol. I, p. 15, 128, II, p. 246.

¹¹ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 271.

¹² *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 151.

¹³ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 245. Satul a fost scos cu roșu din hrissov.

¹⁴ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 15, 128.

că Vlaicu a cumpărat cu acești bani Nucetul. Deși se precizează că vânzarea s-a făcut de bunăvoie, mănăstirea s-a judecat mai târziu cu „boierii de la Nucet, fiii și nepoții lui Vlaicu¹. La Copăcel, lângă Ocnele Mari, mai cumpără o vie cu 3 000 aspri, de la fiii bănesei, Oprea, Ivanco și Radu, despre care va fi vorba și mai jos².

Pentru mănăstirea Cutlumus, Radu vodă răscumpără „dijma“ de la *Uibărești*, vechea danie a lui Mircea cel Bătrân³. În 1500 el spune: „De la Uibărești călugării să-și ia dijma; precum le-a dat strămoșii și părintele domniei mele, astfel am dăruit și domnia mea, de la Chircă, pentru 5 000 aspri“⁴. Un act din 1535 arată însă că Radu cel Mare a cumpărat „o ocină“ ce este lângă Uibărești, de la același, cu 10 000 aspri, dăruind-o Cutlumusului⁵. Chircă este unchiul lui Neagoe vistier, pe care de asemenea îl vom mai întâlni.

În condiții nelămurite se petrece o cumpăratură domnească la *Dodești* (Roșia, j. Gorj). În 1501, domnul dă slugii domnești Mânea cu fiii săi „ca să le fie Dodeștii toți, pentru că i-a cumpărat Mânea de la Nean pentru 42 florini ungurești. După aceea și domnia mea i-am cumpărat de la Simon pentru 22 florini. Astfel domnia mea am miluit pe Mânea cu acea ocină“⁶. Acesta din urmă e sluga domnească Mânea, pe care l-am găsit amestecat în satele de la Jilți, căzute probabil domnești pentru viclenie⁷. De altfel, și despre Radu cel Mare, arătat până și de izvoarele străine drept un domn pașnic, știm că a fost viclenit și-l găsim confiscând sate de la boieri vicleni. În 1540, Radu Paisie judecă o pricină între Stana și Neacșa, fiicele lui Ivanco, pe de o parte și Stoica mare paharnic cu frații săi, Muja comis, Stan stratornic și fiii lui Stan pârcălab, pe de alta, pentru satele *Bujoreni*, *Ulița* și *Copăcel*, toate lângă Râmnicu-Vâlcea. Domnul dovedește că Ivanco și-a pierdut părțile pe care le avusese în acele sate, „cu rea hiclesie către părintele domniei mele Radu voievod“; iar Oprea pârcălab și Radu vornic, părinții celor ce se judecau cu fiicele lui Ivanco, le-au dobândit de la același domn cu slujbă dreaptă. *Dar și aici confiscarea și dania au loc în aceeași familie*, căci Oprea pârcălab, Radu vornic și Ivanco erau frați, fiii Bănesei și, probabil toți trei, ai lui Radu banul. Primul dintre ei este Oprea din Râmnic, care stăpânea *Ulița*, căreia i s-a spus de aceea *Ulița lui Oprea*. Viclenia lui Ivanco s-a petrecut după 1496, când Radu cel Mare, cumpărând via de la Copăcel, menționează ca vânzători pe toți trei frații⁸.

Tot în vremea lui Radu cel Mare s-a petrecut o viclenie la *Rusănești* (j. Romanți). Un act din 1537 arată că „în zilele răposatului bătrânului Radu voievod, moșul Stoicăi, anume Borcea, el a pierdut ... o sfoară jumătate... cu relele purtări ale lui. Dar un unchi al Stoicăi, anume Barbu, a câștigat această mai sus numită moșie cu drepte și credincioase slujbe de către jupan Barbu ban al Craiovei“. Barbu, unchiul Stoicăi, vine înaintea

¹ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 233, 241, 245; veac. XVI, vol. I, p. 16, 128; II, p. 317, 371, 382.

² *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 239.

³ Mai sus, p. 23.

⁴ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 267.

⁵ Nandriș, *Documente românești*, p. 70—71.

⁶ Ștefulescu, *Documente*, p. 44—45.

⁷ Mai sus, p. 26, nota 2.

⁸ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 271; cf. *ibidem*, veac. XIII—XV, p. 239; veac. XVI, vol. I, p. 128; II, p. 197; IV, p. 30.

domnului și îl așează pe nepotul său peste moșie¹. Este probabil că domnul a dăruit partea mai întâi lui Barbu ban, așa cum a făcut Vlad Călugărul cu satul Băbeni². Stoica este Stoica banul din sfatul băniei Craiovei³.

În vecinătatea satelor lui Ivanco, la *Iaroslăvești* (Dosul, j. Vâlcea), rămâne prădalica, fără să putem preciza deocamdată natura confiscării, partea lui Vlad, pe care o capătă „prin dreaptă și credincioasă slujbă“ jupan Radu Goran spătar și fratele său Albul, cu unchii Vlaicul și Danciul. Aceștia se vor judeca, în 1527, cu alt frate al lui Radu Goran, Iarciul, care pierde; dar peste 4 ani, sub Vlad Inecatul, jupanul Iarciul din Iaroslăvești și Iarciu din Mihăilești câștigă împotriva fiilor lui Radu Goran⁴.

Radu cel Mare confiscă și o parte de sat pentru dușegubină, la *Curtișoara*, mai sus de Slatina. Fiii popii Vârlan de acolo au ucis un om, iar domnul n-a găsit la ei avere, ca să le ia pentru dușegubină și deci a confiscat jumătate din partea fratelui lor, cu care a miluit apoi pe sluga sa Corlat grămătic. Acesta însă n-a putut să țină ocina și a făcut-o vânzătoare, iar domnul, care n-a vrut să-l lase s-o vândă altuia, a cumpărat-o el însuși cu 5 000 de aspri, dăruind-o mănăstirii Govora⁵. Dintr-un alt document dat acestei mănăstiri, rezultă însă că domnul a schimbat Curtișoara cu jupan Neagoe, pentru Bârsești și muntele Ludeasa⁶.

Radu cel Mare dispune la rândul său de unele sate despre care documentele nu spun nimic în ce privește originea stăpânirii domnești de acolo. Șase dintre acestea, pe care le dăruiește mănăstirii Dealul, se găsesc în imediata apropiere a Târgoviștei: *Călugăreni* (Valea Voievozilor), *Popșa*, unde Radu vodă face o grădină, iar în 1584 se emite un act domnesc⁷, *Șolomonul*, *Ocna Mică*, *Bălești și Vihorăști*⁸. Aceleiași mănăstiri îi dăruiește *Drugănești* (j. Ilfov), *Dridu* (Dridih), unde am constatat mori domnești și acte emise de Radu cel Frumos, Vlăduț și Vladislav III⁹, *Călinești* (lângă Chiroiu), *Berceni* (lângă Sărindaru), parte în *Stroiești* (toate j. Ilfov) și *Fundeni* (or. București)¹⁰. Mănăstirii Tismana îi adaugă satele *Târgoviștea* și *Cecanul* (ambele lângă Breșnița, j. Mehedinți)¹¹, dacă nu cumva este vorba doar de confirmarea unor stăpâniri mai vechi; iar mănăstirea Tânganu primește satul *Dragomirești* (or. București). Un act din 1669 cuprinde informația că dania a fost făcută de Radu vodă, fiul lui Vlad vodă, „când a fost leatul 7012 (1504)“¹². Lui Cernat vornic am văzut mai sus că i-a dăruit parte la *Birciești*, pe care acesta o vinde apoi domnului¹³. Unui mare boier, Neagoe spătar, îi dăruiește o parte la *Rucăr*, „milostenie“

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 219.

² Mai sus, p. 31—32.

³ *D.J.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 343.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 34, 102—103.

⁵ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 269; vezi și *ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 411.

⁶ Mai sus, p. 33.

⁷ *D.J.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 160.

⁸ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 85, 396—397.

⁹ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 145; veac. XVI, vol. I, p. 72—73, 182. Vladislav III va înfrunța aici pe Radu de la Afumați.

¹⁰ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 15.

¹¹ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 234.

¹² Arh. St. Buc., Mitropolia Țării Românești, X/4.

¹³ *D.J.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 151, 363.

și aceluiași îi dă în schimb, pentru alt sat, *Curtișoara*, pe care o găsim de mai multe ori în stăpânirea domnească¹; iar jupanilor Orlea și Balcu le dăruiește în 1505, pentru dreaptă slujbă, ocina care s-a aflat domnească la *Andolie(?)*². Acum apare și singura braniște domnească, pe care o întâlnim în Muntenia, *în afară de cele din hotarele orașelor*: ea se găsea la poiana *Nevoia* (Râjlețu Govorei, la sud-vest de Pitești), unde mai apar ocini domnești. Radu cel Mare a dăruit aici mănăstirii Govora, lângă locul de stupină dat înainte de Tudor mare vistier, un loc în care să-și facă sat³.

18. Pe Mihnea „cel Rău“, dușmanul Craioveștilor, cronica țării îl arată prigonind și ucigând „pe toți boierii cei mai aleși“, luându-le „toată avuția“, cu care domnul „să îmbogățească și creștea ca chedrul“⁴. Și izvoarele externe cuprind amănunte despreuciderea acestora⁵. Totuși actele interne nu păstrează amintirea niciunui sat confiscat de la boierii executați sau pribegi. Cunoaștem, în schimb, numele satului său părintesc, „al Dracii armașul“: *Măneștii* de pe Colentina (Buftea, j. Ilfov), pe care îl va stăpâni mai târziu nepotul său Alexandru Mircea voievod⁶. Pe de altă parte, o poruncă târzie a lui Radu Mihnea, din 1621, arată că satele *Văleni* din dealul Piteștilor, *Brătești* (Brăteasca, j. Argeș), *Băileni* (l. Broșteni, j. Argeș), *Tutănești* (lângă Tutana, j. Argeș), *Obislăvești* (?), *Căzănești* (probabil c. Milcoiu, j. Vâlcea), *Alboteni* (Albota, j. Argeș) și un alt sat nenumit „au fost date și miluite la sfânta mănăstire Tutana de răposatul Mihnea voievod cel Bătrân, tatăl răposatului Mircea voievod, străbunicul domniei mele, care a făcut sfânta mănăstire Tutana ... din temelie“⁷.

19. Două acte ale lui Vlad cel Tânăr, fratele lui Radu cel Mare, se pot greu explica, deocamdată. Printr-o scurtă poruncă fără divan, din 1510, care este primul act ce ni s-a păstrat de la el, domnul dă vlastelinilor Barbu ban, Pârveu vornic și Danciu mare vornic, *Potelul* cu gârla și *Cușmița* cu toate siliștile lor, „pentru bună și drept credincioasă slujbă“⁸. Dar din mai multe acte se constată neîndoielnic că satul și balta Potel erau în stăpânirea fraților Craiovești încă din vremea lui Vlad Călugăru, când ei le și dăruiesc mănăstirii Bistrița⁹. „Dania“ lui Vlad cel Tânăr poate fi o reîntărire a unei danii domnești anterioare, căci în mod obișnuit domniile confirmau în astfel de forme donațiile predecesorilor; dar ea se poate explica și dacă presupunem că balta fusese confiscată de Mihnea cel Rău, iar acum Vlad o înapoia, în chipul acesta, foștilor stăpâni, cu care la începutul domniei se găsea în raporturi bune¹⁰. Al doilea act este din 1511 și prin el se întărește dregătorului

¹ Într-unul din cele două documente ale lui Radu Mihnea, prin care se reîntăresc aceste sate, dania este atribuită lui Neagoie Basarab (*ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 86), iar în celălalt lui Radu cel Mare (*ibidem*, p. 297). S-a acceptat această indicație.

² *Ibidem*, p. 31.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 15.

⁴ *Istoria Țării Românești*, p. 14—15.

⁵ Lapedatu, *Moartea lui Mihnea cel Rău*, p. 315—316; idem, *Mihnea cel Rău și ungurii* p. 62.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 282, 473, 483.

⁷ *Ibidem*, veac. XVII, vol. IV, p. 39; vezi și Arh. St. Buc., Peceti, 63.

⁸ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 55.

⁹ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 206, 207, 219, 225.

¹⁰ *Istoria Țării Românești*, p. 17—18.

din casa domnească Vârjoga slugerul satul *Zimnicele* (j. Teleorman) cu toate siliștile și bălțile, fiindcă-i sunt dedină de la părinți și bunici. „Apoi a adus ... 24 de boieri, care au jurat... că-i este dreaptă ocină... Apoi a cumpărat de la domnia mea pentru un cal murg bidiviu turcesc pentru 3 000 aspri, să-i fie ocină. Și acel cal domnia mea l-am dat la unguri, când s-a făcut pace cu craiul“¹. Cercetarea cu 24 boieri atestă o stăpânire întreruptă, care în acest caz, fiind vorba de un fiu și un nepot care își recapătă moștenirea, se poate explica numai printr-o confiscare², și anume mai ușor printr-una pentru viclenie.

20. Neagoe Basarab este unul dintre domnii Țării Românești care au stăpânit numeroase sate. Cercetarea acestora ne aduce în fața unor controverse istorice și a unei probleme de vechi drept românesc, neridicate până acum, care se referă la moștenirea sa părintească.

Despre originea lui Neagoe Basarab s-a mai discutat în istoriografia noastră. I. C. Filitti, lucrând într-o vreme în care nu se cunoștea cuprinzătorul hrisov din 17 mai 1589 al lui Mihnea Turcitul³, care a provocat revizuri esențiale în cunoștințele noastre despre Craiovești, socotea că poate vorbi despre o ridicare „subită“ a primilor doi frați, în 1482, explicând-o prin legătura, acceptată de soț, a nevestii unuia dintre ei, marele vornic Pârveu, cu Basarab Țepeluș, din care s-ar fi născut Neagoe. Această legătură, pentru uitarea căreia domnul de mai târziu ar fi înălțat, ceea ce autorul numea „capela expiatorie de la Curtea de Argeș“, ar fi stat la originea însemnătății politice pe care o va căpăta această familie⁴. El nu putea să știe atunci că în zilele lui Vlad Călugăru, când și-a împărțit averea între fii, „jupan Neagoe ban Strehăianul“ stăpânea, după toate probabilitățile, *cel mai întins domeniu boieresc din țară*, care trebuie să fi fost constituit de multă vreme, deoarece documentele ultimilor decenii din secolul al XV-lea nu menționează vreo creștere importantă a acestui domeniu prin danii sau cumpărături; iar o asemenea constatare contrazice ipoteza ridicării tardive a neamului Craioveștilor. Filitti credea apoi că înțelesul inscripției de pe piatra pusă de cei patru frați pe mormântul lui Vladislav II (1446—1456) de la Dealu, în care aceștia arată că răposatul domn i-a făcut „*vlastelini*“, ar fi că domnul „a boierit pe tatăl lor“⁵. Asemenea „ridicări“ la boierie nu se întâlnesc însă, în Țara Românească a acelei vremi, iar termenul „vlastelin“ apare, în documentele muntene din secolele XIV — XVI, de cele mai multe ori în legătură cu boieri din casa domnească, rude ale domnilor. Înțelesul inscripției de la Dealu este, mult mai probabil, acela că Vladislav II s-a înrudit cu înaintașii Craioveștilor, cei patru frați punându-i piatra de mormânt în calitate de rude. Există de altfel izvoare care arată că Craioveștii erau considerați ca făcând parte chiar din neamul, desigur numeros, al Basarabilor; în afară de relatarea, trecută în cronica țării dintr-un izvor contemporan, *Viața Sf. Nifon*, care îi numește Băsărăbești⁶, găsim în rezumatul unui document pierdut, din 1585 — 1586, dat în *Cronologia tabelară*,

¹ Arh. St. Buc., Doc. ist., DCCXC/1.

² Aici am considerat-o *confiscare neidentificată*.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 402—407.

⁴ Filitti, *Craioveștii*, p. 6—7.

⁵ *Ibidem*, p. 4

⁶ *Istoria Țării Românești*, p. 15. Cf. Grecu, *Viața Sfântului Nifon*.

următoarea indicație: „Tot într-acei hrisov scrie că Pârful banul (sic), tatăl lui Neagoe voievod Basarab, bășărăbesc au fost și cum că Bășărăbeștii se numea și Părvuleștii”¹. Stabilirea echivalenței dintre „Bășărăbești” și Părvulești este aci atribuită lui Mihnea Turcitul, care a cercetat amănunțit, cum arată însuși în actul din 1589, „rândul” Craioveștilor.

Desigur că aceste indicații despre originea Craioveștilor rămân încă supuse controversei: dar un lucru poate fi socotit astăzi în afara îndoielii: neamul din care coborau cei patru frați nu s-a ridicat odată cu aceștia, așa cum s-a crezut până acum, ci a reprezentat, dimpotrivă, una din principalele familii de boieri ale Țării Românești din secolul al XV-lea. O parte din uriașa avere a acestei familii a fost moștenită de Neagoe Basarab și a avut, după moartea sa, o soartă neobișnuită.

Principalul izvor, de care dispunem azi în legătură cu moștenirea Craioveștilor, este amintitul hrisov din 1589, al lui Mihnea Turcitul, dat lui Nica postelnic al doilea, jupaniței sale Maria, fiica Ancăi din Coiani și fiului ei Șerban al doilea paharnic, viitorul Radu Șerban voievod, adică urmașilor în viață ai lui Radu postelnic, cel de al treilea dintre frații Craiovești. Este probabil că acte cu texte analoage au primit, în același timp, și ceilalți moștenitori ai Craioveștilor.

Scopul cercetărilor întreprinse de Mihnea Turcitul în legătură cu averea Craioveștilor este arătat astfel: „Din vreme ce m-a dăruit Dumnezeu cu domnia și cu sceptrul... a doua oară, m-am nevoit și am voit să cercetez și să adeverez rândul averilor Craioveștilor ... ca să aleg domnia mea din averea Craioveștilor partea răposatului Basarab voievod și partea fratelui lui Preda ban și să alegem zestrea jupaniței Marga cea bătrână, sora lui Basarab voievod și a lui Preda ban, ca să fie partea răposatului Basarab voievod partea domnească, ca după trecerea domniei mele, pe cine va alege... Dumnezeu să fie cărmuitor și domn al Țării Românești... domnia lui să stăpânească partea lui Bășărăb voievod, pentru că s-a ridicat domn al Țării Românești. Iar partea fratelui său Preda ban să fie a cui se va alege din trupul lui, iar zestrea surorii lui, jupanița Marga cea bătrână, să o ție și să o stăpânească nepoții și strănepoții ei...”

În această împrejurare, domnul procedează într-un mod caracteristic: „Domnia mea — spune el — nu am voit să judec sau nicidecum să iau sau să împart cu sila aceste averi”, ci s-a condus după „legea Țării Românești”; împreună cu „jupan Nica postelnic... și la un loc cu strănepoții și nepoții lui Bășărăb voievod și ai lui Preda ban și ai jupaniței Marga”, domnul ia — nu dă! — doisprezece boieri, „să aleagă cu sufletele lor partea lui Bășărăb voievod și a lui Preda ban și a surorii lor, jupanița Marga cea bătrână”. Cu alte cuvinte, în această judecată domnul se constituia parte, la fel cu celelalte părți. El adună pe cei doisprezece boieri și strânge cărți „de pe la toate mănăstirile și de pe la toți boierii și oamenii, pe unde au fost sate vândute și miluite de Craiovești”, pe care le dă în mâna acestora „ca să aleagă cu sufletele lor averile care sunt de față și câte sunt vândute și miluite... Iar întru aceasta am întrebat domnia mea pe acei doisprezece boieri, cu dreptate și blândețe și pe toți cinstiții dregători ai domniei mele: cum va fi legea să se împartă acele averi și sate ale Craioveștilor?”. Cei doisprezece boieri „au umblat mult, cercetând cu

¹ *Cronologia tabelară*, p. 34.

boieri și megiași bătrâni din țară“ și au adevărit că au fost averi de la patru frați: Barbu ban, Preda vornic, Radu postelnic și Danciu Gogoășe comis, din care partea lui Barbu ban „a miluit-o el la slugile lui și a dăruit-o la mănăstirea Bistrița; iar cât a rămas, le-a dat fraților săi, pentru că a fost sterp“. Partea lui Danciu Gogoășe comis a pierdut-o fiul acestuia, Drăghici, când s-a ridicat domn și a fost spânzurat la Țarigrad. „A rămas numai partea lui Pârvu vornic și partea lui Radu postelnic. Astfel, așa au găsit acei doisprezece boieri... împreună cu dregătorii... și megiașii din țară ... că este legea cea mai dreaptă: să se împartă acele averi... în două părți: partea lui Pârvu vornic, tatăl lui Băsărab voievod și a lui Preda ban să fie domnească; zestrea jupaniței Marga cea bătrână, cu cât au înzestrat-o frații ei, să fie a strănepoților ei..., iar partea jupanului Radu postelnic să fie a strănepoților lui...“.

Care a fost temeiul legal invocat de Mihnea Turcitul la revendicarea pe seama domniei a averii lui Neagoe Basarab ? Înainte de a se cunoaște documentul din 1589, Filitti socotea, pe baza unor indicații confuze, cuprinse în alt act al aceluiași domn privitor la un proces dintre unii urmași ai Craioveștilor¹, că partea lui Neagoe Basarab a căzut domnească fiindcă el n-a avut descendenți direcți. Textul hrisovului din 1589 arată însă că această parte se cuvenea domniei, fiindcă Neagoe „s-a ridicat domn al Țării Românești“. Ar rezulta de aici că averea personală a unui domn nu revenea familiei acestuia, după moartea sau ieșirea sa din scaun, ci rămânea domnească, a „coroanei“. Această concluzie este confirmată și de alte izvoare. Când a fost desfăcut de urmașii în scaun domeniul lui Mihai Viteazul, a existat uneori tendința de a se considera ca fiind în aceeași situație, adică domnești, satele cumpărate de el în boierie, cu cele pe care le-a cumpărat ca domn, cu bani din visteria țării². Până și averea fostelor doamne trecea la domni următori. Un act din 1679 spune că, după moartea lui Matei Basarab, toate satele doamnei Elina au căzut a fi pe seama domnească. În această situație s-a găsit chiar un sat care îi era de cumpărătură³.

Cu toate acestea, după cum vom constata că averile confiscate pentru viclenie s-au întors, într-un număr însemnat de cazuri, în familiile viclenilor, tot așa vom găsi și aici că, după o trecere de vreme, parte din satele domnilor au ajuns în stăpânirea rudelor de sânge ale acestora: Ilinca, nepoata lui Mihai Viteazul, va revendica astfel, cu un anumit succes, chiar sate cumpărate de Mihai cu banii visteriei⁴; iar în cazul doamnei Elena luarea pe seama domnească va fi corectată printr-o danie a unui domn următor către nepotul ei: sub

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 256—257. Actul este din 18 iunie 1586 și arată că împărțirea averii Craioveștilor din a doua domnie a lui Mihnea Turcitul s-a petrecut înainte de această dată. Judecata se referea la satul Bucovăț, a cărui situație nu se poate desluși suficient de clar (cf. *ibidem*, p. 435).

² Satul Siliștioara, despre care însuși Mihai afirmă că l-a cumpărat în boierie, a rămas pe seama domnească, iar Radu Mihnea l-a dăruit unui boier (v. cap. III), p. 209.

³ Filitti, *Arhiva*, p. 56. În 1665 se spune despre satul *Pietrile* că „fost-au satul domnescu, cumpărat de răposata doamna Ilina... în domnie fiind“. Pe acest temei, Ghica vodă îl dăruiește lui Constantin postelnicul bătrânul, iar Grigore Ghica și Radu Leon reîntăresc dania (Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, III/7).

⁴ v. cap. III, p. 224—225. Vezi însă și precizările dintr-o poruncă a lui Matei Basarab din 25 aprilie 1644: „... dacă a venit din pribegie jupanița Elina vistereasa, nepoata doamnei Stancăi, din țara Alamaniei și s-a ales judecata... din marele divan, împreună cu... părintele Teofil vlădica și amândoi episcopii... i-am dat jupaniței Elina ca să stăpânească toate satele și dedinele bunicilor ei, răposatul Mihai voievod și doamna lui Stanca, însă mai cu seamă satele care le va fi fost vechi de moștenire și pe care le vor fi cumpărat cu bani mai înainte de când au fost boieri“. Pricina se referea la satul Salcia, care fusese de moștenire al doamnei Stanca (Arh. St. Buc., Doc. ist., CCI/19).

Ghica vodă, Radu Năsturel fost mare ban a rugat pe Constantin Cantacuzino, părintele viitorului Șerban voievod, „de a stătu dumnealui pentru mine și a grăit dumnealui Ghică vodă, de au scos toate moșiile mătuși-mi, de le-au dat a fi pe seama mea”¹. Situații asemănătoare vom găsi și în ce privește satele lui Neogoe Basarab.

După cât rezultă din actele cunoscute până acum, în concepția juridică a vremii căderea pe seama domnilor următori a „averilor domnești” apărea ca un principiu înrudit oarecum cu dezherența și cu confiscarea pentru viclenie, de care erau loviți, în primul rând, cei ce încercau, fără să reușească, să se ridice domni. În cazul Craioveștilor, din care unii s-au stins fără urmași direcți, alții s-au ridicat la tron și au domnit efectiv, iar o treia categorie au fost doar претенденти sau sprijinitori ai acestora, adică „vicleni”, este foarte greu să hotărâm pentru care din aceste motive, ce se împleteau adesea între ele, au căzut domnești unele sau altele din sate. De altfel, aplicarea acestor norme nu s-a făcut consecvent, domnii din scaun reformând adesea hotărârile înaintașilor. Ceea ce se poate afirma deocamdată este doar că aceste sate au fost ale Craioveștilor și că domnii le-au luat pe seama domnească.

Mihnea Turcitul n-a fost singurul domn preocupat de moștenirea lui Neogoe Basarab, căci cel puțin doi predecesori ai săi au cercetat-o și au împărțit-o. În hrisovul din 1589, Mihnea însuși spune că urmașii lui Radu postelnicul Craiovescu, a cărui avere n-a fost revendicată de domn, au avut, pentru satele lor, „amestec și greutate de la niște dregători dintre boierii părintelui domniei mele, căci așa au spus ei, că sunt mai sus-zisele averi prădalice și nu e nimeni dintre Craiovești; iar domnia lui... a adeverit că nu au fost prădalice, ci au fost ale jupanitei Anca din Coiani, soacra boierului Nica postelnic”². Alexandru vodă Mircea a făcut însă atunci mai mult decât să judece pricina acestei ramuri a Craioveștilor: un act din 1612 arată că el a trimis pe Harvat stolnicul, boier înrudit de aproape cu Craioveștii, să întocmească și să împartă toate satele acestora cu boierii din Brâncoveni și cu jupanita Anca din Coiani. „Apoi, după ce a întocmit și le-a împărțit acele sate, Alexandru voievod a miluit pe Harvat stolnic cu satul Băilești și Piscul Dârvarului... pentru slujba bună și credincioasă care i-a slujit domniei lui și a împărțit acele sate”³. Trebuie să înțelegem de aici că, și la această împărțire, unele sate au revenit domnului, iar dintre acestea el a dăruit două lui Harvat stolnic. Un alt ecou, despre aceleași împrejurări, se află într-un document din 1618, care arată că în zilele lui Alexandru vodă cel Bătrân niște țigani de moștenire ai Craioveștilor au căzut domnești „la împărțire”, iar domnul i-a dăruit lui Tuncea fost mare medelnicer⁴.

O operație similară cu cea inițiată de Alexandru Mircea a avut loc sub Pătrașcu cel Bun. Înainte de 11 mai 1557 acesta trimite pe Giura clucer, altă rudă craiovească, „să cerceteze și să scrie toate satele Craioveștilor, câte vor fi peste Jiu; iar... Giura clucer nu a scris numai satele Craioveștilor, ci a scris și satele boierului... Preda ban”, personaj încă neidentificat cu certitudine. Domnul vede cărțile lui Radu Paisie și Radu de la Afumați și

¹ Filitti, *Arhiva*, p. 56—57.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 403.

³ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 112.

⁴ *Ibidem*, vol. III, p. 204—205.

înapoiază satele lui Preda ban, pentru că îi sunt vechi și drepte ocine, „nu au fost ale Craioveștilor“¹.

Dar și alți domni din secolul al XVI-lea vor fi procedat la asemenea cercetări, deoarece îi vom constata mai departe dăruind unor boieri sate dintre cele ale lui Neagoe voievod, fiindcă „s-au ales domnești“. De altfel, interesul arătat de domni moștenirii Craioveștilor în general se explică ușor dacă ne gândim la mărimea acestor averi. În mod obișnuit, Craioveștii sunt socotiți boieri olteni prin excelență și desigur că ei au făcut o politică „olteană“, în funcție de bănia pe care viitoarele cercetări s-ar putea să o dovedească legată, și în începuturile ei, de această familie. Totuși este necesar să se sublinieze că ei nu au avut sate numai în Oltenia, ci o parte foarte importantă a domeniului lor se găsea la răsărit de Olt. Într-adevăr, satele Craioveștilor se aflau strânse în trei mari complexe teritoriale: unul „la Cătălui“, lângă Oltenița, format din suprafața cuprinsă între Dunăre și cursul paralel cu fluviul, al Argeșului, având în mijloc balta Greaca și satul Coiani, de unde s-a ridicat Radu vodă Șerban; altul „la gura Călmățuiului“, între Turnu-Măgurele și Zimnicea; iar al treilea „peste Jiu“, în bazinul Deznățuiului. La acestea se adăugau în Oltenia: Craiova cu tot ce ținea de ea, Strehaia, cu un șir de sate mergând până la sud de Filiași și Caracalul cu vecinătățile sale. În Muntenia ei aveau în plus un număr de sate concentrate în special în apropiere de Pitești, Glavacioc și, poate, Câmpulung.

Partea din această avere stăpânită de Neagoe Basarab, care deci era „domnească“ în timpul când el se găsea în scaun și care a fost reluată apoi, probabil cu întreruperi, pe seama domniei, cuprindea un mare număr de sate, din care ne sunt cunoscute astăzi numai unele. La 1589, după numeroase înstrăinări, au fost păstrate de domn „din partea ce se cheamă a lui Băsarab voievod“, satele *Greaca* (j. Ilfov), *Craiova* și jumătate din *Prundu* (lângă balta Greaca), ultimul aflându-se inițial în partea lui Radu postelnicul. Tot atunci sunt arătate ca fiind din partea lui Neagoe voievod satele oltene: *Sadova* cu *Sadovița* (la nord de Bechet), *Marmuril* (lângă balta Nedeia), *Măceșul-de-Jos* (lângă balta omonimă), *Bâcleșul* (la sud de Strehaia), *Corlatele* și *Cearângul* (j. Mehedinți), *Almăjul* și *Predești* (la nord de Craiova). Cele nouă sate din urmă au fost date lui Nica postelnic în schimbul jumătății din marele sat Prundul, reținut de domn „fiind aproape“². Tot din partea lui Neagoe trebuie să fi dăruit Alexandru Mircea lui Harvat stolnicul satele Băilești și Piscul Dârvarului³.

În moștenirea ce-i venea lui Neagoe Basarab de la Craiovești trebuie considerate de asemenea satele și bălțile de la gura Călmățuiului: *Ulmuleț*, *Fântânelele*, *Ducna* (Suhea ?), *Viișoara* și *Căcănăul* (j. Teleorman), pe care el le-a dăruit mănăstirii Cutlumus⁴, lărgind astfel domeniul acesteia primit de la Mircea cel Bătrân. În actul de împărțeală al lui Mihnea Turcitul aceste sate, care și mai târziu au fost ale Cutlumusului, sunt atribuite totuși lui Nica postelnic.

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. III, p. 55.

² *Ibidem*, vol. V, p. 405. Dată fiind valoarea foarte deosebită a satelor, domnul nu a împărțit averea Craioveștilor „cu satul“, ci după numărul vecinilor, potrivit catastihului de la visterie. Nica postelnic primește totuși mai puțini vecini decât ia domnul, iar între satele care i s-au atribuit sunt și unele pe care nu le-a putut păstra.

³ Mai sus, p. 42.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 115; veac. XVII, vol. III, p. 74.

Este probabil că și alte danii ale lui Neagoe au fost făcute din aceeași moștenire. Astfel, în 1513 sau 1514 el dăruiește lui Șerban spătar, care „le-a dobândit cu slujba... prin vărsare de sânge cu lancea“, satele vecine *Bâcleșul*, *Padina Pietri*, *Dărăgoicea*, *Bălătarsca* și *Smadovița*¹. Acestea se găsesc la sud de Strehaia, într-o regiune cu numeroase sate ale Craioveștilor, unul dintre ele, Bâcleșul, fiind menționat și în actul de împărțire de la 1589. În aceeași regiune craiovească, a „satelor de peste Jiu“, domnul dăruiește, tot pentru slujbă cu vărsare de sânge, satul *Crucea* (Siliștea Crucii, j. Dolj) lui Vlad banul, moșul fraților Buzești². Un sat schimbat de domn, *Grădiștea* de la Câmpulung, este arătat într-un document ca fiindu-i „de moștenire, de la strămoși“³; iar satul *Brâncoveni* (j. Romanați), pe care Neagoe îl dă jupaniței Neacșa, fiica lui Harvat logofăt, de zestre și soțului său Dobrovoe pârçalab, pentru slujbă⁴, apare în domeniul Craioveștilor încă din vremea lui Vlad Călugăru⁵. Re luat de la mănăstire, în condiții pe care nu le cunoaștem, a devenit mai târziu „sat de cămin“ al acelei ramuri a familiei, care a dat pe Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu. O situație oarecum asemănătoare are *Celeiul* (j. Romanați), dăruit de asemenea de Craiovești, în vremea lui Vlad Călugăru, aceleași mănăstiri, care însă acum va trebui să-l și cumpere de la Basarab voievod, cu 4 500 aspri⁶. În sfârșit, tot de moștenire i-a fost probabil și *Balta* sau *Bălțile Doamnei* (Greaca, j. Ilfov ?), din care Radu de la Afumați zice că Basarab a ales o parte „ca să fie domnească“. Radu o va dăruia unor mănăstiri⁷.

O altă categorie de sate stăpânite de Neagoe Basarab sunt cele pe care le-a achiziționat prin cumpărături și schimburi. La *Zigoneni* (j. Argeș) domnul cumpără părțile fiilor lui Badea Cotescu, un credincios al său, pe care îl folosește și ca sol în Ardeal⁸, și le dă orășenilor din Curtea de Argeș în schimbul satului *Flămânzești*, pe care îl alipește la vatra mănăstirii Argeș⁹. Despre satele *Neacșu*¹⁰ și *Topana* (j. Olt) un document mai nou arată că au fost cumpărate de Neagoe pentru aceiași mănăstire, „din agonisirile lui“, de la vărul său Bădica voievod „încă mai înainte, când a fost Bădica boier și de la mama sa“, pentru 14 000 aspri, „toți turcești“. În 1560 Mihai șifarul și Marco postelnicul pârau însă că această jilște pustie este prădalica domnească și a fost doar cotropită de mănăstire. Ei primesc satul pentru o vreme de la Petru cel Tânăr¹¹ satele *Albești*, *Dobroți* și *Idomirești* (lângă Albești, toate în apropiere de C. de Argeș) și *Tătarii din Văjiște* (lângă Grosu, j.

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 96; vezi și Filitti, *Proprietatea solului*, p. 94.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. IV, p. 169.

³ Arh. St. Buc., Episcopia Argeș, XXXII/3; XXXII/4.

⁴ Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 169.

⁵ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 206, 225.

⁶ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 82.

⁷ *Ibidem*, p. 5.

⁸ Tocilescu, *534 documente istorice*, p. 234.

⁹ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 295. Satul Flămânzești inclus în Curtea de Argeș este arătat ca primit prin schimb fie pentru partea lui Cotescu din Zigoneni, fie pentru „ocina ce se chiamă Partea Sasului cu Muscelul“, *ibidem*, veac. XVI, vol. III, p. 129, 133.

¹⁰ Se pare că satul Neacșu se mai numea și Drusenice.

¹¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 121, 142.

Vlașca) au fost cumpărate de la mănăstirea Ivir și dăruite tot Argeșului¹; dar la Tătari, Neogoe nu cumpără numai, ci și vinde. Călugării îi plătesc ocina cu 5 000 aspri, pe care el însuși o cumpărase, plus un cal. Și aici se vor isca procese². La Ștefănești (j. Argeș), podgoria pe care o aflăm și altfel în legături cu domnia³, Neogoe cumpără o vie de la Rădilă din Câmpulung, pentru 4 000 de aspri⁴ și părțile lui Lăudat și Stanciu, pentru 14 000 de aspri. Vânzătorii se vor pârî mai târziu cu mănăstirea Argeș, căreia îi fuseseră dăruite viile, sub cuvânt că ei n-au vândut de bunăvoie ci au fost cotropiți de domn⁵. Boierul Lăudat (din Bercești) este fratele lui Voico comis⁶. Satul *Domnești* (j. Muscel) a fost cumpărat, tot pentru mănăstirea Argeș, de la Văsiu din Stăncești, cu 30 000 aspri; dar mai târziu este cotropit de Ivașco vornicul din Golești, soțul jupaniței Elina, nepoata de fiică a lui Radu de la Afumați (care probabil pretindea că-i revine prin moștenire). Elina vorniceasa l-a vândut sau l-a dat pentru o datorie lui Alexandru Mircea. Abia la 1629 satul va fi restituit mănăstirii Argeș⁷. Pentru mănăstirea Govora Neogoe a cumpărat cu 1 000 aspri ocină la *Plopul* (lângă Râjlețu, j. Olt), de la Badea din Făgețel și de la nepoții săi Tatul și Icoman cu cetele lor. În repetate rânduri, mănăstirea va purta procese cu Mihai grămatic și rudele sale⁸. Mitropolia din Târgoviște primește de asemenea două cumpărături: satul *Aninoasa* (j. Dâmbovița), cel căzut domnesc pentru viclenie, vândut acum, pentru 200 000 aspri, de fiul și soția lui Milco, boierul care-l primise de la Vlad Călugărul⁹, și jumătate din *Băneștii de la Ruia* (j. Dâmbovița) cumpărată pentru o sumă identică de la Ștefan pitar¹⁰.

Într-o situație neobișnuită s-a găsit satul *Critinești* (Cătrunești, j. Ilfov). Cumpărat de Neogoe Basarab pentru 20 000 aspri de la Barbu ban și Pârvu vornic, adică de la unchiul și tatăl său, el rămâne domnesc până când ginerele lui Neogoe, Radu de la Afumați, îl dăruiește aceluiași Pârvu vornic, pentru slujbă dreaptă și credincioasă; dar după aceea Radu de la Afumați îl cumpără din nou de la Pârvu vornic, de data aceasta pentru 30 000 aspri și-l dăruiește fraților săi Cârstea vistier și Maican spătar. Cum însă aceștia n-au avut urmași, satul a ajuns, în cele din urmă, la nepoata lor și a lui Radu de la Afumați, jupanița Elina a lui Ivașco Goleșcu, care-l va vinde lui Alexandru vodă Mircea¹¹. În sfârșit, Neogoe cumpără satul *Poiana pe Jaleș* (j. Gorj) de la Manea, fiul lui Mogoș, dăruindu-l lui Bilțu. Dobromir banul, nepotul lui Manea, va recăpăta satul, deoarece se

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 183; III, p. 32; veac. XVII, vol. I, p. 294; cf. însă veac. XVI, vol. II, p. 196.

² *Ibidem*, vol. I, p. 182—183; II, p. 196.

³ Act domnesc scris aici în 1508, *ibidem*, vol. I, p. 51.

⁴ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 294.

⁵ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 12.

⁶ *Ibidem*, p. 9.

⁷ *Ibidem*, vol. III, p. 117; Filitti, *Proprietatea solului*, p. 195; Arh. St. Buc., Episcopia Argeș, XVII/7; idem, *Marea Radu Vodă*, XIX ter/4.

⁸ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 57, 72, 190, 378.

⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 76, 238, 252; III, p. 126, 290.

¹⁰ *Ibidem*, vol. II, p. 123. Totuși la 1615 Radu Mihnea socotea că satul „a fost de moștenire al răposatului Io Basarab voievod, apoi l-a dăruit la sfânta Mitropolie“, *ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 418.

¹¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. V, p. 368.

dovedește că bunicul său a fost cotropit de Basarab voievod, care i-a aruncat 5 000 de aspri în silnicie¹.

Prin schimburi ajung în stăpânirea lui Neagoe Basarab următoarele sate: *Flămânzești*, despre care s-a amintit mai sus; *Greci* (j. Romanați), primit de domn în schimbul Grădiștei de la Câmpulung, de la „un boier anume Neagoe Tunsul“ și dat apoi lui Dumitru pârcălab, soțul Buicăi din Cepturoaia, pentru satul *Brădășești* (Brătășești, j. Argeș). După moartea lui Neagoe, Dumitru pârcălab și Radu logofătul din Drăgoești au călcat schimbul². Satul *Dichisești* (Dichiseni, j. Ialomița), unde mai târziu va avea o parte și jupanița Maria, sora lui Pătrașcu cel Bun, a fost luat de la Șerban paharnic în schimb pentru o parte din Cunești³, dăruindu-l aceleiași mănăstiri. Boierului Badea Cotescu domnul i-a dat jumătate din *Bugheni* pentru o parte la *Ștefănești* (j. Argeș), care va fi luată de la mănăstirea Argeș, unde fusese dăruită și dată urmașilor lui Badea, deoarece se dovedește că partea din Bugheni fusese și ea cotropită de domn și prin urmare a trebuit înapoiată urmașilor⁴.

Pentru mănăstirea Bistrița Neagoe a luat o parte din satul *Târșa* (lângă Costești, j. Vâlcea), de la Stanciu cu ceata lui, dându-le în schimb o parte din *Folești*⁵. Și tot pentru a înzestra această mănăstire a familiei, „Basarab voievod și Pârvuleștii“ cotropesc o jumătate din satul *Tismana*, al mănăstirii Tismana, numai „pentru că au fost atunci tari și puternici“. În 1535 însă, Vlad Vintilă a scăzut mănăstirii Bistrița „orașul de la Tismana“, pe care l-a retrocedat vechiului stăpân⁶.

Prin închinare, domnul primește de la Magdalena Cârjoaia (jupanița Mușa din Corbi), satul și mănăstirea *Corbii de Piatră* (j. Muscel), pe care el le dăruiește mănăstirii Argeș⁷.

Și în vremea lui Neagoe Basarab aflăm sate care cad domnești pentru viclenie. Unele dintre ele se găseau în răsăritul Țării Românești, regiune care totdeauna devenea activă, din acest punct de vedere, sub influența pretendenților din Moldova. În 1559 Mircea Ciobanul arată că „un om“, Dumitru Desculțu, „a greșit cu mare greșeală răposatului Basarab voievod, de și-a răscumpărat capul... cu partea lui de ocină“, din satul *Măgura Buzăului* (j. Buzău). Neagoe a dăruit această parte lui Dragomir armașul din Cepturi, care la rândul său a miluit „pe niște slugi... Vladul și Neagul, pentru slujba ce i-au slujit“. Acestora, Mircea Ciobanul le reîntărește cartea⁸.

Este posibil ca „marea greșeală“ a lui Dumitru Desculțu să stea în legătură cu fapta lui Vlaicu, nepotul lui Fintea, care a pierdut „cu rea hiclesenie“ partea sa din satul apropiat, azi dispărut, *Bilciresții de sub Istrița*, fiindcă „a fugit cu birul Țării Românești în altă țară“.

¹ Ștefulescu, *Documente*, p. 208—209.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 132 (în act numele satului Brădășești este în parte rupt), *ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 294; Arh. St. Buc., Episcopia Argeș, XXXII/ 3; XXXII/4.

³ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 294.

⁴ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 390—391.

⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 351. (Dar urmașii lui Stanciu se plâng că au fost cotropiți).

⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 171; III, p. 219—220.

⁷ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 382.

⁸ *Ibidem*, veac. XVI, vol. III, p. 98.

Această delapidare, urmată de pribegie, va fi stat la rândul său în legătură cu ridicarea vreunui pretendent, cum vom constata și în alte cazuri. Ocina lui Vlaicu este dăruită, după cât putem deduce din act, lui Manea Perșanul, care o schimbă cu Leul din Bilcerești pentru o parte dintr-un sat mai apropiat de mănăstirea lui, Seaca-Mușetești. Despre toate acestea aflăm dintr-o mențiune lăaturalnică, din hrisovul lui Neagoe pentru stăpânirile mănăstirii lui Manea clucerul, din 1519, care a fost emis desigur la câțeva vreme după ce se petrecuse viclenia¹.

În anul 1515, adică într-o vreme de relații încordate cu Moldova datorită viclenilor care fugiseră acolo, Neagoe face și alte danii pentru credincioasă slujbă, în aceeași regiune a Buzăului. Printr-o poruncă fără divan el dăruiește slugilor sale: Tatul vătaf, Voico și Mătea satul Pârscovul (j. Buzău), „de la gura văii Purcarului până la mănăstirea lui Radul postelnicul“, cum și Pânățul, iar lui Dragomir, Banul, Manea și Țintea partea cealaltă din Pârscov, „de la mănăstirea lui Radu postelnic în sus“, împreună cu Valea Ulmetului². De unde a putut avea domnul aceste sate din jurul mănăstirii lui Radu postelnic? Un răspuns sigur la această întrebare nu se poate da, în starea de azi a cunoștințelor noastre. Este însă firesc să presupunem că vechiul lor stăpân a fost acest necunoscut Radu postelnic și urmașii lui și că satele au fost luate de domn, în vreun chip oarecare. Data când se petrece dania domnească și poziția geografică a satelor, care sunt vecine cu Măgura Buzăului, lasă loc presupunerii că ele au căzut domnești tot pentru viclenie.

Într-un sat dunărean, la Cunești (j. Ialomița), am văzut și mai sus că „răposatul Băsărab voievod a schimbat cu Șerbul paharnic, de a dat domnia lui partea lui Nanul“, de acolo, pentru un alt sat³. Acest Nan este, foarte probabil, Nan Rogoz, tatăl lui Albul vornic, care a dăruit, în 1528, mănăstirii Argeș partea sa din satul apropiat Fetești (j. Ialomița) „pentru sufletul său și pentru sufletul părintelui său Nanul Rogoz, pentru că părintele său Nanul și-a pierdut capul pentru fiul său Albul vornic“⁴. Ar fi deci vorba tot despre o confiscare pentru viclenie.

Cu prilejul unui alt schimb făcut de domn, am văzut că o jumătate din satul Bugheni (probabil Bughea, j. Muscel) ajunsese „ocină domnească“. În 1549 Anghelina, fiica lui Lorinț și soțul ei Gheorghe pârau că au fost cotropiți de Basarab voievod și li se înapoia satul. Împrejurările cotropirii ne rămân necunoscute⁵. În Băneștii de la Ruia (j. Vlașca), unde domnul a cumpărat o jumătate de sat, cealaltă jumătate „a rămas prădalica, de a fost prădalică și domnească“. Dăruită Mitropoliei, ea va fi luată printr-un schimb de Radu al Mandii din Stăncești⁶.

Un hrisov al lui Neagoe din 1519, pentru stăpânirile mănăstirii Seaca-Mușetești, menționează o „viclenie“ de caracter neobișnuit, pentru care își pierde părțile din satul Vaideei, de lângă această mănăstire, Radu cu frații și nepoții săi. Acesta „a tuns niște oi pe

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 151.

² *Ibidem*, p. 108. Întărirea urmașilor (Țigulea și alții) de la Mihnea Turcitul „pentru că le-a căpătat cu slujba dreaptă și credincioasă de la Băsărab voievod, de asemenea și de la domnia mea“, *ibidem*, vol. V, p. 59.

³ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 294.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 43.

⁵ *Ibidem*, p. 390—391. Aici figurează între „confiscările neidentificate“.

⁶ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 123—124; III, p. 165—167, 288, 357; IV, p. 12—13; V, p. 153—155.

ocina domnească, fără știrea domniei mele și fără știrea vreunui domn, iar domnia mea am miluit pe vlastelinul domniei mele jupan Manea clucer cu părțile lor... Iar după aceea s-au sculat jupan Manea de le-a dat pentru acea ocină 300 aspri, ca să-i fie cumpărată de la dâșii, pentru ca să nu fie păcat¹. Ocina domnească, pe care au fost tunse oile de Radu, nu va fi fost prea departe de satul din care era el, Vaideei. Ea ar putea fi braniștea și poiana Nevoia, lângă care se află „jiliștea pustie“ a lui Neacșu sau Drumenic, despre care s-a amintit mai înainte.

Prin confiscare sau altfel au ajuns domnești două părți din satul *Fata*, aflat în aceeași regiune (lângă Râjlețul Govorei, j. Olt), din care una este dăruită lui Basneșu, pentru slujbă credincioasă, iar alta este vândută de Neagoe lui Mihăilă scriitorul². Nu putem ști nici de unde avea domnul o parte din *Folești* (j. Vâlcea), pe care o schimbă cu Stanciu pentru altă parte într-un sat vecin³ și nici cum ajunge în stăpânirea sa *Baia* (Baia de Fier, j. Gorj), sat pe care îl dă jupaniței Neacșa de zestre și soțului ei Dobrovoe pârcălab, pentru slujbă⁴. În 1518 constatăm o danie la *Aninoasa* (j. Buzău), unde domnul dăruiește, pentru credincioasă slujbă, jupanilor Danciu, Oprea spătar și Ivul „pădurea toată, ca să curețe acel loc cu foc și cu securea“⁵.

Într-o situație caracteristică pentru legăturile de familie ale lui Neagoe s-au aflat trei mori la gura *Geamănei*, la sud de Pitești. Un zapis din 1533 al lui Șerban vornic și al fraților săi, Barbu postelnic, Ducul și Vlaicul pârcălabi arată că aceste mori „au fost ale noastre vechi și drept ocine... Și după aceea au fost cotropite de răposatul Basarab voievod“, care le-a dăruit mănăstirii Argeș⁶. Dar Șerban vornicul, viitorul mare ban și pretendent, este soțul Mariei, vara primară a lui Neagoe vodă și totodată dușman de moarte al altui membru din familia Craioveștilor, Drăghici al lui Danciu Gogoășe. Dacă Șerban era căsătorit în vremea lui Neagoe, ceea ce este probabil, atunci „cotropirea“ celor trei mori arată că familia Craioveștilor cuprindea vrăjmași neîmpăcați, încă înainte de 1521.

Alte mori, dăruite de Neagoe aceleași mănăstiri, se găseau din sus de Argeș (?) și fuseseră făcute de Drăgotești. A treia parte, cea a lui Crivăț, căzuse domnească. Radu de la Afumați o „dăruiește“ la rândul său mănăstirii⁷.

Pe o cale excepțională a intrat în stăpânirea lui Neagoe vodă, înainte de 30 octombrie 1517, balta *Mamina*, pe care Mircea cel Bătrân o dăruise Coziei; ea a fost scoasă „de la împăratul turcesc“ de acest domn care și-a hotărnicit țara nu numai la granița cu Transilvania⁸, ci și aici, pe linia Dunării. Domnul dăruiește jumătate din baltă mănăstirii Govora⁹. Încălcarea de la *Mamina*, probabil veche la această dată, stă desigur în legătură cu raiaua Turnu, care se întindea și la apus de vărsarea Oltului.

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 151.

² *Ibidem*, vol. II, p. 384—385.

³ *Ibidem*, vol. III, p. 351.

⁴ Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 169.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 134.

⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 152. Vezi și vol. I, p. 180.

⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 170—171; II, p. 71.

⁸ Donat, *Hotarele Olteniei*, p. 229—237.

⁹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 129; II, p. 152.

21. Bădica-Radu voievod, cum singur se intitula¹, vărul lui Neagoe Basarab, este cel de al doilea domn al Țării Românești, pe care îl constatăm ridicat din boierie². Din averea pe care o avea în timpul efemerei sale domnii, cunoaștem două jumătăți de sat, la *Viișoara* și *Tiha*. *Viișoara* este probabil satul dăruit de Neagoe Basarab mănăstirii Cutlumus, care prin împărțeala de la 1589 trece la Nica postelnic; iar cel de-al doilea pare a fi *Tiia din stânga Oltului*, de lângă Saelele (j. Teleorman). După cum se va vedea, Radu Paisie a luat aceste sate, considerând că au fost pierdute de Bădica fiindcă s-a ridicat domn³.

22. Situația existentă în Țara Românească în vremea domniei intermitente a lui Radu de la Afumați, purtătorul celor 20 de războaie amintite pe piatra de pe mormântul său⁴, se reflectă puternic și în izvoarele privitoare la satele stăpânite de el. Dintre acestea numai trei au fost cumpărate și anume: satul *Critinești* (Cătrunești, j. Ilfov), răscumpărat de domn cu treizeci de mii aspri de la Pârveu Craiovescu, cum s-a arătat mai sus⁵, și câte o jumătate sat din *Afumați* și *Plătărești* (ambele în j. Ilfov), cumpărate de domn și soția sa Voica, pentru înzestrarea fiicelor lor Anca și Neacșa. Aceste sate vor ajunge ca și Critineștii, în stăpânirea jupaniței Elina a lui Ivașco Goleșcu⁶.

Majoritatea celorlalte sate ale lui Radu de la Afumați sunt căzute domnești. Prima confiscare sigură pentru viclenie este relatată într-o poruncă fără divan din 4 august 1522, prin care domnul ia părțile lui Hamza din Obislav din satele *Uibărești* (lângă Drăgănești) și *Stoicănești* (ambele la sud de Slatina), „pentru că le-a pierdut cu hicienia domniei mele“. Hamza este ultimul mare spătar al lui Neagoe Basarab și nepot al Craioveștilor⁷, neam din care Radu vodă își alege chiar de atunci pe unii dintre dregători⁸ și cu care se va înrudi în 1526⁹. Satele sunt dăruite lui Neagoe postelnic pentru credincioasă slujbă dar și fiindcă „îi sunt și dedină, ocină“¹⁰, ceea ce însemnează că și averea rămânea în familie. Beneficiarul este Neagoe din Periș, soțul Caplei, nepoata lui Vlad Călugărul și totodată ucigașul din 1529, alături de Drăgan postelnicul, al lui Radu de la Afumați însuși.

În vremea luptelor cu turcii din 1522¹¹ s-a petrecut viclenia feciorilor lui Bilțu, care s-au răsculat „cu alți mișei“ împotriva lui Radu de la Afumați, pe când acesta se războia „cu turcii păgâni, cu Mehmet beg, fiul lui Ali beg, pentru creștini, ca să nu domnească turcii păgâni Țara Românească“. Ei au ridicat „un lotru, să fie domn, anume Dragomir Purcarul“. Radu vodă le-a luat atunci satul *Poiana de pe Jaleș* (la sud de Tg. Jiu), care

¹ Bogdan, *Documente și regeste*, p. 167.

² Mare postelnic (1517—1530); *D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 119 și urm.; mare comis (1520—1524), *ibidem*, p. 162 și urm.

³ Mai departe, p. 62—63.

⁴ Iorga, *Inscripții*, vol. I, p. 148—149.

⁵ Mai sus, p. 45.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 418.

⁷ Pentru această înrudire vezi mai departe, p. 53.

⁸ În sfatul primului hrisov al lui Radu de la Afumați, din 3 februarie 1522, figurează Pârveu Craiovescu vel ban și Harvat logofăt (*D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 171).

⁹ Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 66.

¹⁰ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 172; Reîntărire, *ibidem*, vol. II, p. 15.

¹¹ Palade, *Radu de la Afumați*, p. 48.

fusese la început al lui Manea, fiul lui Mogoș, bunicul lui Dobromir banul, de la care îl cumpărase, în silnicie, Neogoe Basarab. Acesta îl dăruise lui Bilțu, care deci făcea parte din neamul său, din clientela lui Neogoe. Radu de la Afumați a restituit satul lui Manea, iar în 1579 Mihnea Tucitul l-a reîntărit lui Dobromir banul¹.

În aceeași vreme a viclenit Oancea vistierul din Batici, trecând de partea lui Bădica voievod². Prin două documente din luna mai 1528³ Radu vodă dăruiește mănăstirii Argeș jumătate din *Pitești* „și din sat și din moară și din vamă și din tot ceea ce a fost partea jupanului Oancea vistier, pentru că a cumpărat doamna mea de la frații lui Oancea și de la fiica lui, pentru 30 000 aspri. Iar apoi... am dăruit la sfânta mănăstire“. Într-un al treilea document, din iunie același an⁴, domnul lămurește astfel această „cumpărare“: „acea jumătate (din Pitești) a fost a lui Oancea vistier“. Astfel, când se hicleni“ el a furat din averea răposatului Basarab voievod 400 galbeni florinți... face cu totul 22 000 aspri și încă și argint pentru niște potire de 8 000 aspri, împreună fac 30 000 aspri. Iar apoi ... ne-a dat Dumnezeu să fim urmașul fiului răposatului Basarab voievod... Și ce a fost de moștenire a lui Oancea vistier și toată agonisita lui, toate au venit la mâna domniei mele. Întru aceasta am judecat cu toți cinstiții dregători și boieri... și judecata lor a fost așa: dacă pierde cineva în hiclenie, ... averile lui să fie domnești. Iar domnia mea m-am milostivit de cei ce au fost moștenitorii lui Oancea vistier... Celelalte toate le-am dat lor, afară numai de... partea lui care s-a ales de la Pitești, pentru acei 30 000 aspri, ca să fie plătită, din aceasta, averea răposatului Basarab voievod. Iar după aceea, domnia mea am plătit mai sus-zisul preț din visteria domniei mele doamnei Despina, ... de am cumpărat acea parte a lui Oancea vistier“.

Probabil în anul 1525, când împotriva lui Radu vodă se ridică un domnișor din Moldova⁵, s-a petrecut viclenia lui Pruncea din *Bădeni* „care a pribegit în Moldova și a murit acolo“⁶. Această „rea hiclenie“ este menționată mai întâi într-un hrisov fără an, prin care partea lui Pruncea este dăruită lui Balaur mare logofăt, care a și răscumpărat-o, plătind un zălog de 1 000 aspri⁷. Satul Bădeni se afla în hotar cu Măgura Buzăului și în apropiere de Bilciresții de sub Istrița, unde am găsit vicleni puțin mai înainte, sub Neogoe Basarab⁸. Pentru dania lui Radu vodă se judecau, în 1536, Mihnea vistier și nepoții lui de soră, fiii lui Balaur logofăt, cu fiii lui Pruncea, care pierd; dar peste nouăsprezece ani, în 1555, fiii lui Pruncea înfrățesc pe Mihnea peste două părți din moșia părintească, ei păstrând a treia parte, „pentru că i-a miluit și i-a cercetat și i-a hrănit“. Totuși, procese între urmași se mai

¹ Ștefulescu, *Documente*, p. 208—209; Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 278—279.

² Bogdan, *Documente și regeste*, p. 227—230; cf. și p. 171. El este „Vancea vistierul“, care împreună cu Părvu banul și „Horvat“ (Harvat) logofătul au primit Gioagiul de la regele Ludovic, v. Veress, *Acta et epistolae*, p. 126—127; *Hurmuzaki*, XV/1, p. 268; Meteș, *Moșiile domnilor*, p. 50; Palade, *Radu de la Afumați*, p. 26.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 44—45.

⁴ *Ibidem*, p. 46—48.

⁵ Palade, *Radu de la Afumați*, p. 48.

⁶ În porunca lui Radu Paisie din 1536, unde se menționează viclenia lui Pruncea, cuvintele „peste munți“, referitoare la locul unde a pribegit acesta, au fost rase și s-a scris: „în Moldova“ (*D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 200).

⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 178.

⁸ Mai sus, p. 43.

purtau și după aceea¹. Și aici vicleanul și cel ce primește dania sunt rude apropiate. Actul din 1535 arată că, după ce Radu de la Afumați a dăruit satul Bădeni lui Balaur logofăt și Mihnea vistier, el a fost cotropit fără dreptate de Toma ban. Acesta, ginerele lui Harvat logofăt, va pieri tăiat de Radu Paisie².

Tot în anul 1525, Radu de la Afumați ia avuțiile, satele și țiganii lui Cârștian Șupitul, care „și-au pierdut a sa bogătate cu viclenia, ca un răpitor“³ și l-a dăruit lui Manea mare vornic, boier din casa domnească. Nu cunoaștem nici satele, nici munca adevărată a lui Cârștian Șupitul; dar beneficiarul daniei este Manea Perșanul, pe care l-am aflat primind asemenea danii și de la Neagoe Basarab⁴.

În hotar cu satul Batiu al lui Oancea vistier este menționată, într-o poruncă a lui Radu Paisie, o ocină domnească „ce a fost veche și dreaptă ocină a lui Deag“ (Deagu, j. Argeș), pe care a hotărnicit-o și a stăpânit-o mai întâi Staico logofăt (din Ruși). Ea a fost cerută de Giura logofăt lui Radu de la Afumați, care l-a miluit cu acea ocină; dar satul Unghenii și Plescărenii s-au ridicat cu 12 boieri și au jurat că a fost a lor „ca s-o cotopească... și s-o ție ca ocină“. În 1538 Radu Paisie află însă că ea „s-a deosebit ocină domnească, ce este din ocina lui Deag“, care deci poate fi un viclean, și o dăruiește lui Vlaicu logogăt din Piscani⁵. Mai înainte, la Deag au stăpânit părți Baldovin pârčalab, Dolofanii și Goleștii⁶.

Un mare număr de sate sunt dăruite de Radu de la Afumați, în 1525, lui Dragul spătar Cherbeleț, care „le-au agonisit cu ... vărsarea lui di sânge ci s-au vărsat de către procleții de turci, pentru neamul creștinesc“. Actul ce ne-a păstrat această informație este o copie lacunară, în care apar numai satele: *Crovna, Obârșia, Salcia, Suharul, Nicuia, Ploșorul, Drencea, Călina* cu gârla și delta, *Comani, Poiana și Vârbița*⁷. Toate sunt numite „siliști din Jiul de Jos“ și se găseau în regiunea marelui domeniu al boierilor Craiovești de pe Dăznațui. Realitatea daniei⁸ este dovedită prin confirmările pe care le vor primi urmașii lui Dragul spătar⁹.

Originea stăpânirii domnești în aceste sate este diferită. Mai întâi, satul Comani era o veche danie către mănăstirea Tismana a lui Radu I¹⁰. Constatând că Radu de la Afumați l-a dăruit totuși lui Dragul spătar, pentru sânge vărsat în luptă, Alexandru vodă Mircea arată, pe de o parte, că satul „a fost siliște și l-a făcut sat jupan Dragul spătar“, iar pe de alta că acesta a plătit pentru el trei dușegubine. Pe această bază juridică, Pârvu Cherbeleț, nepotul lui Dragu spătar, aduce doisprezece boieri „ca să jure cu dâșșii că este satul Comani al său“, iar mănăstirea Tismana „nu are nici un amestec“. Totuși Alexandru

¹ D.I.R., veac. XVI, vol. II, p. 30, 275. La Bădeni apare și „ocina lui Pibeagul“, altul decât Pruncea, *ibidem*, p. 382—383.

² Mircea, *Țara Românească*, p. 458—459.

³ D.I.R., veac. XVI, vol. I, p. 194 (act din 13 noiembrie).

⁴ Mai sus, p. 47.

⁵ D.I.R., veac. XVI, vol. II, p. 244.

⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 166, 187; II, p. 29.

⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 183.

⁸ Traducerea la care ne referim are, pe verso, următoarea însemnare: „Acestea sunt cărțile mincinoase ale lui Hopciocoi pentru moșia Comani“. Totuși actul a fost, socotesc cu dreptate, considerat autentic în colecția citată.

⁹ Vezi mai departe.

¹⁰ Mai sus, p. 19.

Mircea „n-a vrut nicidecum să lase pe Pârnu cu boierii să ia toată ocina,... de la mănăstire“, ci i-a întocmit să ție fiecare din părți câte o jumătate. Călugării mai vin la judecată și sub Mihnea Turcitul, dar sunt obligați de domn să jure, de data aceasta ei, cu doisprezece boieri, „că nu a dobândit Dragul spătar mai sus zisul sat, care a fost siliște și că nu a dat Dragul spătar trei dușegubine“, ceea ce nu pot face și se împacă din nou, punând și blestem: „care dintre ei va ridica pâra, acela să aibă mare pedeapsă și să dea gloabă“¹. Un alt sat, *Drencea*, a fost zestre a jupaniței Marga cea bătrână, sora lui Neagoe Basarab și n-a rămas în neamul lui Cherbeleş, căci Marga, fiica lui Matei din Caracal, l-a putut dărui mai târziu mănăstirii Glavacioc². Dintre celelalte sate, cel puțin *Grovna*, *Obârșia*, *Piscul Călin*, *Salcia* și *Ploșorul* au fost de asemenea ale Craioveștilor. Radu de la Afumați le-a putut lua pe seama domnească sau pentru viclenia vreunui membru al acestei familii sau pentru că fuseseră ale lui Neagoe Basarab „care s-a ridicat domn“; căci posibilitatea ca Radu de la Afumați să le fi primit ca zestre este exclusă, deoarece dania către Dragul spătar este anterioară căsătoriei sale cu fiica lui Neagoe Basarab.

Tot de la Craiovești a luat Radu de la Afumați satul *Răcluța* (lângă Amăreștii de Jos, j. Romanăți), pe care îl pretindea, în 1570, Vădislav din Dioști, sub cuvânt că „l-a miluit răposatul Radu voievod care a pierit la Râmnic“. El se judecă, în fața lui Alexandru Mircea, cu jupanița Calea din Brâncoveni, care câștigă deoarece satul îi era „drept și de moștenire“³.

Radu vodă a dispus și de bunuri despre care nu știm cum au ajuns domnești. Unui boier important, Fărtat din Drăgășani, îi dă în 1526 „un loc domnesc, ce se chiamă „*Matca Verzii*“ (Verdea, j. Vâlcea)⁴; lui Dragomir mare spătar, ctitorul Verbilei, îi dăruiește în același an un munte pe lângă această mănăstire, „pentru că s-au fost ales moșia domnească“⁵; iar lui Neagu și fraților săi le dă, printr-o poruncă fără an și fără sfat, „oricât loc se va alege domnesc... pe *Plaiul Peceneagăi*...și la *Poduri*... și de la *Menedic* în sus... și *Podul Brebului*... *Clasna* și *Brezul*“⁶. Dar beneficiarul este Neagu Braga, (tatăl sau unchiul lui Vlad Vintilă) despre care o altă poruncă a lui Radu de la Afumați spune că s-a lepădat de unii dintre fiii săi, care l-au batjocorit și i-au smuls barba⁷.

Tot în această domnie întâlnim și singura confiscare *explicită* pentru desherență. Domnul ia partea lui Dragomir din *Momotești* (j. Vâlcea) „pentru că n-au rămas din Dragomir nici fecior, nici fată“ și prin urmare „se cade domniei mele a lua ... ca să fie ocina domnească“. Radu vodă miluiește cu această parte pe Tudor portar și Ștefu stolnic, care la rândul lor o vând jupanului Fărtat din Drăgășani⁸.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 160; V, p. 202.

² *Ibidem*, vol. V, p. 322—323, 344, 406; VI, p. 149.

³ *Ibidem*, vol. III, p. 389.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 22.

⁵ *Ibidem*, p. 30. Pără cu Mehedinții, *ibidem*.

⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 171.

⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 19—20.

⁸ *Ibidem*, p. 52. Reîntărire, fiindcă au fost cărțile vechi și rupte, *ibidem*, vol. IV, p. 272.

La Dunăre, în Balta Ialomiței, Radu de la Afumați dăruiește Mitropoliei „gârla” *Săltava*¹, (împreună cu *Covârluiășul, Strâmbul și Tigveanul*) despre care nu putem hotărî dacă nu este balta cu același nume pe care Radu cel Frumos a dăruit-o mănăstirii Argeș. În următoarea sută de ani, Mitropolia n-a mai primit nici o reîntărire pentru aceste bălți. De asemenea, mănăstirilor Glavacioc, Bolintin, Nucet, Strâmbu și Mușetești, domnul le dăruiește „nu de alt undeva, din averile oamenilor, ci din averile domnești”, partea „aleasă să fie domnească” de Neagoe Basarab, din Balta Doamnei².

23. Domnia lui Vlad Înecatul este menționată foarte sumar în cronici. Se spune doar că boierii fugiți de la Moise vodă, după ce acesta a tăiat pe Neagoe vornicul și Preda postelnicul, au adus domn pe Vlad, care a învins la Viișoara pe Moise și pe cumnatul său Barbu banul Craiovescu, aceștia pierind amândoi în luptă. Apoi a domnit doi ani jumătate și s-a înecat în Dâmbovița³. Unele fapte petrecute în țară în acest răstimp au rămas necunoscute istoricilor, datorită pe de o parte confuziei ce s-a putut face între acest Vlad și tatăl său omonim, iar pe de altă parte, din cauza unor vechi erori de ediție. Aici trebuie subliniat și faptul că importante lămuriri aduce acum și hrisovul de împărțire a averii Craioveștilor, din 1589, descoperit recent. Este necesară, de aceea, o nouă analiză a izvoarelor.

În 1532, într-unul din primele sale acte, Vlad Vintilă arată că „Barbu ban și fratele său Drăghici au pierdut cu hiclesie față de Vlad voievod”⁴ părțile lor din *Bărbătești* și *Brănești*, care au fost dăruite atunci lui Vlaicu clucerul din Piscani. Vintilă vodă, reîntărind această danie, adaugă că satele „partea jupanului Barbu ban și a fratelui său Drăghici, s-au aflat și cumpărate de jupanul Vlaicu clucer, pentru că Barbu ban și fratele său Drăghici au rămas datori emirului de Vidin cu 40 000 aspri și emirului din Rahova cu 50 000 aspri. Și acești aspri erau ai împăratului de la vaduri, din socoteala lui tefterdar bașa... Și mare pâră a avut răposatul Vlad voievod din partea Porții pentru acei aspri și a plătit domnia lui acea datorie... Și am vrut domnia mea să iau mai sus zisa datorie de la acei boieri, care țineau averile lui Barbu ban și ale lui Drăghici, dar ei au căzut și s-au rugat la domnia mea ca să-i miluim... cu cât am plătit datoria lui Barbu ban, ca să se cheme cumpărate de ei acele averi”⁵.

Tot lui Vlaicu din Piscani îi dăruiește Vlad Înecatul satul *Cetățeni*, la est de Câmpulung, care fusese „al lui Barbu al Gogoșoaiiei”. O poruncă dată de Mircea Ciobanul lui Mihnea pârcălab, fratele lui Vlaicu, arată că Gogoșoaiia și fiii ei au pierdut satul cu mare hiclesie, „în zilele lui Vlad voievod Înecatul”. Domnul adaugă că satul Cetățeni a fost între timp cotropit de Stoica vornic și apoi de Oprea vornic⁶, doi vicleni despre care se va vorbi mai departe.

¹ *Ibidem*, vol. II, p. 38—39.

² *Ibidem*, p. 121, v. și mai sus, p. 41. Caracterul acestei danii este greu de precizat.

³ *Istoria Țării Românești*, p. 47, 207.

⁴ Domnul viclenit este evident Vlad Înecatul, cum constată Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 30, n. 196 și p. 58, rectificându-i pe Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 238 și Xenopol, *Lupta între Dănești și Drăculești*, p. 240, care credeau că este vorba de Vlad Călugărul.

⁵ *D.J.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 116.

⁶ *Ibidem*, p. 374.

Stăpânii satelor Bărbătești, Brănești și Cetățeni sunt aceleași persoane: Barbu ban, cumnatul lui Moise vodă, cel pierit la Viișoara și fratele său Drăghici Gogoășe, care s-a ridicat domn. Amândoi erau fiii lui Danciu comisul Craiovescu despre care s-a presupus că a murit fără urmași¹ și al „Gogoșoaiiei“, fiica lui Gherghina pârcălab. Identitatea lui Drăghici, necunoscută până la *apariția actului* din 1589, este arătată limpede acolo, unde se indică și împrejurările în care a pierit.

Despre al treilea fiu al lui Neagoe Strehăianu, documentul precizează: „Danciul Gogoășe comis a avut un fiu din trupul lui, anume Drăghici, ce s-a ridicat domn la Țarigrad, ca să vină în Țara Românească. Iar domnul care a fost atunci... a adunat pe toți boierii lui de i-a trimis la cinstita Poartă, de s-au pârât cu el și l-au pierdut acolo. Iar apoi, de vreme ce au venit acei boieri de la Poartă, domnul lor i-a întrebat care ce a cheltuit. Așa a prădălicit și a luat partea lui Danciu Gogoășe, de a împărțit-o acelor boieri“². Acest izvor se completează prin altele.

Un document al lui Mihnea Turcitul, din 1588, cuprinde informația că Șerban banul a primit satul *Fântânelele* de la gura Călmățuiului (lângă Zimnicea) „de la Vlad voievod Înecatul, când s-a dus de a spânzurat pe Drăghici al lui Danciu Gogoășe la Țarigrad, pentru că s-a ridicat să vie domn în Țara Românească“³. Despre aceleași împrejurări, rezumatul unui hrisov pierdut din 7094 (1585 — 1586), de la același domn, în care nu este indicat beneficiarul, spune că „Drăghici, sin Danciu Gogoășe ... înșelând împărăția că ar fi fecior de domn, i-au dat domnia și dovedindu-l boierii de mincinos, l-au spânzurat la Țarigrad“⁴. Actul era „dă moșia *Viișoara*“ adică pentru satul vecin cu Fântânelele, pe care l-am constatat a fi fost moștenirea lui Bădica voievod. Cel care a primit dania trebuie să fi fost tot Șerban banul sau un alt boier din cei ce l-au însoțit la Poartă.

Până acum ridicarea la domnie a lui Drăghici Gogoășe a fost datată greșit de cei mai mulți cercetători, din cauza unor erori de lectură, datare care a fost îndreptată de abia în anii din urmă. Hrisovul din 1588, pentru Fântânelele, a fost cunoscut numai dintr-o ediție în care cuvintele „de la Vlad voievod Înecatul“, referitoare la domnul care a dăruit acest sat și care l-a trimis pe Șerban banul la Țarigrad, *au fost sărite*⁵. Din acest act nu rezultă că Drăghici s-ar fi ridicat domn în vremea lui Radu Paisie, prin 1536 sau între 1535 — 1539, cum s-a crezut până acum⁶, ci în domnia lui Vlad Înecatul. O altă precizare, care poate fi făcută pe temeiul informației de azi, este că Șerban banul, boierul prădat mai înainte de Neagoe Basarab și soțul Mariei, fiica lui Radu postelnic Craiovescu, a fost la Poartă ca să pârască și să spânzure pe vărul soției sale.

¹ Filitti, ultimul cercetător al acestor probleme, credea că Barbu banul, cel căzut odată cu Moise vodă, era fiul lui Pârveu vel ban; iar despre fratele său Drăghici postelnic nu știa că este egal cu Drăghici Gogoășe, pe care îl considera „probabil“ ginerele lui Gherghina pârcălab și deci rudă cu Radu cel Mare. Danciu Craiovescu ar fi murit fără urmași (*Banatul Olteniei*, p. 28 — 30, 72).

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 405.

³ *Ibidem*, p. 365.

⁴ *Cronologia tabelară*, p. 34.

⁵ Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 61 — 62. Pasajul este redat corect în *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 365.

⁶ Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. IV, p. 198 — 199; Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 63; idem, *Domnia lui Radu Vodă Paisie*, p. 201; Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 73; C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II/1, p. 163. Eroarea persistă și în elementele de cronologie date în *D.I.R.*, *Introducere*, vol. I, p. 488, unde data ridicării lui Drăghici este aprilie 1536. Totuși ea fusese îndreptată încă din 1941 de Mircea, *Țara Românească*, p. 456. n. 3, dar autorul nu putea să știe atunci cine era în realitate Drăghici voievod.

Un ecou despre ridicarea lui Drăghici Gogoășe găsim și în legătură cu satul *Izlazul* (de la vărsarea Oltului) care ajunge de mai multe ori în stăpânirea domnilor. Izvoare sigure arată că cel puțin jumătate din acest sat a fost de zestre al jupaniței Marga cea bătrână, sora lui Neagoe Basarab; dar din acte aflăm că înainte de domnia lui Radu Paisie o parte din acest sat era în stăpânirea lui Fârtat din Drăgășani, de la care o cotropesc, în silă, Pârvuleștii. După aceea, „când a fost în zilele lui Vlad voievod... Fârtat vornicul a venit cu slujbă de la cinstita Poartă“, iar domnul „i-au dat și l-au miluit cu moștenirea lui, jumătate de Izlaz. Și încă a cheltuit Fârtat vornicul pentru satul Izlaz aspri gata 20.000 și patru cai pruși, iar rudele lui s-au lepădat atunci de această cheltuială...“¹. Întrucât izvorul citat aici precizează că Vlad voievod, cel ce dăruiește satul și pentru care Fârtat face un drum la Poartă, a domnit înainte de Vintilă vodă, rezultă că el trebuie să fie Vlad Înecatul. Fârtat din Drăgășani a făcut prin urmare parte din boierii care au mers la Țarigrad cu Șerban banul, ca să-l spânzure pe Drăghici; iar Izlazul este unul din satele Craioveștilor, pierdute de ei în această împrejurare. Deoarece actul spune că Fârtat avea satul de moștenire, cearta cu Pârvulești se explică mai ușor dacă îl considerăm frate de moșie sau rudă cu aceștia, ceea ce sugerează și alte izvoare.

Aceluiași boier îi dăruiește Vlad Înecatul la *Brătășani* (lângă Șopârlița, între Caracal și Balș), „partea fiilor lui Bușagă... ocină și dobitoace și scule și case și toate averile ce se cheamă ori vii ori moarte..., căci ei și-au pierdut ocina și averile cu rea viclenie față de domnia mea. Iar boierul domniei mele... a dobândit cu dreaptă și credincioasă slujbă“. Fiii lui Bușagă fac parte probabil dintre boierii din Văleni, înrudiți cu ramura de la Caracal a Craioveștilor. Actul prin care Vlad face această danie poartă data de 4 octombrie 1530², ceea ce însemnează că vicleniile din vremea sa și deci ridicarea lui Drăghici s-au petrecut între 18 august 1530, data luptei de la Viișoara³ și 4 octombrie același an.

O altă viclenie, considerată până acum din vremea lui Vlad cel Tânăr (1510—1512)⁴, este tot din domnia lui Vlad Înecatul și poate fi cu greu despărțită de cele precedente. Printr-o poruncă din 1534, Vintilă voievod reîntărește lui Vlaicu mare logofăt și fraților săi, adică acelorași boieri din Piscani, pe care îi confirmase în stăpânirea satelor lui Barbu ban și ale fratelui său Drăghici, satele *Spinișor*, *Stângăcea* și *Fratostița* de lângă Filiași, care au fost ale lui Radu de la Spinișor și ale fratelui său Vlad. Aceștia „le-au pierdut cu rea hiclesie încă de la Vlad voievod cel Tânăr, căci a fost Radu strângător de bir la județul Jiul de Jos, de a fugit cu birul și cu haraciul Țării Românești și al împăratului peste Dunăre, cu 30 000 aspri. Iar răposatul Vlad voievod l-a ajuns cu dreaptă judecată și cu putere de la cinstita Poartă l-a prins... și l-a ucis după faptele sale, ca pe un viclean. Iar averile... le-a miluit mai sus zisului dregător al domniei mele“⁵.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 410.

² *Ibidem*, vol. II, p. 86.

³ Iorga, *Studii și documente*, vol. III, p. LI; Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 29, 69. La 7 august 1530, cu puțin înainte de luptă, Barbu banul și fratele lui Drăghici confirmau o danie a familiei lor mănăstirii Cozia, *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 85.

⁴ Nicolăescu, *Documente slavo-române*, p. 247—248; Minca, Boga, *Cum se moșteneau moșiile*, vol. II, p. 123—124.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 163—164.

Se știe că sub numele de „Vlad cel Tânăr“ au fost cunoscuți doi domni ai Țării Românești: primul, fiu al lui Vlad Călugărul, care a domnit înaintea lui Neagoe Basarab și și-a zis totdeauna în acte fiul lui Vlad voievod¹ și al doilea, fiul acestuia, care în pecetea sa² și într-un hrisov din 1530, păstrat în original³, se intitulează el însuși „Io Vlad voievod cel Tânăr“, dar pe care posteritatea l-a reținut sub numele de Vlad Înecatul. Indicația: „Vlad cel Tânăr“, din porunca lui Vintilă voievod, urmașul în scaun al lui Vlad Înecatul, nu poate face în nici un caz, singură, dovada că acolo ar fi vorba de Vlad — Vlăduț de la 1510 — 1512, cum s-a interpretat. Pe de altă parte, nu avem nici o informație care să arate că Vlaicu din Piscani, care apare în documente abia în 1526⁴, ar fi fost favoritul lui Vlăduț, dar, după cum s-a văzut, îl aflăm primind repetate danii de la Vlad Înecatul. Unele amănunte ale vicleniei lui Radu de la Spinișor amintesc de-a dreptul împrejurări din vremea acestui domn, pe când Barbu banul și fratele său Drăghici au luat banii vămilelor, Radu de la Spinișor a fugit „cu birul și cu haraciul“, ceea ce însemnează că în ambele cazuri fugarii se găsiseră până atunci în administrația țării, cum se și aflau, la moartea lui Moise vodă, Craioveștii din partida lui Barbu ban și Drăghici. În sfârșit, satele lui Radu se găseau lângă cele ale Craioveștilor, Stângăceaua fiind chiar în hotar cu Strehaia lui Neagoe banul, cel bătrân. Ceva mai mult, Spinișorul însuși a fost al acestei familii, căci el trebuie să fie satul cu acest nume întărit lui Datco mare armaș din Brâncoveni de Radu Paisie⁵, domnul care va tăia pe Vlaicu din Piscani⁶. După toate probabilitățile, Radu din Spinișor și fratele său făceau parte din neamul Craioveștilor.

Dar un sat cu numele *Spinișor* se întâlnește și în legătură cu ridicarea lui Dragodan voievod, pe care nu-l cunoaștem altfel. Petru voievod, fiul lui Mircea Ciobanul, judecă în 1561 o pricină între doi frați, Neagoe din Urseni și Cârlig Orbul. Cel din urmă pretindea că Neagoe „nu a fost prădat pentru dânsul, când a fost Cârlig Orbul pribeag“. El rămâne însă de lege și domnul adaugă: „Să se știe câtă pagubă și pradă a avut Neagoe pentru fratele său Cârlig Orbul: când s-a ridicat Dragodan voievod la Spinișor, el i-a luat 650 aspri gata și 60 oi. Și iarăși, în zilele lui Vintilă voievod, el i-a luat 400 oi, din toate averile și din casă și din afară. Iar apoi Radu logofăt el a miluit pe Cârlig Orbul cu un sat și cu un sălaș de țigani. Iar când s-a despărțit Neagoe de fratele său Cârlig, el nu i-a dat nimic. Iar după aceea, iarăși a fost Cârlig Orbul pribeag cu Șerban banul; astfel a prădat pe fratele său Neagoe de i-a luat, în zilele lui Radu voievod Călugărul, 200 de oi și 50 de porci și 20 de vaci și 200 clăi de grâu și 7 covoare și 2 dulămi“⁷.

¹ Actele emise de cancelaria sa, cunoscute până azi, în *ibidem*, vol. I, p. 55-75.

² *Ibidem*, p. 87—88.

³ Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 246.

⁴ La această dată, după moartea tatălui său, se judeca împreună cu mama și frații lui cu Manea Vulparu, la care le era zălogită averea părintească, *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 26—27. Va fi fost încă tânăr în 1526.

⁵ *Ibidem*, p. 302. În Spinișor va moșteni jumătate de sat Matei Basarab (Năsturel, *Radu Șerban Basarab*, p. 569).

⁶ *Istoria Țării Românești*, p. 48, 207.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 148. Numele satului este *Spinișor* nu *Spinișoara*, iar în act e vorba de o ridicare, nu de o *luptă*, cum s-a interpretat (Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 33; Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 62, n. 475).

Textul de mai sus este insuficient de clar. S-ar părea că amândoi frații l-au sprijinit pe Dragodan voievod, a cărui ridicare știm că s-a petrecut înainte de domnia lui Vlad Vintilă¹. Radu logofăt, care le dăruiește un sat și țigani, are același nume cu Radu din Spinișor, strângătorul de bir, iar numele lui Dragodan poate fi alăturat de cel al lui Drăghici voievod. Cercetări viitoare vor putea stabili dacă Drăghici Gogoșe nu-i cumva Dragodan vodă².

Despre Vlad Înecatul s-a spus că a confiscat, pentru viclenie, însuși moșia de baștină a Craioveștilor, *Craiova*, pe care ar fi dat-o, ca și dregătoria mării bănii, unui străin de neamul acestora, Hamza din Obislav. Șirul Craioveștilor, ca mari bani, s-ar fi întrerupt de la 1531 până la 1534, când devine ban Barbu, cel de al treilea cu acest nume³. Parte din concluziile de mai sus se datoresc unei greșite traduceri, corectate și ea numai în vremea din urmă.

Documentul la care ne referim în această privință este porunca lui Vlad, din 23 aprilie 1532, prin care el dă „cinstului vlastelin al domniei mele, încă și din casa domniei mele, jupanului Hamza mare ban al Jiului și al Craiovei... ca să-i fie *Craiova* toată cu tot hotarul și cu toate satele și siliștile și cu țiganii și cu morile și cu bălțile și cu viile, oricât au ținut... (loc șters) jupan Barbu și Preda ban, pentru că a dobândit-o cu dreaptă și credincioasă slujbă și vărsarea sângelui pentru domnia mea. I s-a dovedit și amestec de sânge din neamul lui, ca nepot. Și de asemenea a dobândit-o și de la domnia mea...“⁴. Hamza banul din Obislav nu este un străin de neamul Craioveștilor, ci, așa cum rezultă din textul corectat, nepotul lor. El era în același timp rudă cu Vlad Înecatul, care se găsea în luptă cu alți membri ai acestei familii, sprijinitori și rude apropiate ale lui Moise vodă. În locul lui Barbu banul, cel căzut la Viișoara, Vlad așază prin urmare tot pe un membru al acestei familii, care îl slujea ca și Șerban, soț de Craiovească, acum mare vornic. Ne putem întreba doar dacă Craiova a fost confiscată atunci pentru viclenia lui Barbu și a fratelui său Drăghici sau dacă, cel puțin în parte, a fost considerată domnească deoarece fusese a lui Neagoe Basarab. Oricum, și satul și dregătoria de ban rămâneau în neamul Craioveștilor.

S-ar putea ca tot de la Craiovești să fi confiscat Vlad Înecatul încă trei sate, pe care aici le vom considera totuși, ca având origine necunoscută: *Cioroii* (lângă Cioroiași), *Gura Băldăluului* (lângă Mărăcinele) și *Gura Dâlgii*. Primele două au fost reîntărite de Radu Paisie mănăstirii Govora, care le stăpânea cu cărțile lui Vlad voievod și Vintilă voievod⁵, din care primul este desigur Vlad Înecatul, iar satul Gura Dâlgii a fost dăruit de „Vlăduță

¹ Filitti, *Banatul Olteniei*, erata, p. III.

² Despre Cărlig Orbul s-a scris că, pribegind cu Șerban banul s-ar fi aflat în Ardeal, „prin 1543“ (vezi Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 63; idem, *Domnia lui Radu Vodă Paisie*, p. 207; C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, p. 163). Izvorul nu-mi este cunoscut. Cf. și celor arătate de Mircea, *Țara Românească*, p. 473, care n-a putut urmări nici el trimiterea lui Nicolaescu.

³ Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 69.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 104. Ultimele rânduri de mai sus fuseseră traduse greșit: „pentru că s-a dovedit (Hamza) cu slujbă dreaptă și a vărsat și sângele pentru domnia mea, împreună cu nepotul său (Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 69).

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 226.

voievod“ lui Giura logofățul¹, cunoscutul boier al aceluiași domn. Toate satele se găseau între cele „de peste Jiu“ ale Craioveștilor: Cioroiul era în hotar cu Cioroiașul, zestrea jupaniței Marga cea bătrână², lângă Gura Băldăuluiului, la Perișor a stăpânit Vâlsan din Caracal³, iar la Stejarul, alt sat vecin, Marga cea tânără⁴. Gura Dâlgii se găsea lângă Șegarcea⁵, Calopăr⁶ și Bucovăț⁷, pe care le constatăm de asemenea în moștenirea acestei familii.

Vlad vodă a făcut și o danie în bălțile Dunării, la *Tâmburești* (Pietroiu, j. Ialomița). În 1530 el dă mănăstirilor Snagov și Tânganu *Gârla Lungă*⁸, pe care o vom mai găsi odată în stăpânirea domniei⁹.

24. Vlad Vintilă este cel de al treilea domn al Țării Românești pe care îl cunoaștem din timpul când era boier. Izvoarele ce se referă la această parte a vieții sale și mai ales la satele pe care le-a avut, ne vor ajuta să deslușim unele informații de cronică, primite și în istoriografie, care se întemeiază pe confuzii. Viitorul domn apare prima oară în 1523, într-o carte de judecată a lui Vladislav III, prin care se întărește jupaniței Neacșa cu fiii săi și surorii ei Neaga cu fiii săi satul *Cislău*, fiindcă le era dedină. Jupanițele se judecau cu Aldea și Tatul din Pârscov, care pretindeau satul cu o carte a lui Vlad Dracul. Tatul vătaf din Pârscov este boierul care, în 1515, a primit de la Neagoe Basarab Pârscovul și Pânătaul, pentru slujbă¹⁰. În divan, Oprea vornic, soțul Neacșai și jupanii Vintilă și Șerban stolnicii, aduc o carte de la Vladislav II, cu care câștigă¹¹. Vintilă stolnic, ginerele Neacșei, este viitorul Vlad Vintilă voievod, iar Șerban, fratele celor două jupanițe, este Șerban banul din Izvorani, ginerele lui Radu Craiovescu, cel cotoplit de Neagoe Basarab și principalul dregător al lui Vlad Înecatul. El era deci rudă apropiată cu Vintilă vodă și de aceea îl va numi, într-un zăpis din 1533, „Vlad voievod prea bunul“¹².

Ca portar, Vintilă apare într-un act fără dată, de la începutul domniei lui Radu de la Afumați, care este tot o carte de judecată pentru un proces de familie. Vintilă și o soră a sa se pârau cu nepoții lor, fiii lui Pătru, aducând cărți de la Radu cel Mare, Mihnea cel Rău și Neagoe Basarab, „cum că s-a lepădat jupan Neagu Bragă de fiii săi Pătru și Cârștian deoarece ei l-au batjocorit și l-au smuls de barbă“¹³. S-a pus chiar blestem pentru cine le-ar da din averi. Neagu Bragă este boierul volnicit de Radu de la Afumați să țină Plaiul

¹ *Ibidem*, p. 333.

² *Ibidem*, vol. V, p. 406.

³ *Ibidem*, vol. IV, p. 112.

⁴ *Ibidem*, vol. V, p. 268.

⁵ *Ibidem*, p. 403.

⁶ *Ibidem*, vol. III, p. 253—254.

⁷ *Ibidem*, vol. V, p. 256, 435.

⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 84.

⁹ Mai jos, p. 76.

¹⁰ Mai sus, p. 47.

¹¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 177.

¹² *Ibidem*, vol. II, p. 152.

¹³ Mai sus, p. 52.

Peceneagăi cu Manedicul¹, unde Vlad-Vintilă își va zidi mănăstirea. În urma judecății, se întăresc viitorului domn și surorii sale satele: *Furești*, trei părți din *Odobești*, *Brăgești*, *Cârpești*, *Câmpulungeni*, părți din *Beceni* și munții *Furești*, *Vetera*, *Câmpulungeanul*, *Piciorul Caprii* și *Piatra lui Duma*, toate în preajma orașului Buzău.

Un al treilea act, care se referă la satele lui Vintilă vodă dinaintea domniei, este din 1579. Sub Alexandru Mircea, sluga domnească Dragomir, surorile sale Stanca și Mușa și nepoții lor Momce și Bragă se judecau cu Răzbici Pătru și Mușa din Sărata, care pârau „că nu stăpânesc nimic din partea răposatului Vintilă voievod“, și-și cereau părțile. Momce, unul dintre „nepoți“ este fiul lui Momce logofăt, ucigașul domnului². Din act rezultă că urmașii lui Vlad-Vintilă se judecau între ei pentru un număr de sate și munți, dintre care *Fărești*, *Câmpulungeni*, *Beceni* și *Vetera* apar și în actul precedent. La acestea se adăugau: *Clociți*, *Goicelul*, *Neculele*, *Muntiorul*, *Muntele Mușii*, *Piciorul Miclăușei*, *Goicea Mică* și *Măceșu*³ (j. Buzău și Rm. Sărat).

Documentele de mai sus înlesnesc unele precizări istorice noi. Iorga a atras cel dintâi atenția asupra mineiului slavon, început „în vremea bincredinciosului Io Bragă voievod“ și terminat sub Radu-Paisie, pe care Vlaicu logofătul l-a dăruit bisericii sale din Piscani. Iorga a identificat pe Bragă voievod din acest manuscris cu Vlad vodă „care fusese cândva județ... în orașul Slatinei... și avea atunci ca nume de familie Bragă“⁴; dar această identificare a fost contestată, considerându-se că Bragă vodă a fost mai probabil Drăghici Gogoășe⁵. Izvoarele confirmă acum prima identificare, deoarece arată că Vintilă voievod se trăgea într-adevăr din boierii Brăgănești.

Dar constatările precedente mai ridică o problemă privitoare la originea și numele lui Vlad Vintilă. Se dovedește astfel că domnul ales de boieri, în urma lui Vlad Înecatul, era *el însuși un mare feudal*, înrudit de aproape cu unii dintre principalii boieri ai țării și că stăpâna un număr important de sate, moștenite din familie. Se știe, în plus, că Vintilă era în realitate sau pretindea a fi feciorul lui Radu cel Mare. Ridicarea sa la tron se aseamănă deci cu cea a lui Neagoe Basarab.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 19 (act foarte deteriorat care cuprindea și alte sate).

² Nicolaescu, *Documente istorice*, p. 4.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 420. Indicații suplimentare despre satele lui Vintilă se găsesc și în alte acte mai noi. Un hrisov din 1629 vorbește despre satul *Clociți*, care „a fost de moștenire al răposatului Vintilă voievod și al surorii sale Momcioaia“, pe care l-au ținut urmașele doamnei Despina pentru un lanț de aurdat de ea lui Vintilă vodă. Satul ajunge la Argeș. Un alt act, din 1643, este dat pentru jumătățile din *Furești*, *Clociți*, *Goicelul* și „Poiana Neculii logofăt“. Se arată cum s-au prăpădit hrisoavele mănăstirii Menedic: „când au prins hoții pe Răzbici egumenul“. În pricină erau: jupanița Caplea a lui Vasilache stolnic, fetele lui Bragă, Stan al Momcii (cu un frate Pravăț) etc. Nicolaescu, *Domnia lui Vlad Vintilă*, p. 14.

⁴ Iorga, *Bragă „Voevod“*, p. 1043—1045.

⁵ Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 73 și n. 578.

Aceste concluzii nu se potrivesc însă cu indicațiile cuprinse în cronica țării, unde el este numit „Vintilă vodă din oraș de la Slatina“ sau chiar „județul de la Slatina“¹. Mai întâi, un mare boier, care să fi avut dregătoria de județ al unui oraș, nu se întâlnește niciodată în Țara Românească, unde chiar județii capitalelor Târgoviște și București sunt oameni fără vreo înrudire boierească. Pentru ordinea socială de atunci, o atare situație ar fi de altfel imposibilă, căci județul, ca și pângarii, erau dregători urbani prin excelență, fiind aleși periodic de târgoveți *din rândurile lor*. Reprezentantul domnului era în orașe pârălabilul. În cazul lui Vintilă, cuvântul „județ“ trebuie primit în sensul de jude sau stăpân de sat, ca și termenul „cneaz“, folosit în situații analoge². În al doilea rând, satele lui Vlad Vintilă se găseau toate în regiunea Buzăului, unde el își va ridica și mănăstirea, așa că o stăpânire a sa în târgul Slatinei care a fost atunci „domnesc“, ca toate așezările urbane din țară, este de asemenea exclusă. Alăturarea „Slatinei“ la numele lui Vintilă trebuie să aibă o altă explicație: avem probabil de-a face cu o traducere cărturărească³ a numelui *Sărata* al unui sat buzoian din stăpânirea lui Vintilă: confirmarea acestei ipoteze ne-o dă faptul că nepoata domnului, jupanița Mușa, care se va judeca pentru moștenirea lui Vintilă, era din Sărata <Monteoru>⁴.

Vlad-Vintilă și-a dăruit averea părintească mănăstirii Menedic, de la care a fost luată mai târziu de rudele sale, fiind restituită de abia sub Matei Basarab⁵. Domnul mai dăruise aceleași mănăstiri satul *Voinești* (j. Buzău) și vii la *Săseni* și *Vernești* (j. Buzău), care erau desigur tot avere moștenită⁶.

Ca domn, Vintilă a schimbat în silnicie trei funii din satele *Brătianii-de-Sus* și *Groși* (Brădulețul, j. Argeș), pe care le-a luat de la slugile domnești Roman ș.a., dându-le în schimb „alt sat și încă le-a dat aspri gata domenști pentru satul Groși“. Aceste funii au fost dăruite de el mănăstirii Brădet, care le-a pierdut mai târziu prin judecată⁷.

Și despre Vintilă voievod, cronica spune că „au tăiat mulți boieri“⁸, a căror avere trebuie să fi fost confiscată de el pentru viclenie. În această privință, izvoarele interne cuprind câteva indicații precise. Într-o poruncă din 11 ianuarie 1535 Vintilă arată că

¹ *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 53; *Istoria Țării Românești*, p. 47.

² Cf.: „jupan Pană vistier, judele acelor rumâni“, *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 92; „satul Hălmăjanii și cnezul lor, Stan mare spătar“ *ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 218. Iorga considera termenul „județ“ un adaus nepotrivit al lui Const. Filipescu (ediția citată, p. 53). Cf. și observația lui Nicolaescu, *Domnia lui Vlad Ventilă*, p. 3: „Cuvântul „județ“... nu are alt înțeles decât cel de“ stăpân al moșiei orașului Slatina“.

³ Cronicarul sau interpolatorul a procedat aici așa cum procedau pisarii din cancelaria domnească, atunci când traduceau toponimice românești în slavonește (exemple în *Indicele numelor de locuri, 1601—1625*. Introducere, p. 7—8).

⁴ Cf. și „Mihai sin Mihai din Sărata“, între „boierii frați de moșie“ din Furești, care se hotărănesc în 1647 de către mănăstirea Menedic (Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, XXXVII/21). Este probabil că în actele privitoare la stăpânirile lui Vintilă care sunt foarte rupte și lacunare, figura și satul Sărata (cf. acolo: *Montiorul și Muntele Mușii*).

⁵ *Vezi* însemnarea marginală a lui Udriște Năsturel, *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 20.

⁶ *Ibidem*, veac. XVII, vol. IV, p. 531, 535.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 319.

⁸ *Istoria Țării Românești*, p. 47.

Vâlsan logofătul a pierit cu rea viclenie față de el și că deci i-a confiscat satul *Corlatele* (j. Dolj), dându-l apoi mănăstirii Bistrița, căreia îi scăzuse „orașul de la Tismana“¹. Vâlsan logofătul este soțul Vlădaii, sora lui Neagoe Basarab și a lui Preda ban. Cu toată această înrudire, martori în porunca privitoare la viclenia lui sunt Barbu banul, fiul lui Preda Craiovescu și alți membri ai aceleiași familii².

Dintr-un alt act al lui Vintilă, din 7 mai 1535, aflăm că Dragomir spătarul din Ceptura „și-a pierdut toate averile cu rea hienie și încă și capul și l-a pierdut“. Părțile sale din *Pârscoveni* și *Cucuteni* (lângă Balta Plopului, j. Buzău) sunt dăruite de domn Episcopiei Buzăului. Dragomir spătarul este fratele lui Toma banul, fondatorul schitului Verbila, alt viclean pe care îl va tăia Radu Paisie.

Nu se poate hotărî dacă vreuna din cele două viclenii de mai sus au stat în legătură cu complotul „Pârvuleștilor, din vremea trecerii prin țară a lui Ludovic Gritti, guvernatorul Ungariei, Begu Oglu al izvoarelor noastre. Aceștia Pârvuleștii i-au ieșit înainte „pentru că a fost cu Begu Oglu un domn, dar în taină“. Potrivit unei relații externe, Vlad-Vintilă scoate din tabăra lui Gritti, cu forța, 75 de boieri și celor mai mulți le taie buzele și nasul, iar cinci dintre ei sunt aruncați în cetatea Poenari³. Alexandru vodă Mircea știa însă, în 1579, că Vintilă „a luat pă acel domn din mâinile lui Begu Oglu și pă toți boierii care au fost vicleni și le-au tăiat capetele pentru faptele lor“. Pentru a se apăra de pâri în fața turcilor, el va trimite la Poartă pe Fârtat vomnicul⁴.

Într-unul din satele lui Dragomir spătar, la *Pârscoveni* domnul a luat „din partea lui Danciu a patra parte și din partea lui Neagul a treia parte și partea lui Beleț toată, pentru că le-au pierdut pentru o dușegubină“. Ele sunt date prin același act Episcopiei Buzăului⁵. Tot pentru o dușegubină este luată partea lui Cheravula, care-și ucisese fratele, din *Bămboești* și *Clocotici* (j. Argeș). Sora lui Cheravula o răscumpără pe 90 de vaci⁶. Nu știm în ce chip a ajuns domnesc satul *Fălcoiu* (j. Romanăți), zestre a jupaniței Marga cea bătrână, pe care domnul îl dă mănăstirii Argeș în schimbul satului *Soașul*, luat și dăruit Mitropoliei⁷, și nici cele două mori, dintr-un loc nearătat, „care au fost ale lui Neagoe

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 171. Satul era din domeniul Craioveștilor.

² Despre viclenia lui Vâlsan s-a afirmat că ar fi stat în legătură cu o primă domnie a lui Radu Paisie, din septembrie-noiembrie 1534, când acesta și Vlad Vintilă „au stat un moment față în față“ (Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 70; Nicolescu, *În jurul lui Basarab Laiotă*, p. 645; C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II/I, p. 163). Concluzia se întemeiază în special pe un document cu data 1 septembrie 1534, emis de Radu Paisie în Târgoviște și pe altul de la 6 septembrie același an, scris în Furești de Vlad-Vintilă, „adică în timpul retragerii“. Vâlsan ar fi trecut de partea lui Radu în aceste luni, iar Vintilă l-ar fi tăiat la înapoierea în scaun. Documentul din 1 septembrie nu este însă din 1534, ci din anul următor, cum se află corectat în *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 191, iar satul Furești nu se găsea pe drumul retragerii, ci făcea parte din domeniul personal al lui Vintilă vodă. De altfel, o atare domnie a lui Radu ar lăsa inexplicabil faptul că acesta era, la moartea lui Vintilă, în țară, la mănăstirea Argeș, unde n-ar fi putut rămâne după o luptă nereușită cu domnul din scaun.

³ Veress, *Acta et epistolae*, vol. I, p. 240.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 410. Cf. Nicolaescu, *Domnia lui Vlad Vintilă*, p. 9—10.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 180.

⁶ *Arh. St. Vâlcea*, LXIV/7.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 178.

vornicul“, dăruite în 1535 Episcopiei Râmnicului¹. Fostul stăpân pare a fi Neagoe din Periș, vornicul lui Moise vodă.

25. Radu Paisie ne este mai întâi cunoscut ca un mare cumpărător de sate. Pentru a înzestra pe sora sa Cârstina, el cumpără, de la jupanița Marga din Caracal, satul *Fălcoi*, cu 35.000 aspri²; rezultă deci că „schimbul“ lui Vintilă vodă era astfel desființat. De la aceeași jupaniță și pentru același scop, cumpără parte în *Izlaz* (j. Romanai),³ unde am văzut că avea danie domnească Fâtat din Drăgășani, iar spre a dăruii lui Radu vistier din Golești pentru slujbă, însă și „la nuntă, când i-am dat pe jupanița Caplea“, cumpără a treia parte din siliștea *Bistret* și jumătate din *Poiana Urâți* (j. Dolj), cu 30 000 aspri turcești, bani cu care jupanița Marga și-a răscumpărat fiii din robie⁴. De la aceeași Craiovească și de la sora sa Velica mai cumpără, cu 60.000 aspri, satul *Segarcea* (j. Dolj), dăruindu-l fiului său Pătrașcu și unor rude⁵.

Dar cele mai multe cumpărături au fost făcute de Radu Paisie pentru mănăstirea sa Mislea. Jumătate din *Cornu* (j. Prahova) a fost cumpărată de el de la un necunoscut, pentru 9 000 aspri; o parte cu rumâni din *Brebu* (j. Prahova) de la Țintea armaș cu 9 000 aspri și un cal turcesc, prețuit 10 000 (?) aspri; satul *Piscani* (lângă Plopeni, j. Prahova) de la Drăghici spătar și Udriște vistier din Măgureni, pentru 12 000 aspri; parte în *Călugăreni* (lângă Mislea, j. Prahova) de la jupan Albaș, pentru 12 000 aspri; parte în *Păulești* (j. Prahova) de la boierul Bănuci, pentru 15 400 aspri; satul *Pisculești* (j. Prahova) de la Șerban banul, drept 64 000 aspri; jumătate din *Chitioara* (Vitioara, j. Prahova), cu rumânii, de la Radu paharnic, pentru 30 000 aspri; parte la *Pătărlage* (j. Buzău) de la jupanița Bărboia, cu 12 000 aspri; parte la *Carcadulea* (lângă Mărgineanu, j. Buzău) de la Bolea, boier din Stănești, cu 16 000 aspri („După aceea Radu vodă au dăruit și au cinstit pre Bolea și pre frate-său cu caftane bune“); satul *Cobianii de Jos* (Cobia, j. Dâmbovița) de la Drăghici spătar și Udriște vistier, cu 14 000 aspri; a treia parte din *Cojești* (Cojasca, j. Prahova), stânjeni 883, „de la megiașii din sat“, Dobrițaș, Vladul, Linco și Stan cu cetele lor, drept 18 270 aspri; satul *Căscioarele* (lângă Brăilița, j. Ialomița) stânjeni 1 000, de la „megiașii din sat și de la boierii anume Slavina“, cu 24 000 aspri; parte la *Stelnică* (j. Ialomița) de la Hamza, tatăl lui Ioachim, „care a fost vornic în zilele Mircii vodă“ Ciobanul, cu 1 600 aspri (pentru care se vor judeca urmașii vânzătorului); satul *Stâlpeni* (lângă Piua Pietrii, j. Ialomița) cumpărat de la necunoscuți; satul și balta *Greaca* (j. Ilfov) cumpărate „de la Craiovești“, pentru 52 000 aspri. După cum am văzut, în 1589 această parte a lui Neagoe vodă era luată pe seama domnească, dar cu toate acestea Radu Șerban o va relua de la mănăstire, dând în schimb alte sate, „căci s-au tras domnia lui de neamul Craioveștilor“. Tot de cumpărătoare era a treia parte din *Pojorăști* (lângă Țândărei, j. Ialomița), care în 1620 era împresurată de boierul Constandin, fiul Neculii Avanel și

¹ *Ibidem*, p. 176. Mențiunea despre morile lui Neagoe vornicul a fost rasă în actul original.

² *Ibidem*, vol. IV, p. 449.

³ *Ibidem*, p. 411. Un act târziu, din 1672, arată că Radu vodă Călugăru a cumpărat de la Marga satul întreg, dând jumătate Cârstinei, „iar jumătate a fost rămas pe seama domniei“ (Năsturel, *Radu Șerban Basarab*, p. 571.)

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 89–90, (Diferențe în ce privește părțile cumpărate). Un act al lui Alexandru Mircea arată că Radu clucer a și cumpărat de la Radu voievod Călugăru, *ibidem*, p. 144.

⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 72–73.

jumătate din balta *Coșcovata* (j. Ialomița)¹. Domnul a primit și sate prin închinare. La *Sfîntești* (lângă Mărgheni, j. Romanai) primește părți, cu care nu știm ce a făcut, dar care se vor întoarce în familie, de la Oancea, fratele lui Stoica vornicul din Tomeni²; iar la *Futești pe Baltă* (j. Ialomița) Dragomir al lui Scurtu și Stan paharnic îi închină partea păpească, pe care domnul o dăruiește mănăstirii Argeș³.

Despre vicleniile din vremea lui Radu Paisie, care vor aduce domnului mai multe sate, cronică țării dă informații puține și lacunare: ea nu menționează decât tăierea lui Toma banul, ctitorul mănăstirii Verbița și a lui Vlaicu logofătul din Piscani, cum și războaiele cu Laiotă Basarab, când au pierit Stroe Pribeagul, Manole și Mihalco⁴.

Ridicarea lui Toma banul, ginerele lui Harvat logofătul, nu este cunoscută din izvoarele diplomatice. El era mort în 1536, cum arată piatra sa tombală⁵. Vlaicu din Piscani continuă să apară însă în divanul lui Radu Paisie până la 15 octombrie 1540⁶. Între aceste două date, în vara anului 1539 se petrece viclenia lui Șerban banul, neamintită în cronică. Despre aceasta Paisie spune că „a pierit în rea hiclesie, căci s-a ridicat asupra capului domniei mele”⁷; iar un document târziu, din 1643, arată că a pierit la Țarigrad, când s-a pârât la împărăție cu Coadă vornicul „pentru că acesta a închinat Brăila, să fie turcească”⁸. Prețul executării de către turci, a lui Șerban banul, este această însemnată scădere teritorială și politică a țării. Coadă vornicul, trimisul lui Radu Paisie, a jucat, față de Șerban banul, rolul pe care acesta îl avusese cu prilejul uciderii lui Drăghici Gogoșe. Șerban banul a fost o clipă domn „în scaun”, cum îl arată strănepotul său Matei Basarab, care amintește de cărțile satului Zăvalu, „ce au fost date de la moșul nostru Șerban voievod”⁹.

Două din satele confiscate de viclenii ridicați cu Șerban banul se găsesc atestate textual în această situație. Primul este *Rogova* (j. Mehedinți), cu privire la care Radu Paisie spune, într-o poruncă din 18 decembrie 1539, că a fost mai întâi al lui Detco paharnic, bunicul lui Detco armaș, soțul Calei din Brâncoveni, dar se găsea cotoplit de Tudor logofătul din Drăgoești. Fiii acestuia, Radu, Pârvu și Vlad, „au pierdut toate livezile și satele și țiganii cu rea hiclesie către domnia mea, pentru că s-au ridicat cu Șerban banul de au fugit peste Dunăre, în Țara Turcească, iar turcii i-au prins și le-au luat toate averile. Întru aceasta domnia mea am plătit aceste sate și țigani ai tuturor hiclesilor de la blestemații turci, cu 785 000 aspri gata”. Domnul dăruiește satul lui Detco mare armaș, fiindcă l-a dobândit cu credincioasă slujbă, dar și „pentru că i-a fost dedină veche și dreaptă”¹⁰. În cel de al doilea sat, la *Sălcuța* (?) și-au pierdut părțile Bojin și Ivan, care „au

¹ *Ibidem*, vol. II, p. 258, v. și *ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 19-22, 98-99, 235-236, 323, 498-499, 556, 570.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 374.

³ *Ibidem*, p. 284.

⁴ *Istoria Țării Românești*, p. 48.

⁵ Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 73.

⁶ *D.J.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 272.

⁷ *Ibidem*, p. 304.

⁸ Mircea, *Țara Românească*, p. 468.

⁹ Năsturel, *Radu Șerban Basarab*, p. 572.

¹⁰ Nicolaescu, *Domnia lui Radu Vodă Paisie*, p. 15. Aceluiași Detco armaș, adversar al lui Șerban banul, deși țineau amândoi jupânițe din neamul Craioveștilor, îi va dărui Radu Paisie și un sălaș de țigani pierdut de Șerban când „s-a ridicat asupra capului domniei mele”, *D.J.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 304.

greșit cu banul Șerban¹. Ele au fost dăruite lui Bolea Moldoveanul, dar Bojin și Ivan s-au întors în țară „și din vreme când au venit... și-au cumpărat ocinile lor de la Bolea, pentru 4 000 aspri și pentru un cal, prețuit 500 aspri și vaci...”. La 17 aprilie 1540 Radu Paisie însuși le întărește părțile².

Câteva date privitoare la răzvrătirea lui Șerban ne vor ajuta să cunoaștem și alte sate pierdute de tovarășii săi de aventură. Șerban banul a trecut în Ardeal după 25 aprilie 1539, când figurează încă în ultimul divan din primăvară al lui Radu Paisie³. După această dată nu mai avem nici un act al lui Radu, până la 10 septembrie. În iunie, Șerban năvălește în țară, iar Paisie se retrage la turci⁴. Când se reîntoarce cu ajutorul acestora, cel puțin unii dintre vicleni trec Dunărea, cum rezultă din documentul citat mai sus. Dar primele acte ale lui Radu Paisie, de după reinstalarea în scaun, se referă chiar la averea unor vicleni, *care nu pot fi decât sprijinatorii lui Șerban*. La 10 septembrie domnul întărește jupanului Tatul vornic și nepoților săi jumătate din *Purcăreni* (j. Muscel), care le-a fost veche ocină și dedină, dar au cotropit-o Pârlea și fiii lui, Oancea și Cârstea. Aceștia „au pierdut-o de la domnia mea cu rea hiclenie“, iar ceilalți, au dobândit-o cu dreaptă slujbă⁵. Patru zile mai târziu, la 14 septembrie, domnul dăruiește Episcopiei din Buzău partea și casele lui Udrea din *Pârscoveni* (lângă Balta Plopului, j. Buzău), „pentru că Barbu al lui Udrea le-a pierdut cu rea hiclenie“⁶. Satul este cel în care, cu patru ani înainte, își pierduse părțile Dragomir spătarul, cel tăiat de Vintilă vodă⁷. Barbu, fiul lui Udrea, este comisul lui Radu Paisie, care dispare din sfat odată cu Șerban banul⁸. Tatăl său fusese mare vornic sub Neagoe Basarab⁹. În sfârșit, la 23 martie 1540, Radu Paisie dă lui Mitiutelul paharnic, pentru slujbă credincioasă, partea lui Mimoran și a lui Ion, ocine și averi din *Urechești* (j. Rm. Sărat) care „le-au prădat cu rea hiclenie de la domnia mea“¹⁰.

În legătură cu ridicarea lui Șerban banul a stat și viclenia lui Tudor din Drăgoești, despre ai cărui fii știm că au fugit cu acesta peste Dunăre. Două porunci ale lui Mircea Ciobanul arată laconic că el a fost tăiat de Radu Paisie. Tudor logofătul era ctitor al mănăstirilor Cornet și Surpatele și se înrudea cu domnii de la finele secolului al XV-lea și

¹ „...am greșit cu banul Șerban“, pasaj înțeles greșit de Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 62: „Șerban banul cade în disgrație pentru o greșeală făcută cu un oarecare Bojin și Ivan“. După Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 74.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 269. Acești vicleni nu ne sunt cunoscuți. Pe fiul lui Ivan îl chema Pârnu și avea fiice pe Dobra, Mil ița, Chira și Catalina. Ele se judecau pentru moștenire în 1566, *ibidem*, vol. III, p. 220—221.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 259.

⁴ *Hurmuzaki — Iorga*, vol. XI, p. 855-856; Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 74.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 259. Actul următor este dat aceluiași Tatul vornic, fratele jupanului Radu vornic, pentru mori la Purcăreni. Constat că în hotar cu Purcăreni, la Micești și Mălureni, stăpâna Oancea din Batiu, care purta judecăți pentru mori în Râul Doamnei, *ibidem*, p. 127. S-ar putea ca el să fie Pârlea, tatăl lui Oancea și al lui Cristea.

⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 261.

⁷ Mai sus, p. 61.

⁸ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 259.

⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 158, 160, 162—165, 168—169.

¹⁰ *Ibidem*, vol. II, p. 268.

începutul celui următor, patru dintre ei numindu-l „din casa domnească”¹. Soția sa avea părți la Stoiceni, satul de zestre al mamei lui Radu cel Mare și va fi mai târziu considerată, de boierii Buzești, strămoașe a lor². Partea lui Tudor logofătul din *Voinigești* (în fața orașului R. Vâlcea), unde se găsea mănăstirea dispărută Cornet, a fost confiscată de Paisie și dăruită lui Radu logofătul din Râmnic, care o va pierde mai târziu, tot pentru viclenie, satul revenind la Drăgoești³. Tudor logofătul pierde de asemenea jumătate din *Golești* (j. Argeș) cu șase mori, despre care Mircea Ciobanul spune că, după tăierea sa de către Radu Paisie, au fost luate „cu sila”, ceea ce trebuie să ascundă tot o confiscare pentru viclenie, de Vlaicu logofătul din Piscani, boier credincios în acel moment al lui Radu-vodă. Și această parte se reîntoarce în familia vicleanului⁴.

Un alt pretendent, care turbură domnia lui Radu Paisie, despre care cronicile nu pomenesc nimic, este Ivan Viezure. Două acte de la Mircea Ciobanul arată că Ivan „și-a pierdut capul și averile, fiindcă s-a ridicat domn, iar Radu voievod l-a prins și i-a tăiat capul și cu averile lui a miluit pe slugile sale Cârstocea și Danciu Mureșanul”. Aceștia primesc de la domn satul *Liești* și muntele *Lupești* (lângă Berislăvești, j. Vâlcea), pe care apoi le vând mănăstirii Cozia, pentru 1.700 (?) aspri. Urmașii lui Ivan Viezure se vor judeca de mai multe ori cu călugării, dar vor pierde⁵. Totuși mănăstirea nu va păstra această avere⁶.

Nu știu în ce împrejurări s-a răzvrătit Oprea vornicul, care își pierde partea din *Pietrari* (j. Dâmbovița). La 25 ianuarie 1542 Radu Paisie dă această parte lui Dragul clucer, care „a fost lângă domnia mea, iar Oprea vornicul a hienit pe doamnia mea”. Oprea luase din averea lui Dragul „200 stupi și un leagăn, laolaltă fac 3000 aspri”, pentru care domnul îl despăgubește în acest chip⁷. A fost vorba și aici de o pradă între boieri din cursul unei viclenii, pe care nu o cunoaștem altfel.

Se consideră de obicei că războaiele lui Radu Paisie cu Laiotă Basarab și Stroe Pribeagul au avut loc în 1544⁸. În legătură cu aceste evenimente, izvoarele nu menționează explicit nici o confiscare pentru viclenie; dar printr-o poruncă fără an (23 octombrie),

¹ Radu cel Mare, Vlăduț, Neagoe Basarab și Radu de la Afumați, *ibidem*, vol. I, p. 30, 63, 124—125; II, p. 13.

² Mircea, *Un neam de ctitori olteni*, p. 55. Nu se poate justifica însă afirmația că Drăgoeștii sunt un neam ridicat dintre moșneni la începutul secolului al XVI-lea.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 331.

⁴ *Ibidem*, p. 368. Despre Tudor din Drăgoești s-a spus că s-ar fi ridicat cu Drăghici Gogoașe (Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 73), ceea ce nu se mai poate susține sau odată cu Toma banul (Nicolaescu, *Domnia lui Radu Vodă Paisie*, p. 24). Posibilitatea de a fi viclenit cu Șerban banul la: Minea, Boga, *Cum se moșteneau moșiile*, vol. II, p. 127. Cf. și Mircea, *Țara Românească*, p. 458.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 334, 365. Actul din 1547 a fost dat mai întâi în rezumat de Brezoianu, *Vechile instituțiuni*, p. 251, unde îl semnala Iorga, *Revista Istorică*, an. XVII (1931), p. 176, adăugând că „povestea acestui domnișor era total necunoscută”. În *D.I.R.*, *Introducere*, vol. I, p. 488, se atribuie lui Ivan Viezure, pe temeiuri ce-mi rămân necunoscute, o domnie în septembrie — noiembrie 1537. Despre el s-a spus că ar putea fi același cu Ivan, fratele lui Bojin din Sălcuța (Filitti, *Banatul Olteniei*, erata, p. III; Nicolaescu, *Domnia lui Radu Vodă Paisie*, p. 15); dar documentele arată că Viezure s-a ridicat domn și a fost ucis, pe când Ivan din Sălcuța „a greșit cu Șerban banul”, iar după aceea s-a întors în țară și a fost iertat.

⁶ Vezi condicile mănăstirii Cozia, la Arh. St. Buc., în care satul Liești și muntele Lupești nu mai sunt menționate.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 282—283.

⁸ Nicolaescu, *Domnia lui Radu Vodă Paisie*, p. 21—23; Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 88. În *D.I.R.*, *Introducere*, vol. I, p. 488: mai 1544. Stroe, mare paharnic în sfatul lui Radu Paisie, dispare la 25 aprilie 1539, odată cu Șerban

Paisie dăruiește lui Radu vistier din Golești satele *Poienarii*, *Cheianii* și *Căpăținenii*, pe care le califică domnești. El spune că atunci „când a fost prima luptă cu Stroe Pribeagul și ne-au învins Stroe... și au fugit toți și au lăsat vistieria domniei mele ... Radu vistier... a scos-o cu bărbăția sa“ și a adus-o la Turnul Nicolopolului¹. Cele trei sate erau ale cetății Poenari² și prin urmare putea domnul dispune de ele, mai ales că în această vreme cetatea își pierde din ce în ce mai mult importanța³. Aceluiași Radu vistier domnul îi dăruise un domeniu cumpărat la Bistreț, „pentru slujba pe care mi-a slujit-o când a venit Laiotă Basarab cu Stroe la Fântâna Țiganului“⁴, adică în a doua luptă; dar tot el este volnicit, împreună cu Borcea, printr-o carte fără an și fără sfat „să țină toate averile ce a ținut Pârșanul vornic și Vlaicu logofăt, anume *Vierosul* și *Mărăcinenii* cu morile și alte averi, sate și țigani, și morile din *Golești*, ce au fost ale lui Vlaicu logofăt“. Domnul a constatat că „sunt vechi și drepte ocine... ale jupanului Borcea mare șetrar și Radu vistier, ci au fost cotropite de Vlaicu logofăt“, care le-a luat în puterea lui⁵. Vlaicu din Piscani apare în divanele lui Radu Paisie până la 15 octombrie 1540⁶. Deoarece averea sa ajunge la Radu Golescu, care de altfel îi era rudă, s-ar putea ca el să fi viclenit cu Laiotă și Stroe. În orice caz, domnul dispunea de satele fostului său favorit fiindcă el viclenise, fără să putem preciza dacă aceste sate au fost o vreme în stăpânirea domnului, ori au trecut direct la cei doi boieri.

În situații oarecum asemănătoare s-au găsit satele *Viișoara* (j. Teleorman) și *Tiha* (Saelele, j. Teleorman?). În 1538, domnul întărește lui Drăghici spătar și fratelui său Udriște vistier din Mărgineni jumătăți din aceste sate „pentru că le-au fost vechi și drepte ocine, dedine, de la bunicul lor Bada vornic, ci au fost pierdute de Bădica ce s-a ridicat domn. Apoi Drăghici spătar și Udriște vistier, ei au căpătat de la domnia mea, cu dreaptă și credincioasă slujbă“⁷. Averea lui Bădica voievod, vărul celor doi boieri, a căzut domnească la fel ca cea a lui Neagoe Basarab. Actul nu arată însă care a fost situația satelor de mai sus în cei paisprezece ani ce se scurseseră de la ridicarea lui Bădică. Unul

---

banul. În mănăstirea Găiseni se păstrează pentru el două pietre tombale: într-una se arată că a fost tăiat „în luna octombrie a 1-a zi, în anul 7051<1542>“, iar într-a doua că a răposat în luna octombrie a 12-a zi, temelia 28, crugul soarelui 24, crugul lunii 3, în anul 7053<1544>. Nicolaescu, *Domnia lui Radu Vodă Paisie*, p. 23—24. Oricum ar fi, actul tipărit în *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 254, unde se menționează lupta de la Fântâna Țiganului, nu poate avea data 17 noiembrie 1538, când Stroe era încă în divan.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 294.

² *Ibidem*, p. 336.

³ Observ totuși că între Stroe Pribeagul și aceste sate se constată anume legături, insuficient de clare. Ultimul mare pârcălab cunoscut al Poenarilor, care poartă explicit acest titlu, este în 1535, în domnia lui Vlad Vintilă, însuși tatăl lui Stroe, Drăghici vornicul Florescu (*ibidem*, p. 162—163, 168, 170—171, 180), care pune aici hotare; iar pe de altă parte, o mențiune confuză dintr-un act al lui Mircea Ciobanul, păstrat în copie, pomenește despre pricini în care sunt amestecați „Stroe spătar și doamna Băsărăboia“ și despre o carte a lui Laiotă Basarab pretendentul. Este posibil ca și Stroe Pribeagul să fi stăpânit, ca danie domnească, cele trei sate. Pentru documentele acestora, v. Sacerdoțeanu, *Note de diplomatică*, p. 137 și urm.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 254.

⁵ *Ibidem*, p. 276.

⁶ *Ibidem*, p. 272.

⁷ *Ibidem*, p. 250.

din sate, *Viișoara*, este cel dăruit de Neagoș Basarab Cutlumusului, care la împărțea din 1589 cade în lotul lui Nica postelnic.

Aceeași doi frați primesc în 1544, tot pentru slujbă, ocină cu vecini „în *Căpățânenii* ce sunt lângă Poenari jumătate... și din *Hrastu* (j. Dolj) a treia parte ... și din *Craiova* a patra parte“. Domnul își justifică dreptul de a dăruia arătând că „aceste mai sus zise sate s-au ales domnești“¹. Situația lor amintește pe cea a satelor dăruite de Radu de la Afumați lui Dragu Cherbeleț², ele putând fi puse alături de alte sate dăruite de Paisie, a căror cercetare prezintă de asemenea dificultăți. Astfel, chiar în primele zile ale domniei, la 12 iulie 1535, el dăruiește lui Vlaicu mare logofăt, vicleanul de mai târziu, și lui Detco postelnic, soțul Calei din Brâncoveni a Craioveascăi, „siliștile de pe Desnățui“: *Vârbovul* (Vârvorul, j. Dolj), *Câlnovul* (Cleanovul, j. Mehedinți), *Preajva* (lângă *Bucovicior*, j. Dolj), *Bucoviciorul*, *Vardintii* (Gvardinița, j. Mehedinți), *Bălăcița* (j. Mehedinți), *Iazupcea* (probabil lângă Vârvor) și *Siliștea Seacă* (Seaca de Câmp, j. Mehedinți). Jupanului Vlaicu logofăt să-i fie trei părți, iar lui Detco postelnic a patra parte³. Doar câteva zile mai târziu, la 22 iulie 1535, domnul dăruiește lui Țalapie logofăt și fraților lui, pentru slujbă în țări străine, „siliștea de peste Jiu, care se cheamă *Strâmbele* (Catane, j. Dolj) cu balta... și *Cotloavele*... și un câmp *Dumbrava Năsipului* până la hotarul Călugărenilor și până în hotarul Hrastului, pentru că aceste siliște și ocine au fost din pustie, loc domnesc al domniei“⁴. Reîntărirea de la 4 ianuarie 1536 adaugă amănunte în plus. Beneficiarii sunt Tatul logofăt și Țalapie logofăt, care s-au înfrățit, iar în danie se cuprind și siliștea *Băileștilor*, *Piscul Năsipului* și balta *Baciovul*, până în hotarul mănăstirilor Tismana și Tutana. „Aceste siliști și bălți au fost locuri domnești, încă din zilele bătrânului Mircea voievod“⁵. În același complex teritorial, Radu Paisie face și alte danii. În primăvara anului 1542, când se găsea după o perioadă de lupte interne⁶, el dăruiește lui Detco armaș din Brâncoveni, beneficiarul de mai sus, siliștea numită *Nedeia Mare* (j. Dolj), cu bălțile *Șirco*, *Hinato*, *Țigărtuiu*, *Bohotul*, *Habavitele*, *Țingăncile*, *Izglvăciul*, *Trăvitele* și *Sfârda*, care „au fost domnești și ale domniei mele“⁷. Un an mai târziu Detco armaș primea, tot pentru slujbă, „balta *Bistreț*, din jumătate a treia parte“⁸. În sfârșit, mențiuni târzii arată că Radu Paisie a dăruit lui Radu vistierul din Golești *Grindurile* de la Bistreț⁹, iar lui Fârtat vornicul din Drăgășani, satul *Cioroiu* (l. Galiciunca, j. Dolj)¹⁰.

Satele și bălțile de mai sus au ajuns domnești pe mai multe căi. Despre *Craiova*, *Băilești* și *Nedeia Mare* cu bălțile știm că au fost ale Craioveștilor, de la care au trebuit să

¹ *Ibidem*, p. 312.

² Mai sus, p. 51.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 185.

⁴ *Ibidem*, p. 186.

⁵ *Ibidem*, p. 198.

⁶ Vezi viclenia lui Oprea vornic, amintită la 25 ianuarie 1542, mai sus, p. 65.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 286–287.

⁸ *Ibidem*, p. 303.

⁹ *Ibidem*, vol. IV, p. 199.

¹⁰ *Ibidem*, vol. V, p. 425.

fie luate fie pentru viclenia unui membru al acestei familii, fie pentru că au fost socotite și de Paisie în partea domnească a lui Neagoe Basarab. Aceeași situație pot avea cele opt „siliști“ dăruite lui Vlaicu logofăt și Detco din Brâncoveni, despre care un act din 1557 spune că, la cercetarea averii Craioveștilor făcută atunci, au fost înscrise din greșeală între satele Craioveștilor¹. Cu toată această eroare este probabil că mai înainte fuseră tot ale lor, căci unul din sate, Siliștea Seacă, va fi dăruită mai târziu de Marga din Caracal mănăstirii Glavacioc²; iar Bucoviciorul se constată în stăpânirea unui Radu postelnic, fiul lui Matei din Caracal³. Partea din Bistreț dăruită lui Detco trebuie să fie tot cea cumpărată de la jupânița Marga, această cumpărătură cuprinzând și „Grindurile“ de acolo, dăruite lui Radu Golescu.

O situație deosebită, cel puțin formal, se atribuie de documente siliștilor și bălților dăruite lui Țalapie și Tatul: ele sunt „din pustie“, loc domnesc încă din vremea lui Mircea cel Bătrân. Dania s-ar justifica deci prin această situație, foarte rar întâlnită în Țara Românească; dar, între aceste siliști, era amestecată și cea a Băileștilor, pe care o constatăm în domeniul craiovesc.

Nu ni se arată de unde a avut Radu Paisie partea dăruită de el lui Oprea slugerul, din satul *Gurbanu* (lângă Stănești, j. Vlașca), unde va vinde o parte și urmașul său în scaun⁴.

26. Pe Mircea Ciobanul îl constatăm dispunând numai de sate confiscate pentru viclenie sau luate samavolnic de la vechii stăpâni, căroră le vor fi restituite mai târziu prin judecată. Cu toate că el este domnul cu cele mai multe confiscări pentru viclenie, pe care le cunoaștem documentar, numărul acestora apare izbitor de mic, dacă luăm în considerație stările ce au existat în țară pe vremea sa.

Pentru prima domnie a lui Mircea, cronicile noastre spun că el a tăiat, două săptămâni după luarea scaunului, pe Coadă vornic, Radu comis, fratele acestuia, Dragu stolnic, Stroe spătar, Vintilă comis „și alții nenumiți, muncindu-i întâi pentru avuție“. La aceștia se adaugă, după doi ani, Udriște vistier și Teodosie ban, căzuți în lupta de la Periș⁵. Izvoarele ardelenе, care schimbă în parte și cronologia acestor omoruri, arată însă că au fost uciși, în primul an, peste două sute de boieri, cu femei și copii, atrași din Transilvania de jurămintele domnului. În 1547 cade Vintilă vornicul și tot atunci fuge cu vistieria însuși ginerile lui Mircea, Barbu vistier, care este extrădat la intervenția turcilor și decapitat la începutul anului viitor. După lupta de la Periș, boierii care fug la Brăila pier și ei, iar în ajunul celei de la Mănești, cu Radu vodă Ilie, din 1522, sunt omorâți alți patruzeci și șapte boieri suspecti⁶. În acest din urmă an, Castaldo raporta regelui Ferdinand că Mircea ucisese până atunci mai mult de 1600 boieri⁷. Pentru cea de a doua domnie, cronicile dau povestirea marelui măcel al pribegilor, care se încred în jurămintele domnului și vin în țară cu Stănilă vornicul. Împreună cu boierii sunt uciși atunci amândoi episcopii și toți

¹ *Ibidem*, vol. III, p. 55.

² *Ibidem*, vol. VI, p. 149.

³ *Ibidem*, vol. III, p. 273.

⁴ *Ibidem*, p. 363.

⁵ *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 60—61; cf. și *Istoria Țării Românești*, p. 48—49, 208. În toate locurile sunt amintiți și boierii pribegi „câți au scăpat“.

⁶ *Hurmuzaki — Iorga*, vol. XI, p. II și urm.

⁷ *Hurmuzaki*, vol. II/4, p. 677.

egumenii, „cu mulțime de călugări“¹. Un izvor ardelean dă numărul de 200 boieri, un altul de 260².

Lângă boierii uciși sau căzuți în luptă, trebuie considerați aici pribegii, acum mai numeroși ca oricând³, față de averea cărora domnul ia aceeași măsură: confiscarea. Ne-am aștepta deci ca în documentele interne să găsim, în mod obișnuit, urmele acestor confiscări, care s-au întins cu siguranță asupra unui număr foarte mare din domeniile boierești; dar datorită unor cauze, pe care le vom analiza în alt capitol, lucrurile nu stau așa.

Prima confiscare databilă a lui Mircea Ciobanul apare de abia la șase luni după venirea lui în scaun, la 24 septembrie 1545. Ea se referă la satul *Voinigești*, pe care l-am găsit confiscat de Paisie de la Tudor din Drăgoești și pe care Mircea îl ia acum, tot pentru viclenie, de la boierul beneficiar, Radu logofăt din Râmnic, restituindu-l fiilor lui Tudor, cărora le era dedină, dar și fiindcă l-au dobândit cu slujbă⁴. După numai câteva zile, la 4 noiembrie 1545, un document amintește viclenia lui Staico vornic, căruia i se confiscă a treia parte din *Dobrușa* (j. Vâlcea), dăruită lui Danciu pârcălab <din Popești>⁵. Vicleanul este Staico Șintescu, vornicul lui Radu Paisie și cel ce a cotropit, de la Vlaicu din Piscani, satul Cetățeni, pe care Vlad Înecatul îl confiscase de la Gogoșoia⁶. El era cumnat cu beneficiarul.

Deși izvoarele nu sunt suficient de lămurite, ele ne îngăduie totuși să deducem că Mircea Ciobanul a confiscat de la Staico vornicul încă trei sate: *Siliștioara* (j. Romanai), *Curmătura* și *Gloșivul* (amândouă lângă Clătești, j. Ilfov). O poruncă din 1573 arată că primul sat „a fost veche și dreaptă ocină și de moștenire a lui Staico vornic“, iar sătenii de acolo l-au cumpărat de la fiicele lui Staico, Marina și Neacșa, pentru 18 000 aspri. Dar actul adaugă: „Să se știe că acești oameni... cumpăraseră această ocină și de mai înainte, de la Vârhare din Rusinești, pentru 6 000 aspri, însă nu le-a fost cu pace, căci nu a fost a lui de moștenire, ci de miluire de la Mircea voievod. Iar din vreme ce au dobândit fiicele lui Staico vornic această mai sus zisă ocină, moștenirea părinților lor... ei au cumpărat-o de la jupanițele Marina și Neacșa“⁷. Deoarece satul fusese al lui Staico vornic, iar Vârhan îl avea danie de la Mircea Ciobanul, rezultă că domnul l-a confiscat de la Staico în aceleași împrejurări în care i-a luat Dobrușa. Așa se explică și de ce un domn următor l-a restituit descendenților vicleanului.

Despre *Curmătura* și *Gloșivul* o altă poruncă a lui Alexandru Mircea, din 1576, spune că „au fost de moștenire ale lui Staico vornic, socrul lui Dan pârcălab⁸, dar am miluit domnia mea cu aceste sate pe jupan Stoichiță mare postelnic. Iar întru aceasta ... foarte

¹ *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 64—65; *Istoria Țării Românești*, p. 50, 208.

² *Hurmuzaki — Iorga*, vol. XI, p. IX, nota 1; *Iorga, Pretendenți*, p. 13, semnaleză intervenția reginei Isabela pentru un Vlad voievod făcută în urma uciderii pribegilor.

³ Dintre boierii importanți aflați în pribegie izvoarele ardelene ne dau numele lui: Socol vornic, Badea clucer, Radu logofăt, socrul lui Pătrașcu vodă, Dragomir vistier, ginerile domnului, Radu clucer și Ion vistierul (*Hurmuzaki-Iorga*, vol. XI, p. 798, 869).

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 331.

⁵ *Ibidem*, p. 332.

⁶ Mai sus, p. 53.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 104.

⁸ Nu e Danciu pârcălab din Popești, de mai sus ?

bine am aflat și am adevărit că au fost mai sus zisele sate de moștenire ale lui Staico vornic, nu au fost domnești, cum au zis careva¹. În acest caz numele lui Mircea Ciobanul nu mai apare, dar, ca și mai sus, aflăm că satele fuseseră ale vicleanului din 1545 și că la un moment dat au fost considerate domnești de Alexandru Mircea. Acesta nu le putea avea însă decât de la domnii precedenți, căci altfel n-ar fi existat îndoiala asupra situației lor. Pe de altă parte, Staico vornic nu le putea pierde decât la sfârșitul vieții sale, în domnia lui Mircea Ciobanul, când i se confiscă averea și este, după toate probabilitățile, tăiat. Spre a restitui satul urmașilor vechiului stăpân, dar și pentru slujbă, Alexandru Mircea își strică propria sa danie către Stoichiță postelnic.

Tot în prima sa domnie, Mircea Ciobanul a mai luat de la vicleni următoarele: parte la *Mihăești* (j. Vâlcea) și vie la *Șoaș* (lângă Ocnele Mari), despre care o poruncă a sa, nedată și fără sfat, arată că au fost pierdute de Voicu vistierul, „ca un om rău și viclean către domnia mea”². Acesta este Voico din Fieni, a cărui moarte este amintită într-un act al lui Pătrașcu cel Bun din 1554³. Mircea dăruiește ocinile armașilor Pătru și Diicul, care nu ne sunt cunoscuți altfel. Părțile fraților lui Duma din satele *Alunul* (j. Vâlcea), *Baia <de Fier>* și *Polovraci* (j. Gorj), „câte au fost ale lui Radu din Baia”, sunt pierdute de aceștia pentru viclenie și dăruite pentru slujbă, dar și fiindcă le erau de moștenire, diacului Ștefan și jupaniței sale Paraschiva, fiica lui Duma și fratelui acestuia Dumitru⁴. Radu din Baia, de la care coborau satele, este vlastelinul Radu spătar de la începutul secolului al XVI-lea, fratele jupanilor Ticuci, Bran și Pătru. Satul *Vianu* (lângă Radovan, j. Dolj), despre care un hrisov din 1557 al lui Pătrașcu cel Bun, arată că a fost de moștenire al Velicăi din Șitoaia, soția lui Radu postelnic, al patrulea dintre Craiovești, dar că atunci „când au venit Mircea voievod în Țara Românească... au miluit pe Gane portar... pentru slujbă în țări străine cu vărsare de sânge”, ceea ce însemnează că domnul a luat mai întâi satul de la vechii stăpâni, probabil pentru viclenie. Apoi satul cade într-o dușegubină, iar Mircea, spre a nu-l lua de la Gane portar, care dacă își spărgea casele din sat nu avea unde să șadă, plătește el 40 000 aspri ca despăgubire familiei mortului⁵. Totuși mai târziu a fost restituit Craioveștilor, de vreme ce Mircea Turcitul îl va atribui, la împărțirea din 1589, jupaniței Maria și lui Nica postelnicul. Satul *Radovanul*, aflat în hotar cu precedentul, a avut o soartă asemănătoare. Fusese al lui Marcea postelnic din Șitoaia⁶, fiul lui Șerban ban, deci nepotul Velicăi și a fost confiscat de Mircea în aceeași domnie dintâi, deoarece la 28 aprilie 1558, într-unul din primele acte din domnia a doua, el arată că „mai dinainte vreme” oamenii din sat îl răscumpăraseră de la el drept 217 vaci și 8 500 aspri⁷. Vitele din prețul răscumpărării indică și aici o dușegubină, ca în cazul Vianului. Sub Petru cel

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 241.

² *Ibidem*, vol. II, p. 392.

³ *Ibidem*, vol. III, p. 20.

⁴ Ștefulescu, *Gorjul istoric*, p. 3 (rezumat incomplet).

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 70—71. Este probabil că sătenii din Vianu au fost, un timp, cnezii. Sub Pătrașcu, Gane portar se judeca cu jupanița Maria, fiica Velicăi și-i plătea acesteia încă 40 000 de aspri.

⁶ *Ibidem*, p. 81 și 100—101.

⁷ *Ibidem*, vol. VI, p. 248—249, 378, 388—389. În 1560 Petru cel Tânăr arată că prețul vânzării a fost 117 vaci și că oamenii au dat lui Mircea 8 500 aspri “în al doilea rând” (Arh. St. Buc., ms. 443, f. 119).

Tânăr, cu toată răscumpărarea de la domn, sătenii se răscumpără și de la Marcea postelnic cu 10 000 de aspri. Mai târziu, sub Mihai Viteazul, documentele spun că ei s-au vândut rumâni mănăstirii Coșuna, dar îi vedem purtând procese la Craiova, Bălgrad, Iași, București și Făgăraș, unde arată că li s-au aruncat banii în silnicie. În acest sat a avut loc una dintre puternicele mișcări de protest ale țărănimii din această epocă. De numele jupanitei Velica se leagă și istoria satului *Vârtopu* (j. Romanăți). A fost al Craioveștilor, care l-au dăruit mănăstirii Bistrița. „Și a ținut sfânta mănăstire — precizează o poruncă din 1589— până în zilele răposatului Mircea vodă. Iar când a fost atunci după moartea jupanitei Velica, s-au ridicat niște oameni și au venit înaintea răposatului Mircea voievod și au spus că acea mai sus zisă moșie este pustie și nu are stăpân și s-au rugat să facă sat... Întru aceasta domnia lui nu a știut că este acea mai sus zisă ocină a sfintei mănăstiri, ce au dat-o să facă sat“. În realitate, Mircea Ciobanul a dispus de acest sat, așa cum a făcut și cu alte sate ale Craioveștilor, numai că pe acesta l-a luat chiar de la mănăstirea lor. În 1589, egumenul Teodosie se judeca în fața domnului cu satul, care pretindea „că este acea ocină a lui de moștenire și dată de Mircea voievod“, ceea ce însemnează că și aici sătenii se cneziseră. Mihnea Turcitul constată însă că „a fost veche și dreaptă ocină și de moștenire a Craioveștilor, nu a fost domnească, cum au spus acei oameni înaintea răposatului Mircea voievod“ și deci o restituie mănăstirii. Dacă oamenii vor „să șadă să fie vecini“, pot s-o facă, dacă nu „să meargă unde vor ști“¹.

Alt sat dăruit de Craiovești Bistriței, *Ianca*, din vecinătatea imediată a celui precedent, trece prin situații asemănătoare. Petru cel Tânăr spune, în 1560, că la tatăl său „au venit niște oameni de la Potel, de au mințit și au înșelat înaintea domniei lui că este ocină pustie și că au dat o dușegubină pentru mai sus zisa ocină... De asemenea au venit și au înșelat înaintea domniei mele“. Petru vodă constată însă că satul a fost al mănăstirii Bistrița și îl restituie². Dar Mircea ia un sat dăruit de Craiovești și de la o mănăstire domnească. Dintr-o carte cu formular domnesc, a lui Barbu banul cel căzut la Viișoara și a fratelui său Drăghici Gogoășe, aflăm că părinții, unchii și frații acestora au dăruit mănăstirii Cozia ocina Orlea cu bălțile (j. Romanăți). În vremea lui Mircea Ciobanul, Orlenii au venit la domn „cu vorbe mincinoase“, zicând că nu este ocina mănăstirii, ci „siliște a ocinei domnești“, iar Mircea a vândut-o „acestor megeași“, pentru 6 000 aspri. Va fi restituită mănăstirii de Pătrașcu cel Bun³.

În împrejurări asemănătoare, insuficient de lămurite pentru noi și de la același neam de boieri, a confiscat desigur Mircea Ciobanul satul *Fântânelele*, pe care l-am văzut dăruit de Vlad Înecatul lui Șerban banul⁴. Sub Alexandru Mircea și Mihnea Turcitul, boierii coborători din Șerban, Nica armaș și jupânița Maria din Coiani se judecau cu Ivan portar, un alt boier necunoscut al lui Mircea Ciobanul, care cumpărase satul de la acesta cu 30 000

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 407—408. Vârtopul figurează și într-o întărire dată Bistriței de Petru cel Tânăr, *ibidem*, vol. III, p. 209.

² *Ibidem*, vol. III, p. 117—118.

³ *Ibidem*, vol. IV, p. 15.

⁴ *Ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 498—499.

de aspri. El îl câștigă, deoarece, spune Mihnea Turcitul în 1588, „nu este lege ca domnii să vândă sate boierești, căci așa ceva nu se cuvine, ci i-am judecat pe ei, cui va fi de moștenire, acela să-l ție“. Domnul rupe și cărțile lui Ivan portar, „ca pâra și amestec să nu aibă în veci“¹.

Mircea a confiscat sate și de la mănăstirea Mislea. Sub Gavriil Movilă se constată în divan că părți din *Stelnica* (j. Ialomița) și *Pojorăști* (lângă Țândărei, j. Ialomița), fuseseră dăruite mănăstirii de Radu Paisie „pentru că au fost această mănăstire făcută de părinții Radului vodă“. Călugării le-au ținut până în vremea lui Mircea, „când a fost tăiat domnia lui pre boiarii care au fost ctitori... și au prădat și mănăstirea, de le-au lăsat-o pustie“. În judecată se adeverește că parte din Stelnica fusese cotropită de Hamza, „care a fost vornic în zilele Mircii vodă“, iar cea din Pojorăști de Nicula Avanel². Este posibil că cei doi boieri le-au primit de la Mircea.

După scurta domnie a lui Radu Ilie Haidăul, Mircea confiscă la 11 iulie 1553, de la Stan, nepotul lui Stan pârcălab, trei sate: *Bunești*, *Urluiești* (ambele pe Topolog, j. Vâlcea) și *Uiești* (Oești, j. Argeș). Stan „a fugit de a pierdut aceste sate... cu hiclenie către domnia mea“, iar domnul le-a dăruit jupanului Stoica mare vătaf și fraților săi, Stan și Dragomir mari vătafi³. Stan pârcălab (din Bujoreni) este unul din descendenții lui Ivanco, cel care îl viclenește pe Radu cel Mare⁴. Trebuie adăugat aici că a fost pârcălab de Poienari, că s-a căsătorit cu Despina, vara primară a Despinei lui Neagoe și că stăpâna părți din Drăgoești, ca și Tudor logofătul⁵. Nepotul său Stan, fratele lui Stoica paharnic și Muja comis, este postelnic în sfatul lui Mircea până în ianuarie 1547⁶.

La sfârșitul ultimei domnii a lui Mircea Ciobanul pare a fi avut loc confiscarea satelor lui Fârtat din Drăgășani. Pentru jumătatea din *Izlaz* (j. Romanai), primită de la Vlad Înecatul, Fârtat poartă proces, chiar în vremea lui Mircea, cu jupanița Marga din Caracal, care însă rămâne de lege. Dar „după moartea lui Fârtat... nepoții și rudele sale s-au dus la feciorul lui, anume Tudor și așa au zis către dânsul, că va să-l taie Mircea voievod. Apoi el s-a speriat și au fugit în Țara Latinească, iar ei i-au luat cărțile și s-au dus la Mircea voievod și au zis că este satul lor“. Mircea Ciobanul dovedește însă că au umblat cu vicleșug „și au luat domnia sa satul“. Acesta rămâne domnesc până după moartea domnului, când fiul său Petru cel Tânăr îl va vinde vecinilor din sat⁷.

Despre alte trei sate ale lui Fârtat, anume *Drăgășani*, *Momotești* (j. Vâlcea) și *Cioroiul* (lângă Galicinica, j. Dolj, întâlnit și mai înainte), documentele nu dau informații bogate, ca pentru *Izlaz* și de aceea suntem obligați să recurgem la conjecturi. Ceea ce știm sigur este, pe de o parte, că toate trei satele au fost ale lui Fârtat, iar pe de alta, că Alexandru Mircea, chiar la începutul domniei sale, dispune de ele, dându-le lui Miroslav

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 365.

² *Ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 498-499.

³ Arh. St. Buc., Doc. ist., DCCXXXIV/78.

⁴ Mai sus, p. 37.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 62.

⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 348.

⁷ *Ibidem*, vol. IV, p. 410—412. Vezi și mai departe.

logofăt, soțul Calei, nepoata lui Fârtat, și altor urmași ai acestuia. Lângă cele trei sate actul cuprinde și Izlazul, cum și țișanii lui Fârtat, câți sunt de la părinții și moșii lui¹. Prezența Izlazului mi se pare a arăta că toate satele au avut aceeași soartă, fiind confiscate de Mircea Ciobanul după fuga din țară a lui Tudor, fiul lui Fârtat și restituite de abia după mazilirea lui Petru cel Tânăr. Trebuie remarcat, în plus, că despre satul Cioroiul Petru cel Tânăr spune, în 1567, că a fost cumpărat, în parte, de 31 oameni în vremea tatălui său, cu 8.000 aspri. El arată ca vânzători pe Goie, Oance și Stanimir, pe care nu-i cunoaștem altfel și care sunt, după toate probabilitățile, boieri noi de ai lui Mircea Ciobanul, care au primit satul ca danie de la acesta².

Nu se poate stabili deocamdată vremea în care au fugit din țară boierii Buzești. Știm doar că Mircea Ciobanul le-a confiscat *Târgu-Jiului* și satele *Crucea*, *Plenița* și *Păstaia*. Despre cel dintâi, Radu Șerban arată în 1604 că a fost „sat vechi și de moștenire, din moși și strămoși“, al acestora. Și l-au ținut în pace până în zilele lui Mircea Ciobanul, când s-a întâmplat părinților lui Radu clucer și Preda ban „să fie în pribegie în Țara Ungurească de frica lui Mircea voievod și au rămas acolo multă vreme. Iar Mircea voievod a făcut satul lor pazar, care astăzi se numește Târgu-Jiului“. Cu alte cuvinte, domnul a confiscat „satul“ pentru că stăpânii lui pribegiseră, dar în loc să-l dăruiască sau să-l vândă, l-a făcut „pazar“, adică i-a conferit regim de oraș domnesc. Documentul adaugă: „Întru aceasta numiții dregători... au lăsat așa și au răbdat pentru acest sat al lor... până a venit răposatul Alexandru voievod cel bătrân... Astfel toți boierii, câți au fost pribegi de frica lui Mircea voievod, au venit cu mare veselie în țară, în patria lor și la răposatul Alexandru voievod, ca să slujească domniei lui... pentru dreptele lor averi. Și întru aceasta Alexandru voievod a dat satele tuturor boierilor... și a dat și acest sat cinstiților dregători ai domniei mele, ca să-l ție cum l-au ținut și mai înainte vreme răposaii lor părinți de la alți domni bătrâni“³. Satul *Crucea* (Siliștea Crucii, j. Dolj) este vechea danie a lui Neagoe Basarab către Vlad banul, înaintașul Buzeștilor. Două acte din 1575 de la Alexandru Mircea arată că atunci când Radu postelnic și frații săi au fost în pribegie „Mircea voievod au miluit pre Nanu paharnic cu acest sat“. Nan a vândut jumătate unor rumâni de acolo, „care s-au fost judeciti“, pentru 10 000 aspri, făcându-le și carte de cumpărătură de la Petru vodă. Acum frații Buzești se părăsc cu oamenii din *Crucea*, care pierd și li se sparge și cartea în divan⁴. Satul se întoarce deci la vechii stăpâni.

Despre satul *Plenița* și siliștea *Păstaia*, acte de la Mihai Viteazul precizează că erau de moștenire ale celor trei frați Buzești. În vremea lui Petru Cercel sătenii „cu mari, cu mici“ au avut pâră cu Buzeștii, pretinzând că au „cărți de milă“ de la Mircea Ciobanul și Petru cel Tânăr, „însă de când au fost pribegi“ vechii stăpâni. Documentele trebuie

¹ *Ibidem*, vol. III, p. 275. O volnicie asemănătoare de la Mihnea Turcitul, pentru Miroslav și socrul său Oprea postelnic, dar numai pentru Cioroiul, *ibidem*, p. 348. Întăriri pentru fiicele lui Fârtat și Calea, jupâneasa lui Miroslav, *ibidem*, p. 347; V, p. 425—426.

² *Ibidem*, vol. III, p. 238.

³ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 132—136.

⁴ *Ibidem*, veac. XVI, vol. IV, p. 169 și 178.

înțelese, evident, în sensul că satele au fost confiscate de Mircea Ciobanul după fuga Buzeștilor, fiind dăruite sau vândute de el sătenilor, judeciți astfel, cărora Petru cel Tânăr le-a reîntărit stăpânirea. Cercel însă dă câștig boierilor și rupe cărțile sătenilor în divan. S-ar părea că Buzeștii aveau aceste două sate de la Vlad Călugărul, a cărui carte o prezentau în judecată alături de altele mai noi¹.

O situație asemănătoare au avut satele Goleștilor, *Poenari*, *Căpățâneni* și *Cheiani*, pe care Radu clucer le primise de la Radu Paisie. „Iar pe urmă i s-a întâmplat pribegie lui Radu clucer, în zilele lui Mircea voievod, în Țara Ungurească“. Sub Petru cel Tânăr satele au fost stăpânite de Manta grecul, care făcea slujbă la curte și care le-a dăruit mănăstirii Iezerul. Feciorul lui Radu Golescu, Ivașco vornicul, le recapătă prin judecată sub Alexandru Mircea².

Nu se poate stabili nici vremea când a fost confiscat satul *Pleșoi* (neidentificat). Tudor logofăt Slăvitescul și vărul său Dragomir Vlădeanu, nepoții Oprii pitar și ai lui Cârștian logofăt, au pribegit de frica lui Mircea Ciobanul și s-au întors sub Mihai Viteazul. În acest timp, rumânii din Pleșoi au stăpânit moșia cu voia lui Mircea Ciobanul, ceea ce însemnează evident că această moșie a fost confiscată de domn și dată românilor, care erau astfel cnezii, probabil în schimbul unei sume de bani. Sub Mihai Viteazul sătenii se judecă cu boierii, dar domnul îi bate în divan și-i dă să fie din nou rumâni³.

În sfârșit, Mircea Ciobanul mai confiscă pentru viclenie satul *Ulmuleți* și jumătate din *Zimnicele* (j. Teleorman), de la Cânda pârçălab din Voivodești, fiul lui Vârjoge slugerul. Așa cred că se pot explica două acte din 1621 privitoare la cercetarea frăției dintre Cânda pârçălab și Marcea din Nanoveni, care era invocată pentru stăpânirea satului. Judecata descoperă „că Marcea din Nanoveni și Cânda pârçălab n-au fost frați, nici rude, ci Marcea a dobândit aceste sate de la Țintea armaș, când l-au tăiat pe Cânda pârçălab în zilele lui Mircea voievod“. Urmașele lui Cânda pribegesc, iar Marcea cotopește satele fără dreptate. Fiul acestuia le vinde apoi lui Radu Calomfirescu, de la care trec, ca zestre, la Radu postelnicul din Cepturoaia; dar în cele din urmă sunt restituite descendenților lui Cânda⁴. Țintea armaș este frate cu Mandea, boierul care fuge cu banii haraciului la Mircea Ciobanul, când acesta trebuie să se retragă peste Dunăre. Țintea va pierde și el un sat pentru viclenie.

Pe calea ocolită a dușegubinii, ce se întâlnește și în alte cazuri cercetate mai sus, a trecut *Obedinul* (Corzu, j. Mehedinți) împreună cu satul alăturat, *Trufești* din stăpânirea mănăstirii Tismana, căreia îi fuseseră dăruite de Mircea cel Bătrân⁵, în cea a sătenilor care „s-au făcut cnezi fără știrea călugărilor“. În 1558, la începutul domniei a doua, Mircea le întărește moșia, „fiindcă au plătit acești oameni această ocină cu o dușegubină, căci le-a fost dușegubina pentru un om mort, și au fost năpăstuiți de Eniu banul fără nici o vină.

¹ *Ibidem*, vol. VI, p. 219, 244; veac. XVII, vol. II, p. 21—23.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. IV, p. 245; V, p. 210—211.

³ Arh. St. Buc., Doc. ist., CLXXXI/43.

⁴ *D.J.R.*, veac. XVII, vol. IV, p. 7, 9-10. Pentru înfrățirea lui Cânda, *ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 7—8.

⁵ Mai sus, p. 22.

Întru aceasta domnia mea n-am avut de unde să întorc această mare pagubă, ci i-am miluit cu tot Obedinul, fiindcă pentru această ocină și-au pierdut aceste vite“. Domnul nu amintește de stăpânirea mănăstirii. Vitele luate de la săteni erau în număr de 200 de vaci, după unele izvoare, iar după altele de 90. Trebuie remarcat că Iani ban nu a fost dregătorul lui Mircea, ci al lui Pătrașcu cel Bun, dușegubina petrecându-se în vremea acestuia. *Așadar, în acest caz Mircea Ciobanul cnezește pe săteni fără nici un câștig pentru el.* Mihnea Turcitul va hotărî însă că n-a făcut mănăstirea cea răutate, pentru care s-au luat vitele, ci sătenii, care se cuvine deci să plătească singuri dușegubina¹.

27. După cronica țării, vremea lui Pătrașcu cel Bun s-a scurs „fără vrăjbi, fără morți, fără prăzi, precum tuturor place“². Totuși, un document de la începutul secolului al XVII-lea amintește o cumpărătură silnică a domnului, care a fost desfăcută puțin mai târziu: Pătrașcu a luat satul *Voinigești* (j. Gorj) de la jupanița Caplea, fără voia ei, aruncându-i 25.000 aspri. După moartea sa, jupanița întoarce acei aspri în mâinile doamnei Voica și ale fiicei lui Pătrașcu, jupanița Maria, reluându-și satul³.

Mai neașteptată este împrejurarea că Pătrașcu cel Bun a fost prădat și viclenit și că a confiscat sate din aceste cauze. În 1557 el însuși afirmă că atunci „când m-a oprit pe domnia mea cinstitul împărat din Țara Turcească și mi-a rămas doamna domniei mele în Țara Românească, atunci cumnatul domniei mele Neagoe Spânaci mi-a luat de la doamna domniei mele marfa domniei mele, aspri de argint 60 000... și încă multă marfă. Astfel, în vremea în care m-a dăruit... stăpânul nostru, cinstitul împărat cu moșia părinților domniei mele Țara Românească, iar domnia mea pentru acea marfă... am luat părțile de avere și satele toate și țiganii cumnatului domniei mele Neagoe Spânaci. Astfel... cu acele averi am dăruit... ca să fie ale fiicei de inimă a domniei mele, jupanița Maria“⁴. Cunoaștem unul din aceste sate, *Vrănești* (j. Muscel), care va fi reluat de Alexandru Mircea.

O poruncă din 3 mai 1572 a acestui din urmă domn, referitoare la satele *Comani*, *Suharul* și *Nicuia*, parte din „siliștile“ dăruite în 1525 de Radu de la Afumați lui Dragu Cherbeleț spătar, arată că Mircea armaș, nepotul lui Cherbeleț, „a pierdut aceste mai sus zise ocine, în zilele răposatului Pătrașcu voievod, pentru niște aspri...“ (documentul este rupt). „Deci, adaugă Alexandru Mircea, am luat și domnia mea aceste sate..., iar apoi m-am milostivit de capul slugii domniei mele Pârveu logofăt, de l-am miluit cu toate averile de mai sus spuse, ... pentru credincioasă slujbă“⁵. Și aici confiscarea și dania se petrec în aceeași familie, căci Mircea armaș era unchiul lui Pârveu logofăt, acesta fiind nepotul de fiu al lui Dragu spătar. Un alt act al lui Alexandru Mircea, din 28 iulie același an, aduce unele lămuriri despre viclenia lui Mircea armaș, dar cuprinde și amănunte care se pot desluși cu greu. Domnul dă lui Lupu vătaf unul din cele trei sate, *Nicuia*, „pentru că... a fost veche și dreaptă ocină a jupaniței lui Velica, fiica lui Cherbeleț“, iar un frate al jupaniței Velica,

¹ *D.J.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 87; V, p. 222, 223, 228; VI, p. 44.

² *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 63.

³ Filitti, *Arhiva*, p. 20—21.

⁴ *D.J.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 73.

⁵ *Ibidem*, vol. IV, p. 70.

anume Mircea l-a pierdut cu rea viclenie, „față de răposatul frate al domniei mele Mircea voievod, de asemenea și față de domnia mea, fiindcă a fugit peste munte cu niște aspri domnești, cu 42 000 aspri“. Lăsând de-o parte „frăția“ dintre cei doi domni, actul ar arăta că viclenia s-a petrecut în vremea lui Mircea Ciobanul, nu sub Pătrașcu cel Bun, cum se precizează în primul document; dar este foarte probabil că ne aflăm în fața unei simple greșeli de diac¹. Trebuie remarcată aici modul de a proceda al domnului, care după un interval de trei luni dăruiește același sat altei persoane, ce-i drept din aceeași familie, dar cu o motivare nouă, căci el face dania lui Lupu vătaf pentru că acesta „a scos niște vrăjmași ai domniei mele de peste Dunăre, de i-a dat în mâna domniei mele“. Spre a-și consolida dreptul de stăpânire, Lupu se înfrățește îndată cu nepotul soției sale Pârveu logofăt, beneficiarul daniei precedente².

Viclenia lui Mircea armaș se aseamănă cu o alta a lui Manda, fratele lui Țintea armaș, pe care l-am întâlnit și mai înainte. Mihnea Turcitul întărește jupaniței Elina a lui Dragomir armaș și fiului ei partea lui Manda din satul *Tâmburești* (lângă Pietroia, j. Ialomița), împreună cu niște țigani. În zilele lui Pătrașcu cel Bun, Manda și Dragomir armaș au fost birari în județul Râmnicul Sărat. Astfel Manda a fugit cu asprii din haraciul domnesc, cu 88 000, peste Dunăre, la Mircea voievod Ciobanul. În 1579 Măndoia și fiul ei se judecau cu jupanița Elina, pretinzând că Manda nu luase acei aspri și nu fugise cu ei, dar rămâne de judecată. Mihnea Turcitul vede și cartea tatălui său „pentru întocmire și plată, că s-au întocmit Măndoia cu fiul ei, de au dat acel sat... pentru 44 000 aspri, de s-au plătit de Dragomir armaș“³. Se poate înțelege de aici că Alexandru Mircea a luat toți cei 88 000 aspri de la Dragomir armaș, al doilea birar, pe care l-a despăgubit apoi de o jumătate din sumă cu satul lui Manda. Dar mai înainte ca Alexandru Mircea să revendice pentru vistieria sa acești aspri domnești, Pătrașcu a trebuit să confişte el însuși Tâmbureștii; căci așa se explică de ce a putut să dăruiască acest sat lui Ivan Norocea mare logofăt⁴.

Dragomir armaș, birar în Râmnicul Sărat, este fiul lui Dragomir armaș din Cepturi, cel ce primește ca danie de la Neagoie Basarab partea lui Dumitru Desculțu din Măgura Buzăului, iar Manda și Neacșa, Măndoia de mai sus, sunt părinții doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul.

O viclenie de natură neobișnuită, tot din vremea lui Pătrașcu cel Bun, este cea pentru care este pierdută o parte din satul *Flocești* (lângă Lipia, j. Buzău). Domnul confiscă această parte, în 1557, de la Stoica, fiindcă acesta a luat pe femeia lui Dumitru „de a fugit la Brăila, în țară străină, ca un hain și răufăcător“, dăruind-o Episcopiei Buzăului⁵.

Nu știu cum a redevenit domnească, în vremea lui Pătrașcu cel Bun, *Gârla Lungă* de la Tâmburești, pe care Vlad Înecatul o dăruise mănăstirilor Snagov și Tânganul. La 26

¹ Greșeala se poate explica prin aceea că numele Mircea (al vicleanului) se repetă în aceeași frază.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 84. În jurul altuia dintre cele trei sate ale lui Mircea armaș se vor purta procese. Călugării de la Tismana pretindeau satul Comani, a cărui situație am analizat-o mai sus. Ei se vor împăca până la urmă cu Pârveu Cherbeleț, împărțind satul în două, *ibidem*, vol. IV, p. 160; V, p. 202.

³ *Ibidem*, vol. IV, p. 400—401.

⁴ *Ibidem*, p. 116.

⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 75.

aprilie 1554, adică puțin după urcarea în scaun, Pătrașcu o dăruiește lui Bodea mare clucer¹, pe care îl găsim amestecat și la stăpânirea satului Tâmburești al vicleanului Manda².

28. Fiul lui Mircea Ciobanul, Petru cel Tânăr, va domni condus de mama sa Chiajna, continuând, în toate privințele, politica tatălui său. Puținele sate ce i se cunosc, i-au ajuns prin confiscare. În legătură cu luptele pentru scaun, cronicile pomenesc pieirea lui Bodea clucer la Șerpătești și numele pribegilor: Stanciu al Bengăi, Matei al Margăi, Radu logofăt și Vâlsan³. O informație externă menționează însă un mare măcel al boierilor, pe care nu-l cunoaștem altfel. La 12 decembrie 1559, adică numai vreo două luni de la luarea domniei, bailul Veneției comunica dogelui că noul domn era pârât de boieri la Poartă pentru marea lui cruzime; „căci după ce iertase, la urcarea în scaun, mai mult de 1500 supuși, care fuseseră izgoniți de tatăl său, îngăduindu-le să se reîntoarcă în țară, a fost avertizat de mama sa că a comis o gravă eroare“, deoarece acestor pribegi Mircea Ciobanul le ucisese, „ca măsură de prevedere“, părinții și rudele, așa că ei nu vor avea alt gând decât să se răzbune pe fiu pentru nedreptățile suferite din partea tatălui. Sfatul fiind ascultat, Petru „a poruncit ca dintr-o dată toți exilații reîntorși să fie uciși“, ceea ce a zguduit atât de mult poporul, încât sunt temeri că se va răscula⁴.

De aceste fapte trebuie alăturată singura confiscare pentru viclenie ce cunoaștem în timpul acestui domn, despre care relatează o poruncă a lui Mihai Viteazul din 1599. Întărind niște mori și ocină pe Colentina, probabil în satul *Obilești* (lângă București)⁵, Mihai arată că ele fuseseră dobândite de mult de părintele jupaniței Rada, Ștefan portarul; dar în vremea lui Petre voievod „domnia lui a tăiat pe Toader postelnic, soțul jupaniței Rada și le-a luat toate averile... și a miluit pe Dragomir fost mare vornic cu acele mori“. Dragomir le dăruiește mai departe unei slugi a lui, Milco grecul, care le vinde lui Stelea spătar, ctitorul mănăstirii cu același nume din București. Jupanița Rada se va judeca pentru ele cu călugării, care pretindeau că ea însăși le vânduse morile, dar se constată că vânzarea a fost făcută de Milco grecul și jupanița câștigă⁶. Domnul despre care Mihai Viteazul spune că a tăiat pe Toader postelnic este fără îndoială Petru cel Tânăr, deoarece Toader era mort la 1582, adică înaintea domniei lui Petru Cercel, la care eventual ne-am putea gândi⁷.

Prin mâinile lui Petru cel Tânăr au mai trecut 4 sate. Dintre acestea, *Neacșu* sau *Drumenic* și *Topana* (j. Olt), fac parte din cumpărăturile lui Neagoe Basarab de la vărul său Bădica dăruite mănăstirii Argeș. Petru vodă le dăruiește, pentru scurt timp, lui Marco postelnic și Mihail șefar, care l-au înșelat, „zicând că este loc pustiu, loc de siliște, fără oameni“ sau „prădalnica domnească“, pe când ele erau „vechi și drepte“ ale mănăstirii⁸. Despre al treilea sat, *Giorocul Verde* (j. Dolj), Matei Basarab constată, în 1643, că a fost

¹ *Ibidem*, p. 20.

² *Ibidem*, vol. IV, p. 116.

³ *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 66; *Istoria Țării Românești*, p. 50—51.

⁴ Veress, *Documente*, vol. I, p. 171—172.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 345.

⁶ *Ibidem*.

⁷ La această dată jupanița Rada se judeca pentru zestre cu cumnatul său Ionaș, *ibidem*, vol. V, p. 74.

⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 121, 142—143.

plătit cu două dușegubine de Greșiță, tatăl lui Nan, „în zilele lui Petru voievod, fiul lui Mircea voievod“. Vechiul stăpân al satului nu este cunoscut¹. În sfârșit, satul *Izlazul* (j. Romanai), pe care-l confiscase Mircea Ciobanul de la Tudor, fiul lui Fârtat din Drăgășani², este vândut de Petru vodă sătenilor, care se cnezesc astfel, cu 40 000 de aspri³.

29. Alexandru Mircea este singurul domn al Țării Românești pe care-l constatăm documentar moștenind un sat, la o mare distanță de timp, de la un înaintaș din propria sa familie, care a fost de asemenea domn. În 1577 el arată că satul *Măneștii* de pe Colentina (lângă Buftea, j. Ilfov), de unde fusese Dracea armașul, „s-a aflat moștenire a domniei mele de la bunicul meu Mihnea voievod“⁴. Formularea aceasta lasă să se subînțeleagă că satul nu rămăsese în familia domnului toți cei vreo 60 de ani, scurși între domnia lui Mihnea cel Rău și propria sa urcare pe tron, fiind reluat pe baza unor cercetări. Lucrul este firesc dacă ne gândim că tatăl său Mircea a avut o domnie efemeră, trăind apoi în exil, iar Alexandru vodă însuși a petrecut, înainte de a veni în țară, aproape 40 de ani în Orient. Satul Mănești a fost dăruit de el mănăstirii sale din București.

Pentru înzestrarea aceleași mănăstiri, Alexandru Mircea cumpără și următoarele sate: *Greci* (în or. București) de la boierul său Ivașco vornicul din Golești, cu 60 000 aspri⁵, jumătate din partea lui Plop, cu vecini, vii și vinărici, din *Izvorani* (j. Argeș), pentru 6 000 aspri⁶ și satul *Lupești* (în or. București), cumpărat cu 26 000 aspri, de la jupanița Caplea din Periș⁷. Vânzătoarea este mama unor boieri tăiați de domn în 1568, iar satul era al ei de moștenire. Se pare că atunci când Alexandru Mircea a tăiat pe fiii Caplei, confiscându-le desigur averile, el a obligat-o pe aceasta să-i vândă satul. Așa s-ar explica de ce strănepotul Caplei, Vladul paharnic, putea susține în fața lui Gavriil Movilă că Alexandru Mircea „n-a cumpărat satul“⁸. În Lupești domnul cumpără și o moară, de la Dobromir banul⁹.

Tot din cumpărături primesc danii și alte mănăstiri. În 1579, domnul cumpără partea din *Cârciumari* (lângă Vadul Părului, j. Prahova) a jupaniței Maria și o dăruiește mănăstirii Snagov, care de altfel o ținuse și mai înainte¹⁰. La *Stâlpeni* (j. Muscel) cumpără nouă delnițe de la moșnenii satului, dăruindu-le mănăstirii Valea¹¹, iar la *Sfârcești* cumpără, împreună cu doamna Ecaterina, părțile boierului Stoica Gighiri și ale Neacșei, drept 6 000 aspri, dăruindu-le mănăstirii Simo Petra (mai târziu Mihai Vodă)¹².

¹ B.N., Doc. Ist., LXXXIX/2.

² Mai sus, p. 72–73.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 411.

⁴ *Ibidem*, p. 282.

⁵ *Ibidem*, p. 474.

⁶ *Ibidem*, veac. XVII, vol. IV, p. 298.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. IV, p. 473.

⁸ *Ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 270.

⁹ *Ibidem*, p. 77.

¹⁰ *Ibidem*, vol. IV, p. 36–37.

¹¹ *Ibidem*, p. 313.

¹² *Ibidem*, veac. XVI, vol. V, p. 187.

Politica lui Alexandru vodă față de boieri s-a asemănat destul de mult cu cea a lui Mircea Ciobanul. După cronici, la venirea lui în scaun „boierii câți era pribegi au venit de s-au închinat toți“, dar „trecând două luni“, Alexandru „au început a tăia mulțime de boieri, anume; Radul logofătul ot Drăgoești i Mihnea ot Bădeni ... sin Udriște vistier și Tudor ot Bucov, Vladul Caplii i Pătrașco i Calotă i Stan sin Drăgulețului i Radu stolnicul ot Boldești i Radu sin Socol dvornicul și alții“¹. Tăierea boierilor s-a petrecut după nunta celui mai de seamă sprijinitor al acestei domnii, Ivașco vornicul din Golești. În anul următor, 1568, socotelile Brașovului menționează confiscări de averi de la pribegi², iar în octombrie 1570, după o luptă cu un pretendent, aflăm că domnul a trimis la Constantinopol șaptesprezece capete de boieri³.

În 1576, 70—80 de boieri vin la Poartă și-l părăsc pe domn. Insistențele lor repetate supărând pe sultan, sunt bătute, osândiți la galere, iar zece dintre ei sunt trimiși legați la Alexandru vodă⁴. Un an mai târziu, un curios pețitor al domniei, doctorul Rosso, e sprijinit de șapte boieri, care jură că este descendent al Basarabilor, dar ajung la galere. O listă de alți sprijinitori, reali sau închipuiți, e trimisă de vizir lui Alexandru vodă, care se grăbește să-i execute⁵.

S-a remarcat cu dreptate că fiecare din aceste execuții presupune, ca și reclamațiile față de turci, “confiscări inevitabile“⁶; dar și în cazul acesta, informațiile interne sunt lacunare. Dintr-o știre indirectă aflăm despre satul *Lucia* sau *Luciani* (lângă or. București), pe care domnul l-a confiscat de la primul dintre boierii amintiți în cronică, Radu logofătul din Drăgoești. În 1578, Mihnea Turcitul restituie acest sat soției lui Radu logofăt, Neacșa și surorii sale Mariei postelniceasa „pentru că a fost dedina lui Drăghici vornic, dar a fost luat de părintele domniei mele, răposatul Alexandru voievod, de l-a dat sfintei mănăstiri... Iar întru aceasta domnia mea am cercetat foarte bine și am aflat că a fost dedina lui Drăghici vornic. Deci l-am luat de la sfânta mănăstire, de l-am dat iarăși jupaniței Mariei postelniceasa din Florești, ca să nu fie păcatul părintelui domniei mele“. Jupanițele au stat în judecată și cu călugării, dar aceștia au rămas de lege⁷. Deoarece Radu logofăt și Neacșa erau părinții lui Tudor postelnic, ginerele lui Pătrașcu cel Bun, s-ar putea ca tăierea boierilor din septembrie 1568, în fruntea cărora este trecut totdeauna Radu din Drăgoești, să fi stat în legătură cu vreo primă încercare de a lua domnia lui Vintilă, fiul lui Pătrașcu, care în 1574 va domni în București patru zile, pierind apoi cu capul țintuit în poarta curții domnești⁸.

¹ *Istoria Țării Românești*, p. 51 ș.u.; cu unele diferențe în *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 70—71. La Constantinopol se trimit 17 capete. Turcii ordonă lui Zapolia să înapoieze domnului pe pribegi (Iorga, *Contribuțiuni*, p. 9).

² *Hurmuzaki — Iorga*, vol. XI, p. XXI.

³ *Hurmuzaki*, vol. II/1, p. 608. În această vreme pribegia în Ardeal, după o trecere secretă prin Țara Românească, Petru Cercel (Pascu, *Petru Cercel*, p. 17), care poate fi deci acest pretendent.

⁴ *Hurmuzaki*, vol. IV/2, p. 95—96; Iorga, *Acte și fragmente*, vol. I, p. 118.

⁵ Pentru toate, Iorga, *Contribuțiuni*, p. 19—20.

⁶ *Hurmuzaki-Iorga*, vol. XI, p. XXI.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 310.

⁸ *Arhiva istorică*, II, p. 6 și 9; *Hurmuzaki-Iorga*, vol. XI, p. XXV.

Alt boier tăiat, amintit de cronici, este Tudor din Bucov. În 1575 Alexandru Mircea însuși dă un hrisov „cinstitului boier al domniei mele jupan Staico postelnic, fiul lui Tudor logofăt, ca să-i fie satul *Bucovul* tot; pentru că a fost de moștenire al jupanului Staico postelnic, de la mama sa, jupanița Stana“, nepoata lui Vlad Călugărul. Actul nu aminește nimic de tăierea lui Tudor, dar arată că boierilor „li s-a întâmplat pribegie; astfel acel sat a ajuns domnesc. Iar din vreme ce am ajuns domnia mea domn... jupan Staico postelnic a venit la domnia mea și s-a jeluț... Iar la aceasta... am cercetat cu toți cinstiții dregători... și împreună cu părintele chir vlădica Eftimie. Și... am adevărit că satul Bucov a fost de moștenire... Și întru aceasta, domnia mea am socotit că Staico postelnic nu a fost hiclean domniei mele și nu a făcut nici un rău domniei mele, de aceea l-am iertat și l-am miluit cu mai sus zisul sat“. După mențiunea „milei“, domnul mai adaugă însă: „Iar apoi jupan Staico postelnic a dat domniei mele 60 000 aspri, de a-și cumpăra acel sat de la domnia mea“¹.

Găsim și urma satelor ce s-au luat de la fiii Caplei, fiica lui Neagoe vornicul, ucigașul lui Radu de la Afumați, vara primară a Stanei din Bucov. Despre aceștia, Petru Cercel spunea, în 1584, că „au pierit pe bună dreptate, fără nici o vină, și încă le-a luat răposatul Alexandru voievod toate satele și bucatele“. Dintre acestea nu cunoaștem însă decât părțile din *Drăgănești* (lângă Gura Ocniței, j. Dâmbovița) și *Moarele* (Moreni, j. Prahova), pe care domnul le-a dat „vlădicăi Eftimie, la Mitropolie“. Jupanița Caplea și nepoții ei, Badea și Calotă postelnicii, se vor judeca cu episcopul Serafim, care pretindea că vlădica Eftimie a dat pe sate, lui Alexandru Mircea, 100 000 de aspri²; dar domnul adevărește că „acele sate sunt drepte și de baștină ale jupaniței Caplii..., ce au fost luate și împresurate de Alexandru voievod fără de cale și de dreptate și fără de judecată“. Vlădica Serafim mai pâra însă că jupanița Caplea dăruise ea singură zece rumâni din Drăgănești, pentru a fi înscrisă în pomelnic, dar rămâne și acum de judecată, fiindcă jupanița tăgăduiește cu jurământ. Satele sunt întărite acesteia și nepoatelor ei, dar după scurtă vreme Stana a lui Tudor logofăt, fiul ei Staico și Caplea însăși dăruiesc satul Drăgănești Mitropoliei³.

Prin corelația unor date risipite în documente, aflăm numele altor boieri tăiați în 1568 și al satelor ce le-au fost confiscate. La 1 iunie 1571, Alexandru Mircea dăruiește lui Florea postelnic satul *Bezdana* (Bâzdina, j. Dolj), pentru că i-a slujit prin țări străine. A fost al lui Stanciu al Bengăi, care l-a pierdut cu rea hiclenie⁴. Stanciu era ginerele lui Hamza banul din Obislav, iar tatăl său murise la Clejani, în oastea lui Radu de la Afumați. Fusese șeful emigrației din vremea lui Mircea Ciobanul și luptase la Boian împotriva lui Petru cel Tânăr. Mare spătar al lui Pătrașcu cel Bun, era dușman al boierilor Golești, pe care îi prădase⁵. Stanciu al Bengăi moare în pribegie, în Țara Ungurească⁶, dar patru dintre

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 174.

² Cf. cartea vlădicăi Eftimie prin care vinde „cu știrea domnului meu Alexandru voievod“ un țigan din țigănia Mitropoliei pentru 1 000 aspri, „de am cumpărat cu acești aspri un sat, anume Drăgănești, să fie dedină sfintei Mitropolii“, *ibidem*, p. 18.

³ *Ibidem*, vol. V, p. 258. În a doua domnie, Mihnea Turcitul dăruind lui Iane banul niște sate, „amestecă“ printre ele și pe acesta, dar se dovedește că fusese dăruit de jupanița Caplea Mitropoliei, *ibidem*, p. 258.

⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 24–25.

⁵ *Ibidem*, p. 21.

⁶ *Ibidem*, p. 110.

fiii săi sunt tăiați în septembrie 1568. Faptul rezultă mai întâi dintr-o poruncă de la 1569, prin care Alexandru Mircea întărește mănăstirii Glavacioc parte din Obislav (j. Vlașca), pentru că a dăruit-o „Stanca, jupanița lui Stanciu al Bengăi... pentru sufletul părintelui ei Hamza ban și pentru sufletul lui Stanciu spătar și pentru sufletul ... fiilor ei Hamza și Stanciu și Vladul și Drăghici, de le-a adus trupurile lor din cetatea București, de i-a îngropat la sfânta mănăstire Glavacioc”¹. Unul din acești fii, Stanciul, era ginerele lui Pătrașcu cel Bun, și deci pretendentul Vintilă avea două rude apropiate între boierii executați de Alexandru Mircea. Istoria altui sat confiscat de Bengești confirmă datele de mai sus. În 1571, Alexandru Mircea dăruiește *Bohanul* (lângă Urzica Mare, j. Dolj), slugilor sale Vuia și fraților săi, menționând doar că „acest sat a fost satul domniei mele”². Avem însă de la același domn un act dat șase ani mai târziu, în 1577, prin care întărește aceluiași Vuia a patra parte din Bohan, arătând că Vuia a cumpărat-o cu 5 000 de aspri de la jupanița Stanca, atunci când au pierit fiii ei, în vreme de nevoie, de i-a pomenit cum se cuvine boierilor morți. La data actului, jupanița Stanca cu fiii ei rămași în viață și nepoții se judecau pentru sat, pretinzând că nu l-au vândut, dar domnul adeverește cu mulți oameni de la curtea sa că jupanița Stanca a vândut de a ei bunăvoie și nesilită³. Același lucru îl va arăta mai târziu Mihnea Turcitul când întărește alte vânzări la Bohan, făcute de feciorii Stanciului Benga⁴. Unul dintre ei, Vintilă postelnic, își vânduse partea pentru 13 500 aspri încă din 1578⁵. Toate acestea arată că satul Bohanul, inițial confiscat și dăruit unui boier, a fost apoi cumpărat în parte, de beneficiar, de la familia vicleanului.

Alexandru Mircea a mai confiscat un sat, *Vrănești* (j. Muscel) de la un descendent direct al lui Pătrașcu cel Bun. La 20 mai 1571 adică în anul în care avem mai multe acte ce menționează viclenii el dăruiește partea lui Neagoe Spânaci credinciosului său Albu clucerul din Golești, cel care va cădea în lupta de la Juliște. Actul, o copie confuză, adaugă că Albu a dăruit-o la rândul său lui Borcea, nepotul lui Spânaci⁶. Și în acest caz confiscarea și daniile s-au petrecut în aceeași familie, căci Goleștii erau ei înșiși rude cu boierii din Vrănești. Dar, pentru a putea dărui lui Albu, domnul a trebuit să retragă mai întâi partea lui Spânaci de la jupanița Maria, fiica lui Pătrașcu cel Bun, căreia am văzut că îi fusese dăruită de tatăl ei în 1557⁷.

Înainte de 5 noiembrie 1570 s-a petrecut viclenia lui Țintea armaș, boierul lui Mircea Ciobanul, care a pierdut satul *Românești* de pe Argeș (probabil j. Dâmbovița). După tăierea lui Țintea Alexandru Mircea dăruiește satul lui Vlad postelnic, fiul născut din nunta sângeroasă a lui Ivașco vornic, din septembrie 1568. „Postelnicul” primea satul la botez, naș fiindu-i domnul⁸. Și acest sat s-a întors în familia vicleanului, deoarece Pârvu, fiul lui Țintea armaș, putea să-l vândă în 1580 influentului dregător al lui Alexandru Mircea,

¹ *Ibidem*, vol. III, p. 328.

² *Ibidem*, vol. IV, p. 34—35.

³ *Ibidem*, p. 291.

⁴ *Ibidem*, vol. V, p. 55—56.

⁵ *Ibidem*, p. 324, 325.

⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 20.

⁷ Mai sus, p. 75.

⁸ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 383.

Dragomir mare vornic, pentru 10 000 aspri, 20 vaci, 50 oi, 2 cai cu frâie și șei și două haine¹. De la nepoții lui Țintea (fiii lui Vlaicu mare armaș și ai lui Manda, vicleanul din vremea lui Pătrașcu cel Bun), Alexandru vodă a confiscat satul *Ciocoveni* (j. Ilfov). Acești boieri, Dragomir mare stolnic și Pârvu postelnic, au pribegit în țări străine din cauza fricii; „iar la aceasta, răposatul Alexandru voievod el a dat acel sat... cu vecinii și morile și cu țigănia, toate ale cinstului dregător ... Dragomir stolnic, la sfânta mănăstire a lui Ghiurmea mare postelnic, iar țigănia lui Pârvu postelnic a dat-o ... lui Radu Scurtu mare armaș. Iar... după puțină vreme s-a milostivit răposatul Alexandru voievod și a chemat pe cei boieri pe bună credință, să iarte capetele lor și au venit din pribegie... Și le-a dat satul Ciocoveni... și încă și țiganii de la cinstul dregător Radu Scurtu armaș și a rupt toate cărțile pe care le dăduse sfintei mănăstiri și a făcut cartea domniei sale după vechile cărți ale lor“. Mihai Viteazul înlocuiește această carte în 1596, deoarece fusese pierdută în năvala tătarilor².

Tot pentru pribegie a fost confiscată jumătate din *Betejani* (lângă Gârcov, j. Romanai), sat care mai fusese odată domnesc. Partea era de moștenire a Vișanei, nepoata Craioveștilor, care o vinde lui Cârștilă, iar de la acesta o răscumpără sora Vișanei, Marga din Caracal. După aceea, Alexandru Mircea „a luat partea Vișanei ... din sat și din țigani, pentru că a pribegit în Țara Turcească“. Sub Petru Cercel, jupanița Marga și soțul ei Ivan postelnic se plâng de strâmbătate, arătând că această parte de sat „a fost vândută încă din zilele răposatului Petru voievod, fiul lui Mircea“. Satul este restituit Margăi.

O problemă deosebită ridică satele confiscate de la Oprea Găină voievod. Se cunoaște de multă vreme actul din 10 iunie 1625, de la Alexandru Coconul, prin care se întărește lui Preda spătar, fiul lui Nica biv vel logofăt „satul *Boteni* din județul Muscel ... care a fost de moștenire al lui Oprea Găină voievod și al fratelui său Bunul“. În vremea lui Alexandru Mircea „domnia lui a înțeles că s-a ridicat Oprea domn în Țarigrad. Și întru aceasta ... i-a luat toate bucatele și moștenirile și moșiile și vecinii lui Oprea Găină voievod și ale fratelui său Bunul și a miluit... cu această mai sus zisă moșie pe jupan Dragomir biv vel vornic. Iar când a fost în zilele răposatului moșului domniei mele Mihnea voievod, Pătru biv vel spătar a avut pâră cu Bunul și cu Preda șifarul, pentru moșie în Boteni. Întru aceasta Mihnea voievod a căutat și a judecat... și a dat jumătate ... lui Bunul și lui Preda șifarul, iar cu cealaltă jumătate, partea lui Oprea Găină voievod... a miluit pe jupan Pătru spătar, precum a fost miluit și de răpostul Alexandru voievod jupan Dragomir vornic, tatăl lui Pătru spătar, pentru că a pierdut Oprea Găină voievod singur moșiile lui după faptele lui“³. Aceste informații se întregesc acum cu cele date de un hrisov al lui Mihnea Turcitul din 20 martie 1580. Domnul întărește lui Dragomir fost mare vornic mai multe sate primite prin închinare sau de cumpărătură, după care actul adaugă: „Și iarăși să fie jupanului Dragomir dvornic toate satele și țiganii Oprii de la *Răteasa*, anume *Giamăna* (j. Vâlcea) a patra parte și din *Grădești* (j. Muscel) a patra parte și din *Stoiceani* (lângă Băbeni, Bistrița) a patra parte, și din *Băicești* (?) a patra parte, din *Băbeni* (j. Vâlcea) a patra parte și din

¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 449.

² *Ibidem*, vol. VI, p. 221—222.

³ Actul, găsit într-o colecție particulară a fost reproduș în parte de Nicolaescu, *Petru Vodă cel Tânăr*, p. 17, n. I.

Băloi (j. Argeș) a patra parte și din *Boteni*¹ (j. Dâmbovița) a patra parte și din *Răteasa* (probabil Rătești, j. Argeș) partea Oprii toată și țiganii...“². Este evident că Oprea Găină voievod este Oprea din Răteasa. Unele dintre satele de mai sus, în care el avea părți, apar și mai înainte în domeniul domnilor. După toate probabilitățile frații lui erau, în afară de Bunul, Vintilă paharnic din Balotești, Preda, Danciu și Bogdan³.

Din analizele precedente s-a văzut că, în legătură cu vicleniile din vremea lui Mircea Ciobanul și Pătrașcu cel Bun, mai trec prin stăpânirea lui Alexandru Mircea satele *Curmătura* și *Gloșivul* (lângă Clătești, j. Ilfov), ale lui Staico Șintescu vornic⁴, *Comani* (j. Dolj), *Suharul* (j. Dolj) și *Nicuia* (j. Dolj ?) ale lui Mircea armaș, nepotul lui Cherbelet⁵ și *Tâmburești* al lui Mandea⁶. De satele *Băilești* (j. Dolj) și *Piscul Dârvarului* (Dârvari, j. Mehedinți) domnul dispune la împărțirea averii Craioveștilor, făcută de Harvat stolnicul⁷. Nu știu cum au ajuns domnești „ocina lui Crae și cu ocina de la Braniciov“, din satul *Pisculești* (j. Prahova), date mănăstirii Mărgineni în schimbul satului *Stâlpeni*, pe care Alexandru Mircea îl ia de la această mănăstire și-l alipește la orașul Floci⁸. La *Aninoasa*, lângă Târgoviște, el dăruiește Mitropoliei o vie și o livadă, arătând doar că le-a ținut cămărașul⁹; iar la vărsarea Mostiștei, la sud-est de București, tot Alexandru Mircea dăruiește mănăstirii sale Sf. Troiță bălțile domnești *Cornățelul*, *Corcovatul* și *Mojdreanul*¹⁰.

30. Ca și tatăl său, Mihnea Turcitul a cumpărat un număr de sate, spre a le dăruii mănăstirii Sf. Troiță din București (Radu Vodă). Unele dintre aceste cumpărături sunt amestecate în documente cu cele ale lui Alexandru Mircea. Satul *Chiselețul* (j. Ilfov) a fost cumpărat de Mihnea de la jupanița Stanca a lui Tudor logofătul din Orboești și Bucov, cu 40.000 aspri. Prin hrisovul din 4 aprilie 1579, domnul și-l întărește mai întâi sieși, cum va proceda mai târziu și Mihai Viteazul. Vânzătoarea este soția boierului tăiat, în 1568, de Alexandru Mircea¹¹. La *Izvorani* (j. Argeș), unde cumpăraseră și tatăl său, Mihnea cumpără partea boierului Stoica Gighiri și a nepoatei sale Caplea, cu 12.000 aspri, și tot acolo partea lui Cazan stolnic, cu 10.000 aspri. Jumătate din *Hodivoaia* (j. Vlașca) e cumpărată de la Stelea spătar, cu 40.000 aspri, o parte din *Obilești* (or. București), de la Stan spătar, cu 6.000 aspri și satul *Marotînul* (lângă Chiselet, j. Ilfov) de la jupan Vintilă din Cornățeni, cu 35.000¹². În *Gorgănele* (lângă Buftea, j. Ilfov) cumpără partea lui Tudor

¹ În copia ce ni s-a păstrat greșit: *Băteni*.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 463 (rezumat incomplet).

³ *Ibidem*, vol. V, p. 189. Dar ei ar putea fi și „frați de ocină“.

⁴ Mai sus, p. 69.

⁵ Mai sus, p. 75–76.

⁶ Mai sus, p. 76.

⁷ Mai sus, p. 42.

⁸ *D.I.R.* veac. XVI, vol. IV, p. 10.

⁹ *Ibidem*, vol. III, p. 279.

¹⁰ Dania apare de-abia în actele lui Mihnea Turcitul (*ibidem*, vol. V, p. 274, 283); dar Ștefan Surdul, reîntărind stăpânirea mănăstirii, menționează și cartea lui Alexandru Mircea, care este deci primul donator (*ibidem*, vol. VI, p. 54).

¹¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 370.

¹² *Ibidem*, p. 473. Domnul adaugă: „Și astfel am avut domnia mea întocmire cu Vintilă din Cornățeni: dacă acest sat nu va fi cu pace sfânței mănăstiri, domnia mea să iau de la Vintilă alt sat mai bun“.

feciorul Pârvului, cu 3 500 aspri, iar la Văcărești (or. București) partea lui Dobre, cu 6 000 aspri¹, viile lui Negre, Vladul și Florea, cu 4 000 aspri² și partea lui Ivașco vornic, cu 20 000 aspri³. Domnul cumpără de asemenea la Dichisești (Dichiseni, j. Ialomița), partea jupaniței Maria, sora lui Pătrașcu cel Bun, de la nepoții acesteia, cu 23 000 aspri și două mantale de grana⁴, cum și satul Critinești (Cătrunești, j. Ilfov) de la jupanița Elina a lui Ivașco vornic, nepoata lui Radu de la Afumați, cu 50 000 aspri⁵. Prețul cumpărăturilor de la Critinești, Dichisești și Văcărești a fost acoperit din vânzarea vămilor de la Ghioara și Telega, pe care le-a retras vreme de un an din stăpânirea mănăstirii Sf. Troiță. De la aceeași jupaniță Elina, Mihnea a mai cumpărat patru sate: Domnești (j. Muscel), pe care Ivașco vornic l-a cotoplit de la mănăstirea Argeș unde îl dăruise Neagoe Basarab și pe care el sau Elina l-au vândut cu 65 000 aspri⁶; Bora și Untenii (lângă Padina, j. Buzău), a căror valoare a fost stabilită cu trimiși domnești, la 150 000 aspri (Mihnea împrumutase pe jupanița Elina și pe fiul ei cu 200 000 de aspri pe care nu i-au putut plăti)⁷; și în sfârșit Golești (j. Argeș). (Satele au fost luate de domn în contul aceleiași datorii). Tot pentru mănăstirea Sf. Troiță a mai cumpărat și satul Parapani (Arsache, j. Vlașca) de la Mitrea mare vornic cu 35 000 de aspri⁸ și jumătate din Izlaz (j. Romanați) de la Dobromir banul cu 700 000 de aspri⁹.

Mihnea Turcitul a cumpărat de asemenea: mori la Berindești (lângă or. Buzău), de la Chisar mare logofăt, pe care le-a dăruit Episcopiei Buzăului¹⁰; satul Cosainul (probabil lângă Țintea, j. Prahova), cumpărat împreună cu doamna Neaga de la Radu postelnic, fiul lui Cârștian din Stăncești, cu 120 000 aspri, pe care l-a dăruit mănăstirii Aninoasa¹¹; parte la Tâmburești (Petroiu, j. Ialomița), cumpărată împreună cu mama sa doamna Ecaterina de la jupanii Udriște, Pătrașcu și Bârcă postelnic, cu 58 000 aspri, dăruită mănăstirii Plumbuita¹²; satul Bucinișul (j. Romanați), pe care l-a dăruit Episcopiei Râmnicului. Fusese al jupanilor Danciu armaș și Radu postelnic din Brâncoveni, care îl dăruiseră unei slugi a lor, Danciu din Mărgăritești, pentru slujbă în țări străine. Acesta l-a vândut domnului cu 30 000 aspri, fără voia vechilor stăpâni, care protestează pe lângă episcop,

¹ *Ibidem*, vol. V, p. 125. În alt loc se menționează vânzarea, de către același, a unei ocini cu vii, pentru 10 000 aspri (*ibidem*, p. 269).

² *Ibidem*, p. 269, 278.

³ Nicolaescu, *Istoricul mănăstirii Sfânta Treime*, p. 22, unde numele satului este greșit: Vărăști.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 269, 278.

⁵ *Ibidem*, p. 271.

⁶ Actul spune că a fost vândut de Ivașco lui Alexandru Mircea. În 1629 va fi restituit mănăstirii Argeș, (Nicolaescu, *Istoricul mănăstirii Sfânta Treime*, p. 21).

⁷ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 271, 368, 416; veac. XVII, vol. I, p. 358, 359; Nicolaescu, *Istoricul mănăstirii Sfânta Treime*, p. 21. Un izvor arată că după moartea lui Ivașco, jupanița Elina a cheltuit și a mâncat 2 000 galbeni, pe care-i primise de la domn ca să-i schimbe în Țara Ungurească. Satul Unteni a fost dăruit m-rii Tutana, metocol Sf. Troițe.

⁸ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 349; Nicolaescu, *Istoricul mănăstirii Sfânta Treime*, p. 21.

⁹ Arh. St. Buc., Peceți, 239.

¹⁰ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 206, 287.

¹¹ *Ibidem*, p. 397–398, 401.

¹² *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 334.

cerându-i să-i scrie și pe ei la pomelnic¹. Pentru a le dăruii fiicelor sale Elena și Ecaterina, Mihnea cumpără satele *Popești* (Popeștii-Manuc, j. Ilfov) și *Bănciulești* (lângă Ciorogârla, j. Ilfov), cu 80 000 aspri. Primul e calificat „sat boieresc de moștenire”, iar pe cel de al doilea domnul îl cumpără de la megiași, care vând numai pământul, fără capete². Satele vor ajunge, prin cumpăratură, la Mihai Viteazul³. Satul *Căcați* (lângă Popeștii-Manuc, j. Ilfov) e cumpărat cu 25 000 aspri, de la jupanița Neacșa și soțul său Dumitru paharnic. Atunci când a ieșit din domnie, Mihnea l-a vândut lui Pană vistier⁴. În sfârșit, satul *Cioara* din Teleorman (j. Teleorman), cumpărat de la necunoscuți, va fi dăruit mai târziu de fiul său Radu Mihnea lui Miho mare spătar, pentru slujba făcută domnului și țării, „cu Bethlen Gabor, craiul din Ardeal”⁵.

După cronici, domnia întâia a lui Mihnea Turcitul a fost tulburată, în cel de al patrulea an, „de un domn ce-i zice Radu Popa”, ridicat de boierii mehedințeni și înfrânt la Craiova; iar pentru domnia a doua se menționează doar tăierea lui Stanciu logofăt⁶.

Izvoarele externe aduc informații în plus. În februarie 1579 apare la Constantinopol un pretendent din Rodos, iar Mihnea cere turcilor să-i permită a confisca averile boierilor care îl sprijineau în țară, *ceea ce i se refuză*⁷. În legătură cu acest pretendent, avem o scrisoare a lui Mihnea către Cristofor Bathori, din 20 aprilie același an. Domnul se plânge că unii boieri mari și slujbași din vremea tatălui său, „care stăpâneau cinci—șase sute de iobagi și mai mulți”, n-au vrut să fie sub ascultarea sa, „ci au poftit domn străin”, trimițându-i în taină bani. Mihnea vodă le-a prins oamenii și scrisorile, dar „după aceste trădări și făgăduințe, turcii au aruncat această țară în preț... Noi am vrut să plătim de la dânșii acea sumă și făgăduință... pe care au făgăduit-o turcilor, căci din pricina trădării lor a căzut plata sumei aceleia asupra noastră”, dar boierii și-au vândut averile, au luat bani cu dobândă de la gelepi și au fugit în Ardeal. Se cere principelui să nu-i ocrotească și să nu-i țină în țara sa⁸. Un an mai târziu, 60 de boieri se jeluiesc la Poartă că domnul lor este prea copil, dar sunt aruncați în închisoare, firește cu prețul altor daruri⁹. La sfârșitul domniei lui Cercel, acesta fuge peste munți cu treizeci de boieri¹⁰, care sunt deci vicleni față de Mihnea.

Cu toate aceste frământări, actele interne nu consemnează decât confiscarea, pentru pribegie, a unor sate ale Buzeștilor. Un hrisov din 20 ianuarie 1587, deci din a doua domnie a lui Mihnea, arată că frații Buzești „au fost peste munte” și de aceea domnul le-a luat el sau mai degrabă unul din înaintașii săi, satele *Dobridorul lui Mânea* și *Dobridorul*

¹ *Ibidem*, p. 415, 448.

² Costăchel, *Domeniul feudal*, p. 223.

³ v. cap. III.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. IV, p. 317.

⁵ *Ibidem*, p. 388.

⁶ *Istoria Țării Românești*, p. 53—54; *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 75 și 78.

⁷ Iorga, *Contribuțiuni*, p. 27.

⁸ Veress, *Documente*, vol. II, p. 163.

⁹ *Hurmuzaki*, vol. IV/2, p. 110-112.

¹⁰ Veress, *Documente*, vol. III, p. 10—11. Pentru boierii fugiți cu Cercel în 1585, printre care Danciu din Brâncoveni și Miroslav logofătul, Pascu, *Petru Cercel*, p. 37—40, 68; Veress, *Documente*, vol. III, p. 75; *Hurmuzaki—Iorga*, vol. XV/1, p. 699.

lui Epure (azi un singur sat, j. Dolj). După ce boierii s-au întors „au căzut în fața domniei mele, ... cerând mai sus zisele sate de la domnia mea“. Domnul nu-i crede că le sunt de moștenire, dar ei prezintă cărți de la cinci domni, începând cu Radu de la Afumați și li se restituie satele¹.

După cum s-a arătat mai sus², în vremea lui Mihnea Turcitul, după „împărțirea averii Craioveștilor din 1589, domnia a stăpânit și satele lui Neagoe Basarab: *Greaca* (j. Ilfov), *Craiova* și *jumătate din Prundu* (j. Ilfov).

În anii 1581, 1582 și 1587, întâlnim părți de sat care ajung domnești pentru neplata birului. În satul *Cotenita* (Coteana, j. Olt), partea lui Murgea este întărită lui Dumitru, pentru că a plătit-o de bir cu doi boi buni, o vacă și 300 aspri turcești, la Stroe vornic din Tomani „ca ocină domnească“³. La *Bonteni* (Boanta, j. Romanai), părțile lui Neagoe și Stan, care au murit de ciumă, sunt date lui Giura, deoarece femeile și copiii morților n-au putut să se așeze pe ocinile lor, pentru că au fost neputincioși. „Astfel Giura, el s-a sculat de a plătit acele ocini ... de la domnia mea, cu 1 600 aspri de argint, ca să-i fie ocină și dedină“⁴. În sfârșit, la *Clanța* (Herăstrău, or. București) Dragomir vătaf cumpără de la domn o parte, ajunsă domnească probabil tot pentru neplata birului (documentul e rupt)⁵. Nu știu de unde avea Mihnea vodă partea din *Bolesca* (lângă Pasărea, j. Ilfov), pe care o dăruiește mănăstirii Plumbuita⁶, două mori la *Jugăstreni* (lângă Roșieni, j. Romanai) pe care le dăruiește mănăstirii Brâncoveni⁷. În preajma mănăstirilor *Motnău*, *Agaton* și *Bogoslav* (j. Buzău), Mihnea dăruiește acestora „ocină domnească, pădure întregă“, curățată de călugări cu securile și cu foc⁸.

La *Ștefănești* (j. Argeș) domnul avea un deal domnesc⁹.

31. Despre Petru vodă Cercel știm că a cumpărat la *Sârbi* (lângă Săcuieni, j. Dâmbovița), cu suma de 30 000 aspri, partea cu rumâni a lui Nechita și a cumnatei sale, dăruind-o Mitropoliei. Reîntărind dania, Mihnea Turcitul va zice că a dăruit și el „cu bunăvoință“¹⁰.

Satele pe care Petru le va fi confiscat pentru viclenie nu ne sunt cunoscute, dar despre execuțiile și pribegiile din această vreme relatează atât izvoarele noastre, cât și cele externe. După cronici, el a tăiat pe Mihăilă vornic, Dobromir ban și Gonțea paharnic¹¹. Chiar la urcarea sa în scaun, cel de al doilea dintre aceștia încearcă să treacă munții cu șapte poveri de scule, haine bune și aspri, dar este împiedicat de douăzeci și patru de sate

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 288—289.

² v. p. 40—42.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 24.

⁴ *Ibidem*, p. 80.

⁵ *Ibidem*, p. 325.

⁶ *Ibidem*, p. 290.

⁷ *Ibidem*, p. 77.

⁸ *Ibidem*, p. 316.

⁹ *Ibidem*, p. 476.

¹⁰ *Ibidem*, p. 182. În reîntăriri, prețul indicat este de 33 000 aspri, *ibidem*, p. 205, 207.

¹¹ *Istoria Țării Românești*, p. 53; *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 78. În *Magazin Istoric pentru Dacia*, IV, p. 276, numele boierilor sunt redată greșit.

de la margine, care îl pradă și de avere. Banul vine atunci în fața noului domn, care deocamdată îl iartă și îl despăgubește dându-i în stăpânire satele care îl jefuiseră¹. Alți boieri ai lui Mihnea, în frunte cu Ivașco vornicul, trec însă în Ardeal, unde în iulie 1583 se știa că Țara Românească „s-a tulburat strașnic“ și erau temeri că, din pricina „mulțimii boierilor“, să nu se ivească greutăți din partea sultanului². Ivașcu, ajunge pentru o vreme în Polonia, căutând sprijin diplomatic³. Un an mai târziu, ceaușul sultanului și un sol al lui Petru cereau la Alba Iulia pe Ivașco, pe Dumitru vornicul și pe ceilalți fugari, care „ar fi datori cu multe împăratului“, dar aceștia sunt lăsați să fugă „într-un alt loc mai de nădejde“, deoarece se știa că „voievodul“ a început să tiranizeze: „la paștele acesta a tăiat fără de veste trei boieri de frunte, dintre care unul a fost vornic“, deci cei menționați de cronici. Despre alți boieri se află că fuseseră închiși. Era cerut de asemenea logofătul Stanciu, care fugise în Transilvania „nu de mult“, a cărui situație era mai grea căci fusese vistier și adusese cu sine „mulți bani“⁴. Stanciu logofăt va fi extrădat în februarie 1585⁵. El trebuie să fie boierul cu acest nume a cărui tăiere este atribuită de cronici lui Mihnea Turcitul⁶.

Reținem aici și informația din memoriul întocmit de Franco Sivori, secretarul lui Petru Cercel, după care, în vremea acestuia se găseau în Țara Românească mai multe mii de sate, fiecare cu stăpânul său, *afară de cele care aparțineau domniei*⁷.

32. De la Ștefan vodă Surdul se cunoaște o confiscare pentru bir, la *Brezoi* (j. Vâlcea), care apare mai degrabă ca atribuirea directă a averii celor ce n-au plătit, către cel ce le acopere datoriile. În decembrie 1591, domnul întărește lui Barbu cu fiii săi părțile lui Tătulea, Munteanu, Neagoe, Medelea și Manea „pentru că acești oameni ... ei au avut bir la vistieria domniei mele și nu și-au putut plăti birurile, ci au fugit și și-au lăsat casele și ocinile pustii, iar Barbu a plătit acele biruri din averile lui“⁸.

33. Stările pe care le-am constatat până aici, din punct de vedere al stăpânirilor domnești, vor fi modificate fundamental de Mihai Viteazul. Schimbarea se datorește atât achizițiilor de sate pe care Mihai le-a făcut în anii când a fost boier, cât și cumpărăturile de după 1593. Cercetarea acestora a fost făcută într-un studiu deosebit⁹, din care se aduc aici doar cele câteva date, pe care urmează să le folosim mai departe ca termeni de comparație.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 336. Pentru sensul acestei „jefuiri“, v. mai departe.

² Veress, *Documente*, vol. II, p. 257—258.

³ *Ibidem*, p. 264—265.

⁴ *Ibidem*, p. 301—302.

⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 3.

⁶ Mai sus, p. 85. Este greu de deslușit înțelesul unei scurte cărți fără divan, datată 17 februarie, prin care Petru „dă și dăruiește“ Episcopiei Buzăului satul *Pulași* (lângă or. Buzău) ca să-i fie acesteia de ajutor și lui de pomenire (*D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 151). Părți din acest sat fuseseră cumpărate și dăruite aceleiași episcopii de Mitrea mare vornic și de jupanița sa Neaga, mătușa doamnei Neaga a lui Mihnea Turcitul, încă din 1575 (*ibidem*, vol. IV, p. 172. Reîntărire din 1583, *ibidem*, vol. V, p. 120) S-ar părea că Cercel a considerat satul ca fiind confiscat de la Mitrea, ruda apropiată a predcesorului său, dar l-a dăruit aceleiași episcopii.

⁷ Pascu, *Petru Cercel*, p. 113 și 176.

⁸ Institutul de Istorie.

⁹ Vezi cap. III.

Domeniul de boier al lui Mihai a fost format din 44 sate și părți de sate, din care 4 erau primite ca zestre și 40 de cumpăratură. Acestea din urmă fuseseră cumpărate: 7 de la domni, 3 de la boicri, 28 de la moșneni și 2 de la necunoscuți. Sumele plătite de Mihai, în măsura în care ne sunt cunoscute, totalizează 1 515 700 aspri, adică o cheltuială cum n-a mai făcut nici un boier până atunci, pentru un asemenea scop. Dintre aceste sate, el a dăruit 13 unor membri ai familiei sale, 3 unor boieri și 4 unor mănăstiri, restul aflându-se în alte situații.

Ca domn, Mihai Viteazul a cumpărat 151 de sate și părți¹, din care 25 de la boieri, 113 de la moșneni și 13 de la necunoscuți, plătiind pentru o parte dintre ele 1 023 330 aspri din banii vistieriei. În timpul vieții sale, șapte sate au fost dăruite unor membri din casa domnească, 18 unor boieri, 33 unor mănăstiri, iar 4 s-au găsit în alte situații. La moartea sa, rămâneau urmașilor în scaun 87 de sate. Prin schimburi, domnul a primit de la Manole logofăt ș.a. părțile din *Ploiești*, unde va face orașul cu același nume², iar de la mănăstirea Mărgineni satul *Stâlpeni*, pe care îl dă orașului Floci spre a-i mări moșia³.

Dar Mihai Viteazul a mai stăpânit și sate confiscate pentru viclenie. Comploturile boierești din timpul domniei sale stârnesc, cum este ușor de înțeles, un interes deosebit, dar cu privire la ele cunoaștem prea puține amănunte. Prima viclenie cunoscută apare într-un hrisov din 12 noembrie 1595 prin care Mihai dăruiește două sate lui Ivan vel vornic, pentru slujbă cu vărsare de sânge, „când m-am bătut domnia mea cu păgânii turci“. Într-unul din satele dăruite, *Tihuiștii de Plopi* (lângă Daia, j. Vlașca), Ivan vornicul primea „partea lui Ianache postelnic... feciorul jupânesii Dobrii călugărița“, care „au viclenit pe domnia mea și țara domniei mele“⁴. Enache postelnic este Iane din Boleasca, mare paharnic, iar viclenia lui poate fi pusă în legătură cu trădările de la Călugăreni, când Mihai era să spânzure pe boierii care nu voiseră să lupte⁵. Între aceștia se afla și Dan vistierul, despre care va fi vorba mai departe. Beneficiarul daniei, Ivan mare vornic, comandase în lupta de la *Șerpătești* (lângă Daia, j. Vlașca), sat despre care nu știm cum a devenit domnesc, dăruit odată cu Tihulești. Ivan nu este un boier tânăr, ridicat cu acest prilej, ci Ivan Norocea, ginerele lui Mircea Ciobanul, marele logofăt al lui Petru cel Tânăr și tatăl Velicăi, „doamna cea mare“⁶, care a fost iubita lui Mihai Viteazul.

¹ S-au adăugat, față de lucrarea citată: satul *Sinovul* (lângă Bârca, j. Dolj) cumpărat de Mihai Viteazul de la moșneni odată cu Bârca, pentru 150 000 aspri. S-au răscumpărat de la Radu Mihnea (Arh. St. Buc., ms. 295, f. 62—63; idem, ms. 715, f. 1079—1081); *Bistra* (lângă Sălcioara, j. Buzău) cumpărat de la moșneni și rămas domnesc până în 1619, când s-a răscumpărat de la Gavriil Movilă cu 20 000 aspri (Arh. St. Buc., Doc. ist., XXX/1); jumătate din *Carcadulea* și *Crețu* (lângă Bădeni, j. Buzău), cumpărate de la moșneni ca și *Giaveșul* cu care formau un hotar. Au fost dăruite de Ilinca, nepoata lui Mihai, mănăstirii Mărgineni (Arh. St. Buc., ms. 454, f. 187); părți în satul *Bătiești* (j. Prahova) cumpărate de doamna Stanca, dar în timpul domniei soțului ei, cu 17 350 aspri, dăruite mănăstirii Turbatele (*D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 195—196) și satul *Boldorogeștii-de-Sus* (lângă Tămădău, j. Ilfov), desigur tot o cumpăratură, dăruit mănăstirii Plumbuita (Arh. St. Buc., ms. 255, f. 16).

² Sevastos, *Monografia*, p. 825.

³ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 487.

⁴ *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 191.

⁵ Crăciun, *Cronicarul Szamosközy*, p. 104.

⁶ I se spunea astfel deoarece fusese soția lui Vlad voievod, domnul efemer ridicat la Constantinopol în 1589.

Despre altă viclenie aflăm în legătură cu confiscarea unei părți din satul *Stănimirul* (lângă Călăreți, j. Ilfov). La 19 februarie 1596, Mihai vinde lui Necula logofăt, cu 3 000 aspri, partea cu mori, din acest sat, a lui Dumitru Ciacăru, care „au pribegit cu mulți boieri ai domniei mele. Apoi domnia mea am luat toate bucatele și moșia lui .... și încă nu s-au împlinit aspri ce au fost de la domnia mea. Apoi însumi am vândut această moșie... și am făcut răvaș cu mâna domniei mele Neculii logofătului”¹. Așadar, la începutul anului 1596 o parte din boierii lui Mihai Viteazul se aflau în pribegie, fiind probabil fugiți în timpul luptelor cu turcii din vara precedentă. „Ciacăru“, poreclă sub care nu știm cine se ascunde, fugise cu o sumă de bani al domnului care, vânzându-i moșia, căuta să se și despăgubească.

Despre complotul boieresc ce a avut loc în toamna anului 1596, „îndată după Sântă Măria“, când s-au descoperit intrigile țesute de marele logofăt Chisar, în înțelegere cu turcii, aflăm din cronică reprodușă de Baltazar Walter, care pune greșit aceste fapte sub anul 1595². Chisar „a fost tăiat în bucăți“ împreună cu fiul său, domnul poruncind în același timp căpitanului oștirii de la hotar să omoare pe loc „un boier de frunte și mai bătrân“³ și pe care nu-l pot identifica. Data complotului rezultă din raportul mincinos despre apropierea tătarilor, datat 24 august 1596⁴ (st. v.) și din scrisoarea lui Mihai către Sigismund Bathory, din 6 septembrie același an⁵. Ea e confirmată și prin analiza sfatului domnesc⁶.

Se cunosc și încercările unor boieri pribegi în Moldova și Polonia, de a căpăta sprijinul Țării Românești a lui Simion Movilă: o scrisoare a lor, făcută în numele boierilor țării, este semnată de Dan vistierul și Vintilă clucерul⁷. Pe cel dintâi îl menționează și poemul lui Stavrinós⁸. Cunoaștem astfel, dintre aceste izvoare externe, numele a patru boieri care îl vicleneau pe Mihai Viteazul, dar trebuie remarcat că trei dintre ei, Chisar mare logofăt, Dan vistier și Vintilă clucер, îl trădaseră și în mai 1595; ei figurează printre semnatarii tratatului cu Sigismund⁹, prin care țara și domnul erau îngenunchiați, dar boierii câștigau clauza în folosul clasei lor. Cronică țării, pomenind aceste împrejurări, arată că o parte dintre boierii trimiși în solie au socotit „să scază pe Mihai Vodă“ și în tratativele urmate prietenii domnului „de neprieteni fură biruiți și scăzură pe Mihai vodă despre domnia țării și despre venitul ei ... să fie tocma cu căpitanii lui“¹⁰; iar Mihai însuși se plângea, în taină, solului polon Lubieniecki, că boierii săi „n-au făcut ce aveau în instrucțiunile lor, ci ceea ce era spre folosul lor, obținând privilegii pentru dânșii... Nu au

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 205.

² Corectarea datei la Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 72, n. 2.

³ Papiu Ilarian, *Tezaurul de monumente istorice*, I, p. 37—38.

⁴ *Hurmuzaki*, vol. III/1, p. 275.

⁵ *Ibidem*, p. 277—278.

⁶ Ultimul act cu data sigură, în care figurează Chisar mare logofăt, este din 31 august 1596 (*D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 243). Un altul, din 8 septembrie 1596 este considerat a fi tot din 1596, admitându-se stilul de la ianuarie (*ibidem*, p. 250). Sărbătoarea menționată în cronică este deci Sfântă Maria Mică.

⁷ Scrisoarea este fără dată, dar se admite anul 1598 (*Hurmuzaki. Supliment*, II/1, p. 489—490).

⁸ Legrand, *Recueil de poèmes historiques*, p. 49.

⁹ *Hurmuzaki*, vol. III/1, p. 473.

¹⁰ *Istoria Țării Românești*, p. 59.

tratat cu principele Ardealului așa cum îi însărcinasem eu”¹. Merită a fi reținut faptul că un străin, episcopul de Cervia, ajuns la Alba Iulia în vremea când aveau loc tratativele, aprecia că articolul cel mai important al tratatului încheiat de boierii lui Mihai se referea la recunoașterea lui Sigismund ca domn suprem „de care avea să atârne cercetarea pricinilor nobililor“, care se asigurau astfel „împotriva tiraniei principilor lor, care pentru a se îmbogăți suprimau, cu cel mai mic prilej, pe cei mai avuți din țară”². De bună seamă că boierii, care au apărut pe Mihai în această împrejurare, au fost în primul rând Buzeștii și Teodosie vistierul, iar cei ce au impus scăderea domnului, folosindu-se de acest moment de criză, vor fi fost desigur, cel puțin în parte, unii dintre cei ce l-au trădat și mai târziu. Dacă Mihai Viteazul nu i-a pedepsit îndată, aceasta s-a datorat circumstanțelor dinaintea luptei cu turcii, dar și prevederilor din tratat, care-l împiedicau să ia măsuri împotriva lor. În 1596, când este tăiat Chisar logofătul, Mihai îl putea pedepsi nu numai fiindcă îl dovedise uneltind cu dușmanul comun, ci și pentru că între timp se eliberase de acele prevederi.

Dar în legătură cu viclenia lui Chisar a stat desigur și pieirea lui Mitrea vornicul, care în tratatul din 1595 semnează în fruntea boierilor. El era soțul jupanitei Neaga, mătușa doamnei cu același nume a lui Mihnea Turcitul, *al cărui fiu, Radu Mihnea, peșea în acești ani domnia*, ajutat de tatăl său, devenit pașe al Vidinului. În sfatul lui Mihai Viteazul, Mitrea vornicul apare pentru ultima oară la 13 august 1596³. Peste un an, la 1 iulie 1597, știm sigur că era mort, deoarece atunci se spune despre un sat al Neagăi vorniceasa că l-a dăruit Mitropoliei după moartea soțului ei⁴. Tăierea lui de către Mihai Viteazul este atestată prin două documente: la 1601, Simion Movilă arată că „s-a întâmplat lui Mitrea vornicul pierzare de către Mihail voievod și a rămas jupanita Neaga vorniceasa săracă”⁵, iar un răvaș de jurători din 1636 cuprinde porunca de a se cerceta dacă satul *Suharna* (lângă Clătești, j. Ilfov), care se afla atunci în stăpânirea mănăstirii Mihai Vodă, a fost cumpărat de Mihai Viteazul „până a fost Mitrea vornicul viu, au făcut-au mănăstirii hrisov să-l țină, după ce i-au tăiat domnia lui capul Mitrii vornicul”⁶.

Ultimul sat, despre care știm că a fost confiscat de Mihai Viteazul pentru viclenie, este *Somorul* (lângă Floranul, j. Dolj) menționat într-un hrisov din 1664. Domnul, care îl avea de cumpărătură, dăruise satul lui Giurgiu pitar, dar acesta, trimis într-o treabă, „l-au fost ficlenit. Apoi Mihai vodă au luat satul de la dânsul și au miluit pe aga Farcaș din Gabrova”⁷.

Pentru dușegubină au fost luate de Mihai părțile din *Vrabeți* (j. Mehedinți), ale lui Ciorea și Pătru, care au ucis un călugăr și l-au prădat de 9.100 aspri. Aceste părți au fost date mănăstirii Tismana⁸.

¹ Isopescu, *Alcuni documente*, p. 396.

² Veress, *Monumenta*, p. 76—77.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 239.

⁴ *Ibidem*, p. 281.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 25.

⁶ Arh. St. Buc., Doc. ist., CXL/99. În hrisovul din 1599, prin care întărește satele mănăstirii sale din București, Mihai arată că a plătit pentru sat 36 000 aspri. Așa l-am considerat în lucrarea citată.

⁷ *Idem*, ms. 723, f. 437 v.

⁸ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 196.

Într-o situație caracteristică pentru relațiile dintre boieri s-a găsit satul *Băilești* (j. Dolj): Danciul vornic din Brâncoveni l-a dat lui Iane banul, ca să-i scoată dregătorie de la Ștefan vodă Surdul, dar acesta nu s-a ținut de făgăduială. Apoi Mihai Viteazul „fiind stăpân și puternic... s-au făcut rudă lui jupan Iane mare ban“, luând satul și închinându-l Episcopiei Râmnicului¹. Nu știm cum a intrat în stăpânirea domnului satul *Mazărea*, dat mănăstirii Mărgineni, în schimbul satului *Stâlpeni*², cum și părțile din *Merișani* (j. Argeș), dăruite Mitropoliei din Alba Iulia³.

---

¹ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 94; II, p. 112.

² *Ibidem*, vol. I, p. 487.

³ Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 392.

C. STRUCTURA DOMENIULUI DOMNESC RURAL

34. Analizele cuprinse în capitolul precedent¹ pot fi, pentru început, recapitulate numeric, dar această operație este dătătoare de seamă doar în măsura în care acceptăm că datele câștigate astfel au în primul rând valoarea unor indicații de caracter general; căci, în această privință, informații noi vor putea face să crească numărul satelor domnești și ne vor ajuta să deslușim situațiile confuze din materialul cercetat până acum sau să îndepărtăm eventualele erori, repertoriile date în anexă urmând să ușureze această operație de control. Este totuși necesar să se atragă atenția că numărul bunurilor domnești, constatate pentru un anumit răstimp, nu este condiționat mecanic de numărul documentelor ce ni se păstrează din vremea respectivă, deoarece există epoci în care constatăm bunuri domnești numeroase, deși avem relativ puține izvoare. Acest lucru arată că, în cursul timpului, cuprinderea în domeniul domnesc a bunurilor funciare nu s-a făcut în același ritm.

Totalul stăpânilor domnești rurale identificate pentru secolele XIV—XVI este de 842, din care 574 sate, bălți și munți întregi și 268 părți². Într-un număr de 83 localități domnia a stăpânit de mai multe ori, la date diferite: astfel, 7 sate care făceau parte din domeniile unor mari boieri, au fost domnești de câte patru ori. Această situație face ca numărul real de sate să fie de numai 651 (din care 15 în Făgăraș), la acesta adăugându-se 29 bălți și 10 munți. Deoarece numărul satelor din Țara Românească, constatate până la 1600³, este de cca. 3 000, rezultă că 21% dintre ele au fost, un răstimp oarecare, domnești.

Repartiția pe domnii a celor 840 stăpâniri domnești este foarte inegală, chiar dacă exceptăm pe Mihai Viteazul care s-a deosebit în mod izbitor — și în această privință — atât de înaintașii săi în scaun, cât și de urmași. Până în 1593, numărul stăpânilor constatate pentru fiecare domn în parte este cuprins între 1 și 81, domnii cu 1 până la 3 sate fiind: Nicolae Alexandru, Dan I, Alexandru Aldea, Vlad Dracul, Laiotă Basarab, Vlad cel Tânăr, Radu Bădica, Petru Cercel și Ștefan Surdul; iar cei cu numărul cel mai mare de sate, peste 40, sunt: Mircea cel Bătrân (81), Radu cel Frumos (45), Vlad Călugărul (41),

¹ Majoritatea exemplelor ce urmează sunt luate din capitolul precedent, unde s-au indicat izvoarele folosite. Mai departe vom face trimiteri numai pentru informațiile nefolosite încă.

² Au fost considerate părți toate suprafețele de teren, inclusiv viile, grădinile, morile etc.

³ Donat, *Așezările omenești*, p. 81; *Indicele numelor de locuri (1601—1625)*, p. 8.

Neagoe Basarab (68), Radu Paisie (73) și Alexandru Mircea (41). Cât despre Mihai Viteazul el a stăpânit 209 sate (Vezi tabelul 8).

Numărul de sate stăpânite de domni n-a depins totdeauna de lungimea domniei respective, căci în domnii de câte doi — trei ani, Vlad cel Tânăr a stăpânit 3 sate, iar Petru Cercel 2, pe când Vlad Înecatul a avut 15 sate, iar Vlad Vintilă 31, într-o domnie de numai șase luni. Diferențele de acest fel se datoresc unor condiții economice personale (moșteniri și cumpărături) sau confiscărilor făcute în timpul domniei.

Marea diferență dintre numărul stăpânirilor fiecărui domn este o primă constatare, ce ne sugerează că satele domnești n-au reprezentat un domeniu permanent, care să fi trecut de la un domn la altul, cum ne putem aștepta dacă luăm în considerare faptul că în afară de cei doi domni moldoveni de la sfârșitul secolului al XVI-lea, Alexandru cel Rău și Ștefan Surdu, toți ceilalți domni ai Țării Românești de până la 1 600, au fost, sau au pretins a fi, din aceeași familie domnitoare, care ar fi putut avea un domeniu feudal unic. În aceeași ordine de idei se poate face de pe acum o a doua constatare: marea majoritate a satelor românești au apărut ca atare o singură dată, ceea ce înseamnă că, în afară de unele excepții, *prin stăpânirea domnilor au trecut neconținut alte sate.*

Constatări precedente se întregesc prin considerarea chipului cum se răspândeau geografic aceste sate. Ele au apărut aproape pretutindeni în țară, și dacă harta lor prezintă anumite concentrări, acestea se datoresc, cum vom vedea, altor cauze decât tendinței domnilor de a creia un domeniu comasat, în vederea exploatării lesnicioase. În Țara Românească n-au existat mari teritorii unitare supuse coroanei, ca în Transilvania. Doar la sfârșitul secolului al XVI-lea Mihai Viteazul va încerca să schimbe această situație, dar domeniul său domnesc va fi desfăcut de domnii care i-au urmat în scaun.

Cele 842 stăpâniri domnești pot fi împărțite mai întâi în trei categorii: a) bunuri pe care domnii le-au dobândit pe căile obișnuite, adică prin moșteniri și achiziții; b) cele căzute domnești și c) cele despre care documentele nu ne dau nici un fel de informație directă. Prima categorie cuprinde 381 stăpâniri, cea de a doua 208, iar ultima 253. Lăsând de-o parte bunurile cu origine necunoscută, constatăm că Mihai Viteazul a răsturnat situația existentă până la el, căci de la Mircea cel Bătrân până în 1593, domnii Țării Românești au dobândit, pe căile obișnuite, 178 bunuri funciare rurale și au confiscat 203, pe când Mihai Viteazul a achiziționat în total 209 sate, dar a confiscat numai 4.

Tabelul 1

Structura domeniului domnesc rural, până la 1593
și în domnia lui Mihai Viteazul.

Anii	Numărul stăpânirilor		Moșteniri și achiziții		Confiscări		Origine ncindicată	
		%		%		%		%
Total	840	100	380	45.3	207	24.6	253	30.1
1352-1593	631	100	178	28.5	203	32.0	250	39.5
1593-1600	209	100	202	96.6	4	2.0	3	1.4

35. Să trecem acum la analiza diferitelor categorii de bunuri menționate în cercetările de până aici. Am văzut că istoricii acceptă, în genere, ca un lucru de la sine înțeles, că domnii stăpâneau, la urcarea în scaun, satele lor de feudali. Deoarece familia domnească, din care au făcut parte cei mai mulți, trebuie socotită în chip firesc drept cea mai veche și mai importantă familie feudală din țară, ne-am așteptat ca satele membrilor ei, ajunși la domnie adesea foarte tineri, să fie mai cu seamă sate de moștenire, coborâte de la domnii pe care îi urmau în scaun. Izvoarele descoperă însă o altă situație. Singurul sat, despre care aflăm din documente că un domn l-a moștenit de la un înaintaș al său care fusese la rândul său domn, este Măneștii de pe Colentina; dar și aici avem de-a face cu o moștenire întreruptă. Satul a fost al lui Mihnea cel Rău, domn în 1508 — 1510, iar în 1577 nepotul acestuia, Alexandru Mircea, arată că „s-a aflat“ moștenire de la bunicul său, ceea ce însemnează evident că el nu-l stăpânise până atunci. De altfel, până la luarea domniei, Alexandru Mircea a trăit departe de țară, în Orient¹.

Lipsa unor sate moștenite, care să treacă în mod obișnuit de la un domn la altul, se explică prin regimul succesiunii la tron, prin situația politică a țării, în care luptele pentru domnie erau urmate totdeauna de confiscarea averii adversarului învins și în sfârșit prin viața de pribegi pe care au dus-o membrii familiei domnitoare, înainte și după domnie. Este fără îndoială caracteristic, în această privință, faptul că în afară de Neagoe Basarab, Bădica, Vintilă și Mihai Viteazul, ceilalți 49 de domni din dinastia munteană, de până la 1600, nu apar în izvoare ca boieri, nici înainte de luarea domniei, nici după ieșirea din scaun. De altfel, dintre aceștia patru, cel puțin Neagoe, Bădica și Mihai au avut o ascendență nelămurită, iar despre doi dintre ei, Neagoe Basarab și Mihai Viteazul, știm chiar că au negat, în anumite împrejurări, că ar fi fost feciori de domn. Pe fiii domnilor născuți din căsătorii regulate și care n-au urmat în domnie îndată după moartea, în scaun, a părinților lor sau pe bastarzii care se manifestau de timpuriu ca pretendenți, izvoarele ni-i arată *numai ca pribegi*. În epoca cercetată aici, această regulă cunoaște o singură abatere: în momentul alegerii sale, Radu Paisie se găsea în țară, dar nu ca boier părtaș la viața publică, ci în haină de călugăr, ca ieromonah la Argeș². Din toate acestea rezultă că descendenții foștilor domni — pretendenți mărturisii sau virtuali — nu locuiau în țară, unde viața le-ar fi fost în primejdie, ci pribegeau, ori erau luați de turci la fel ca domnii care pierduseră domnia. Urmarea firească a fost că toți aceștia n-au putut avea domenii în țară, deoarece domnul din vremea respectivă n-ar fi acceptat ca un adversar al său să păstreze aici o bază economică ce i-ar fi folosit, în primul rând, în agitația lui de pretendent. De aceea domnii din scaun au fost interesați să strângă cât mai multe valori lichide, singurele de care puteau dispune în pribegie sau în surghiun.

36. A doua categorie de moșteniri ale domnilor era formată din satele acelora dintre ei care moșteneau pe înaintașii lor boieri; dar în această situație nu s-au găsit decât tot patru domni (din care trei au fost menționați mai înainte): Mihnea cel Rău, fiul, după

¹ Desigur că domnii, care urmau direct în scaunul părinților lor, moșteneau bunurile stăpânite de aceștia, dar asemenea bunuri nu apar în documente. În acest capitol nu sunt considerate satele care cădeau domnești pentru viclenie și care puteau fi revendicate de domnii următori celui care le confiscase.

² Vlad Vintilă, cunoscut ca boier din 1523 care și-a zis în domnie fiul lui Radu voievod, s-a născut în familia lui Neagu Braga.

cronici, al lui Dracea armașul din Mănești, Neagoe Basarab, Radu Bădica și Vlad Vintilă. Am văzut că satele lui Neagoe și Bădica au căzut domnești fiindcă aceștia „s-au ridicat domni“, pe temeiul unei norme de drept a cărei aplicare a depins, în mare măsură, de situația politică pe care au avut-o urmașii lor în cursul timpului, față de domni din scaun.

Moștenirea lui Neagoe Basarab, cu valoarea sa neobișnuită, a preocupat pe domni din secolul al XVI-lea, care „s-au nevoit“ să o cerceteze, să o aleagă și să o împartă în chipuri diferite, pe care nu le putem totdeauna lămuri, „amestecând-o“ cu satele altora și cu cele ale unor descendenți ai Craioveștilor, care aveau, la un moment dat, poziția de vicleni. Neagoe dăruise anumite sate unor mănăstiri, rude și sprijinitori ai scaunului său; Craiova a ajuns oraș domnesc, balta Greaca și Prundul au fost luate, o vreme, pe seama domniei „fiind aproape“, dar, în cursul timpului, situația acestor sate s-a modificat de mai multe ori, fiind un exemplu caracteristic pentru instabilitatea domeniilor feudale, care ajungeau să treacă o dată prin stăpânirea domnească.

37. Cumpărăturile, făcute de domni în timpul domniei, au avut până la 1600 cea mai mare pondere în structura generală a domeniului domnesc, dar această pondere se datorește, cum s-a arătat, lui Mihai Viteazul, care a cumpărat singur mai multe sate decât toți domni precedenți la un loc. *Înainte de Mihai, proporția cumpărăturilor era mai mică decât ce a confiscărilor.*

Prima cumpărătură domnească ce se cunoaște a fost făcută de Vlad Dracul. Domni care au cumpărat cele mai multe sate sau părți (inclusiv vie, mori etc.) sunt: Vlad Călugărul (12), Radu cel Mare (13), Neagoe Basarab (15), Radu Paisie (22), Mihnea Turcitul (26) și, în sfârșit, Mihai Viteazul (155). În repetate cazuri, domni cumpărători subliniază că au cumpărat fără să facă vreo silă și din agonisirea lor. Grija de a sublinia caracterul de tranzacție liberă merge așa de departe la Mihnea Turcitul, încât într-un hrisov cuprinde consemnarea unui adevărat dialog între părți. Domnul întreabă : „Cu voia voastră, sau nu, vindeți acest sat? Să nu spuneți vreodată, după plecarea domniei mele, că v-am făcut ... vreo silă și nevoie, că v-am luat acel sat cu sila... cât am fost domnia mea domn... ca să luați sau să vi se întoarcă acel sat“, iar boierii vânzători „astfel au spus și au glăsuțit ... dinaintea tuturor cinstiților dregători și boieri de la curtea domniei mele, că nu au vândut acel sat cu vreo silă sau cu vreo nevoie, ci să știe toții acei cinstiți dregători și toți boierii mici și mari și tot soborul domniei lui că noi am vândut de bunăvoia noastră, fără nici o silă și cu știrea ... a toată țara domniei lui, ca să nu se ia, nici să se întoarcă mai sus spusul sat“¹. Cu toate acestea, foarte multe cumpărături domnești au iscat mai târziu procese, în care s-a afirmat și s-a dovedit de vânzători sau de urmașii lor, că domnul le-a aruncat banii cu sila sau că i-a crotopit. Pe urmele lui Mihai Viteazul, cei ce vor purta asemenea procese vor fi, în covârșitoare majoritate, moșnenii.

După cum rezultă din tabelul următor, din 105 sate și părți cumpărate de domni aflați în scaun până la Mihai Viteazul, 76 au fost vândute de boieri, iar 20 de necunoscuți sau de persoane care, în documentele respective, cât și în alte izvoare cercetate, apar numai nominal, fără vreo calificare socială. Analiza acestor 20 de cumpărături arată, pe de-o

¹ *D.J.R., veac. XVI, vol.V, p. 398. Cf. și stipulațiile din hrisovul lui Mircea cel Bătrân pentru Jiblea, mai sus, p. 20.*

parte, că cinci dintre ele reprezintă sate întregi, iar pe de alta, că prețurile sunt de obicei ridicate, ambele observații ducând la concluzia că cea mai mare parte dintre ele sunt tot vânzări făcute de boieri. În rest, cinci sate au fost vândute de o mănăstire de la Athos, iar un munte formează obiectul unei vânzări excepționale, fiind dat pe un Tetraevanghel. În sfârșit, domnii au cumpărat și patru sate de la moșneni, dintre care unul „de la megieșii din sat și de la un boieriu“. Într-un alt caz găsim mențiunea că megiașii au vândut numai pământul, fără capete. Așadar, domnii de până la Mihai Viteazul și-au cumpărat marea majoritate a satelor de la boieri.

Tabelul 2

Bunurile funciare rurale cumpărate de domni

Anii	Nr. bunurilor			Vânzătorii				Necunoscuți și persoane indicate numai nominal	După intrarea în patrimoniul domnului				
	Total	Întregi	Părți	Total	Boieri	Mănăstiri	Moșneni		Dăruite (vândute) unor				
									Total	Rude domnești	Boieri	Mănăstiri	Alte situații
Total	260	180	80	260	101	5	121	33	260	19	22	122	97
1436 – 1593	105	46	59	105	76	5	4	20	105	12	4	87	2
1593 – 1600	155	134	21	155	25	—	117	13	155	7	18	35	95*

*) 87 sate au rămas domnești la moartea lui Mihai Viteazul.

În ce privește scopul pentru care au fost făcute aceste 105 cumpărături, trebuie să reținem deocamdată faptul că 87 dintre ele au fost dăruite unor mănăstiri, îndeobște ctitorii ale donatorilor, iar 12 unor rude domnești. *Nici unul din aceste sate n-a intrat în vreun domeniu domnesc cu caracter permanent.*

Situația este schimbată de Mihai Viteazul. Într-o domnie de aproximativ șapte ani, el cumpără 155 sate, din care numai 25 sunt vândute de boieri, iar 117 de moșneni, care și pierd astfel atât pământul, cât și libertatea. Aceste sate au fost plătite cu banii vistieriei, fiind trecute într-un catastif anume întocmit. La moartea lui Mihai, 87 dintre ele au rămas domnești.

38. Mihai Viteazul s-a deosebit și altfel de înaintașii săi: el este singurul domn al Țării Românești, din secolele XIV—XVI, despre care știm că a cumpărat sate în vremea când a fost boier. Numărul acestor cumpărături se ridică la 40, dar 7 dintre ele, reprezentând o cumpărătură neregulată de la un domn, nu i-au rămas în stăpânire. Dintre celelalte, 28 au fost cumpărate de la moșneni, 3 de la boieri și 2 de la necunoscuți. Aceste

achiziții au fost făcute între 1585 și 1592 și sunt, atât ca număr, cât și ca valoare, fără precedent în ceea ce privește cumpărăturile boierești de până atunci. Mihai ne apare astfel drept cel mai mare cumpărător de sate dintre boierii Țării Românești din secolele XV și XVI.

Caracterul neobișnuit al acestor cumpărături este arătat de următoarele constatări: în vremea când își face cumpărăturile ca boier, adică în domnia a doua a lui Mihnea Turcitul și în cea a lui Ștefan Surdul, s-au vândut în țară 40 de sate, din care Mihai cumpără singur 36. Pe de altă parte, din prețul total de 2 485 553 aspri al bunurilor funciare vândute în acest răstimp, pentru care avem indicații documentare, Mihai a plătit 1 515 700 aspri, adică 61%¹.

39. Într-o situație analogă cu cea a satelor cumpărate de domni se găsesc cele pe care aceștia le-au primit, înainte de Mihai Viteazul, prin închinare (4 sate și părți) și schimb (17). Din totalul de 21 bunuri, 18 au fost boierești și 3 mănăstirești. Mănăstirile au primit 16 dintre ele, iar boierii unul singur, restul aflându-se în alte situații.

40. Ajungem astfel la capitolul confiscărilor care, după cum s-a arătat (tabelul 1), reprezintă înăuntrul domeniului domnesc de până la 1593, categoria cea mai numeroasă de stăpâniri cu origine cunoscută. Numărul total al confiscărilor este de 208, dar 74 dintre acestea sunt confiscări a căror natură nu poate fi precizată (tabelul 8).

Din totalul de 134 confiscări caracterizate, 112 sunt confiscări pentru viclenie. În ceea ce privește numărul acesta, trebuie făcută de la început o observație. Am văzut că, după legea țării, dacă pierea cineva în viclenie, averile lui cădeau domnești. Această prevedere s-a aplicat, cel puțin într-unele cazuri, asupra întregii averi a viclenilor, deoarece se întâlnesc urmași ai acestora despre care documentele spun că au rămas săraci. Astfel Vlad Înecatul ia pentru viclenie, de la fiii lui Bușagă, „ocină și dobitoace și scule și case și toate averile ce se chiamă ori vii ori moarte“; Mihai Viteazul arată că, atunci când a închis în turnul Brașovului pe Antonie Grama, fiindcă îl bănuia de trădare, a luat de la el „vitele, hainele, ferecăturile și asprii gata și tot ce a avut, de l-am adus în sărăcie“. Tot Mihai „a lăsat săracă“ pe jupanița Neaga, după tăierea lui Mitrea vornicul. Este drept că uneori domnii „se milostiveau“ de moștenitorii vicleanului și nu le confiscau întreaga avere, cum a făcut Radu de la Afumați cu urmașii lui Oancea din Batiu; iar în afară de aceasta, par a fi existat și excepții juridice privind zestrea soțiilor celor ce vicleneau, care, măcar într-unele cazuri erau exceptate de la confiscare. *Dar, în ordine generală, averile celor executați pentru viclenie cădeau domnești sau puteau fi considerate ca atare.*

Același lucru se petrecea cu starea celor care fugeau din țară de frica domnului din scaun sau treceau peste hotare spre a unelti pentru răsturnarea lui. Pribegii reprezentau, pentru domni, una dintre cele mai importante probleme ale politicii lor. De aceea ei încercau mai întâi să le oprească fuga. Satele de margine aveau obligația de a împiedica trecerile, și întâlnim un asemenea sat, care „au fost paznici la marginea dinspre Dunăre, ca să nu treacă pribegii sau alți răufăcători“, pedepsit să dea trei dușegubine, deoarece pe acolo au trecut trei pribegi². Când Dobromir banul a fost „prădat“ la hotar de satele din

¹ Toate datele în cap. III, p. 194.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 137.

plai, la sfârșitul primei domnii a lui Mihnea Turcitul, faptul nu reprezintă un jaf oarecare făcut de „oamenii răufăcători“, cum e prezentat după împăcarea boierului cu domnul, ci este în afară de îndoială că aceste sate aveau îndatorirea de a nu lăsa pe pribegi să iasă din țară. Actul lui Mihnea Turcitul, din 1585, arată de altfel că banul și-a plecat capul în fața lui Petru Cercel, deoarece a văzut că nu poate trece munții din cauza acestor oameni¹.

După fuga din țară confiscarea averii pribegilor urma automat, poate cu și mai multă strășnicie decât în cazul celor executați, când domnul putea urmări eventual o împăcare cu rudele, spre a-și asigura liniștea. Măsurile luate de domn, spre a-i determina pe pribegi să se întoarcă în țară, făceau ca viața acestora să fie, de multe ori, extrem de aspră. De aceea, pe unii îi găsim în oștile de aventură ale epocii, alții fac datorii pe care nu le mai plătesc sau fură cai și sfârșesc în temniță. *Viața de mizerie a pribegilor, pe care o reflectă izvoarele², face dovada că ei nu mai puteau beneficia în nici un fel de averea lor din țară, care era acum domnească sau fusese chiar înstrăinată de domn.*

Găsim așadar două categorii de feudali, ale căror sate cădeau domnești în mod obișnuit: viclenii executați și pribegii. Amândouă aceste categorii au fost relativ numeroase. Am văzut că, despre Vlad Țepeș s-a afirmat că, cu un singur prilej, a tras în țeapă un număr de cinci sute de boieri, iar Mircea Ciobanul, numai în măcelurile principale, a ucis două sate la luarea domniei, patruzeci și șapte după lupta cu Radu Haidăul și două sute sau două sute șazeci în domnia a doua. (Dar Castaldo raporta regelui său, încă din 1552, că Ciobanul executase 1600 de boieri). Despre Petru cel Tânăr, o relație venețiană afirma că a ucis, „ca măsură de prevedere“, o mie cinci sute de pribegi înapoiți în țară după moartea tatălui său, iar despre Alexandru Mircea știm că a tăiat, la o nuntă, un foarte mare număr de boieri, că în 1570 a trimis la Constantinopol șaptesprezece capete și că vreo optzeci de boieri, care-l părăseră la Poartă, au fost pedepsiți de-a dreptul de turci, ori au fost trimiși domnului spre a-i executa.

Dacă admitem că marea majoritate a acestor vicleni și pribegi făceau parte din boierimea de prim plan, care purta politica țării și surpa domniile, și că această mare boierime a reprezentat o categorie socială închisă și puțin numeroasă, cum se va vedea mai departe, atunci aceste constatări ne sugerează concluzia că, *în cursul celor două secole și jumătate dinainte de 1600, majoritatea domeniilor acestei boierimi au fost atinse, cel puțin o dată, de măsura confiscării pentru viclenie.* Totuși numărul satelor despre care știm că au fost confiscate din această cauză, este deabia de 112. Care poate fi explicația acestui fapt?

Mai întâi, ceea ce ne atrage atenția îndeosebi atunci când cercetăm actele domnești în care sunt menționate vicleniile, este că acestea sunt aproape numai acte de danie, care au ca obiect bunuri de-ale viclenilor. Confiscarea nu s-a consemnat niciodată independent, în acte anume întocmite, ceea ce face ca să nu putem, în nici un caz, cunoaște din documente numărul real al satelor confiscate pentru viclenie, ci doar pe cel al satelor, din această categorie, care au fost dăruite, vândute sau restituite de domni.

¹ *Ibidem*, vol. V, p. 336. Vezi și încercarea ce se face la 1630, de a opri „la plai“, pe Matei Basarab și pe boierii care îl sprijineau (Ștefulescu, *Gorjul istoric*, p. VIII).

² Mai departe, p. 103 și urm.

O altă cauză a stat în legătură cu caracterul daniilor pe care domnii le făceau din asemenea bunuri. În special confiscările care loveau pe pribegi erau temporare și semănau mai degrabă cu niște sechestre. Domnul momea, cu aceste sate, pe boierii fugiți, cărora le înapoia bucuros averea dacă reveneau în țară și-l acceptau ca domn. Alexandru Mircea confiscă de la niște boieri un sat și țigani pentru pribegie, dându-l pe cel dintâi unei mănăstiri, iar țigănia unui boier, dar „după puțină vreme s-a milostivit ... și a chemat pe acei boieri pe bună credință, să le ierte capetele... și le-a dat satul ... și încă și țigănia și a rupt toate cărțile“ date mănăstirii și boierului donatar; dar mențiunile documentare de acest fel sunt puțin numeroase. Este probabil că reintrarea pribegilor în stăpânirea satelor lor nu lăsa urme serioase decât în anumite cazuri. Astfel, când întreruperea stăpânirii va fi fost mai îndelungată, vechii stăpâni erau obligați să-și dovedească, în divan, dreptul de moștenire cu acte sau, în epocile mai îndepărtate, cu boieri jurători. Când într-un act apar asemenea jurători, aceasta mi se pare a fi o indicație că actul privește un bun confiscat.

Raritatea actelor care menționează viclenii se mai explică și prin ruperea lor în divan, cu prilejul retrocedării bunurilor. Un asemenea caz a fost menționat mai sus. Mihnea Turcitul face același lucru cu cărțile de cumpărătoare pentru un sat boieresc, pe care Mircea Ciobanul îl confiscase și apoi îl vânduse. Domnul subliniază că a rupt cărțile cumpărătorului, „ca pâra și amestec să nu mai aibă în veci“.

Actele de retrocedare nu mai cuprindeau, explicit, mențiunea „vicleniei“, pe când cele rupte în divan relatau pe larg despre aceasta, așa cum se constată din documentele ce ni s-au păstrat. Domnii, față de care un boier se arăta credincios, au ocolit cu grijă termenii de „viclean“ și „viclenie“, care erau injurioși și care de altfel nici nu mai aveau obiect pentru ei, deoarece fuseseră dați boierului în cauză de adversarii domnilor emitenți. Despre Alexandru Mircea aflăm că, după ce a rupt cărțile pentru dania unor bunuri confiscate, a făcut stăpânilor originari „cartea domniei sale după vechile lor cărți“, fără a mai aminti deci confiscarea. În aceste condiții, anumite viclenii și confiscări nu se pot identifica decât dacă coroborăm informații lăaturalnice și aluzii, dintr-un mare număr de documente. Ruperea cărților în divan a fost practică frecvent de urmașii lui Mircea Ciobanul și a lovit mai ales pe rumâni cnezii în vremea acestui domn pe moșiile unor boieri executați sau fugiți de frica lui Mircea.

Bunurile confiscate pentru viclenie

Tabel 3

Anii	Nr. satelor			Foștii stăpâni		Dăruite (vândute) unor					Dăruite inițial unor rude ale vicleanului	Restituite ulterior familiei vicleanului
	Total	Întregi	Părți	Boieri	Persoane indicate numai nominal	Boieri	Mănăstiri	Persoane indicate numai nominal	Sate cnezite	Alte situații		
1436 – 1600	112	55	57	109	3	85	9	2	4	12	17	40

Să analizăm acum confiscările pentru viclenie ce ne sunt cunoscute, adică acelea care apar lămurit în texte sau au putut fi identificate prin cercetări. Cu toate că cel dintâi domn, despre care știm că a confiscat sate de la boieri, a fost Nicolae Alexandru (1352—1364), primul sat indicat anume, pe care-l putem considera în această situație, apare de-abia către mijlocul secolului următor, în domnia lui Vlad Dracul¹. Până la sfârșitul acestui secol, domnul care a confiscat cele mai multe sate (adică 6) a fost Vlad Călugărul, iar în secolul al XVI-lea cele mai numeroase confiscări s-au datorat domnilor: Vlad Înecatul (10), Radu Paisie (13), Mircea Ciobanul (29) și Alexandru Mircea (19). Marea majoritate a confiscărilor a avut loc în cei cincizeci de ani de după moartea lui Neagoe, când anarhia boierească devine un fenomen permanent și are urmări adânci în multe domenii din viața statului muntean.

Din cele 112 sate confiscate pentru viclenie, 109 au fost ale unor boieri, iar 3 ale unor persoane arătate numai nominal și despre care nu s-au putut găsi alte informații. După toate probabilitățile, aceștia erau tot boieri. La prima vedere prezentul calcul, pe care cred că trebuie să-l considerăm cert, poate să pară nesigur pentru cine cercetează doar formal documentele, deoarece domnul viclenit nu indica, decât rareori, dregătoria pe care a avut-o vicleanul și nici nu alătura numelui acestuia apelativul *jupan, vlastelin, slugă domnească* sau *boier*. Dimpotrivă, el recurgea la un mijloc foarte rar întrebuițat în documentele vremii: în loc să indice numele și dregătoria sub care era cunoscută persoana respectivă, întrebuița porecle. De aceea pretendenții și viclenii sunt numiți în actele de cancelarie: Gogoasă, Viezure, Desculțu, Purcaru, Pârlea, Găină, Șupitul, Spânaci. Supărarea domnului răzbate atât de clar în textul unor documente, încât s-a putut scrie: „un om, Stănciulea ban“, pentru un personaj cu înrudiri domnești, dar dintr-o familie de vicleni².

În ceea ce privește soarta ulterioară a satelor confiscate pentru viclenie, constatăm o situație de-a dreptul contrară celei în care s-au aflat satele achiziționate de domn pe căile obișnuite: acelea au fost date aproape numai mănăstirilor ctitorite de domnii donatori și unor membri apropiați din familia domnească. Dimpotrivă, 85 din satele viclenilor au fost dăruite sau „vândute“ unor boieri și de abia 9 unor mănăstiri. Această situație se datorește caracterului precar pe care l-a avut dreptul de stăpânire ce decurgea din asemenea danii. Trebuie să dăm dreptate istoricilor care au susținut că aceste danii se puteau revoca, atât de cel ce le făcuse, cât și de urmașii săi în domnie. Ele puteau fi de asemenea stricate prin efectul unor hotărâri judecătorești. Că dania domnească de sate confiscate n-a format un titlu suficient de stăpânire, reiese clar din acele cazuri în care beneficiarii se grăbesc să-și cumpere, de la viclean, satul pe care-l primeau ca danie de la domn sau să se înfrățească pentru el cu vicleanul sau cu urmașii săi. Este de asemenea caracteristică împrejurarea că, atunci când domnul a fost păgubit bănește de viclean, el menționează suma în actul de danie, astfel ca satul „să se cheme și cumpărat“. Stăpânirile, care aveau această origine, nu beneficiau, cu alte cuvinte, de regimul stabil pe care l-au avut ocinile. Despre cumpărătorii unui asemenea sat se spune că n-au putut stăpâni cu pace, deoarece vânzătorul nu-l avea

¹ Pentru dezbinările boierești de după Mircea cel Bătrân, vezi Ducas, *Istoria*, p. 252. Boierii lui Vlad Dracul uciși de Dan III, la Chalcocondil, *Expuneri istorice*, p. 158.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 261.

de moștenire, ci de miluire de la un domn. Chiar atunci când domnul vinde un sat confiscat, vânzarea putea fi anulată, căci „nu este lege ca domnii să vândă sate boierești, căci așa ceva nu se cuvine“. De altfel, în cele mai multe cazuri, revocarea daniilor de bunuri confiscate s-a făcut în folosul urmașilor de sânge ai vicleanului. Chiar în condițiile informației foarte lacunare, din acest punct de vedere, folosite aici, am putut identifica 54 cazuri, din totalul de 112, în care satele s-au întors în familia vicleanului. Ceva mai mult, în șaptesprezece cazuri însuși domnul care confiscase pentru viclenie, dăruiește satele pentru „credincioasă slujbă“ unor rude apropiate (frați, cumnați, nepoți, veri) ai celor care vicleniseră. Ivanco, cel ce pierde părți în trei sate viclenind pe Radu cel Mare, era frate cu Oprea pârčălab și Radu vornic, cărora domnul le dăruiește averea vicleanului. Șerban, viitorul ban și pretendent, primește de la Vlad Înecatul o parte din averea lui Drăghici Gogoasă, vărul soției sale. Satele fraților lui Duma, viclean față de Mircea Ciobanul, sunt dăruite de acesta, pentru credincioasă slujbă, fratelui și fiicei lui Duma. Pârvu logofăt, care primește satele lui Mircea armaș, cel fugit cu aspri domnești, era nepotul de soră al vicleanului. Este în afară de îndoială că cele 17 cazuri identificate până acum, din care luăm aceste exemple, se vor putea înmulți pe viitor.

Așadar, cu foarte puține excepții, confiscările pentru viclenie au lovit pe boieri, iar bunurile luate de la vicleni au fost dăruite de domni tot unor boieri. Acestei constatări trebuie să i se adauge alta, care ne va duce în fața unei probleme de cel mai mare interes pentru înțelegerea vieții politice a vremii la care ne referim. Dacă analizăm lista, dată în anexe, a persoanelor care pe de o parte au viclenit și au pierdut sate datorită confiscărilor, iar pe de alta au primit danii de bunuri confiscate, ajungem la următoarele constatări:

a) Atât viclenii, cât și beneficiarii, au fost în special mari dregători, vlastelini cu înrudiri domnești și pretendenți la tron. Adesea, aceleași persoane apar, pe rând, ca „boieri credincioși“ miluiți cu sate de unii dintre domni sau ca pribegi și vicleni, despoiați de averi sau uciși de alți domni.

b) Acești boieri au fost înrudiți între ei. Dregătorii de divan erau de obicei descendenți și ascendenți ai altor dregători de divan, în cele mai multe din aceste familii șirul marilor dregători putându-se urmări, cu certitudine, de-a lungul mai multor generații. Același lucru s-a petrecut cu viclenii, a căror înrudire este sugerată și de împrejurarea că satele confiscate pentru viclenie se găseau de multe ori în apropiere unele de altele.

c) Numărul acestor familii boierești este foarte mic. Dacă în lista noastră nu s-au putut fixa și mai multe legături de rudenie, lucrul se explică mai cu seamă prin sărăcia de informație valabilă din acest domeniu.

Constatări precedente fac dovada că boierimea fruntașă, din care se recrutau marii dregători, favoriți ai unor domni și adversari ai altora, reprezentau o oligarhie puțin numeroasă și ereditară. Aceste constatări se confirmă și pe alte căi, ca de pildă prin cercetarea domeniului mănăstiresc, la a cărui constituire întâlnim același mic număr de familii, cărora li se datoresc, aproape în întregime, daniile boierești cu valoare economică importantă din aceiași vreme¹. Exceptând mai ales un anumit răstimp de la mijlocul secolului al XVI-lea, despre care va fi vorba mai departe, această categorie socială se

¹ Am cercetat acest aspect în lucrarea *Domeniul mănăstiresc*.

constată a fi avut un caracter închis. Se aplică și la noi observația făcută cu privire la Halici, de B. G. Grecov, potrivit căreia „boierimea este fără discuție o stare socială în care este greu să pătrunzi”¹. El sublinia astfel constatarea că acești mari feudali trăiau „închiși în cercul lor, în care nu era ușor să pătrundă un om nou, ținând în subordine boierimea mai mică”². Analizele din capitolul precedent au arătat în schimb că această oligarhie era, la noi, atât de divizată prin lupta pentru avuție și demnități, încât în numeroase cazuri nu mai putea fi vorba nici măcar despre unitatea morală a familiilor boierești, ai căror membri apar opuși unii altora, până la cele mai reprobabile forme ale prigoanei politice și până la omor. Confiscările domnești, care, lovind pe anumiți membri ai unei familii, erau prilej de favoare pentru alți membri ai aceleiași familii, facilitau în chip firesc această situație. Desigur că relațiile de familie, oricât de scăzute în astfel de cazuri, ca și tradiția „politică” în care intrau mai ales prietenii și vrăjmășii moștenite, au avut rostul lor în aceste grupări boierești, dar informația de caracter concret, pe care ne-o dau documentele, nu justifică nici vechea presupunere despre o luptă, care ar fi durat vreo două secole, dintre Dănești și Drăculești, nici nu dovedește existența unei grupări teritoriale unice, creată de boierimea olteană în jurul Craioveștilor, care ne apar ei înșiși dezbițați: Neagoe Basarab „cotropește” pe Șerban din Izvorani, ginerele lui Radu Craiovescu, iar acesta spânzură la Țarigrad pe Drăghici Gogoasă, fiul lui Danciu Craiovescu și este răsplătit cu sate de ale acestuia. Alți membri ai aceleiași familii (Hamza din Obislav, Vâlsan) viclenesc sau pier tăiați de domni care aveau totuși sprijinitori sau sfetnici dintre Craiovești. La un moment dat, putea să precumpănească o anumită formă de aliniere politică, dar nu găsim dovezi că s-ar fi ajuns la grupări boierești organizate, care să fi rezistat vreme mai îndelungată. Mobilul principal, care a determinat aceste grupări trecătoare, a fost individualismul anarhic și setea de putere a boierimii.

41. Urmările acestei anarhii boierești, înlesnite la noi, ca și aiurea, de regimul succesiunii la tron, care dădea dreptul de a fi ales oricărui bărbat ce se putea pretinde, în vreun fel, „os de domn”³, s-au resimțit adânc în viața societății și a statului. Desele schimbări ale domnilor și ridicarea, cu orice prilej, a unor pretendenți, pentru care se organizau comploturi și se purtau războaie, au dus la epuizarea militară a țării, i-au diminuat prestigiul prin supralicitări pe lângă turci și au înlesnit acestora, cu vremea, să stabilească propria lor ordine, a domnului numit de Poartă fără consultarea țării.

Dar vicleniile au zdruncinat și regimul boieresc de stăpânire a pământului, căci satele confiscate de la boierii executați și de la pribegi și-au putut schimba stăpânul de mai multe ori, ajungând pe această cale într-o situație confuză din punct de vedere juridic. Se introduce astfel, pe scară largă, arbitrarul domnului, care putea să aleagă, după interesul său, între următoarele posibilități: a) să restituie unui boier, gratuit sau printr-o răscumpărare, satele ce-i fuseseră confiscate mai înainte, desființând eventual o danie al cărei obiect fuseseră aceste bunuri; b) să reîntărească o danie anterioară, lăsând păgubit, în continuare, pe stăpânul originar; c) sau, în sfârșit, să retragă un bun confiscat de la un

¹ Grecov, *Țăranii în Rusia*, p. 267.

² *Ibidem*, p. 265.

³ Pentru analogii străine, v. Iorga, *Pretendenți*, p. 3—4.

beneficiar și să-l dăruiească altuia. Când domnul reîntărește o stăpânire boierească, printr-un act care nu este o carte de judecată sau confirmarea unei mutații de proprietate, ci în care se arată doar că bunul a fost de moștenire, ne găsim de cele mai multe ori în fața unei restituiri către vechii stăpâni, pribegi sau urmași ai viclenilor executați. Teza după care întăririle domnești trebuiau să fie reîntărite la schimbarea domnului sau a stăpânului, nu este confirmată de izvoare¹. Pe de altă parte, cărțile domnești scurte și lipsite de divan prin care se atribuie unor boieri, fără nici o justificare, sate și părți, sunt mai adesea instrumente prin care domnul manevra bunurile confiscate, pe care le atribuia *personal* unor credincioși.

Pe la mijlocul secolului al XVI-lea, marea boierime a trecut printr-o lungă perioadă de criză. Aceasta se deschide în 1545, la începutul domniei lui Mircea Ciobanul și, cu excepția scurtei domnii a lui Pătrașcu cel Bun, continuă până după 1570. Cauza directă a acestei crize au fost execuțiile domnești și fuga din țară a celei mai mari părți din această numită pătură boierească. Izvoarele folosite până aici au arătat caracterul de masă pe care l-au avut atunci atât execuțiile, cât și pribegia. Cadrul general al acestei epoci este descris într-un hrisov din 1604 privitor la Buzești, dar în care se oglindește viața celor mai mulți dintre boierii de aceeași treaptă: „Când a fost în zilele lui Mircea voievod... s-a întâmplat... dregătorilor mai sus scriși... să fie în pribegie în Țara Ungurească de frica lui Mircea voievod și au rămas acolo multă vreme... până a venit răposatul Alexandru voievod cel Bătrân. Astfel toți boierii, câți au fost pribegi... au venit cu mare veselie în țară, în patria lor și la răpostul Alexandru voievod, ca să slujească pentru dreptele lor averi... Dar după aceea s-a întâmplat tăierea tuturor boierilor și rea moarte de către răposatul Alexandru voievod. Astfel, câți boieri au rămas netăiați, iarăși li s-a întâmplat pribegie peste munți... și au stat acolo multă vreme“².

Aspectele și urmările acestei crize boierești pot fi urmărite pe mai multe căi. În Transilvania, pribegia îndelungată îi sărăcește pe cei mai mulți boieri, făcându-i pe unii să-și vândă bunurile din țară, care în acel moment erau căzute domnești, dar despre care se putea nădăjdi că vor fi înapoiate vechilor stăpâni de domnii următori. Din cele 13 vânzări de sate și țigani, făcute în pribegie până la 1600, care au putut fi găsite în documente și care se pot data, 12 sunt din această vreme. Pentru boierii din țară, cumpărarea unei moșii de la pribegi era legată însă de mari primejdii: Petru cel Tânăr a vrut să spânzure pe Oprină din Vernești „pentru că a cumpărat moșie de la pribegi“. Văzând „că va să piară“, acesta a luat aspri cu cămătă de și-a plătit capul, dar și-a pierdut astfel propria sa moșie³. În asemenea condiții, pribegii nu puteau găsi cumpărători decât tot dintre ei, dar aceștia erau, în mod firesc, foarte rari. Despre Vlad paharnicul din Bârsești, o poruncă din 1557 arată că, după ce a cheltuit „ce a fost avut el, mult, puțin, tot ... și au sfârșit, ... au căzut la mare sărăcie și lipsă. Și dacă au văzut că va să moară el și copiii lui de foame, au căutat și au întreat pre toți boierii și jupâneșele ce era în pribegie

¹ Faptul reiese clar și din indicii numelor de locuri, ai colecției de documente citate în lucrarea de față, unde informația este structurată în funcție de sate. Reîntăririle succesive, fără motivare, sunt excepționale și pot fi explicate în sensul constatărilor de mai sus.

² D.I.R., veac. XVII, vol. I, p. 133. Buzeștii au avut „greutăți și năpăști“ și de la Mihnea Turcitul, *ibidem*.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. IV, p. 202; V, p. 466.

în Țara Ungurească, ca să vândă un sat al lui, ... iar ei n-au vrut să cumpere“. Atunci Vlad paharnic „s-au dus pe jos, îmbrăcat în sucnă, până la Stănilă clucer în Țara Ungurească, la Batăr, de l-au întreat, ... dar n-au vrut. Iar apoi s-au întors la Braşov, la spătareasa Caplea şi la alte jupânese ...“. În sfârşit „au venit la jupâneasa Chera de au căzut cu capul la pământ ... ca să-i scoată din foamete şi de la moarte“. Aceasta cumpără un sat de o sută de case, cu două bălţi, pentru un ghiordan, o pereche de cercei şi două inele, preţuind toate 7 000 aspri, „însă ea s-au lăsat să moară de foame“¹.

Tabelul 4*

Vânzările făcute în pribegie până la 1600

Obiectul vânzării	Totalul vânzărilor databile	Domnul în vremea căruia s-a făcut vânzarea				Vânzări nedatabile
		Mircea Ciobanul	Petru cel Tânăr	Alexandru Mircea	Petru Cercel	
Total	13	9	1	2	1	3
Sate	12	8	1	2	1	3
Țigani	1	1	—	—	—	—

În țară, această vreme se remarcă prin lipsa unor ctitorii boierești noi și prin raritatea daniilor către mănăstiri². S-ar putea adăuga aici că, dacă am avea o statistică a vânzărilor din secolul al XVI-lea, am constata fără îndoială că achiziționarea satelor de către boierii mari este acum simțitor mai scăzută.

Situația creată prin fuga boierilor a avut și altfel de urmări. Raportul lui Castaldo din 1552, citat mai înainte, arată că în locul boierilor uciși și pribegi, Mircea a pus oameni de rând: „ignobiles in loco nobilium ponit“³. S-a petrecut așadar în această vreme o primenire a cadrelor politice ale statului, făcută în paguba boierimii pribege; dar cei ce capătă acum acces la dregătorii nu sunt numai elementele locale, ci și străinii, în covârșitoare majoritate greci, care se puteau ține departe de intrigile facțiunilor boierești și erau credincioși domnului care îi chemase. Începutul infiltrației grecești masive, care este pus de obicei după 1600, în domnia lui Radu Mihnea, a avut loc de fapt în această vreme și se datorește în mare parte crizei de încredere provocate de activitatea complotistă a mării boierimi, care va încerca să se opună acestei orientări a domnului încă din secolul al XVI-lea. Manifestarea cea mai spectaculoasă a ostilității față de pătrunderea grecilor în administrația statului este cuprinderea, în tratatul încheiat peste capul domnului de

*) Izvoare: D.I.R., veac. XVI, vol. III, p. 57, 269, 270, 276, 318, 324, 332, 348; IV, 24, 95, 151, 201, 311, 323, 330, 452; V, 307; VI, 21, 374.

¹ Ibidem, veac. XVI, vol. III, p. 57.

² Analizez această situație în lucrarea citată: *Domeniul mănăstiresc*.

³ *Hurmuzaki*, II/4, p. 677.

boierii lui Mihai Viteazul cu Sigismund Báthory, a clauzei potrivit căreia grecii nu trebuiau să fie primiți în dregătoriile de divan.

Alte modificări sociale importante, care au loc în țară în această vreme, ne apar atunci când analizăm izvoarele din punct de vedere statistic. Prima constatare de acest fel se referă la actele emise de cancelaria domnească. În ce privește titularii, aceste acte sunt de trei categorii: a) cele date boierilor, pe care am văzut că domnul îi numește în mod obișnuit *jupani, vlastelini, slugi domnești și boieri* sau le indică dregătoria; b) cele emise pentru mănăstiri și c) actele date unor persoane numite *oameni și femei* sau cărora li se indică numai numele. Îndeosebi pentru secolul al XVI-lea, această ultimă categorie grupează, cu unele excepții puțin numeroase, pe boierii mărunți de țară și pe moșneni. Dacă împărțim, după aceste categorii, actele emise de cancelaria munteană în domniile mai lungi de cinci ani — de la care avem un număr mai mare de acte, ceea ce face posibilă o asemenea analiză — ajungem la următorul rezultat: la sfârșitul secolului al XV-lea și la începutul celui următor, Radu cel Mare a dat 40% din actele sale boierilor și numai 5% persoanelor fără boierie, restul fiind dat mănăstirilor, care nu ne interesează aici. Până la Mircea Ciobanul, proporția actelor date boierilor se modifică prea puțin, fiind cuprinsă între 38% și 43%. În aceeași perioadă, actele celor fără boierie urcă de la 5% la 21%, dar această categorie rămâne și așa mult inferioară celei dintâi; sub Radu Paisie, actele date boierilor sunt încă de două ori mai numeroase decât cele primite de oamenii mărunți.

În domnia lui Mircea Ciobanul această situație este modificată brusc: domnul dă boierilor numai 33% din actele emise și, ceea ce mai ales este caracteristic, oamenii fără boierie primesc 37%, întrecând pentru prima oară pe boieri. Îndată după aceea, sub Petru cel Tânăr, vechea relație este răsturnată pe de-a întregul: boierii primesc 20% din acte, iar oamenii fără boierie 40%. În domnia lui Alexandru Mircea și Mihnea Turcitul, oamenii fără boierie continuă să primească ceva mai multe acte decât boierii, dar diferența este de abia sensibilă. La sfârșitul secolului însă, Mihai Viteazul modifică din nou situația în favoarea boierilor: aceștia primesc 44% din actele cancelariei, adică procentul cel mai ridicat pe care l-am întâlnit în secolul al XVI-lea, iar oamenii fără boierie coboară la 32%. Această interesantă dinamică reiese clar din graficul alăturat.

O altă constatare statistică se desprinde din izvoare, dacă urmărim paralel *cnezirile și rumânirile*. În întreg secolul al XVI-lea, documentele cunoscute nouă cuprind 39 cneziri de sate sau individuale, din care 30 databile. Domnul în vremea căruia se întâlnesc cele mai multe cneziri sigure este Mircea Ciobanul¹, sub care se petrec aproape jumătate din cnezirile ce se pot data (adică 13 din totalul de 30). Sub fiul său Petru cel Tânăr, care i-a continuat politica, mai au loc încă 4 cneziri, ceea ce ridică la 17 numărul cnezirilor din vremea acestor doi domni, pe care în multe privințe trebuie să-i considerăm împreună. Celelalte cneziri sunt din domnia lui Alexandru Mircea (5), Mihnea Turcitul (5) și Mihai Viteazul (3).

¹ Înainte de Mircea Ciobanul, informații insuficient de lămurite semnalează cneziri făcute de boieri în satele vecine Cornul, Doicești, Negoia, Runcu și Brebu (*D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 149; III, p. 204; IV, p. 447).

Titularii actelor domnești în domniile mai lungi de cinci ani din secolul al XVI-lea

Domnul	Numărul anilor de domnie**	Numărul actelor emise	Titularii actelor					
			Boieri		Persoane indicate numai nominal		Mănăstiri	
				%		%		%
Radu cel Mare	13***	84	34	40.5	4	4.7	46	54.8
Neagoe Basarab	11	94	38	40.4	11	11.7	45	47.8
Radu de la Afumați	6	74	28	37.8	8	10.8	38	51.4
Radu Paisie	10	147	63	42.9	31	21.1	53	36
Mircea Ciobanu	9	155	51	32.9	58	37.4	46	29.7
Petru cel Tânăr	9	182	36	19.8	72	39.5	74	40.7
Alexandru Mircea	9	407	154	37.9	159	39	94	23.1
Mihnea Turcitul	12	607	216	35.6	224	36.9	167	27.5
Mihai Vitezul	7	267	118	44.2	84	31.5	65	24.3

Cnezirile petrecute între 1545 și 1600

Tabelul 6****

Categoria	Totalul cnezilor databile	Domnul în vremea căruia s-a făcut cnezirea					Cneziri nedatabile
		Mircea Ciobanul	Petru cel Tânăr	Alexandru Mircea	Mihnea Turcitul	Mihai Vitcazul	
Total	30	13	4	5	5	3	9
Sate cnezite de domni	13	9	1	—	—	3	—
Sate și vecini cnezii de boieri	16	4	2	5	5	—	7
Situații nelămurite	1	—	1	—	—	—	2

* Izvoare: *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 233—271 și veac. XVI, vol. I—VI. Au fost exceptate documentele îndoielnice și false.

** Cifre aproximative, după *D.I.R. Introducere*, vol. I, p. 487—490.

*** Inclusiv anii de domnie din veacul al XVI-lea.

**** Izvoare: *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 149, III, 81, 87, 118, 204, 238, 256; IV, 15, 51, 104, 169, 178, 268, 411, 447; V, 138, 177, 222, 227, 303, 380, 407, 408, 435; VI, 118, 201, 202, 219, 294, 347; veac. XVII, vol. I, p. 9, 331; II, 237—239, 242; III, 107—109, 430, 431; IV, 132; Iorga, *Studii și documente*, vol. V, 172, 173; M.I.B., nr. 26858, 28314; Arh. St. Buc., Doc. ist., CLXXXI/43.

Cu privire la cnezirile din domnia lui Mircea Ciobanul și a fiului său, trebuie adăugată observația că aceștia sunt singurii domni, de până la Mihai Viteazul, care au cnezit direct sate domnești, dar procedând așa, ei s-au deosebit și de Mihai Viteazul, care n-a făcut decât să încuviințeze, și aceasta în numai 3 cazuri, răscumpărarea unor foste sate de cnezi rumânite de el însuși, pe când din cele nouă sate cnezite de Mircea, 4 au fost boierești, iar 5 mănăstirești, din care 3 erau daniile ale Craioveștilor. Domnul le-a confiscat mai întâi de la foștii stăpâni (pentru viclenie, dușegubină sau în condiții care nu se pot lămuri) și apoi le-a vândut sătenilor, cnezindu-i. În plus, din cele 4 sate cnezite de boieri sub Mircea Ciobanul, 3 sunt tot sate boierești confiscate de domn, pe care însă el le dăruise mai înainte unor credincioși, iar aceștia le vând apoi rumânilor. În toate cazurile, Mircea lovește în anumiți feudali (Craioveștii, Buzeștii și Staico vornicul) și eliberează direct pe rumâni sau le înlesnește cnezirea. Procedura aceasta a lui Mircea Ciobanul se întâlnește și la fiul său, căci cele 4 cneziri petrecute în domnia lui Petru cel Tânăr reprezintă cazuri asemănătoare.

Deosebit de caracteristică este și situația rumânirilor din secolul al XVI-lea. Dacă urmărim pe cele petrecute între 1545 și 1600, nu găsim nici una în domnia lui Mircea Ciobanul, sub Pătrașcu cel Bun aflăm una, sub Petru cel Tânăr două și sub Alexandru Mircea patru. În schimb, în vremea lui Petru Cercel vor fi 26 de rumâniri, din care 24 într-o situație specială; în domnia a doua a lui Mihnea Turcitul, plus cea a lui Ștefan Surdul (pe care n-o putem deosebi în acest caz) 37, iar sub Mihai Viteazul 168 (tabelul 7). În afară de aceasta, trebuie reținută constatarea că nici unul din satele sau sătenii care își câștigaseră libertatea sub Mircea Ciobanul, Petru cel Tânăr și chiar Alexandru Mircea, nu și-o vor putea păstra sub domniile următori. Ei vor fi rumâniți din nou, li se vor rupe hrisoavele de cnezire, vor fi bătuți în divan și, în plus, vor rămâne în pierdere pentru prețul plătit la răscumpărare; căci restituirea satelor cnezite către vechii stăpâni a fost unul dintre mijloacele întrebuițate de domniile care au urmat, pentru a atrage și a împăca pe pribegi. Boierii n-au putut să uite, nici după trecerea unui secol, dușmănia pe care le-a purtat-o cel mai aprig dintre acești trei dușmani: Mircea Ciobanul. În 1643 Matei Basarab, urmaș al Craioveștilor, îl va numi „Mircea voievod cel Rău“ și va spune despre cărțile date de el că „nu se cred, nici nu s-au ținut în seamă la nici un voievod“¹.

Criza în care s-a aflat marea boierime în domniile lui Mircea Ciobanul, Petru cel Tânăr și Alexandru Mircea, s-a resimțit și în regimul proprietății boierești, despre care am vorbit mai înainte, deoarece niciodată nu fusese încă în țară un număr atât de mare de sate trecute prin confiscări și daniile succesive, a căror situație juridică să poată da loc la interpretări diferite. De aceea găsim acum domni care arată că „li s-a părut“ că unele din aceste sate erau domnești și de aceea le-au dăruit sau persoane interesate care pretind că aceste sate sunt „siliști pustii“, „n-au stăpân“ sau „sunt domnești“. Atunci când această criză ia sfârșit, sub Mihnea Turcitul, iar boierii se întorc definitiv din pribegie unii dintre ei cer în divan să li se restituie satele, dar sunt siliști, ca Buzeștii, să prezinte domnului, care nu-i crede altfel, vechile lor cărți de stăpânire. Cercetarea cu doisprezece boieri a

¹ Arh. St. Buc., Episcopia Argeș, XVI/22.

averii Craioveștilor, din hriseul de la 1589, face parte din aceste măsuri de revizuire a situației domeniilor boierești ; dar tot așa s-ar putea explica și o măsură de caracter general luată de Mihnea Turcitul, despre care se amintește într-o poruncă a sa din 22 iunie 1581. Întărind lui Coresi logofăt „moșie la Bărcănești, partea lui Stan al Prohirii toată și partea Cranii toată și partea Badii și partea lui Negoslav toată... pentru că a cumpărat boierul domniei mele această mai sus zisă moșie mai dinainte vreme“, domnul adaugă: „Apoi când a luat domnia mea în toată țara domniei mele moșiile a fi domnești și am orânduit domnia mea de s-au plătit, atunci au plătit și boierul domniei mele aceste toate mai sus zise părți de moșie, una cu câte 300 aspri de argint de către domnia mea“¹. Explicația mai veche, după care în acest caz Mihnea Turcitul „exercitase un drept de răscumpărare, făcuse o expropriere cu despăgubiri“, cu adaosul că totuși „actul domnului poate fi explicat și prin drepturile sale suverane“², mi se pare că trebuie corectată în sensul că domnul a cerut atunci de la stăpânii originari (prin moștenire sau cumpărătură) o taxă de răscumpărare pentru moșiile care puteau fi considerate domnești, deoarece căzuseră mai înainte în stăpânirea domniei pentru o viclenie propriu zisă sau pentru fuga din țară a stăpânilor.

Tabelul 7*

Rumânirile petrecute în secolul al XVI-lea

Categoriea	Totalul rumânirilor dateabile	Domnul în vremea căruia s-a petrecut rumânirea										Rumâniri nedateabile
		Neagoe Basarab	Vlad Vintilă	Radu Paisie	Pătrașcu cel Bun	Petru cel Tânăr	Alexandru Mircea	Petru Cercel	Mihnea Turcitul și Ștefan Surdul	Alexandru cel Rău	Mihai Viteazul	
Total	246	1	3	3	1	2	4	26	37	1	168	2
Sate rumânite de domni	118	—	—	—	—	—	1	—	—	—	117	—
Sate și indivizi rumânite de boieri	120	1	3	3	—	1	3	26	31	1	51	2
Idem de mănăstiri	8	—	—	—	1	1	—	—	6	—	—	—

42. O altă categorie de confiscări domnești se datorește dușegubinei, adică sancționării unor omoruri. Numărul de sate și părți, confiscate în acest fel până la 1600, este de 7³. Situațiile pe care le consemnează documentele sunt complicate și nu ne

¹ *Archivu pentru filologia și istoria*, p. 181.

² Gădei, *Contribuțiuni*, p. 23; Filitti, *Proprietatea solului*, p. 107.

* Izvoare: *D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 121; II, 149, 299; III, 117, 204, 338, IV, 15, 16, 51, 169, 178, 411, 447; V, 37, 138, 222, 227, 303, 305, 306, 334, 336, 380, 408, 435; VI, 26, 31, 39, 46, 118, 119, 125, 175, 184, 192, 197, 202, 211, 232, 234, 235, 238, 239 (?), 246, 248, 249, 251, 258, 273, 286, 287, 320, 321, 327, 335—341, 346, 352, 353, 357, 358, 364 (?) 370—372, 378, 386, 390, 394, 398—400; veac. XVII, vol. II, p. 242; IV, 313; *M.I.B.*, nr. 28314.

³ Cf. opinia eronată a lui Xenopol despre numărul acestor confiscări, mai sus, p. 5—6.

îngăduie totdeauna să deslușim procedura ce urma în asemenea împrejurări. Primul caz cunoscut este din vremea lui Vlad Călugărul, când un om își ucide fratele, iar domnul dă părțile amândurora unei mănăstiri, fiindcă satele acesteia plătiseră trei dușegubine. Într-alt caz, fiii unui popăucid un om, iar domnul, pentru că n-a găsit la ei averi spre a le lua, confiscă jumătate din partea tatălui lor, pe care apoi o face danie. Alt omor între frați aduce domnului partea celui ucis, pe care o răscumpără o soră.

Dușegubina se întâlnește adesea în legătură cu viclenia. Trei inși din Pârșcoveni, sat al lui Dragomir spătar, cel tăiat de Vintilă vodă, își pierd părțile pentru o dușegubină, domnul dăruindu-le unei mănăstiri. Omorul se va fi petrecut odată cu viclenia, deoarece sunt menționate în același act. Sub Mircea Ciobanul găsim dușegubine în sate care, de fapt, au fost confiscate pentru viclenie (Radovanul și Vianul). Plata dușegubinei dă prilej lui Mircea să judecească pe săteni. El face însă același lucru și în cazul unor sate mănăstirești (Trufești și Obedinul), unde rumânii fuseseră obligați să plătească o dușegubină pe nedrept, sub domnul precedent.

În toate cazurile, stăpânirea domnească în satele luate pentru dușegubină a fost formală și trecătoare.

43. Găsim și cinci părți de sat confiscate pentru bir, primul fiind tot din vremea lui Vlad Călugărul, pe când celelalte sunt de la sfârșitul secolului al XVI-lea, din vremea mării crize țărănești (domniile lui Mihnea Turcitul și Ștefan Surdul). Toate au fost ale unor oameni mărunți și au ajuns în mâna celor care au plătit birul. Și aici stăpânirea domnului are tot un caracter formal, deoarece părțile trec, de fapt, de la vechiul contribuabil nesolvabil, la cel ce plătește suma restantă.

Dar cu privire la bunurile confiscate pentru bir, trebuie făcută o dublă mențiune. Mai întâi, aici n-au fost considerate numeroasele informații documentare despre părțile date, vândute sau pierdute de țărani pentru plata birului, în care se oglindește drama țăranimii sub povara fiscalității, deoarece aceste bunuri n-au trecut prin stăpânirea domnului. În al doilea rând, „cumpărăturile“ lui Mihai Viteazul au fost socotite potrivit acestui caracter formal, cu toate că în cele mai multe cazuri ni s-au păstrat dovezi că prețul lor a fost calculat și în biruri, năpăști sau mertice.

44. Un fapt care ne reține în chip firesc atenția, atunci când considerăm informația și din punct de vedere statistic, se constată în legătură cu confiscările pentru desherență. Astăzi se acceptă, în mod unanim, de către istorici, că formula „prădalica să nu fie“ „trebuie înțeleasă în sensul că în cazul stingerii liniei masculine a stăpânilor moșiei, domnul avea dreptul de a lua pe seamă domniei moșia“¹, pe baza principiului aplicat numai în Țara Românească, după care femeia nu putea moșteni asemenea bunuri. Această formulă apare în mod curent în documente vreme de aproximativ un secol, începând din domnia lui Vlad Țepeș. Marele număr de mențiuni ale formulei² prin care domnul renunță de a lua moșiile, face pe cercetători să se aștepte ca și situația contrară, adică exercitarea acestui drept, să fie și ea frecventă, mai ales că în afara confiscărilor pentru lipsă de descendenți masculini trebuie să presupunem că domnului îi reveneau și moșiile celor rămași fără nici un fel de moștenitori. Cu toate acestea, documentele utilizate în studiul

¹ Panaitescu, *Prădalica*, p. 314; vezi și Filitti, *Proprietatea solului*, p. 100 și urm.

² Numai în *D.I.R.*, veac. XIII-XV și veac. XVI, vol. I—V, formula apare de 168 de ori.

de față nu cuprind decât un singur caz de confiscare pentru desherență. În 1528, Radu de la Afumați dă o poruncă lui Fârtat clucerul, „ca să-i fie lui ocină în Momotești, partea lui Dragomir toată“. Fârtat a avut pără înaintea domnului „pentru acea moștenire, ... pentru suhat. Iar domnia mea am căutat și am judecat... și se cade domniei mele a lua, pentru că n-au rămas din Dragomir nici fecior, nici fată, ca să fie acea ocină domnească“. Actul este o copie care, în rest, cuprinde informații ce nu se pot înțelege¹. În 1577, printr-o poruncă ce ne-a parvenit tot în copie, Alexandru Mircea reîntărește „boierului domniei mele jupan Fârtat clucerul“ aceeași parte a lui Dragomir, arătând că la judecata din vremea lui Radu voievod, „acesta ce s-au sculat nu iaște din Dragomir nici din fecior, nici din fată“². *Dar în 1577, Fârtat era mort de multă vreme. Se vede așadar că ne aflăm în fața unor copii foarte defectuoase sau a unor falsuri. Problema va trebui cercetată din nou*³.

45. Ridicarea la domnie a lui Neagoe Basarab și Bădica voievod a adus în domeniul domnesc, după moartea acestora, satele pe care ei le-au avut din moștenirea părintească și pe care nu le-au înstrăinat în timpul când erau în scaun. Dintre aceste sate nu cunoaștem decât 7, domnii care le-au stăpânit fiind Radu Paisie, Alexandru Mircea și Mihnea Turcitul. Dintre ele, Craiova va deveni oraș domnesc, iar Greaca cu balta sa și jumătate din Prundul vor fi luate de Mihnea „fiind aproape“, ceea ce constituie o indicație că au rămas, un timp oarecare, domnești; dar mai târziu ele vor fi din nou stăpânite de descendenții Craioveștilor, ca și celelalte 4 sate.

46. O ultimă categorie de bunuri confiscate este formată din acele confiscări despre care materialul istoric nu ne dă informații suficiente spre a le putea caracteriza. Numărul lor este de 66 sate, părți de sat și bălți, primul caz cunoscut fiind din domnia lui Vladislav II. Domnii care au stăpânit cele mai multe asemenea bunuri sunt: Radu cel Frumos (8), Neagoe Basarab (8), Radu de la Afumați (9), Radu Paisie (23) și Alexandru Mircea (7). Deși lipsite de claritate, informațiile ce se pot găsi cu privire la aceste stăpâniri domnești ne duc la unele constatări și ipoteze.

O primă grupă de 10 sate și părți cuprinde bunurile despre care documentele arată că au căzut, ori sunt „prădalice“ sau „prădalice și domnești“. Analizele din capitolul precedent ne-au condus, în cele mai multe cazuri, la presupunerea că aceste confiscări au fost cauzate de viclenii, că deci nu reprezintă, după cum s-ar putea crede, bunuri luate datorită desherenței. O grupă mai mare cuprinde 25 de sate sau siliști și bălți, pe care atât datele istorice, cât și situația lor geografică, le arată a fi făcut parte din domeniul Craioveștilor. Ele au putut fi confiscate pentru viclenie de la membri ai acestei familii, ori au căzut domnești din cauza ridicării la tron a lui Neagoe vodă. Restul pot fi orice fel de

¹ Domnul a miluit cu acea parte pe Tudor portar și Șteful stolnic, „iar după aceea, jupan Furtat (sic) clucer, el a cumpărat de la Dumitru (!) toată acea parte... scriindu-se (?) jupan Tudor portar și pan Șteful stolnic; au fost luat Dragomir aspri 2000“. Altă inadverență: în divan apare un „judecător în loc de vornic de Argeș, Dumitru părcălab“. *Ibidem*, veac. XVI, p. II, p. 52. Vezi și nota următoare.

² *Ibidem*, vol. IV, p. 272—273. Aici Fârtat a cumpărat partea de la Tudor portar și Șteful stolnic. Mențiunea despre darea calului este anacronică la această dată.

³ Până în 1625, documentele mai cuprind un caz de desherență nedatabil ; în 1617 domnul dăruiește unei mănăstiri opt pogoane de vie ale lui Manu, care a murit „și nu au rămas nici un fecior din trupul lui, ci au rămas această vie pe seama domnească“, *ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 154.

confiscări domnești, dar mai cu seamă confiscări pentru viclenie. Soarta acestor bunuri a fost analogă celei a satelor confiscate de la vicleni.

47. În afara bunurilor domnești care au putut fi încadrate în grupa moștenirilor, achizițiilor sau confiscărilor, mai găsim o categorie destul de numeroasă, asupra căreia documentele nu dau nici o informație, decât că au fost în stăpânirea unor domni. Numărul acestor bunuri cu origine necunoscută este de 253 (sate, părți de sate, bălți și munți), adică 30% din total. Din aceste 253 stăpâniri, 193 (adică 76%) se întâlnesc în secolele XIV și XV, inclusiv cei opt ani de domnie ai lui Radu cel Mare din secolul al XVI-lea. Domnii cu cele mai multe stăpâniri de acest fel sunt: Vladislav I (14), Mircea cel Bătrân (80), Radu cel Frumos (32), Vlad Călugărul (18), Radu cel Mare (17), Radu de la Afumați (15) și Radu Paisie (11), șapte domni n-au posedat asemenea sate, chiar dacă au avut domnii lungi (de ex. Mircea Ciobanul și Petru cel Tânăr), iar opt au stăpânit numai de la 1 la 3 bunuri. Această distribuție inegală ne îndeamnă la o analiză mai adâncită, spre a încerca să deslușim, fie și ipotetic, originea stăpânirii domnești a acestor bunuri.

Spre a simplifica situația ne vom ocupa numai de cele 238 stăpâniri domnești fără origine indicată din Țara Românească propriu zisă, lăsând la o parte satele din Făgăraș, în număr de 15, pe care Vladislav I și Radu cel Frumos le-au dăruit unor boieri.

Tabelul 8

Stăpânirile domnești cu proveniență neindicată afară de cele din Făgăraș.

Anii	Totalul stăpânirilor domnești		Numărul satelor cu proveniență indicată		Dăruite/vândute unor			
		%		%	Rude domnești	Boieri	Mănăstiri	Necunoscuți
Total	827	100	238	28.7	8	65	160	1
1352-1418	101	100	100	99	—	—	101	—
1418-1508	147	100	75	51	4	38	33	—
1508-1600	566	100	59	10.4	4	27	27	1

Din aceste 238 stăpâniri ne rețin atenția în primul rând 64 sate, pescării și bălți ce se găseau pe Dunăre. Distribuirea în timp a acestor stăpâniri domnești este deosebit de caracteristică. Domnii de până la Mircea cel Bătrân, care au stăpânit numai bunuri de proveniență necunoscută, au avut la Dunăre 15 sate și bălți din totalul de 18 bunuri. Până la moartea lui Radu cel Mare constatăm 54 de stăpâniri domnești la Dunăre (din totalul de 64). Din restul de 10 (care apar până în anul 1543), măcar unele s-au găsit într-o situație specială, căci Balta Doamnei, pe care Neagoe Basarab a ales-o să fie domnească, făcea probabil parte din domeniul său părintesc, iar Săltava, din domnia lui Radu de la Afumați și alte 5 sate și bălți dăruite de Radu Paisie lui Țalapie logofăt, par a fi mai de grabă bunuri confiscate sau retrase de la beneficiarii unor dării domnești *mai vechi*. Toate acestea însemnează că domnii Țării Românești au posedat sate și bălți la Dunăre (care să nu fi fost

cumpărate), aproape numai în secolele XIV și XV. Până la 1500 un singur sat a fost dăruit unor boieri, fraților Craiovești, iar restul au intrat prin dării în stăpânirea marilor mănăstiri domnești din această vreme.

Tabelul 9

Satele și bălțile domnești de la Dunăre, cu origine neindicată

Anii	Total		Dăruite unor	
		%	Boieri	Mănăstiri
Total	64	100	6	58
1352-1418	43	67.2	—	43
1418-1508	11	17.2	1	10
1508-1543	10	15.6	5	5
1543-1600	—	—	—	—

De unde puteau să aibe domnii din secolele XIV și XV, adică din timpul celei mai vechi organizări a Țării Românești, pe care o putem urmări documentar, domeniile acestea de la margine? Socotesc că răspunsul trebuie căutat în condițiile înființării statului „muntean“, a cărui dezvoltare teritorială s-a făcut de la nord către sud și sud-est. Când organizația de stat a ajuns la Dunăre, nu numai în părțile de răsărit, unde cuprinderea teritorială se făcea pe seama stăpânirii tătarăști, dar și în Oltenia de jos, domnii au găsit acolo condiții care le-au permis a lua în stăpânire directă mari spații și îndeosebi ceea ce reprezenta, în afara vadurilor de trecere, valoarea economică cea mai mare: lunca și bălțile, cu așezările omenești din jur, în care se adăpotea o veche populație românească, pe care o atestă descoperirile arheologice. La Dunăre a existat în veacurile anterioare, o situație deosebită de cea a părților de la miazănoapte, de sub lanțul Carpaților. De câte ori bizantinii și-au avut hotarul la Dunăre, sub puterea lor ajungeau și vechile cetăți romane de la nordul fluviului, care în sistemul de apărare a imperiului au jucat totdeauna rolul de avanposturi și capete de pod. Prin teritoriul acestor cetăți, care a reprezentat o fâșie continuă, cu așezări numeroase, s-a putut exercita nemijlocit influența Bizanțului, atât în plan politic, cât și cultural. Într-unele epoci, cetățile de aici au fost cedate unor federați sau au fost cucerite temporar de populațiile migratoare, care dominau câmpia. Așa au stăpânit în secolele XI—XII pecenegii și cumanii, pe care îi menționează izvoarele bizantine și ale căror urme toponimice sunt numeroase în câmpia deschisă și la vaduri, dar se răreau simțitor sau sunt cu totul excepționale în regiunea unde s-a născut Țara Românească. Deosebirile dintre ținutul dunărean și cel din nord-vest, de pe Jiu și Argeș, se oglindesc și în Diploma Ioaniților din 1247; căci Bela IV putea să păstreze pentru sine pescăria de la Celei (j. Romanați), pe când „pământul cnezatului voievodului Litovoi“ și „țara lui Seneslau“ erau lăsate românilor „așa cum le-au stăpânit și până atunci“¹. În

¹ D.I.R., veac. XIII—XV, p. 2—3.

vremea următoare, această regiune a trecut în stăpânirea directă a domnilor Țării Românești, care s-ar putea ca și din această cauză să fi luat numele de stăpâni ai Podunaviei. Până când aceste bălți și sate vor ieși din patrimoniul domnului prin dani, trebuie să presupunem că domnia a avut de-a lungul Dunării întinse domenii ale căror importante surse de venit sunt descrise și în hrisoave.

Pe Dunăre au existat și locuri socotite domnești deoarece puteau trece drept „pustii” — și este important să se observe că regiunea unde apar de obicei acestea nu este Bărăganul, care va cuprinde vaste porțiuni goale până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dar care n-a preocupat domnia în vremea mai veche, ci sudul Olteniei, aflat chiar în vecinătatea centrului de maximă desime a populației din Țara Românească. Acte de la Radu Paisie menționează siliștile și ocinele de la balta Strâmba (j. Dolj), care „au fost din pustie, loc domnesc încă din zilele lui Mircea voievod” cel Bătrân. Această regiune a fost multă vreme partea cea mai puțin populată din Oltenia, fapt subliniat, pentru secolul al XVI-lea, și de existența aici a unui sat făcut cu vecini cumpărați și aduși de aiurea; dar nici în aceste părți de margine nu avem dovezi că domni au inițiat direct vreoa acțiune de colonizare, cum s-a presupus. În afară de aceasta nu trebuie uitat că termenul „pustiu” a avut în documente și înțelesul de moșie fără stăpân recunoscut și fără bir, care de aceea cădea domnească¹. „Siliștile” Craioveștilor de pe Călmățui, despre care am mai vorbit, au fost probabil într-o vreme în această situație².

Dar, după toate probabilitățile, luarea în stăpânire de către domn a spațiului dunărean a avut în două regiuni un caracter deosebit. Prima din aceste regiuni este cea a cetății Severinului. Moșiile de la vest de cetate, dăruite de Vladislav I și Mircea cel Bătrân mănăstirilor Vodița și Tismana, formau un domeniu unitar, cunoscut în secolele XVIII și XIX sub numele de *Jidoșita* sau *Breșnița*. În vremea lui Mircea cel Bătrân el va fi avut cca. 25 000 ha, mărginindu-se spre răsărit cu moșia care s-a chemat mai târziu *Câmpul Severinului*. Poziția acestor moșii, aflate între Orșova și Severin, prin care trecea *singurul* drum care putea fi utilizat de unguri spre a ajunge la cetate, arată că atâta vreme cât Severinul a fost unguresc, gamizoana de acolo trebuie să fie stăpânit direct acest teritoriu, atât pentru funcția sa de legătură cu Banatul, cât și pentru nevoile de aprovizionare³. În afară de aceasta, Mircea cel Bătrân va face dani și către răsărit de cetate: Tismana primește aici satul Bistrița, care a avut totdeauna soarta moșiilor acestei mănăstiri dinspre apus, cu care se afla în hotar, iar Cozia va primi sate pe care chiar documentele le numesc „de la Severin”. La un loc, cele două mari domenii mănăstirești încercuiau din toate părțile cetatea, ceea ce ne duce la concluzia că ele au format mai înainte hinterlandul acesteia. După ce Severinul va trece la Țara Românească și va fi lăsat în părăsire, Vladislav I și

¹ Stahl, *Contribuții*, p. 106 și urm.

² „Pustii” sau „locuri pustii” și „care n-au stăpân” mai apar, pe Dunăre, la lanca și Vârtoful, iar în interiorul țării la Neacșu sau Drumenic. Toate aceste sate au fost ale unor membri ai familiei Craioveștilor.

³ În această ultimă privință este lămuritoare o analogie din sec. XVIII: sub administrația austriacă, în 1736, când în Cerneți (azi suburbie a orașului Turnu-Severin) rezida o companie de cavalerie, administrația județului Mehedinți, care avea sarcina să o aprovizioneze, a fost obligată a aronda de la mănăstirea Tismana „așa zisul teritoriu Jidoșita... ca să cosească iarba trebuincioasă companiei” și să-l exploateze și în celelalte privințe, Arh. St. Buc., M-rea Tismana, III/39.

Mircea cel Bătrân, care aveau și calitatea de bani de Severin, vor dispune de acest teritoriu, care își pierde vechea funcție militară, dându-l celor două mănăstiri.

Asemănări cu moșiile de la Severin, în ce privește originea stăpânirii domnești, găsim și la un alt domeniu mănăstiresc. Mircea cel Bătrân, ajuns „stăpânitor al cetății Dârstorului și pe amândouă părțile, pe toată Podunavia“, dăruiește Coziei un domeniu foarte întins, și anume bălțile de la Dunăre, începând de la Săpatul până la gura Ialomiții, adică cea mai mare parte din „Balta Ialomiței“, cuprinsă între brațul Borcea și cursul principal al Dunării. În actul de danie domnul se adresează, în afara slugilor domnești, „către chefalia din Dârstor, ori cine va fi“, poruncindu-i să se ferească de acele bălți¹. Mențiunea aceasta ne duce la ipoteza că, mai înainte, Balta Ialomiței a făcut parte din hinterlandul cetății Dârstor, de la care a fost luată acum de Mircea sau, cel puțin, a reprezentat un teritoriu în dispută. O asemenea situație poate fi legată de stări mult mai vechi, din vremea în care la Dârstor stăpâneau bizantinii lui Alexis Comnenul, când cetatea avea desigur un cap de pod pe malul dimpotrivă și căuta să țină sub control această „deltă internă“ din imediata sa vecinătate, căci tocmai pe acolo constatăm din izvoare că era atacată de populațiile nomade de la nordul Dunării².

Către mijlocul secolului al XVI-lea găsim o situație analogă celei de la Severin la cetatea Poenari. Atunci când aceasta a fost părăsită, poate cu unele reveniri, cele trei „sate ale cetății“, *Cheianii*, *Căpăținenii* și *Poenarii*, au fost dăruite de Radu Paisie lui Radu vistierul din Golești.

Constatările privitoare la teritoriul cetăților ne conduc către o altă problemă, care nu s-a cercetat suficient până acum. Întrebarea, pe care urmează să ne-o punem, este dacă unele orașe domnești din Țara Românească n-au avut ocoale, cuprinzând sate, care erau la rândul lor domnești, cum s-au petrecut lucrurile în Moldova³. Prin ocoale considerăm că trebuie să se înțeleagă însă altceva decât moșia proprie zisă a orașului.

Din analizele precedente au reieșit câteva constatări noi, privitoare la cea mai importantă dintre vechile capitale ale Țării Românești: Târgoviștea. În 1431, Alexandru Aldea dăruiește mănăstirii domnești Dealu un sat de lângă oraș, *Răzvadul*, fără să putem afla de unde îl avea. Tot în vecinătatea Târgoviștei, Radu cel Frumos dăruiește jupanului Mihai, boier „de neam mare și statornic“, satele *Ruși* și *Racovița*, din care primul este scutit de a da vamă la Târgoviște, ceea ce indică o anumită legătură cu orașul, iar Vlad Călugărul înzestreață cu jumătate din *Cernătești* (lângă Gura Ocniței) pe fiica sa Neacșa și dăruiește a treia parte din Ruși aceluiași jupan Mihai. Mai târziu, Radu cel Mare dăruiește mănăstirii Dealu alte șase sate vecine: *Călugăreni* (care se afla pe Valea Voievozilor!), *Popșa* (unde se emisese mai înainte un act domnesc și unde Radu face acum o grădină domnească), *Șolomonul*, *Ocna Mică*, *Bălești* (Băleni ?) și *Vihorești*. Datorită poziției geografice a acestor sate domnești fără origine indicată care înconjurau orașul, putem presupune că ele au format cândva un ocol al Târgoviștei, pe care domnii l-au desfăcut prin donații⁴.

¹ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 50—51.

² Ultima discuție la Conea, Donat, *Contribuțion*.

³ Considerații generale asupra problemei la Panaitescu, *Orașele*, p. 416 și urm.

⁴ Tot în apropierea Târgoviștei, Vlad Țepeș a cumpărat cu o sumă foarte mare, exercitând poate un drept de preempțiune, satele *Satu-Mare* (Săteni) și *Vulcana*, spre a le da zestre surorii sale Alexandra.

Dar astfel de ocoale, reprezentând vechi stăpâniri domnești, par a fi existat și în jurul altor orașe de mai mică importanță. La Râmnicu Vâlcea, Mircea cel Bătrân dăruiește mănăstirii Cozia *Ulița*, calificată uneori „sat domnesc“, ai cărui vecini sunt trași de orașeni să dea birul cu ei, cum și satele *Bogdănești*, *Bujoreni*, *Olteni*, *Lunciani* (Lunca), *Seaca* și *Brădețeni* (incl. Călimănești), care se găseau între marginea de nord a orașului și vatra mănăstirii Cozia. Lângă această mănăstire, în satul Călimănești pârcălabii de Râmnic se amestecau și la începutul secolului al XVIII-lea. În preajma orașului Slatina, unde exista și o braniște domnească, tot Mircea dăruiește, mai întâi Coziei, apoi fratelui său Aldea, satul *Cireășov*, pe care Aldea îl va dăruii și el mănăstirii Cutlumus, căreia Mircea însuși îi adaugă, în același cuprins, *Clocociovul* și satele dispărute *Șerbănești*, *Călugăreni*, *Rotărești* și *Mărăcine* (?). Lângă Pitești, unde apar de la început mori domnești, același domn dăruiește Coziei satul *Stănțești* (incl. în oraș) și tot aici se afla probabil metocul de la *Spinet* și satul *Bădești* de pe Bațcov.

Fără vreo indicație de origine, apare și o categorie de bunuri care au fost considerate totdeauna domnești: braniștile; dar în Țara Românească a secolelor XIV—XVI, dacă lăsăm la o parte braniștele din hotarul orașelor Buzău și Slatina, nu mai întâlnim decât una singură, în vremea lui Radu cel Mare : braniștea domnească de la *Nevoia*.

Ca bunuri fără stăpân vor fi căzut domnești masivele păduroase de la *Aninoasa* și cele din jurul schiturilor *Motnău*, *Agaton* și *Bogoslov* (toate în j. Buzău), pe care domnul le dă spre a fi curățite cu foc și secure.

Mai trebuie amintit aici o ultimă grupă de sate domnești, fără origine indicată, care cuprinde 22 de sate și părți, pe ai căror stăpâni anteriori îi menționează nominal chiar documentele și care deci au trebuit să fie sau confiscate sau achiziționate de domn în vreun fel oarecare.

Dacă din totalul de 238 bunuri domnești fără origine indicată în documente, scădem grupele de mai sus, ne rămân totuși 120 de sate și părți despre care nu știm decât că au fost, o vreme, în stăpânirea unor anumiți domni. Majoritatea acestor sate apar înainte de 1500, când informația este lacunară și printre ele pot să fie chiar bunuri de familie, ale unor membri ai dinastiei muntene. În această situație ar putea fi, de exemplu, *Dridul*, cunoscut și ca loc de emiteră a unor hrisoave, sau *Afumați* și alte câteva așezări din apropiere de București. Restul de sate și părți se găsesc risipite în toată țara și nu figurează decât o singură dată în stăpânirea vreunui domn, ceea ce ne duce la concluzia că au ajuns domnești sau prin confiscări, sau prin achiziții de felul celor examinate mai sus. În orice caz, nimic nu ne îndeamnă să vedem în ele dovada presupusei „patrimonialități a domnului“, care ar fi făcut din acesta stăpânul întregului pământ al țării.

D. ORAȘELE DOMNEȘTI

48. Ne mai rămâne să cercetăm acum situația orașelor, care făceau de asemeni parte din domeniul domnesc. Cu toate că izvoarele pe care le avem cu privire la acestea sunt puține și au conținut sărac, ele ne ajută să vedem că în secolele XIV—XVI dreptul de stăpânire al domniei în orașe îmbrăca și alte forme decât cele pe care le-am constatat în satele domnești.

Până la 1600, în Țara Românească au existat douăzeci și patru de așezări cu caracter urban, dar în acest număr se cuprind *Brăila*, *Giurgiu* și *Turnul*, care trec în stăpânirea turcilor, cum și *Calafatul*, care poate fi considerat mai degrabă un simplu punct de vamă. Acesta din urmă și „orașul” *Tismana* ajung de timpuriu în stăpânire mănăstirească; *Craiova* și *Caracalul*, sate ale boierilor Craiovești, sunt luate pe seama domniei și devin orașe abia către sfârșitul secolului al XVI-lea, iar *Ploiești* este înființat de Mihai Viteazul pe o moșie dobândită prin schimb. O situație ce nu se poate lămuri suficient a avut *Târgu Jiu*, unde orășenii și-au răscumpărat moșia de la un boier, Tudor Negrul, în vremea lui Neagoe Basarab. Totuși, Mircea Ciobanul l-a considerat „sat” al boierilor Buzești, de la care l-a confiscat pe când aceștia erau în pribegie, făcându-l „pazar”.

Cu o singură excepție, *Târgul Gilortului* sau *al Bengăi*, care era „veche ocină” boierească¹, toate celelalte orașe se constată documentar că ar fi stat în legătură cu domnia. Douăsprezece dintre ele sunt caracterizate, chiar în documentele de până la 1600, orașe sau scaune „domnești”². Independent însă de drepturile domniei, care decurgeau din caracterul „domnesc” al orașelor, constatăm că într-unele din acestea unii domni aveau bunuri funciare pe care le stăpâneau direct, în același regim de proprietate pe care l-am găsit și în satele domnești.

Dar să analizăm mai întâi documentele.

49. În primul hrisov dat mănăstirii Cozia, în 1388, Mircea cel Bătrân menționează „moara de la *Râmnic*, pe care a dăruit-o Dan voievod”³. Recent s-a dovedit că această

¹ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 165.

² Această caracterizare apare astfel: *Argeș*, 1372; *București*, 1465; *Buzău*, 1470; *Caracal*, 1598; *Cornățel*, 1575; *Craiova*, 1583; *Gherghița*, 1476; *Pitești*, 1517; *Râmnic* (R. Vâlcea), 1389; *Râmnic* (R. Sărat), 1597; *Târgoviște*, 1408 și *Târșor*, 1571.

³ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 42. *Vezi* și *ibidem*, p. 54, unde Mircea afirmă că a dăruit-o el. În 1421 apar cinci mori la *Râmnic*, *ibidem*, p. 76.

danie, ca și altele cuprinse în documentele Coziei, n-a fost făcută inițial către această mănăstire, care nu exista înainte de Mircea, ci către Codmeana, a cărei avere a fost administrată apoi de mănăstirea tutelară, Cozia¹. În același document Mircea arată că a dăruit și el „o moară în hotarul *Piteștilor*“, iar urmașii îi atribuie dania către aceeași mănăstire, a unor metohuri și vii la *Slatina* și a unui metoh cu două mori la *Târgoviște*². Vlad Dracul dăruiește Govorei o altă moară din *Râmnic*, unde se împreună hotarul orașenilor cu Ulița lui Oprea³; iar Țepeluș ia morile mănăstirii Cozia de la *Târgoviște* și îi dă în schimb o moară domnească în *Râmnic*⁴. Vlad Călugărul dă mănăstirii Glavacioc braniștea domnească de la *Slatina*⁵, iar bisericii din *Târșor* un vad de moară și un loc de casă în *Târșor*⁶. Radu cel Mare dăruiește Episcopiei Buzăului în orașul *Buzău* braniștea care se va numi mai târziu Crângul Târgului, trei mori și zece pogoane de vie⁷.

În secolul al XVI-lea Neagoe Basarab face prima danie domnească de acest fel unui boier: jupan Stanciu logofăt din casa domnească primește, „la Olt, în fața Voinigeștilor de către Râmnic, orașul domniei mele“, un vad de moară, pe care boierul îl dăruiește apoi mănăstirii sale de la Cornet (Perivoli)⁸. Tot în Râmnic, „în fața orașului“, Neagoe dăruiește Govorei „două mori într-o casă, pentru că le-am făcut domnia mea“, cum și un loc de casă „pentru că l-am cumpărat domnia mea“⁹. Vlad Vintilă dăruiește mănăstirii sale de la Menedic un vad de moară în gârla domnească de la *Buzău* și un metoh „în târg în Buzău, în oraș“¹⁰, iar Episcopiei Râmnic îi dă în orașul Râmnic, pe Valea Episcopiei, un loc de prisacă¹¹. Mircea Ciobanul dăruiește Govorei un loc cu vad de moară în *Pitești*¹², care este singura danie făcută de el unei mănăstiri în cei nouă ani de domnie.

Un teren mult mai întins decât cele precedente reprezintă dania lui Pătrașcu cel Bun către mănăstirea Golgota, făcută din ocina domnească de la *Târgoviște*. Faptul rezultă din descrierea de hotare, cuprinsă în reîntărirea lui Mihai Viteazul¹³, dar acolo orașul era ocolit de sate domnești, din care unul, *Șolomonul*, este menționat și în hotarnică. „Ocina domnească“ de la *Târgoviște* putea să facă deci parte din ocolul acestui oraș. Tot Pătrașcu

¹ *Lăzărescu, Vechimea*.

² *D.I.R.*, veac. XIII-XV, p. 76. La *Târgoviște* Mihai I „supune“ celor două mănăstiri și „10 case... ca să le fie de ocină și de ohabă și de toate dăjdiile și slujbele și dările“ (*ibidem*, p. 55; cf. și p. 76—77). Am considerat că acestea nu reprezintă o stăpânire teritorială.

³ *Ibidem*, p. 241; veac. XVI, vol. I, p. 16.

⁴ *Ibidem*, veac. XIII-XV, p. 160.

⁵ *Ibidem*, p. 232.

⁶ *Ibidem*, p. 247.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 191; II, p. 240; cf. și vol. III, p. 309.

⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 124.

⁹ *Ibidem*, p. 128. Pentru schimbul făcut de Neagoe cu orașenii din Argeș, privitor la satul Flămânzești, vezi mai sus p. 44.

¹⁰ *Ibidem*, veac. XVII, vol. IV, p. 530—531.

¹¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 177. Actul cuprinde și reîntărirea unei jumătăți „din podul de la Olt, lângă Râmnic“, danie domnească anterioară.

¹² *Ibidem*, p. 332; *Arh. St. Buc.*, ms. 465, p. 125.

¹³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 298.

dăruiește lui Badea fost mare clucer un vad de moară la Buzău, „pentru multa slujbă dreaptă și credincioasă pe care a slujit-o domniei lui cu vărsare de sânge“¹.

Petru cel Tânăr dăruiește mănăstirii Sf. Nicolae din București locul din jur cu vad de moară în Dâmbovița², iar mănăstirii Iezer un loc de metoh cu vad de moară în Râmnic³.

Un număr mai mare de bunuri urbane a avut Alexandru Mircea, mai cu seamă din cumpărături. În București, el dăruiește mănăstirii Sf. Troiță o moară de lângă Ciutărie, răscumpărată cu 70 000 aspri de la Dobromir banul, „însă a fost loc din orașul domnesc“, cum și un loc lângă mănăstire, unde va fi făcută mai târziu palanca lui Sinan Pașa⁴. Mănăstirii Plumbuita îi dă trei pogoane de vie, cumpărată de la Filimon, fiul Cudei, cu 10 000 de aspri, cum și baia mare⁵, iar mănăstirii Sf. Nicolae îi dăruiește la Lacul Adânc 12 răzoare de vie, cu loc și livezi, cumpărate cu 12 000 de aspri de la Constantin Grecul fost agă⁶. Tot în București confiscă pentru viclenie un loc care a fost mai înainte „curte bisericii“ lui Ghiorma ban. După executarea acestuia, Dragomir vornic a cerut locul de la domn și a făcut pe el prăvălii. Fiul său Pătru spătar le va vinde apoi tot mănăstirii lui Ghiorma⁷. În Buzău, Alexandru Mircea dăruiește episcopiei viile lui Ivan din oraș, care a primit de la domn bani din visterie ca să-și cumpere altele, cum și o ocină cu vii în jurul episcopiei și nouă ogoare în câmpul orașului, cumpărate de la 33 orășeni arătați nominal, care au vândut pe sume mici, prețul total fiind 13 720 de aspri⁸.

În Gherghița dă mănăstirii Malamuc o moară din morile domnești și tot aici schimbă cu Mitropolia alte mori, domnul luând pe cele din Gherghița ale acesteia, dându-i în schimb morile din sus de cetatea domnească din Târgoviște⁹. În sfârșit, în Târgu Jiu vinde slugii domnești Șteful un vad de moară cu 300 aspri¹⁰.

Mihnea Turcitul cumpără în București patru prăvălii de la Duzen, cu 25 000 de aspri și trei de la Peicea, cu 20 000 de aspri, dându-le mănăstirii Sf. Troiță, care mai primește un loc de prăvălii, parte domnesc și parte răscumpărat de Mihnea de la Hadâr, nepotul lui Elzu, cu 3 050 de aspri (unde domnul va face nouă prăvălii)¹¹. Probabil tot în acest oraș și anume lângă jitnița domnească, el dăruiește o casă lui Pârvu mare logofăt, care o dă apoi mănăstirii Coșuna¹². În Buzău Mihnea dăruiește mănăstirii Malamuc un loc de moară¹³.

¹ *Ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 160. Mihai Viteazul va lua jumătate de vad dându-l mănăstirii Blagoveștenia (Banul), dar văzând cartea tatălui său va reveni asupra daniei.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. V, p. 377.

³ *Ibidem*, vol. III, p. 215.

⁴ *Ibidem*, vol. V, p. 295, 298; veac. XVII, vol. III, p. 77; Arh. St. Buc., M-rea Radu Vodă, XXXI/8.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 212—213; vezi și *ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 335 (cu deosebiri).

⁶ *Ibidem*, veac. XVI, vol. V, p. 187, 188, 240, 241; VI, p. 6.

⁷ Arh. St. Buc., M-rea Bradu, Hanul Greci, X/3.

⁸ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 297; IV, p. 65.

⁹ *Ibidem*, vol. IV, p. 4, 428.

¹⁰ *Ibidem*, vol. V, p. 37.

¹¹ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 334—335; IV, p. 240.

¹² *Ibidem*, veac. XVI, vol. V, p. 458—459.

¹³ *Ibidem*, p. 356; vezi și veac. XVII, vol. I, p. 85.

În ultimul deceniu al secolului al XVI-lea, Mihai Viteazul dăruiește mănăstirii Blagoveștenia (Banu) nouă roți de moară la *Buzău*, care au fost domnești „din zilele altor domni bătrâni“, iar mănăstirii Tismana morile de la Târgu Jiu. Dreptul domnului de a dăruii aceste mori va fi fost discutabil, deoarece împuternicind mănăstirea să le ție, Simion Movilă va spune în porunca sa: „Cui i se pare strâmb, să ste de față înaintea noastră“¹. În Râmnicu Sărat, Mihai vinde lui Iane și Tudor, nepoții lui Mihalcea ban, două vaduri de moară „în apa Râmnicului Sărat, pe locul orașului“, cu 3 000 aspri, dar și pentru slujba „pe care au slujit-o ei cu mare greutate țării“².

Întâlnim și bunuri urbane ale unui domn neidentificat: un act de la Mihnea Turcitul, păstrat într-o copie defectuoasă, menționează o danie către Cozia, făcută de „bătrânul Vlad voievod“. Pare a fi vorba de mori și ogoare la *Râmnic*, cumpărate de domn cu 500 vedre de vin³.

Bunurile domnești menționate mai sus nu se pot număra exact datorită situațiilor complicate și a relațiilor confuze din documente, care pot cuprinde și repetări, dar o totalizare aproximativă am dat în tabelul următor. Ea arată că numai paisprezece domni apar în izvoare ca posesori ai unor asemenea bunuri, al căror număr este destul de mic și a căror valoare, ca suprafețe de teren, afară de ocina de la Târgoviște dăruită Golgotei, este puțin importantă. Nu am cuprins în acest tabel o danie care se referă la „orașul domnesc Gherghița“, lângă care s-a presupus a fi existat și un ocol⁴. Vlad Vintilă, întărind în 1534 „hotarele ce sunt împrejurul orașului“, alese cu 12 boieri, numește această întinsă moșie „ocina domnească din Gherghița“, ceea ce ar părea să arate că domnul avea acolo o stăpânire propriu-zisă. Un alt act, din 1560, prezintă însă lucrurile într-alt chip. La această dată, Petru cel Tânăr judeca o pricină dintre orășeni și satul vecin Milești, „pentru împresurare și pâră“, care s-ar părea că a fost și cauza hotărniciei din 1534. Domnul numește moșia „a orășenilor..., bătrână, dreaptă și de baștină a gherghicenilor“⁵, ceea ce reflectă probabil situația reală.

Din totalul de 60 stăpâniri funciare ale domnilor de pe teritoriul orașelor (în care nu se cuprind curțile domnești) și din care mai mult de jumătate erau mori, 5 au fost dăruite sau vândute unor boieri, iar 55 unor mănăstiri. Din punct de vedere al originii stăpânirii domnești, 15 bunuri au fost cumpărate de la orășeni, iar 2 primite prin schimb, domnul procedând în aceste cazuri la fel ca orice particular. În rest, unele bunuri „s-au aflat“ ori „au fost alese“ domnești. Astfel, Mircea Ciobanul dăruiește un teren la Pitești „unde s-a ales ocina domniei mele“, iar Alexandru Mircea „află“ că o jumătate din locul unor prăvălii din București a fost loc domnesc și îl ia în stăpânire. Unele dintre aceste locuri au putut cădea domnești pentru viclenie, dar aici este necesar să subliniem că în izvoarele folosite pentru acest studiu n-a apărut nici o mențiune de viclenie a vreunui orășean și deci nici o confiscare de la vreun astfel de locuitor. Confiscările de la Pitești și Târgu Jiu, despre care a fost vorba în capitolul precedent, ca și aceea din București, privitoare la

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 124—125, 393.

² *Ibidem*, p. 271.

³ *Ibidem*, vol. IV, p. 480. În orașe au stăpânit bunuri, pe care le-au dăruit unor mănăstiri, și următoarele doamne: Marghita, „Doamna lui Negru vodă“, Anca, mama lui Vlad Începutul, Despina lui Neagoe și Ecaterina lui Alexandru Mircea (*ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 176; Arh. St. Buc., Doc. ist., CIX/63; idem, ms. 255, f. 16—17).

⁴ Panaitescu, *Orașele*, p. 418.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. III, p. 141.

curtea unei biserici, nu se referă la târgoveți, ci la niște mari feudali: Oancea vistierul din Batiu, boierii Buzești și Ghiornna banul. Se mai pot desluși și alte situații: poziția în oraș a unora dintre locurile dăruite de domn arată că ele făceau parte probabil din terenul curților domnești sau al altor așezăminte și locuri care țineau de domnie; în București un loc domnesc este arătat lângă curtea domnească, altul lângă jitița domnească, al treilea lângă Ciutărie.

Tabelul 10

Bunurile domnești din orașe (afară de curțile domnești)

Domnul	Total	Felul bunurilor						Originea stăpânirii			Confiscate pentru viclenie	Dăruite unor	
		Părți de moșie, ogoare și locuin	Vii	Braniști	Mori	Case, locuri de casă, prăvălii	Alte bunuri	Cumpărate	Primite prin schimb	Alese domnești și cu origine neindicată		Boieri	Mănăstiri
Total*	60	5	7	2	34	10	2	15	2	42	1	5	54
Dan I	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1
Mircea cel Bătrân	5	—	2	—	3	—	—	—	—	5	—	—	5
Vlad Dracul	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1
Basarab cel Tânăr	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1
Vlad Călugărul	3	—	—	1	1	1	—	—	—	3	—	—	3
Radu cel Mare	5	—	1	1	3	—	—	—	—	5	—	—	5
Neagoe Basarab	4	—	—	—	3	1	—	1	—	3	—	1	3
Vlad Vintilă	3	1	—	—	1	—	1	—	—	3	—	—	3
Mircea Ciobanul	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1
Pătrașcu cel Bun	2	1	—	—	1	—	—	—	—	2	—	1	1
Petru cel Tânăr	2	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	2
Alexandru Mircea	12	3	4	—	4	—	1	6	1	4	1	1	10
Mihnea Turcitul	9	—	—	—	1	8	—	8	—	1	—	1	8
Mihai Viteazul	11	—	—	—	11	—	—	—	—	11	—	1	10

* Exclusiv morile și ogoarele „bătrânului Vlad voievod”, cumpărate pe vin.

Achiziționarea prin cumpărare și schimb, ca și „alegerea“ și caracterizarea ca domnești a tuturor acestor locuri, pe care domnul le avea în deplina sa proprietate, arată că drepturile sale în restul „orașului domnesc“ nu reprezentau o stăpânire funciară, pe care acolo o aveau orășenii, ci un drept de alt caracter. Putem deduce câte ceva despre natura acestui drept din următoarele informații:

a) Prin repetate porunci, Mihai Viteazul împuternicește mănăstirea Argeș „să-și ție judecățile și să-și ia vama din orașul domniei mele din Argeș...“, „cât este tot venitul orașului“, „... cum a luat și înainte vreme, la ceilalți domni“¹. Rezultă de aici că domniile anteriori, începând desigur cu Neagoe Basarab, dăruiseră mănăstirii tot venitul acestui oraș, format în special din dreptul de vamă. Sub acest termen urmează să înțelegem darea sau complexul de dări, care grevau mișcarea economică a orașului.

b) Dintr-o poruncă a lui Mihnea Turcitul din 1579, privitoare la un schimb menționat și mai sus, aflăm că Alexandru Mircea „domnia lui a gândit și a socotit că-i trebuiesc domniei lui morile de la orașul Gherghița, să-l dea în preț cu orașul Gherghița, de a schimbat... cu răposatul părinte chir vlădica Eftimie, de a dat domnia lui morile de la Târgoviște... pentru morile de la orașul Gherghița“². Numărul mare al morilor domnești pe care l-am găsit în orașe, arată că domnul avea de la ele un venit important. În cazul Gherghiței, drepturile cuvenite domnului creșteau dacă se adăuga și venitul morilor. „Prețul“ orașului menționat în acest act arată că acolo a fost vorba de o concesionare, asemănătoare celor care se refereau, de pildă, la vama de pește de la bălțile Dunării. Domniile puteau „vinde“ așadar orașele unor boieri, cu un preț dinainte stabilit. Orașele erau „domnești“ datorită acestor venituri ale domniei.

50. După cât putem deduce din izvoare, situația teritorială din orașele Țării Românești, în ceea ce privește regimul de stăpânire funciară, era următoarea:

Pe de o parte, în centrul orașului, în „bazar“, se găseau curțile, cu case și prăvălii ale târgoveților, pe care aceștia le aveau în proprietate deplină, putându-le moșteni, vinde, schimba, etc. fără vreo încuviințare prealabilă a domnului. Ceva mai mult, mutațiile de proprietate dintre orășeni, al căror obiect îl formau bunurile funciare din hotarul orașului, nu erau întărite de domn, ci numai de județ și pârgari. Până în 1600 domnul nu confirmă nici o mutație de acest fel. În jurul terenului clădit se afla moșia comună a orașului, unde orășenii făceau agricultură și își aveau izlazuri. Tot aici apar, de la o vreme, livezi, vii și ogoare individuale, de care orășenii dispun pe deplin, ca și de terenurile din târg.

Alături de această proprietate urbană prin excelență se găsea cea domnească, reprezentată mai întâi prin curțile domnești; dar în Țara Românească aceste reședințe ale domnului au fost, în primele secole, mult mai rare decât în Moldova, ceea ce explică de ce aici stăpânirea domnească în orașe a avut, în genere, o însemnătate mai mică. În afară de curți, tot ale domnului erau unele terenuri pe care se aflau clădiri domnești felurite, cum și suprafețe de pământ din categoria celor menționate mai sus, pe care domnul le stăpânea la fel ca pe satele domnești.

În orașe se găseau și terenuri ale boierilor, mai cu seamă acolo unde exista o curte domnească, deoarece aceasta trebuie să fi fost înconjurată, de la început, de locuințele

¹ *Ibidem*, vol. VI, p. 97, 107, 111.

² *Ibidem*, vol. IV, p. 428.

dregătorilor mari și mici. Mahalalele boierești erau de obicei separate de cele ale negustorimii.

În sfârșit, în toate zonele orașului se aflau terenuri ale unor biserici și mănăstiri, provenite atât din dani, cât și din cumpărături.

Această situație nu se regăsește la fel în toate orașele și nici n-a rămas aceeași de-a lungul timpului. Deosebiri pe care le constatăm se datoresc, în primul rând, originii diferite a orașelor. Unele dintre acestea au fost anterioare statului feudal. Aceste vechi centre de caracter urban s-au născut și au trăit într-un regim de organizare propriu, care în chip firesc s-a reflectat și în modul cum a fost împărțit și organizat teritoriul unde se găsea așezarea. Orașenii aveau aici drepturi pe care domnia le-a respectat: orașul a devenit „domnesc” fără ca domnul să deposedeze pe orașeni de proprietățile lor funciare. El și-a așezat curțile lângă terenurile stăpânite de orașeni, poate pe o moșie domnească alăturată, care era alipită astfel orașului, cum vom vedea că se petrec lucrurile și cu unele sate boierești. În orașul mai vechi, al târgoveților, domnul putea ajunge să cumpere terenuri de la orașeni, prin bună învoială. Cât despre drepturile sale domnești asupra acelei părți a orașului, ele reprezentau o juxtapunere proprie ordinii feudale a vremii. În practică, domnul recunoștea sau stabilea un „statut”, cu rânduieli care se refereau atât la libertatea de organizare, cât și la îndatoririle fiscale ale orașenilor. Desfășurarea acestui proces de luare în stăpânire a orașelor de către domnie, a fost influențată și de anumite condiții istorice locale, găsite de domni în așezările urbane preexistente.

Cu totul alta va fi situația orașelor înființate de domni în secolul al XVI-lea, care se înțelege că n-au fost create la întâmplare, căci un oraș nu poate apărea decât „acolo unde și în măsura în care apare diviziunea socială a muncii și producția de mărfuri”¹; dar condițiile înființării erau acum altele. La Ploiești, Mihai Viteazul putea dispune, după voie, de propria sa moșie, împărțind terenurile și statornicind reguli, care difereau eventual de cele din vechile orașe. La Târgu Jiu, așezarea calificată de domn sat al Buzeștilor, este confiscată de Mircea Ciobanul, care va avea deci acolo aceleași drepturi ca în orice sat căzut domnesc pentru viclenie. Caracalul, făcut oraș de Mihai Viteazul, fusese mai înainte sat al boierilor Craiovești și ajunsese, în parte, printr-o danie recentă, în stăpânirea unei mănăstiri. Și aici, față de vecinii din sat, măsurile luate de domn puteau îmbrăca un caracter deosebit.

O altă cauză, care a făcut ca regimul de proprietate din orașe să prezinte aspecte diferite, a fost creșterea teritorială a acestora. Numeroase orașe reprezintă de fapt, în forma lor evoluată, aglomerări de sate, care lungă vreme au trăit deosebit și care și-au păstrat situația socială chiar după ce au fost cuprinse în orașul vecin. Pe teritoriul orașului București (până pe la linia de centură) s-au identificat, pentru secolul al XVI-lea un mare număr de sate, din care unele chiar pe teritoriul clădit, de azi, al orașului. Aceste sate au fost: domnești prin cumpărare, boierești, mănăstirești și moșnenești. La includerea lor în oraș relațiile de producție de acolo nu s-au schimbat, stăpânii feudali și vecinii, ca și moșnenii păstrându-și vechea situație. Astfel după ce mănăstirea Radu Vodă, care fusese „din jos de București”, a fost cuprinsă în oraș, „mahalaua de lângă mănăstire” a continuat

¹ Lenin, *Opere*, p. 91.

a fi „în pace și slobodă de bir și de toate dăjdiile și mâncăturile... numai să fie de treaba și de lucrul sfintei mănăstiri, la ce va trebui“. Județul, pârgarii și orașenii erau oprîți să se amestece acolo¹. Găsim și cazuri când se crează, chiar înăuntrul orașului vechi, situații excepționale față de ordinea orașenească: cele zece case, date de Mihai, fiul lui Mircea cel Bătrân, mănăstirilor Cozia și Codmeana, erau „din însăși orașul“ domnesc². Domnul le scotea de sub autoritatea municipală și le conferea situația pe care o aveau satele mănăstirești imune. Tot pe teritoriul orașului era și slobozia de lângă episcopie, din Buzău, care va apărea prima oară documentar în 1610³. Toate acestea arată că în orașe unele deosebiri privitoare la starea socială a locuitorilor și la regimul de stăpânire a pământului au avut un caracter teritorial.

Aceste deosebiri teritoriale ne ajută să ne explicăm anumite situații consemnate în documente, care altfel sunt greu de înțeles. Așezarea de la Pitești este numită prima oară textual „oraș“ în 1510, iar Neagoe Basarab, care clădește acolo „curți noi“, îi zice uneori cetate sau scaun domnesc⁴. Totuși, după moartea lui Neagoe, în 1528, Radu de la Afumați confiscă, pentru viclenia lui Oancea vistierul, o jumătate din „satul Pitești“, dăruind-o mănăstirii Argeș. Această jumătate nu putea fi terenul unde erau curțile domnești ale lui Neagoe, nici cel care se afla în stăpânirea deplină a orașenilor. „Satul“ lui Oancea trebuie să fi fost undeva lângă acestea, el având acolo toate drepturile unui stăpân feudal. Situația obscură de la Târgu Jiu, unde Mircea Ciobanul confiscă un „sat“ al Buzeștilor, deși acolo avusese loc o răscumpărare făcută de „orașeni“ mai înainte, s-ar putea explica tot prin existența unei părți boierești alături de orașul propriu-zis.

Într-unele cazuri, asemenea situații au dăinuit multă vreme. În Moldova, o hartă la scară mare din 1790 arată că „orașele“ Fălticeni, Moinești și Burdujeni aveau lângă ele, la o mică distanță, câte un „sat“ cu același nume⁵, care se găsea, evident, în regimul social indicat de această calificare.

¹ *D.J.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 220—221.

² *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 55.

³ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 452.

⁴ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 55, 132, 133, 145, 148.

⁵ Donat, Papacostea, Retegan, *Moldova*.

E. ANEXE

a. Bunurile domnești rurale și domnii care le-au stăpânit

Afumați (or. București): Vlad Călugărul, Radu de la Afumați.

Agaton (lângă Nucu, j. Buzău): Mihnea Turcitul.

Albești (j. Muscel): Neagoe Basarab.

Alboteni (Albota, j. Argeș): Mihnea cel Rău.

Alexeni (j. Ialomița): Alexandru Aldea.

Almăjul (j. Dolj): Neagoe Basarab.

Alunul (j. Vâlcea): Mircea Ciobanul.

Amza (?): Radu cel Frumos.

Andolie: Radu cel Mare.

Aniniș: Mircea cel Bătrân.

Aninoasa (j. Buzău): Neagoe Basarab.

Aninoasa (j. Dâmbovița): Vlad Călugărul, Neagoe Basarab, Alexandru Mircea.

Apele Calde (Fântâna, j. Făgăraș): Vladislav I.

Apele Vii (j. Romanați): Mihai Viteazul.

Baciovul, baltă (j. Dolj): Radu Paisie.

Bahna (j. Mehedinți): Vladislav I.

Baia (— de-Fier, j. Gorj): Neagoe Basarab, Mircea Ciobanul.

Băbeni (j. Vâlcea): Vlad Călugărul, Alexandru Mircea.

Băbiciu (j. Romanați): Mihai Viteazul.

Bădeni (j. Buzău): Radu de la Afumați.

Bădești (j. Muscel): Nicolae Alexandru.

Bădești (lângă Serdanu, j. Dâmbovița): Vlad Călugărul.

Bădileasa (Băduleasa, j. Teleorman): Mihai Viteazul.

Băiași (j. Argeș): Basarab Laiotă.

Băicești (lângă Chiroiu, j. Ilfov): Alexandru Mircea.

Băicoi (j. Prahova): Mihai Viteazul.

Băilești (j. Dolj): Neagoe Basarab, Radu Paisie, Alexandru Mircea, Mihai Viteazul.

Băjești (lângă Măriuța, j. Ialomița): Mihai Viteazul.

Bălăcița (j. Mehedinți): Radu Paisie.

Bălătalsca (lângă Corzu, j. Mehedinți): Neagoe Basarab.
Bălești (lângă Novaci, j. Gorj): Vladislav II, Vlad Călugărul.
Bălești (lângă Târgoviște): Radu cel Mare.
Bălești (j. Gorj): Radu cel Frumos.
Băloiu (j. Argeș): Alexandru Mircea.
Bălteni (lângă Broșteni, j. Argeș): Mihnea cel Rău.
Bălteni (j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Bălteni (probabil j. Olt): Basarab Laiotă.
Bălțile Doamnei (probabil balta Greaca, j. Ilfov): Neagoe Basarab, Radu de la Afumați.
Bănciulești (lângă Ciorogârla, or. București): Mihnea Turcitul, Mihai Viteazul.
Băneștii de la Ruia (j. Vlașca): Neagoe Basarab.
Bărăști (Bărăștii de Cepturi, j. Vâlcea): Basarab Laiotă.
Bărbătești (probabil j. Vâlcea): Vlad Încetul.
Bătiești (j. Prahova): Mihai Viteazul.
Bâcleș (j. Mehedinți): Neagoe Basarab.
Bârca (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Bârsești (j. Vâlcea): Radu cel Mare.
Bâzdâna (j. Dolj): Alexandru Mircea.
Beceni (j. Buzău): Vlad Vintilă.
Berceni (lângă Sărindaru, j. Ilfov): Radu cel Mare.
Berindești (lângă or. Buzău): Mihnea Turcitul.
Berivoiești (probabil lângă Padeș, j. Mehedinți): Radu cel Frumos.
Betejani (lângă Gârcov, j. Romanați): Alexandru Mircea.
Bibarsca (lângă Pasărea, j. Ilfov): Alexandru Mircea.
Bilcereștii sub Istrița (lângă Măgura Buzăului, j. Buzău): Neagoe Basarab.
Birciești (lângă Chintescu, j. Romanați): Radu cel Mare.
Bistra (lângă Sălcioara, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Bistreț (j. Dolj), sat și baltă: Radu I, Radu Paisie.
Bistrița (j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Bobești (or. București): Mihai Viteazul.
Bobotu (Nedeia, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Bogătești (j. Muscel): Nicolae Alexandru.
Bogdănești (j. Vâlcea): Mircea cel Bătrân.
Bohani (Urzica-Mare, j. Dolj): Alexandru Mircea.
Boldorogeștii-de-Sus (lângă Tămădău, j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Boleasca (lângă Pasărea, j. Ilfov) Mihnea Turcitul.
Bonteni (Boanta, j. Romanați): Mihnea Turcitul.
Bontești (Fundul Danciului, j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Boteni (j. Dâmbovița): Alexandru Mircea.
Bora (Padina, j. Buzău): Mihnea Turcitul.
Bora (probabil j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Borăști (Boroșteni, j. Gorj): Mihai Viteazul.
Brana (?): Radu cel Frumos.

Brădășești (Brătășești, j. Argeș): Neagoe Basarab.
Brădățeni (inc. Călimănești, j. Vâlcea): Mircea cel Bătrân.
Brăgești (lângă Vintilă Vodă, j. Buzău): Vlad Vintilă.
Brănești (probabil lângă Olănești, j. Vâlcea): Vlad Înecatul.
Brătășani (lângă Șopârlița, j. Romanați): Vlad Înecatul.
Brătești (Brăteasca, j. Argeș): Mihnea cel Rău.
Brătianii-de-Sus (j. Argeș): Vlad Vintilă.
Brătiești (Brătești, j. Prahova): Mihai Viteazul.
Brânceni (lângă Jegălia, j. Ialomița): Vladislav II.
Brâncoveni (j. Romanați): Neagoe Basarab.
Breazu, munte: Radu de la Afumați.
Brezoi (j. Vâlcea): Ștefan Surdul.
Brebu (j. Prahova): Radu Paisie.
Breșnița (j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Bucegi, munte: Vlad Călugărul.
Bucinișul (j. Romanați): Mihnea Turcitul.
Buciumeni (?): Mihai Viteazul.
Bucovei (lângă Colceag, j. Prahova): Radu cel Frumos.
Bucoviciorul (j. Mehedinți): Radu Paisie.
Bucovul (j. Prahova): Alexandru Mircea.
Bucșa (j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Bucșani (j. Vlașca): Vladislav II.
București (lângă Marcea, j. Vâlcea): Mircea cel Bătrân.
Budeni (Budieni, j. Gorj): Radu cel Frumos.
Budeni (j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Bugheni (j. Buzău): Mihai Viteazul.
Bugheni (probabil Bughea, j. Muscel): Neagoe Basarab.
Bujoreni sau *Cătălui* (Căscioarele, j. Ilfov): Mircea cel Bătrân.
Bujoreni (j. Vâlcea): Mircea cel Bătrân, Radu cel Mare.
Bujorești (Gura Bujorescu, j. Gorj): Radu cel Frumos.
Bumbuești (j. Vâlcea): Radu cel Frumos, Vlad Vintilă.
Bunești (lângă Urluești, j. Argeș): Mircea Ciobanul.
Burciulești, Burciuleasca (lângă Balta Albă, j. R. Sărat): Mihai Viteazul.
Cacaleți (Castra Nova, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Camenița (Săltava, j. Ialomița), baltă: Radu cel Frumos.
Caraula (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Carcadulea (lângă Mărgineanu, j. Buzău): Radu Paisie, Mihai Viteazul.
Căcați (lângă Popeștii Manuc, j. Ilfov): Mihnea Turcitul.
Căcați (lângă Rădulești, j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Căcănău (lângă Vânători, j. Teleorman): Neagoe Basarab.
Căciulătești (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Căldărești (j. Buzău): Mihai Viteazul.
Călinești (lângă Chiroiu, j. Ilfov): Radu cel Mare.

Călinești (j. Argeș): Vlad Călugărul.
Călugăreni (lângă Mislea, j. Prahova): Radu Paisie.
Călugăreni (lângă Cireașov, j. Olt): Neagoe Basarab.
Călugăreni, Călugărești (lângă Cupele, j. Vlașca): Mircea cel Bătrân, Radu cel Frumos.
Călugăreni (Valea Voievozilor, j. Dâmbovița): Radu cel Mare.
Călugărenii de la Teleorman (?): Mircea cel Bătrân.
Căminești (probabil Cămineasca, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Căpățâneni (j. Argeș): Radu Paisie, Mircea Ciobanul.
Căpoteasa (lângă Balta Albă, j. R. Sărat): Mircea cel Bătrân.
Cărarea (lângă Cerneți, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Cărăreni (lângă Hagieni, j. Ialomița): Mircea cel Bătrân.
Căscioarele (lângă Brăilița, j. Ialomița): Radu Paisie.
Cătălui (lângă Căscioarele, j. Ilfov): Mircea cel Bătrân.
Cătunul Tatului (Cătunu, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Căzănești (c. Milcoiu, j. Vâlcea): Mihnea cel Rău.
Câinești (lângă Uliești, j. Dâmbovița): Mihai Viteazul.
Câmpenii de la Gârla Neagră (?): Mihai Viteazul.
Câmpu Mare (?): Radu cel Frumos.
Câmpulungeni (j. Buzău): Vlad Vintilă.
Câmpulungeanu (j. Buzău), munte: Vlad Vintilă.
Cârciumari (Vadul Părului, j. Prahova): Alexandru Mircea.
Cârligași (lângă Ulești, j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Cârligați (j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Cârna (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Cârștiani (Cârștieni, j. Muscel): Vlad Călugărul.
Cârștienesți (lângă or. București): Mihai Viteazul.
Cârțișoara (j. Făgăraș): Radu cel Frumos.
Cârtojanii (Cârtojanca, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Ceaurul (j. Gorj): Mircea cel Bătrân.
Cecanul (lângă Breșnița, j. Mehedinți): Radu cel Mare.
Celei (j. Romanăți): Vlad Călugărul, Neagoe Basarab.
Cepturi (probabil Bărăștii de Cepturi, j. Olt): Basarab cel Tânăr.
Cernătești (j. Dolj): Radu cel Frumos.
Cernătești (Valea Călugărească, j. Prahova): Vlad Călugărul.
Cetățeni (j. Muscel): Vlad Țneacul.
Cheiani (lângă Căpățâneni, j. Argeș): Radu Paisie, Mircea Ciobanul.
Chiseletul (j. Ilfov): Mihnea Turcitul.
Ciarângul (j. Mehedinți): Neagoe Basarab.
Cilieni (j. Romanăți): Mihai Viteazul.
Cioara (j. Teleorman): Mircea cel Bătrân, Mihnea Turcitul.
Ciocănești (j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Ciocovenii (j. Ilfov): Alexandru Mircea.
Ciolănești (j. Teleorman): Mihai Viteazul.

Cioroiși (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Cioroiu (lângă Galiciuica, j. Dolj): Vlad Înecatul, Radu Paisie, Mircea Ciobanu.
Cireșel (lângă Ploștina, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Cirășovul (j. Olt): Mircea cel Bătrân.
Cislău (j. Buzău): Vlad Vintilă.
Ciulnița (j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Ciutura (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Clajna (j. Buzău), munte: Radu de la Afumați.
Clanța (Herăstrău, în or. București): Mihnea Turcitul.
Cleanovul (j. Mehedinți): Radu Paisie.
Clociți (j. Buzău): Vlad Vintilă.
Clocociov (j. Olt): Mircea cel Bătrân.
Clocotici (j. Argeș): Radu cel Frumos, Vlad Vintilă.
Cobianii de Jos (Cobia, j. Dâmbovița): Radu Paisie.
Cocorăști (Cocorăștii Mislii, j. Prahova): Mihai Viteazul.
Cojești (Cojeasca, j. Prahova): Radu Paisie.
Colunești, Colonești (j. Olt): Mihai Viteazul.
Comanca (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Comanca (lângă Dorobanțu, j. Olt): Mircea cel Bătrân.
Comani, Vadul Cumanilor (Golenți, j. Dolj): Radu I, Radu de la Afumați, Pătrașcu cel Bun, Alexandru Mircea.
Copăceni (Ocnele Mari, j. Vâlcea): Vlad Dracul, Radu cel Mare.
Copăcel (j. Făgăraș): Radu cel Frumos.
Copăceni (j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Corbeni, Corbenești (Ionești Govorei, j. Vâlcea): Vlad Călugărul.
Corbii de Piatră (Corbi, j. Muscel): Neagoe Basarab.
Corcovatul (Mănăstirea, j. Ilfov), baltă: Alexandru Mircea.
Corlatele (j. Dolj): Vlad Vintilă.
Cornățel (Mănăstirea, j. Ilfov), baltă: Alexandru Mircea.
Comeni, Cornul lui Jigov (Chioara, j. Ialomița): Mircea cel Bătrân.
Cornu (j. Prahova): Radu Paisie.
Corzi (j. Mehedinți): Vlad Călugărul.
Cosainul (probabil Țintea, j. Prahova): Mihnea Turcitul.
Costești (j. Vâlcea): Mihai Viteazul.
Costieni (Spanțov, j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Costieni (lângă Bora, j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Coșcovata (j. Ialomița), baltă: Radu Paisie.
Cotenița (lângă Coteana, j. Olt): Mihnea Turcitul.
Cotlova, Cotloavele (Catane, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Cotrăceni, Cotroceni (or. București): Mihai Viteazul.
Covârluișul (j. Ialomița), baltă: Radu de la Afumați.
Craiova (or. Craiova): Neagoe Basarab, Vlad Înecatul, Radu Paisie, Mihnea Turcitul.
Crăceștii lui Danciu (lângă Cilieni, j. Romanați): Mihai Viteazul.

Crăişani (lângă Lazu, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Crăpeşti (Vadul Soreştilor, j. R. Sărat): Dan II, Vlad Vintilă.
Crângeri (j. Vlaşca): Vlad Călugărul.
Creţeşti (probabil j. Vlaşca): Mihai Viteazul.
Creţul (lângă Bădeni, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Crevenicul (j. Vlaşca): Mihai Viteazul.
Critineşti (probabil Crătuneşti, j. Ilfov): Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi, Mihnea Turcitul.
Crovna (j. Dolj): Radu de la Afumaţi.
Crucea, Siliştea Crucii (j. Dolj): Neagoe Basarab, Mircea Ciobanul.
Cruşovul Lalei (Cruşovul, j. Romanaţi): Mihai Viteazul.
Cruşovul Mare (Cruşovul, j. Romanaţi): Mihai Viteazul.
Cuciulata (j. Târnava Mare): Vladislav I.
Cucuteni (lângă Balta Plopului, j. Buzău): Vlad Vintilă.
Cuneşti (or. Călăraşi): Neagoe Basarab, Mihai Viteazul.
Curila (lângă Cernaţi, j. Mehedinţi): Mircea cel Bătrân.
Curmătura (lângă Clăteşti, j. Ilfov): Mircea Ciobanul, Alexandru Mircea.
Curta (probabil lângă Gălăteni, j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Curtişoara (j. Olt): Basarab cel Tânăr, Radu cel Mare.
Cuşmiţa (j. Romanaţi), baltă: Vlad cel Tânăr.
Dăbăceşti (probabil Runcu, j. Gorj): Dan I.
Dăduleşti (lângă Târşor, j. Prahova): Mihai Viteazul.
Dăneşti, Dăneasa (j. Olt): Mircea cel Bătrân.
Dâlga (j. Ialomiţa): Mihai Viteazul.
Dârvari (j. Mehedinţi): Mihai Viteazul.
Deagu (j. Argeş): Radu de la Afumaţi.
Depusa (lângă Belitori, j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Despicăţi (?): Mihai Viteazul.
Detcoi (Teţcoi, j. Dâmboviţa): Mihai Viteazul.
Devesel (j. Romanaţi): Mihai Viteazul.
Dichiseşti (Dichiseni, j. Ialomiţa): Neagoe Basarab, Mihnea Turcitul.
Dobca (j. Făgăraş), Vladislav I.
Dobra (j. Mehedinţi): Mihai Viteazul.
Dobridorul lui Manea (Dobridor, j. Dolj): Mihnea Turcitul.
Dobridorul lui Epure (Dobridor, j. Dolj): Mihnea Turcitul.
Dobrosloveni (j. Romanaţi): Mihai Viteazul.
Dobrotin (probabil Dobrotineşti, j. Olt): Basarab cel Tânăr.
Dobroţi (c. Albeşti, j. Argeş): Neagoe Basarab.
Dobruşa (j. Vâlcea): Mircea Ciobanul.
Dodeşti (c. Roşia, j. Gorj): Radu cel Mare.
Domneşti (j. Muscel): Neagoe Basarab, Mihnea Turcitul.
Dragomireşti (or. Bucureşti): Radu cel Mare.
Dralea (lângă Vărăşti, j. Ialomiţa): Mihai Viteazul.

Drăgănești (Gura Ocnitei, j. Dâmbovița): Vlad Călugărul, Alexandru Mircea.
Drăgășani (j. Vâlcea): Mircea Ciobanul.
Drăghiceni (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Drăghinești (j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Drăgoicca (lângă Bâcleș, j. Mehedinți): Neogoe Basarab.
Drăgotești (j. Buzău): Mihai Viteazul.
Drincea (j. Mehedinți): Radu de la Afumați.
Dridih (Dridu, j. Ilfov): Vlad Țepeș, Radu cel Mare.
Drugănești (c. Icoana, j. Ilfov): Radu cel Mare.
Dulcenii (j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Dumbrava Năsipului (Catane, j. Dolj): Radu Paisie.
Dușești (lângă Ceaurul, j. Gorj): Mircea cel Bătrân.
Dușești (j. Argeș): Vlad Călugărul.
Elhovița (Ilovița, j. Mehedinți): Vladislav I.
Epotești (Ipotești, j. Olt): Mihai Viteazul.
Fata (probabil Valea Fetii, j. Olt): Neogoe Basarab.
Fălcoi (j. Romanați): Vlad Vintilă, Radu Paisie.
Fărcașul (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Fântâna Fagului (probabil j. Olt): Basarab cel Tânăr.
Fântânelele (j. Teleorman): Neogoe Basarab, Vlad Înecatul, Mircea Ciobanul.
Fâr....(?): Vlad Călugărul.
Fileni (lângă Reviga, j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Flămânzești (or. Curtea de Argeș): Neogoe Basarab.
Flocești (Lipia, j. Buzău): Pătrașcu cel Bun.
Floceștii de pe Sabar (Dumitrana, or. București): Mihai Viteazul.
Florenii (lângă Broșteni, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Folești (j. Vâlcea): Neogoe Basarab.
Frațoșița (j. Dolj): Vlad Înecatul.
Frăsinetul de Jos (Frăsinet, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Frăsinetul de Sus (Frăsinet, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Frăsinet (j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Fringhisești (lângă Independența, j. Prahova): Mihai Viteazul.
Fundenii (probabil în or. București): Radu cel Mare.
Furești (Izvorul Dulce, j. Buzău): Vlad Vintilă.
Furești (j. Buzău) munte: Vlad Vintilă.
Futești (Fetești, j. Ialomița): Radu Paisie.
Găgenii (j. Buzău): Mihai Viteazul.
Găojanii (?): Vlad Călugărul.
Găoganii Oancei (lângă Plăsoi, j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Gărbaciu: Mihai Viteazul.
Găureni (lângă Bârca, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Găuriciu (j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Găvăneștii de Sus și de Jos (j. Buzău): Mihai Viteazul.

Gârla Lungă (Pietroiu, j. Ialomița) baltă: Vlad Înecatul, Pătrașcu cel Bun.
Gârleni (lângă Sadova, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Geamăna (j. Argeș): Neagoe Basarab, Alexandru Mircea.
Ghitioara (Vitioara, j. Prahova): Radu Paisie.
Gioroc (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Giorocul Verde (Gioroc, j. Dolj): Petru cel Tânăr.
Giurgiu, Giurgiova (lângă Cârliogați, j. Teleorman): Mircea cel Bătrân.
Glaveș (lângă Bădeni, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Glina (or. București): Mihai Viteazul.
Glodu (Govora, j. Vâlcea): Vlad Țepeș, Radu cel Mare.
Gloșivul (lângă Clătești, j. Ilfov): Mircea Ciobanul, Alexandru Mircea.
Glupavi, Glubavi (lângă Mirău, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Godinești (j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân, Radu cel Frumos.
Goicea Mică (j. Buzău), munte: Vlad Vintilă.
Goicelul (j. Buzău): Vlad Vintilă.
Golești (j. Argeș): Alexandru Aldea, Basarab cel Tânăr.
Golești (j. Argeș): Vlad Călugărul, Radu Paisie, Mihnea Turcitul.
Gorgănele (lângă Buftea, j. Ilfov): Mihnea Turcitul.
Gostavăț (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Grădanovăț, Grădanu (lângă Cerneți, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Grădești (Grădiștea, j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Grădiștea (j. Muscel): Neagoe Basarab, Alexandru Mircea.
Grămățici (lângă Dobrosloveni, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Greaca (j. Ilfov): Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Radu Paisie, Mihnea Turcitul.
Grecii de peste Olt (j. Romanați): Neagoe Basarab.
Greci (or. București): Alexandru Mircea.
Greci (probabil j. Ilfov): Radu cel Frumos.
Grecii Călugărești (probabil lângă Cireașov, j. Olt): Mircea cel Bătrân.
Grindurile (Bistreț, j. Dolj): Radu Paisie.
Grojdibod, Grăvojdibod (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Groșani (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Groșani (Vânata, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Groșani (j. Muscel): Nicolae Alexandru.
Groșanii de pe Călmățui (lângă Brădeanu, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Groși (lângă Brăduleț, j. Argeș): Vlad Vintilă.
Grozăvești (or. București): Mihai Viteazul.
Grozăvești (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Gura Băldalului (lângă Mărăcinele, j. Dolj): Vlad Înecatul.
Gura Dâlgii (j. Dolj): Vlad Înecatul.
Gurbanu (lângă Stănești, j. Vlașca): Radu Paisie, Mircea Ciobanul.
Gurguița pe Mostiște (lângă Mănăstirea, j. Ilfov): Vlad Călugărul.
Habavițele (Nedeia, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Herăști (Herasca, j. Ilfov): Mihai Viteazul.

Hinato (Nedeia, j. Dolj): Radu Paisie.
Hința (Govora, j. Vâlcea): Vlad Țepeș, Vlad Călugărul.
Hilești (?): Radu cel Frumos.
Hârsomunți, Hârsomuinți, Hârșova (lângă Balta Bistreț, j. Dolj): Radu I.
Hârtiești (j. Muscel): Mircea cel Bătrân.
Hodivoia (j. Vlașca): Mihnea Turcitul.
Homurile (lângă Glavacioc, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Horezu (Horezu Poenari, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Hrastu (Rastu, j. Dolj): Radu Paisie, Mihai Viteazul.
Ianca (j. Romanați): Mircea Ciobanul.
Iaroslăvești (Dosul, j. Vâlcea): Radu cel Mare.
Iași (Valea Iașului, j. Argeș): Neagoe Basarab.
Iași (lângă Strâmba, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Iazupcea (probabil lângă Vârvor, j. Dolj): Radu Paisie.
Idomirești (probabil lângă Albești, j. Muscel): Neagoe Basarab.
Ionești (Ioneștii Govorii, j. Vâlcea): Vlad Călugărul.
Izbiceni (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Izlaz (j. Teleorman): Vlad Încatul, Radu Paisie, Mircea Ciobanul, Mihnea Turcitul, Mihai Viteazul.
Izvârca, Zăvârstea (lângă Crămășești, j. Teleorman): Vlad Călugărul.
Izvorani (j. Argeș): Vlad Călugărul, Alexandru Mircea, Mihnea Turcitul, Mihai Viteazul.
Întorsura (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Jarcovăț, Jarcovița (lângă Breșnița, j. Mehedinți): Mircea Ciobanul.
Jegălia (j. Ialomița): Vladislav II.
Jiblea (j. Argeș): Mircea cel Bătrân.
Jidovștița (Jidoștița, j. Mehedinți): Vladislav I.
Jugăstreni (lângă Roșieni, j. Romanați): Mihnea Turcitul, Mihai Viteazul.
Laiovu (Saelele, j. Teleorman): Mircea cel Bătrân.
Lazu (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Lesota (j. Muscel), munte: Nicolae Alexandru.
Leurda (j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Licura, sat (?) (lângă Ocnele Mari, j. Vâlcea) Mircea cel Bătrân.
Licati (lângă Berislăvești, j. Argeș): Radu Paisie.
Lihăceni (Liliceni, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Litești (Uliteasca, j. Argeș): Vlad Călugărul.
Loc pe Prahova (?): Mircea cel Bătrân.
Lucia (?): Alexandru Mircea.
Ludeasa (j. Vâlcea), munte: Radu cel Mare.
Lumineni (Hagieni, j. Ialomița): Mircea cel Bătrân.
Lunciani (Lunca, j. Vâlcea): Mircea cel Bătrân.
Lupești (or. București): Alexandru Mircea.
Lupești (probabil lângă Berislăvești, j. Vâlcea), munte: Radu Paisie.
Lupia (Lipia Boșdeni, j. Ilfov): Radu cel Frumos.

Maia (j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Mamina (Potel, j. Romanâți), baltă: Mircea cel Bătrân, Neagoe Basarab.
Marmurile (Nedeia, j. Dolj): Neagoe Basarab.
Marotitul (lângă Chiselet, j. Ilfov): Mihnea Turcitul.
Matca Verzii (Verdea, j. Vâlcea): Radu de la Afumați.
Mazărea (?): Mihai Viteazul.
Măceșul de Jos (j. Dolj): Neagoe Basarab.
Măceșul Mic (j. R. Sărat), munte: Vlad Vintilă.
Măgura Buzăului (j. Buzău): Neagoe Basarab.
Măgurele (or. București): Mihai Viteazul.
Mălăești (lângă Brădeanu, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Măneștii de pe Colentina (Buftea, j. Ilfov): Mihnea cel Rău, Alexandru Mircea, Mihai Viteazul.
Mărăcineni (j. Muscel): Vlad Călugărul, Radu Paisie.
Mărăcini (probabil lângă Greci, j. Olt): Mircea cel Bătrân.
Merișani (j. Argeș): Mihai Viteazul.
Micești (j. Muscel): Radu cel Frumos, Basarab cel Tânăr, Vlad Călugărul.
Micleușăvăț (j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Micșenești (j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Mihăești (j. Vâlcea): Mircea Ciobanul.
Mircești (lângă Simileasca, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Mocești (lângă Lipia, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Modruzești (Vadul Soreștilor, j. R. Sărat): Dan I.
Mojdoreanul (Mănăstirea, j. Ilfov), baltă: Alexandru Mircea.
Momotești (j. Vâlcea): Radu de la Afumați, Mircea Ciobanul.
Moarile (Moreni, j. Prahova): Alexandru Mircea.
Mori din sus de Argeș: Neagoe Basarab.
Motnău (j. R. Sărat): Mihnea Turcitul.
Muntele Mușii (j. Buzău), munte: Vlad Vintilă.
Munțiorul (j. Buzău), munte: Vlad Vintilă.
Mușetești (?): Radu cel Frumos.
Nănășești, Nănișești (lângă Galicia, j. Argeș): Vlad Călugărul.
Neacșu, Drumenic? (probabil lângă Topana, j. Olt): Neagoe Basarab, Petru cel Tânăr.
Neculele, Poiana Neculelor (j. R. Sărat): Vlad Vintilă.
Neculești (lângă Călugărița, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Nedeia Mare (j. Dolj): Radu Paisie.
Nenciulești (j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Nenciulești (lângă Mănăstirea, j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Nevoia (Râjlețul Govorii, j. Olt): Radu cel Mare.
Nicuia (probabil j. Dolj): Radu de la Afumați, Mircea Ciobanul, Pătrașcu cel Bun, Alexandru Mircea.
Novoselti (probabil lângă Șușița, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Obârșia (Obârșia de Câmp, j. Mehedinți): Radu de la Afumați.

Obedin (Corzu, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân, Mircea Ciobanul.
Obidiți (lângă Cotorca, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Obilești pe Colentina (or. București): Petru cel Tânăr, Mihnea Turcitul.
Obislăvești (?): Mihnea cel Rău.
Ocina lui Bucur (?): Mircea cel Bătrân.
Ocna Mică (Ocnița, j. Dâmbovița): Radu cel Mare.
Odobești (?): Vlad Vintilă.
Ohaba (lângă Hoboita, j. Gorj): Mircea cel Bătrân.
Olteni (j. Vâlcea): Mircea cel Bătrân.
Orlea (j. Romanați): Mircea cel Bătrân.
Orlești (j. Vâlcea): Mircea cel Bătrân.
Osleni (lângă Liiceni, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Padeșul de Sus (Padeș, j. Mehedinți): Radu cel Frumos.
Padina Pietrii (Padina, j. Mehedinți): Neagoe Basarab.
Parapani (Arsache, j. Vlașca): Mihnea Turcitul.
Pănătău (j. Buzău): Neagoe Basarab.
Păstaia (lângă Plenița, j. Dolj): Mircea Ciobanul.
Pătărlagele (j. Buzău): Radu Paisie.
Păulești (j. Prahova): Radu Paisie.
Păunești (?): Vlad Călugărul.
Pârscov (j. Buzău): Neagoe Basarab.
Pârscoveni (lângă Balta Plopului, j. Buzău): Vlad Vintilă, Radu Paisie.
Periați (probabil Grădiștea, j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Perișorul (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Pescăriile de la Porțile de Fier: Vladislav I.
Petrovița (probabil lângă Bresnița, j. Mehedinți): Vladislav I
Piatra (lângă Corzu, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Piatra lui Duma (j. Buzău), munte: Vlad Vintilă.
Piciorul Caprei (j. Buzău), munte: Vlad Vintilă.
Piciorul Miclăușii (j. Buzău), munte: Vlad Vintilă.
Pietrari (j. Dâmbovița): Radu Paisie.
Pietrele Albe (j. Muscel), munte: Nicolae Alexandru.
Piscani (lângă Plopeni, j. Prahova): Radu Paisie.
Piscanii de la Cumătra (lângă Plopeni, j. Prahova): Mihai Viteazul.
Piscul Călin, Călina (Piscul, j. Mehedinți): Radu de la Afumați.
Piscul Dârvari (probabil lângă Dârvari, j. Mehedinți): Neagoe Basarab, Alexandru Mircea.
Piscul Năsipului (Catanele, j. Dolj): Radu Paisie.
Pisculești (j. Prahova): Radu Paisie, Alexandru Mircea.
Pisucești (probabil j. Mehedinți): Radu cel Frumos.
Pitești (or. Pitești): Radu de la Afumați.
Plaiul Peceneagăi (j. Buzău), munte: Radu de la Afumați.
Plătărești (j. Ilfov): Radu de la Afumați, Mihai Viteazul.
Plăviceni (j. Romanați): Mihai Viteazul.

Plăviceni (?): Radu cel Mare.
Pleașovul de Jos (j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Pleașovul de Sus (j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Plena (lângă Seaca de Pădure, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Plenița (j. Dolj): Vlad Călugăru, Mircea Ciobanul.
Pleșoi (lângă Bârsești, j. Vâlcea): Radu cel Mare.
Pleșoi (?): Mircea Ciobanul.
Ploiești (or. Ploiești): Mihai Viteazul.
Plopeni (j. Prahova): Mihai Viteazul.
Ploșor (j. Dolj): Radu de la Afumați.
Popul (Râjlețul Govorii, j. Olt): Neagoe Basarab.
Ploștina (j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Pocruia (j. Gorj): Mircea cel Bătrân, Radu cel Frumos.
Podeni (lângă Arjoci, j. Mehedinți): Dan II.
Poenari (c. Corbeni, j. Argeș): Radu Paisie, Mircea Ciobanul.
Poiana Mare (j. Dolj): Radu de la Afumați.
Poiana (probabil Poienari, j. Prahova): Mihai Viteazul.
Poiana (j. Gorj): Neagoe Basarab, Radu de la Afumați.
Pojorâști (lângă Țândărei, j. Ialomița): Radu Paisie, Mircea Ciobanul.
Pojorâți (probabil lângă Găvănești, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Polovraci (j. Gorj): Mircea cel Bătrân.
Ponorălu (lângă Balta, j. Gorj): Mihai Viteazul.
Popești (Popeștii Manuc, j. Ilfov): Mihnea Turcitul, Mihai Viteazul.
Popșa (j. Dâmbovița): Radu cel Mare.
Poroinița (Poroina Mică, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Porumbacul (j. Făgăraș): Radu cel Frumos.
Porumbreni (lângă Dâlga, j. Dâmbovița): Mihai Viteazul.
Potoc (lângă Breșnița, j. Mehedinți): Vladislav I.
Potel (j. Romanați): Vlad cel Tânăr.
Preajva pe Dăsnățui (probabil lângă Bucoviciori, j. Dolj): Radu Paisie.
Predești (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Preuțești (j. Vâlcea): Radu cel Mare.
Prigoriți (lângă Dulceni, j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Prilepețul (Breșnița, j. Caraș): Mircea cel Bătrân.
Priseaca (lângă or. Craiova): Mihai Viteazul.
Prislop (lângă Cârligați, j. Teleorman): Mircea cel Bătrân.
Prislop (probabil j. Argeș), munte: Vlad Călugăru.
Prundul (j. Ilfov): Mihnea Turcitul.
Prundurești (lângă Tăbărăști, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Pulați (lângă or. Buzău): Petru Cercel.
Pupezeni (lângă Bucu, j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Purcăreni (j. Muscel): Mircea cel Bătrân, Radu Paisie.
Puțuri (j. Dolj): Mihai Viteazul.

Racovița (j. Dâmbovița): Radu cel Frumos.
Radoștița (lângă Grecești, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Radovan (j. Dolj): Mircea Ciobanul.
Răcluța (j. Romanați): Radu de la Afumați.
Rădești (j. Argeș): Mircea cel Bătrân.
Rădița (lângă Redea, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Răteasa (probabil Rătești, j. Argeș): Alexandru Mircea.
Răzvad (j. Dâmbovița): Alexandru Aldea.
Râușorul (j. Făgăraș): Radu cel Frumos.
Redea (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Rogova (j. Mehedinți): Radu Paisie.
Românești (probabil j. Dâmbovița): Alexandru Mircea.
Roșia lui Știrbet (Roșia, j. Gorj): Radu cel Frumos.
Roșia lui Slăvei (Roșia, j. Gorj): Radu cel Frumos.
Roșiani (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Rotărești (lângă Cireașov, j. Olt): Mircea cel Bătrân.
Rucăr (j. Muscel): Radu cel Mare.
Rumâni (probabil Româna, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Rusănești (Rusăneștii de Jos, j. Romanați): Radu cel Mare, Mihai Viteazul.
Ruși (incl. or. Târgoviște): Radu cel Frumos, Vlad Călugărul.
Sadova (j. Dolj): Neagoe Basarab.
Sadovița (lângă Sadova, j. Dolj): Neagoe Basarab.
Saghevăț (lângă Bistreț, j. Dolj): Dan I.
Salcia (j. Mehedinți): Radu de la Afumați.
Salcia (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Saracovul (lângă Vlădaia, j. Mehedinți): Mihai Viteazul.
Satul lui Stoian Halgaș pe Cricov (?): Mircea cel Bătrân.
Satul Mare (probabil Săteni, j. Dâmbovița): Vlad Țepeș.
Sălcioara, Sălcișori, Stăncișori (lângă Bistreț, j. Dolj): Radu I.
Sălcuța (j. Dolj): Radu Paisie, Mihai Viteazul.
Săltava (j. Ialomița), baltă și gărlă: Radu cel Frumos, Vlad Călugărul, Radu de la Afumați.
Săpatul (j. Ialomița), baltă: Mircea cel Bătrân.
Sărata (?): Radu cel Frumos.
Săsciori (j. Făgăraș): Radu cel Frumos.
Săseni (j. Buzău): Vlad Vintilă.
Sătlani (?) (probabil j. Făgăraș): Radu cel Frumos.
Sârbi (Săcuieni, j. Dâmbovița): Petru Cercel.
Scărișoara (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Scroviștea (lângă Herasca, j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Seaca (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Seaca (Seaca de Pădure, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Seaca, Secani (j. Vâlcea): Mircea cel Bătrân.
Seaca (j. Teleorman): Mircea cel Bătrân.

Sf. Ioan Bogoslov (lângă Nucu, j. Buzău): Mihnea Turcitul.
Sfârcești (or. București): Alexandru Mircea.
Sfârda (Nedeia, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Sicrita (j. Prahova): Vlad Călugărul.
Sihleanul (Vărăști, j. Ialomița), baltă: Vlad Călugărul.
Siliștea Seacă (Seaca de Câmp, j. Mehedinți): Radu Paisie.
Siliștioara (j. Romanați): Mircea Ciobanul, Mihai Viteazul.
Sinovul (lângă Bârca, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Slatina (lângă Breșnița, j. Mehedinți): Vladislav I.
Slăveni (probabil j. Romanați): Basarab Laiotă, Mihai Viteazul.
Slăvilești (Slivilești, j. Mehedinți): Radu cel Frumos.
Smadovița (j. Mehedinți): Neagoe Basarab.
Smârdășteț (or. Craiova): Mihai Viteazul.
Smedești (lângă Lipia, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Somorul (lângă Floranu, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Spanțog (Spanțov, j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Spinet (or. Pitești): Mircea cel Bătrân.
Spinișor (j. Dolj): Vlad Încetul.
Staniliul de Sus (Călăreți, j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Stăești (lângă Balta Albă, j. R. Sărat): Mihai Viteazul.
Stămbești (lângă Găvănești, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Stăncești (or. Pitești): Mircea cel Bătrân.
Stâlpeni (lângă Piuia Pietrii, j. Ialomița): Radu Paisie, Mihai Viteazul.
Stâlpeni (j. Muscel): Alexandru Mircea.
Stângăcea (j. Mehedinți): Vlad Încetul.
Stejarul (lângă Perișor, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Stelnica (j. Ialomița): Radu Paisie, Mircea Ciobanul.
Stoenești (j. Romanați): Basarab Laiotă.
Stoicănești (j. Olt): Radu de la Afumați.
Stoiceni (lângă Valea lui Albu, j. Argeș): Vlad Călugărul, Radu cel Mare, Alexandru Mircea.
Stolniceni (j. Vâlcea): Radu cel Mare.
Strâmba, Strâmbele (Catanele, j. Dolj): Radu Paisie.
Strâmbu (j. Ialomița), baltă: Radu de la Afumați.
Stroiești (j. Ilfov): Radu cel Mare, Mihai Viteazul.
Strunga Hârtieștilor (j. Muscel), munte: Mircea cel Bătrân.
Studina de Jos (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Studina Mare (Studina, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Studinița (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Studinița Hameiului (Studinița, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Sturzeni (?): Radu cel Frumos.
Suhaia, Suha, Ducas (?) (j. Teleorman), baltă și sat: Mircea cel Bătrân, Neagoe Basarab.
Suharul (j. Dolj): Radu de la Afumați, Pătrașcu cel Bun, Alexandru Mircea.

Sulari (Giubega, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Sulimanul (j. Ilfov): Mihai Viteazul.
Sumărinești (j. Vlașca): Vlad Călugărul.
Sura, Suraia (lângă Cioara, j. Teleorman): Mircea cel Bătrân.
Svintești (lângă Mărgheni, j. Romanai): Radu Paisie.
Șegarcea (j. Dolj): Radu Paisie, Mihai Viteazul.
Șerbănești (j. Olt): Mircea cel Bătrân.
Șercaia (j. Făgăraș): Vladislav I.
Serpătești (lângă Daia, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Șintești, Șentești (j. Ialomița): Radu cel Frumos.
Șirco (Nedeia, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Șirin (?): Mihai Viteazul.
Șoașul (lângă Ocelele Mari, j. Vâlcea): Vlad Vintilă, Mircea Ciobanul.
Șoldești (M-rea Snagov, j. Ilfov): Vlad Călugărul.
Șolomonul (lângă or. Târgoviște): Radu cel Mare.
Șopârliga, Șopârliga Țiganului (j. Buzău): Mihai Viteazul.
Șovârcu (probabil lângă Stănești, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Ștefănești (j. Argeș): Neagoe Basarab, Mihnea Turcitul.
Șircovița (j. Mehedinți): Mihai Viteazul.
Șușița (j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
T...stați: Vlad Călugărul.
Tătarii din Vajiște (lângă Grosu, j. Vlașca): Neagoe Basarab.
Tătaru, Tătărei (probabil lângă Stroești, j. Ilfov): Radu cel Frumos, Mihai Viteazul.
Tătulești (lângă Valea Orlii, j. Prahova): Radu cel Frumos.
Tâmburești (lângă Pietroiu, j. Ialomița): Pătrașcu cel Bun, Alexandru Mircea, Mihnea Turcitul.
Tâmna (j. Mehedinți): Radu I.
Târgoviște (lângă Bresnița, j. Mehedinți): Radu cel Mare.
Târgu Jiu (or. Târgu Jiu): Mircea Ciobanul.
Târnava (lângă Horezu Poienari, j. Dolj): Mihai Viteazul.
Târșă (Costești, j. Vâlcea): Neagoe Basarab.
Tigveanul (j. Ialomița), baltă: Radu de la Afumați.
Tiha (probabil Tiia, j. Teleorman): Radu Bădica, Radu Paisie, Mihai Viteazul.
Tihuieștii de la Plopi (lângă Daia, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Tismana (j. Gorj): Radu I, Neagoe Basarab.
Topana (j. Olt): Neagoe Basarab, Petru cel Tânăr.
Topoloveni (j. Muscel): Radu cel Frumos, Vlad Călugărul.
Toporna (lângă Golenți, j. Dolj): Radu I.
Toporul, Toporești (j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Travițele (Nedeia, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Trășura (?): Mihai Viteazul.
Trestenici (Trestenicul, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Trufești (lângă Corzu, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân, Mircea Ciobanul.

Turbați (j. Ilfov): Mircea cel Bătrân.
Turcinești, Turcinovăț (lângă Ploștina, j. Mehedinți): Dan II.
Turcineștii de la Ablanița (probabil lângă Flămânda, j. Argeș): Basarab cel Tânăr.
Tutănești (Tutana, j. Argeș): Mihnea cel Rău.
Țarovățul (lângă Breșnița, j. Mehedinți): Vladislav I.
Țigăncile (Nedeia, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Țigărcui (Nedeia, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Ucea (j. Făgăraș): Radu cel Frumos.
Uda (Uda Clrocociov, j. Teleorman): Mircea cel Bătrân.
Uiești (Oești, j. Argeș): Mircea cel Bătrân.
Uibărești (lângă Drăgănești, j. Olt): Mircea cel Bătrân, Radu cel Mare și Radu de la Afumați.
Ulița (or. R. Vâlcea): Mircea cel Bătrân, Radu cel Mare.
Ulmuleți (j. Teleorman): Neagoe Basarab, Mircea Ciobanul.
Ungurei, Ugrii (lângă Cornești, j. Gorj): Mircea cel Bătrân.
Unteni (lângă Padina, j. Buzău): Mihnea Turcitul.
Urcăneștii (lângă Lipia, j. Buzău): Mihai Viteazul.
Urechești (j. R. Sărat): Radu Paisie.
Urluiești (j. Vâlcea): Mircea Ciobanul.
Urși (j. Argeș): Vlad Călugărul.
Vadeni (probabil Văeni, j. Mehedinți): Radu cel Frumos.
Vaideei (j. Olt): Neagoe Basarab.
Valea Olmetului (Ulmetu, j. Buzău): Neagoe Basarab.
Vardinți (Gvardinița, j. Mehedinți): Radu Paisie.
Văcărești (or. București): Mihnea Turcitul.
Vădăstrița (j. Romanai): Mircea cel Bătrân.
Văleni (j. Argeș): Mihnea cel Rău.
Vărăști (j. Ialomița): Vlad Călugărul.
Vărbila (j. Prahova), munte: Radu de la Afumați.
Văronicele (lângă Breșnița, j. Mehedinți): Mircea cel Bătrân.
Vâlcana (j. Dâmbovița): Vlad Țepeș.
Vâlcani (lângă Botoroaga, j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Vârbicioara (j. Dolj): Mihai Viteazul.
Vârbîța (j. Dolj): Radu de la Afumați.
Vârgovița, Vârlîța (probabil lângă Breșnița, j. Mehedinți): Vladislav I.
Vârtop (j. Romanai): Mircea Ciobanul.
Vârvor, Vârbov (j. Dolj): Radu Paisie, Mihai Viteazul.
Velea (j. Vlașca): Basarab cel Tânăr, Vlad Călugărul.
Veneția (j. Făgăraș): Vladislav I.
Vernești (j. Buzău): Vlad Vintilă.
Vetera (j. Buzău), munte: Vlad Vintilă.
Vianu (lângă Radovan, j. Dolj): Mircea Ciobanul.
Viespari (lângă Voievoda, j. Teleorman): Mihai Viteazul.

Vieroșul (j. Muscel): Radu Paisie.
Vihorăști (Viforâta, j. Dâmbovița): Basarab cel Tânăr, Radu cel Mare.
Viișoara (j. Teleorman): Neagoe Basarab, Radu Vlădica, Vlad Încetul, Radu Paisie.
Vișina (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Vișina Seacă (?): Mihai Viteazul.
Vițichești (j. Muscel): Mircea cel Bătrân.
Vlădaia (j. Mehedinți): Mihai Viteazul.
Vlădeni (j. Ialomița): Mihai Viteazul.
Vlădila (j. Romanați): Mihai Viteazul.
Vodița (lângă Bahna, j. Mehedinți): Vladislav I.
Vodna (lângă Chioara, j. Ialomița): Mircea cel Bătrân.
Voila (j. Făgăraș): Radu cel Frumos.
Voinejești pe Ratina (?): Dan II.
Voinești (j. Buzău): Vlad Vintilă.
Voinigești (Fețeni, j. Argeș): Radu Paisie, Mircea Ciobanul.
Voinigești (j. Gorj): Pătrașcu cel Bun.
Voivoda (j. Teleorman): Mihai Viteazul.
Vrabeți (j. Mehedinți): Mihai Viteazul.
Vrăești (?): Dan II.
Vrănești (j. Muscel): Pătrașcu cel Bun, Alexandru Mircea.
Zăvideni (lângă Jugureni, j. Vâlcea): Basarab cel Tânăr.
Zăvoi (lângă Naipu, j. Vlașca): Mihai Viteazul.
Zglăvociul (Nedeia, j. Dolj), baltă: Radu Paisie.
Zigoneni (j. Argeș): Neagoe Basarab.
Zimnicea (or. Zimnicea): Mircea Ciobanul.
Zimnicelele (j. Teleorman): Vlad cel Tânăr.
Zmeești (j. Buzău): Mihai Viteazul.
Zvorsca Mare (Zvorsca, j. Romanați): Mihai Viteazul.
Svorsca Mică (Zvorsca, j. Romanați): Mihai Viteazul.

b.— *Viclenii cărora li s-au confiscat bunuri și beneficiarii daniilor din viclenii **

Albul, boier înrudit probabil cu jupanii Roman și Jitian, pierde *Bălești* și *Budeni*, confiscate de Radu cel Frumos, dăruite lui Hranitul spătar, dregător din casa domnească.

Albul, fratele lui Goran spătar, primește parte în *Iaroslovești* de la Radu cel Mare, confiscată de la Vlad.

Albul cel mare, pretendent, probabil ascendentul lui Ivanco din Bujorani, pierde *Glodul* și *Hința* (pe care le luase în silă de la mănăstirea Govora), confiscate de Vlad Țepeș și dăruite unor slugi domnești.

* Înrudirile dintre boieri au fost stabilite pe baza *Indicelui de persoane* al colecției *D.I.R.*, și cu ajutorul lui Dan Pleșa.

Albul Golescu mare clucer, fiul lui Baldovin pârcălab, primește parte în *Vrănești* de la Alexandru Mircea, confiscată de la jupanița Maria, fiica lui Pătrașcu cel Bun. Partea fusese a lui Neogoe Spânaci, de la care o confiscase cumnatul său Pătrașcu cel Bun. Albul o dăruiește lui Borcea, nepotul lui Spânaci.

Anca, fiica lui Voico al Tatului, jupan în sfatul domnesc, revendică *Stoenești* și *Slăveni*, pierdute de tatăl său.

Anca, soția vlastelinului Milco stolnic, primește *Curtișoara*, *Bălteni*, *Dobrotin* și *Fântâna Fagului* de la Basarab cel Tânăr.

Anca, jupaniță, revendică *Aninoasa*, pierdută pentru viclenie de bunicul său Hamza Turcul.

Angelina, fiica lui Lorinț, revendică *Bugheni* cotropit (?) de Neogoe Basarab.

Balaur mare logofăt, primește parte în *Băieni* de la Radu de la Afumați, confiscate de la ruda sa Prunca. Este cotropit de către Toma banul din Pietroșani, altă rudă a sa și ginere al lui Harvat mare logofăt.

Baldovin din Golești, pârcălab, primește părți în *Golești* și *Mărăcineni* de la Vlad Călugărul, confiscate de la cumnatul său Câdea.

Banul (?), slugă domnească, primește părți în *Pârscov* și *Valea Ulmetului*, de la Neogoe Basarab.

Barbu mare comis, fiul lui Udrea din Boldești mare vornic, pierde parte în *Pârșcoveni*, confiscată de Radu Paisie.

Barbu al lui Detco din Izvorani, mare postelnic, fratele lui Șerban mare ban, pierde mori la *Geamăna*, confiscate de Neogoe Basarab; le recâștigă sub Vlad Vintilă.

Barbu I Craiovescu mare ban, fiul lui Neogoe ban Strehăianu, primește de la Vlad Călugărul *Bădeni*, confiscat de la Stae.

Barbu II Craiovescu mare ban, fiul lui Danciu Gogoășe mare comis, cumnatul lui Moise vodă, pierde *Cetățeni*, *Bărbătești* și *Brănești* confiscate de Vlad Înecatul, dăruite lui Vlaicu mare logofăt din Piscani.

Bilțu (boier), primește *Poiana* de la Neogoe Basarab; pierdută de fiul său ridicat cu pretendentul Dragomir Purcaru sub Radu de la Afumați, restituită lui Manea, fiul lui Mogoș spătar.

Bojin, pierde parte în *Sălcuța*, confiscată de Radu Paisie, care mai târziu i-o restituie.

Bolea moldoveanul, primește parte în *Sălcuța* de la Radu Paisie, iar apoi o pierde.

Borcea, moșul lui Stoica ban, pierde parte în *Rusănești*, confiscată de Radu cel Mare și dăruită apoi de Barbu ban lui Barbu, unchiul Stoicăi.

Borcea cel bătrân mare șetrar, din Slătioare, descendentul lui Borcea vornic și al lui Neogoe al lui Borcea, boier de sfat. Este tatăl lui Neogoe Spânaci, cumnatul lui Pătrașcu cel Bun și soțul Calei din Golești. Primește părți în *Vieroși*, *Mărăcineni* și *Golești* de la Radu Paisie, confiscate de la Vlaicu din Piscani mare logofăt.

Bușagă, probabil boier din Văleni, fiii lui pierd *Brătășani* confiscat de Vlad Înecatul, dăruit lui Fârtat clucer din Drăgășani.

Calotă mare vornic, vlastelin, ginerele lui Vlad Călugărul, înrudit cu Voico al Tatului; tatăl său (nenumit) primește *Slăveni* și *Stoenești* de la Basarab cel Tânăr.

Caplea din Cocorăști, fiica lui Neagoe mare vornic, ucigașul lui Radu de la Afumați, pierde împreună cu fiii săi executați pentru viclenie *Drăgănești* și *Morile*, confiscate de Alexandru Mircea.

Cânda din Voivodești, mare medelnicer, fiul lui Vârjoghe mare clucer, pierde *Ulmuleț* și *Zimnicelele*, confiscate de Mircea Ciobanul.

Cândea paharnic, unchiul lui Ivașco Golescu mare vornic, pierde părți în *Golești* și *Mărăcineni*, confiscate de Vlad Călugărul, dăruite cumnatului său Baldovin pârcălab.

Cârstea, fiul lui Pârlea, pierde parte în *Purcăreni*, confiscată de Radu Paisie și dăruită lui Tatul vornic, de la care o cotropise Pârlea.

Cârstian Șupitul, pierde sate neindicate, confiscate de Radu de la Afumați și dăruite lui Manea Pârșanul mare vornic.

Cârstocea, slugă domnească, primește *Liești* și *Lupești* de la Radu Paisie, confiscate de la pretendentul Ivan Viezure.

Dan, jupan, fiul jupanului Pătru, pierde *Lupia* confiscată de Radu cel Frumos, restituită de Radu cel Mare.

Dan pușcar, slugă domnească, primește parte la *Micești* de la Vlad Călugărul, confiscată de la Stance.

Danciu din Popești, mare postelnic, primește părți în *Dobrușa* de la Mircea Ciobanul, confiscată de la cumnatul său Staico mare vornic.

Danciu din Olănești, unchiul lui Goran spătar, primește parte din *Iaroslăvești*, confiscată de Radu cel Mare de la Vlad.

Danciu Mureșanu primește *Liești* și *Lupești* de la Radu Paisie confiscate de la pretendentul Ivan Viezure.

Deag, partea lui din *Deagul*, dată de Radu de la Afumați lui Giura mare logofăt. A fost stăpânită de Staico mare logofăt din Ruși.

Detco din Brâncoveni, mare arnaș, primește de la Radu Paisie satul *Rogova*, confiscat de la fiii lui Tudor mare logofăt din Drăgoești, care îl cotropise mai înainte de la bunicul lui Detco.

Diicul din Izvorani, mare armaș, primește părți în *Mihăești* și *Șoaș* de la Mircea Ciobanul, pierdute de Voico vistierul din Fieni.

Diicul din Izvorani, mare pârcălab, fratele lui Șerban banul, pierde mori la *Geamăna*, confiscate de Neagoe Basarab, restituite de Vlad Vintilă.

Dobrin, jupan, fiul jupanului Pătru, pierde *Lupia* confiscată de Radu cel Frumos, restituită de Radu cel Mare.

Dobrotă, strănepotul lui Vlad mare vornic (pretendent tăiat de Vlad Călugărul), revendică *Bădești*: câștigă sub Alexandru Mircea, pierde sub Mircea Turcitul.

Dragul clucer, primește parte în *Pietrari* de la Radu Paisie confiscată de la Oprea vornic.

Dragomir din Cepturi, armaș, mare spătar, fratele lui Toma ban, primește de la Neagoe Basarab: parte în *Măgura Buzăului*, pierdută de Dumitru Desculțul și părți în *Pârscov* și *Valea Ulmetului*; pierde *Cucuteni* și *Pârscoveni* și este tăiat de Vlad Vintilă.

Dragomir mare stolnic, primește de la Alexandru Mircea parte în *Tâmburești*, despăgubire pentru că plătise pentru viclenia lui Mandea, fratele lui Țintea mare armaș.

Dragomir mare vătaf, primește *Bunești, Urluești* și *Uești* de la Mircea Ciobanul, confiscate de la Stan pârcălabul.

Dragomir din Luciani, vlastelin, mare vornic, primește mori pe Colentina (*la Obilești*) de la Petru cel Tânăr, pierdute de Toader postelnic, ginerele lui Stepan mare portar precum și părți în *Boteni, Geamăna, Grădiște, Stoiceni, Băicești, Băbeni, Băloi* și *Răteasa* de la Alexandru Mircea, confiscate de la Oprea Găină voievod.

Dragomir, slugă domnească, fratele lui Vrabeț, primește părți în *Padeșul de Sus, Roșia lui Știrbeț, Roșia lui Slăvei, Piscupești, Bujorești, Berivoiești, Vadeni* și *Slăvilești* de la Radu cel Frumos.

Dragomir, slugă domnească, primește parte în *Zăvideni* de la Basarab cel Tânăr.

Dragomir Vlădeanu, nepotul lui Cârștian logofăt, pierde parte în *Pleșoi*, confiscată de Mircea Ciobanul.

Dragul clucer, primește parte în *Pietrari*, confiscată de Radu Paisie de la Oprea vornic din Sălătruc.

Drăghici Gogoășe, voievod, fiul lui Danciu Craiovescu și al Hlusanei, fiica lui Gherghină pârcălab (cumnatul lui Vlad Călugăru), pierde *Băroatești, Brănești, Fântânele* și *Izlazul*, confiscate de Vlad Înecatul, dăruite lui Șerban mare ban, Vlaicu mare logofăt din Piscani și Fârtat vornicul din Drăgășani.

Dumitru, fratele lui Duma, primește părți în *Alunul, Baia* și *Polovraci*, de la Mircea Ciobanul (partea vlastelinului Radu din Baia), pierdute de rudele lor.

Dumitru Ceacăru, boier pribeag pierde parte în *Stănimir*, confiscată de Mihai Viteazul, vândută lui Necula logofăt.

Dumitru Descuțu, pierde parte în *Măgura Buzăului* confiscată de Neagoe Basarab și dăruită lui Dragomir armaș din Cepturi.

Enache postelnic (lane din Boleasca, mare paharnic), pierde *Tihulești*, confiscat de Mihai Viteazul, dăruit lui Ivan Noroceza mare logofăt, ginerele lui Mircea Ciobanul.

Farcaș aga, primește *Somorul* de la Mihai Viteazul, confiscat de la Giurgiu pitar.

Fârtat din Drăgășani, clucer, vornic, partea sa din *Izlaz* cotropită de Craiovești, restituită de Vlad Înecatul; primește *Brătășani*, confiscat de Vlad Înecatul de la fiii lui Bușagă.

Gene mare portar, primește *Vianu* de la Mircea Ciobanul, confiscat de la familia Velicăi din Șitoaia, soția lui Radu Craiovescu.

Gherghe, slugă domnească, fratele lui Vrabeț, primește părți în *Padeșul de Sus, Roșia lui Știrbeț, Roșia lui Slăvei, Piscupești, Bujorești, Berivoiești, Vadeni* și *Slăvilești* de la Radu cel Frumos.

Gherghina pârcălab, cumnatul lui Vlad Călugăru, cumpără de la acesta satul *Bădești*, pierdut de pretendentul Vlad mare vornic; primește parte în *Topoloveni* de la cumnatul său Voico al Tatului ca să-i salveze de la moarte fiul, ridicat împotriva lui Vlad Călugăru.

Giura din Stănești, fiul lui Harvat mare logofăt, tatăl lui Preda postelnic, boier din casa domnească, primește parte la *Deagu* de la Radu de la Afumați.

Giurgiu pitar, pierde *Somorul*, confiscat de Mihai Viteazul și dăruit lui aga Farcaș.

Hamza Turcul, revendică satul *Aninoasa*, pierdut de bunicul său sub Vlad Călugărul și primește despăgubiri de la Alexandru Mircea.

Hamza din Obislav, vlastelin, mare ban, fiul lui Hamza comis, nepot al Craioveștilor, pierde părți în *Uibărești* și *Stoicănești*, confiscate de Radu de la Afumați și dăruite lui Neagoe din Periș, mare vornic, soțul Caplei, nepoata lui Vlad Călugărul.

Hranitul spătar, ginerele jupanului Cârstea, dregător din casa domnească, primește de la Radu cel Frumos *Bălești* și *Budeni*, pierdute de boierul Albul.

Ivan, pierde parte în *Sălcuța*, confiscată de Radu Paisie, dăruită lui Bolea Moldoveanul.

Ivan, pierde parte în *Urechești*, confiscată de Radu Paisie, dăruită lui Mitiutelu paharnic.

Ivan Norocea mare vornic, descendent al lui Oancea mare vistier din Batiu, ginerele lui Mircea Ciobanul și unchi al Sinei stolniceasa Buzeasca, primește de la Mihai Viteazul satul *Tihulești*, pierdut de Iane din Boleasca mare paharnic.

Ivan Viezure, pretendent, pierde *Liești* și *Lupești*, confiscate de Radu Paisie, dăruite boierilor Cârstocea și Dan Mureșanu.

Ivanco din Bujorani, fiul Bănesei, probabil descendent al lui Albu cel mare, pierde părți în *Bujoreni*, *Ulița* și *Copăcel*, confiscate de Radu cel Mare și dăruite fraților săi Oprca pârcălab și Radu vornic.

Lupu vătaf, soțul Velicăi, fiica lui Dragu Cherbeleț spătarul, primește de la Alexandru Mircea satul *Nicuia*, pierdut de cumnatul său Mircea armaș.

Mandea, fratele lui Țintea armaș, tatăl Doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul, înrudit cu Șerban banul, pierde parte în *Tâmburești*, confiscată de Pătrașcu cel Bun.

Manea, fiul lui Mogoș spătar, bunic al soției lui Dobromir mare ban, cumnat al lui Giura logofăt, i se restituie *Poiana* de Radu de la Afumați, după viclenia fiilor lui Bilțu.

Manea vătaf din Spăteni, strănepotul pretendentului Vlad mare vornic, revendică satul *Bădești*; câștigă sub Alexandru Mircea, pierde sub Mihnea Turcitul.

Manea, slugă domnească, primește parte în *Pârscov* și *Valea Ulmetului*, de la Neagoe Basarab.

Manea Perșanul mare vornic, fiul lui Manea Negrul, soțul Vlădaiei, nepoata lui Dan Durduc mare vornic, fiica lui Dumitru Ghizdăvăț mare ban, primește de la Neagoe Basarab *Bilcireștii de sub Istrița*, pierdut de Vlaicu nepotul lui Fintea și parte în *Vaideei* pierdută de Radu, cum și satele nenumite ale lui Cârștian Șupitul, dăruite de Radu de la Afumați.

Manea Grecul postelnic, primește de la Petru cel Tânăr satele *Cheiani*, *Căpățâneni* și *Poenari*, pierdute de Radu Golescu mare vistier.

Marcea din Șitoaia, postelnic, fiul lui Șerban mare ban, nepotul lui Radu Craiovescu, pierde *Radovanul* confiscat de Mircea Ciobanul.

Mătea, slugă domnească, primește părți în *Pârscov* și *Pănătău* de la Neagoe Basarab.

Mănea, slugă domnească, fratele lui Vrabeț, primește de la Radu cel Frumos părți în *Padeșul de Sus*, *Roșia lui Stirbeț*, *Roșia lui Slăvei*, *Piscupești*, *Bujorești*, *Berivoești*, *Vadeni* și *Slăvinești*.

Mânja, boier pribeag, pierde parte la *Dușești*, confiscată de Vlad Dracul, dăruită lui Vâlcan ș.a.

Mihnea din Bădeni, mare postelnic, fiul lui Frăcea, cumnatul lui Balaur mare logofăt, primește de la Radu de la Afumați parte în *Bădeni*, confiscată de la Prunca; cotropit de Toma ban, ginerele lui Harvat mare logofăt.

Milco stolnic, vlastelin, primește de la Basarab cel Tânăr părți în *Curtișoara*, *Bălteni*, *Dobrotin* și *Fântâna Fagului* (cu reîntărire de la Vlad Călugărul), iar de la Vlad Călugărul satul *Aninoasa*, pierdut de bunicul lui Hamza Turcul, care va fi despăgubit.

Mimoran, pierde parte în *Urechești*, confiscată de Radu Paisie și dăruită lui Mitiutelu paharnic.

Mircea Cherbeleț armaș, fiul lui Dragu spătar și cumnatul lui Hamza banul din Crețești, pierde *Comani*, *Suharul* și *Nicuia*, confiscate de Pătrașcu cel Bun, dăruite de Alexandru Mircea nepotului lui Mircea Cherbeleț, Pârvu logofăt și cumnatului său Lupu vâtaf.

Miroslav din Râfov, mare logofăt, soțul Calei, nepoata lui Fârtat vornicul din Drăgășani, primește satele acestuia *Drăgășani*, *Momotești* și *Cioroiu*, de la Alexandru Mircea.

Mitiutelu paharnic, primește de la Radu Paisie parte în *Urechești*, confiscată de Radu Paisie de la Mimolan.

Mitrea din Hotărani, mare vornic, descendent al lui Badea vel vornic și Bădica voievod, soțul Neagăi din Cislău, mătușa Doamnei Neaga a lui Mihnea Turcitul, pierde *Pulați*, confiscat de Petru Cercel, tăiat de Mihai Viteazul, care-i confiscă toată averea.

Moș, strănepotul lui Vlad mare vornic, pretendent tăiat de Vlad Călugărul, revendică satul *Bădești*; câștigă sub Alexandru Mircea, pierde sub Mihnea Turcitul.

Nan paharnic, primește de la Mircea Ciobanul satul *Crucea*, confiscat de la Buzești.

Nan Rogoz, tatăl lui Albul mare stolnic, pierde parte la *Cunești*, confiscată de Neagoe Basarab.

Neacșa, fiica lui Ivanco din Bujorani, fiul Bănesei, se judecă cu verii săi pentru părți în *Bujorani*, *Ulița* și *Copăcel*.

Neagoe din Periș mare vornic, fiul lui Socol, descendent al boierilor făgărășani din Voila și al lui Stan Mândre, soțul Caplei, nepoata lui Vlad Călugărul; primește de la Radu de la Afumați *Uibărești* și *Stoicănești*, pierdute de Hamza din Obislav mare ban. Satele îi erau și dedină.

Neagoe Spânaci, fiul lui Borcea șetrar din Slătioare, „cumnatul“ lui Pătrașcu cel Bun, pierde parte din *Vrănești*, confiscată de Pătrașcu cel Bun și dăruită fiicei sale Maria; reconfișată și dăruită apoi de Alexandru Mircea lui Albul Goleșcu.

Necula logofăt, cumpără de la Mihai Viteazul partea din *Stănimir* a boierului viclean Dumitru Ceacăru.

Necula, slugă domnească, fratele lui Vrabeț, primește de la Radu cel Frumos părți în *Padeșul de Sus*, *Roșia lui Stirbeț*, *Roșia lui Slăvei*, *Piscupești*, *Bujorești*, *Berivoești*, *Vadeni* și *Slăvilești*.

Oancea din Batiu, mare vistier, pierde parte în *Pitești* confiscată de Radu de la Afumați.

Oancea fiul lui *Pârlea*, pierde parte în *Purcăreni*, confiscată de *Radu Paisie* și dăruită lui *Tatu vornicul*, căruia îi era de moștenire.

Oprea din *Râmnic*, spătar, fiul *Bănesei*, primește de la *Radu cel Mare* părțile din *Bujoreni*, *Ulița* și *Copăcel*, confiscate de la fratele său *Ivanco*.

Oprea din *Sărături*, vornic, pierde parte în *Pietrari*, confiscată de *Radu Paisie*, care o dăruiește lui *Dragul clucer*.

Oprea Găină voievod din *Răteasa*, pierde părți în *Boteni*, *Geamăna*, *Grădiște*, *Stoiceni*, *Băicești*, *Băbeni*, *Băloi* și *Răteasa*, dăruite lui *Dragomir mare vornic* din *Luciani*.

Paraschiva, fiica lui *Duma*, primește de la *Mircea Ciobanul* părțile vlastelinului *Radu* din *Baia*, din satele *Alunul*, *Baia* și *Polovraci*, pierdute de frații lui *Duma*.

Pătru armaș, primește de la *Mircea Ciobanul* părți în *Mihăești* și *Șoaș*, confiscate de la *Voico vistier* din *Fieni*.

Pătru, jupan, tatăl jupanilor *Dan* și *Dobrin*, pierde *Lupia*, confiscată de *Radu cel Frumos*, restituită de *Radu cel Mare*.

Pârlea, tatăl viclenilor *Oancea* și *Cârstea*, care pierd părți în *Purcăreni*, confiscate de *Radu Paisie*, dăruite lui *Tatul vornic*.

Pârveu din *Drăgoești*, mare postelnic, fiul lui *Tudor mare logofăt*, pierde *Rogova* confiscată de *Radu Paisie*, dăruită lui *Detco mare armaș*, căruia îi era și dedină.

Pârveu postelnic, fiul lui *Vlaicu armaș*, nepotul lui *Țintea mare armaș*, pierde satul *Ciocoveni*, confiscat de *Alexandru Mircea*, apoi restituit.

Pârveu Cherbeleț logofăt, nepotul lui *Dragu spătar*, primește de la *Alexandru Mircea Comani*, *Suharul* și *Nicui*, confiscate de la *Mircea Cherbeleț armaș*, unchiul său.

Preda Buzescu mare ban, fiul lui *Radu Buzea armaș*, i se restituie de *Alexandru Mircea* și *Mihnea Turcitul* satele confiscate de *Mircea Ciobanul* de la părinții săi, *Târgu Jiu*, *Plenița*, *Păstaia*, *Crucea* și *Dobridor*.

Pruncea din *Bădeni*, boier pribeag, pierde parte în *Bădeni* confiscată de *Radu* de la *Afumați* și dăruită lui *Balaur mare logofăt*, ruda lui *Pruncea*.

Radu, pierde parte în *Vaidei* confiscată de *Neagoe Basarab*, dăruită lui *Manea Perșanul mare vornic*.

Radu, primește de la *Vlad Dracul* parte la *Dușești*, confiscată de la *Mânjea*, boier pribeag.

Radu din *Drăgoești*, mare logofăt, vlastelin, fiul lui *Tudor mare logofăt*, pierde *Rogova* confiscată de *Radu Paisie*, dăruită lui *Detco mare armaș*, căruia îi era dedină și *Lucia* sau *Luciani*, confiscat de *Alexandru Mircea*, restituit de *Mihnea Turcitul* soției sale.

Radu din *Râmnic*, logofăt, primește de la *Radu Paisie* parte în *Voinigești*, confiscată de la boierii *Drăgoești* și o pierde prin confiscarea lui *Mircea Ciobanul*, care o restituie *Drăgoeștilor*.

Radu din *Spinișor* (din familia *Craioveștilor* ?), pierde *Spinișor*, *Stângăcea* și *Frațoștița*, confiscată de *Vlad Înecatul*, dăruită lui *Vlaicu mare logofăt* din *Piscani*.

Radu din *Bujoreni*, vornic, fiul *Bănesei*, fratele vicleanului *Ivanco*, primește de la *Radu cel Mare* părțile din *Bujoreni*, *Ulița* și *Copăcel* confiscate de la *Ivanco*.

Radu Buzea armaș, tatăl fraților *Buzești*, pierde *Crucea*, dăruită lui *Nan paharnic*, *Târgu Jiu*, *Plenița* și *Păstaia*, toate confiscate de *Mircea Ciobanul*. Vor fi restituite fiilor săi.

Radu Buzescu mare postelnic, i se restituie de Alexandru Mircea și Mihnea Turcitul satele confiscate de la părinții săi.

Radu Furcovici din Golești, mare vistier, fiul lui Radu Furcă clucer, nepotul lui Furcă clucer, fratele lui Vâlsan mare logofăt, primește de la Radu Paisie părți în *Vieroși*, *Mărăcineni* și *Golești* confiscate de la Vlaicu mare logofăt din Piscani; pierde *Poienari*, *Căpățâneni* și *Cheiani*, confiscate de Mircea Ciobanul și dăruite lui Manta Grecul postelnic.

Radu, tatăl lui Goran spătar, primește de la Radu cel Mare parte în *Iaroslăvești*, confiscată de la (ruda sa) Vlad.

Rusin, primește de la Vlad Dracul parte în *Dușești*, confiscată de la Mânja, boier pribeag.

Sara călugărița, revendică satul *Aninoasa*, pierdut sub Vlad Călugărul de un înaintaș al său; este despăgubită sub Radu Paisie.

Sara, jupaniță, strănepoata lui Vlad mare vornic, pretendent tăiat de Vlad Călugărul, revendică satul *Băjești* confiscat de la acesta; câștigă sub Alexandru Mircea, pierde sub Mihnea Turcitul.

Sin logofăt, soțul Ancăi, fiica lui Voico al Tatului, revendică satele acestuia *Slăveni* și *Stoenești*, confiscate de Laiotă Basarab (?), dăruite tatălui lui Calotă mare vistier.

Sinea, pierde parte la *Micești*, confiscată de Țepeluș, dăruită lui Stoica vornic.

*Stai*co din Bucov, mare postelnic, fiul lui Tudor mare logofăt și al Stanei, nepoata lui Vlad Călugărul, primește satul *Bucov* de la Alexandru Mircea, care îl confiscase de la tatăl său.

*Stai*co din Ruși, mare logofăt, nepotul lui Dragomir al lui Manea, cumnatul lui Radu cel Mare, stăpânește partea lui Deag.

*Stai*co Șintescu mare vornic, cotopește satul *Cetățeni* de la Vlaicu mare logofăt din Piscani, primit de acesta de la Vlad Înecatul; pierde parte în *Dobrușa*, confiscată de Mircea Ciobanul, care o dăruiește lui Danciu din Popești mare postelnic, cumnatul lui Stai;co; pierde satele *Siliștioara*, *Curmătura* și *Gloșivul*, confiscate de același domn, din care Siliștioara a fost dăruită lui Vârhare din Rusinești, iar ultimele două au fost dăruite de Alexandru Mircea lui Stoichiță din Modruzești mare postelnic, apoi retrocedate fiicelor lui Stai;co.

*Stai*e, pierde *Băbeni* confiscat de Vlad Călugărul și dăruit lui Barbu băn Craiovescu.

Stan, primește parte la *Dușești* de la Vlad Dracul, confiscată de la Mânja, boier pribeag.

Stan din Bujorani, postelnic, descendent al vicleanului Ivanco și nepotul Despinei, vara Doamnei Despina, pierde *Bunești*, *Urluești* și *Oești*, confiscate de Mircea Ciobanul și dăruite lui Stoica mare vătaf și fraților săi.

Stan mare vătaf, primește *Bunești*, *Urluești* și *Oești* de la Mircea Ciobanul, confiscate de la Stan din Bujorani.

Stana, fiica lui Ivanco, se judecă cu verii săi pentru părți în *Bujorani*, *Ulita* și *Copăcel*.

Stanca din Brătivoești, fiica lui Hamza din Obislav mare ban, soția lui Stanciu Benga mare spătar, pierde *Bohanul*, confiscat de Alexandru Mircea și dăruit slugii domnești Vuia.

Stance, pierde parte în *Micești*, confiscată de Vlad Călugărul dăruită slugii domnești Dan Pușcarul ș.a.

Stanciu Benga mare spătar, descendentul vlastelinilor din Baia, ginerele lui Hamza din Obislav mare spătar, pierde *Bâzdâna* confiscată de Alexandru Mircea, dăruită lui Florea postelnic.

Stanciu Canatnicul, fratele vlastelinului Milco stolnic, primește părți în *Curtișoara*, *Bălteni*, *Dobrotin* și *Fântâna Fagului* de la Basarab cel Tânăr.

Stanislav, cumnatul vlastelinului Milco stolnic, idem.

Stoica, pierde parte în *Flocești*, confiscată de Pătrașcu cel Bun.

Stoica, slugă domnească, „cumpără“ parte în *Zăvideni* de la Basarab cel Tânăr.

Stoica vornic, primește parte în *Micești*, de la Basarab cel Tânăr, confiscată de la Sinea, Vânjea, Curcea și Vlaicu.

Stoica mare vătaf, primește *Bunești*, *Urluești* și *Oești* de la Mircea Ciobanul, confiscate de la Stan postelnic din Bujorani, descendentul vicleanului Ivanco.

Stoichiță din Modruzești, mare postelnic, înrudit cu neamul lui Vlad Vintilă voievod, primește *Curmătura* și *Gloșivul* de la Alexandru Mircea, confiscate de Mircea Ciobanul de la Staico Șintescu mare vornic.

Stroe Buzescu mare stolnic, primește prin restituire satele confiscate de Mircea Ciobanul de la tatăl său.

Șerban din Izvorani, mare ban, soțul Mariei, fiica lui Radu postelnic Craiovescu, pierde mori la *Geamăna*, confiscate de Neagoe Basarab, restituite de Vlad Vintilă; primește *Fântânelele* (și *Viișoara*) confiscate de Vlad Înecatul de la pretendentul Drăghici Gogoșe.

Șerban, slugă domnească, „cumpără“ parte în *Zăvideni* de la Basarab cel Tânăr.

Șerban, slugă domnească, fiul lui Șolea, „cumpără“ parte în *Zăvideni* de la Basarab cel Tânăr.

Ștefan diac, ginerele lui Duma, primește de la Mircea Ciobanul părți în *Alunul*, *Baia* și *Polovraci*, foste ale vlastelinului Radu din Baia, confiscate de la frații lui Duma.

Tatul din Pârscov, vătaf, primește de la Neagoe Basarab părți în *Pârscov* și *Pănătău*.

Tatul vornic, primește parte în *Purcăreni* de la Radu Paisie, confiscată de la fiii lui Pârlea. Îi era și dedină.

Toader postelnic, soțul Radei, fiica lui Ștefan mare portar, pierde mori la *Obilești*, confiscate de Petru cel Tânăr, dăruite lui Dragomir din Luciani mari vornic.

Toma din Petroșani, ban, ginerele lui Harvat mare logofăt, cotopește satul *Bădeni* de la Balaur mare logofăt.

Tudor din Drăgoești, mare logofăt, fiul popii Frâncul din casa domnească, soțul Dumitrei, nepoata lui Dan Durduc mare vornic, pierde parte în *Voinigești*, confiscată de Radu Paisie și dăruită lui Radu logofăt din Râmnic; se restituie de Mircea Ciobanul.

Tudor din Drăgășani, fiul lui Fârtat vornic, pierde *Izlazul*, *Drăgășani*, *Momotești* și *Cioroiu*, confiscate de Mircea Ciobanul. Ultimele trei au fost retrocedate de Alexandru Mircea lui Miroslov mare logofăt, soțul Calei, nepoata lui Tudor.

Tudor din Orboești, mare logofăt, nepotul lui Tudor mare logofăt, soțul Stanei, nepoata lui Vlad Călugărul, pierde **Bucovul**, confiscat de Alexandru Mircea, restituit fiului său Staico postelnic.

Tudor Slăvitescu logofăt, nepotul lui Oprea pitar, pierde satul **Pleșoi** confiscat de Mircea Ciobanul.

Țintea, slugă domnească, primește parte în **Pârscov** și **Valea Ulmetului** de la Neagoe Basarab.

Țintea mare armaș, unchiul Doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul, pierde **Românești**, confiscat de Alexandru Mircea, dăruit lui Vlad postelnic, fiul lui Ivașco Goleșcu mare logofăt.

Vârhare din Rusinești primește **Siliștioara** de la Mircea Ciobanul, confiscată de la Staico Șintescu mare vornic.

Vălsan mare logofăt, fiul lui Radu Furcă clucer, fratele lui Radu Furcoviți din Golești, ginerele lui Părvu Craiovescu mare vornic, pierde satul **Corlatele**, confiscat de Vlad Vintilă.

Vâlcă, primește parte la **Dușești** de la Vlad Dracul, confiscată de la Mânjea, boier pribeag.

Vânjea, pierde parte la **Micești**, confiscată de Basarab cel Tânăr, dăruită slugii domnești Șolea ș.a.

Vișana din Caracal, nepoata Craioveștilor, pierde **Betejani**, confiscat de Alexandru Mircea, răscumpărat de sora sa Marga cea tânără.

Vlad, pierde parte la **Iaroslăvești**, confiscată de Radu cel Mare, dăruită lui Radu Goran spătar.

Vlad postelnic, fiul lui Ivașco Goleșcu mare vornic, primește la botez satul **Românești** de la Alexandru Mircea, confiscat de la Țintea mare armaș.

Vlad din Drăgoești, mare comis, fiul lui Tudor mare logofăt, pierde **Rogova** (pe care tatăl său o cotropise de la Detco paharnic), confiscată de Radu Paisie, care o dăruiește lui Detco armaș, nepotului lui Detco paharnic.

Vlad, fratele lui Radu din Spinișor (din familia Craioveștilor ?), pierde satele **Spinișor**, **Stângăcea** și **Frațoștița**, confiscate de Vlad Înecatul și dăruite lui Vlaicu din Piscari mare logofăt.

Vlad mare vornic, rudă domnească, pretendent, pierde **Bădești**, confiscat de Vlad Călugărul, vândut lui Gherghina mare pârcălab.

Vlaicu, pierde parte în **Micești**, confiscată de Basarab cel Tânăr, dăruită lui Stoica vornic.

Vlaicu, nepotul lui Fintea, pierde parte în **Bilcireștii de sub Istrița**, confiscată de Neagoe Basarab, dăruită lui Manea Perșanul mare vornic.

Vlaicu din Izvorani, pârcălab, mare stolnic, fratele lui Șerban mare ban, pierde mori la **Gemăna**, confiscate de Neagoe Basarab, restituite sub Vlad Vintilă, cu care se înrudea.

Vlaicu din Olănești, unchiul lui Goran spătar, primește parte în **Iaroslăvești** de la Radu cel Mare, confiscată de la (ruda sa) Vlad.

Vlaicu din Piscani, mare logofăt, fiul lui Pătru postelnic, primește de la Vlad Înecatul: **Cetățeni**, **Bărbătești** și **Brănești**, confiscate de la fiii Gogoșoaei, Barbu mare ban,

cumnatul lui Moise vodă și Drăghici Gogoășe voievod; *Spinișor, Stângăcea și Fratostița*, confiscate de la Radu din Spinișor (din familia Craioveștilor ?); iar de la Radu Paisie: partea lui Deag din *Deagu*, parte în *Golești*, confiscată de la Tudor mare logofăt din Drăgoești. Pierde satele: *Vieroși, Mărăcineni și Golești*, confiscate de Radu Paisie, dăruite lui Radu Golescu mare vistier și lui Borcea cel bătrân din Vrănești mare șetrar.

Voico al Tatului, pribeag, fiul lui Tatul Sârbul, boier de sfat, pierde *Slăveni și Stoenești*, confiscate de Laiotă Basarab, dăruite tatălui lui Calotă mare vistier. Dă cumnatului său Gherghina pârălab parte în *Topoloveni* ca să scape de la moarte pe fiul său Milea, viclean față de Vlad Călugărul.

Voico, slugă domnească, primește de la Neagoe Basarab părți în *Pârscov și Pânățau*.

Voico vistier din Fieni, pierde părți în *Mihăești și Șoaș*, confiscate de Mircea Ciobanul, dăruite armașilor Pătru și Diicul.

Vrabeț, slugă domnească, primește părți în *Padeșul de Sus, Roșia lui Știrbeț, Roșia lui Slăvei, Piscupești, Bujorești, Berivoești, Vădeni și Slăvilești*.

Vuia, slugă domnească, primește *Bohanul* de la Alexandru Mircea, confiscat de la Buzești.

II. DOMENIUL CRAIOVEȘTILOR

TABELUL 11. BUNURILE FUNCiare STĂPÂNITE DE DOMNII ȚĂRII ROMÂNEȘTI ÎN SEC. XIV — XVI

Nr. crt.	DOMNUL	Numărul bunurilor funciare			MOȘTENIRI ȘI ACHIZIȚII								BUNURI CĂZUTE DOMNEȘTI						VECHII STĂPÂNI AI BUNURILOR						Situația după intrarea în patrimoniul domnului							CRONOLOGIA intrării bunurilor în patrimoniul domnilor**																				
		Total	Întregi	Părți	Total	Moștenite de la alți domni	Moștenite de la părinți boieri	Cumpărate în domnie	Cumpărate în boierie	Primate prin schimb și închinare	Alte situații	Total	Confiscate pentru viclenie	Confiscate pentru dușegubină	Confiscate pentru neplata birului*)	Confiscate pentru desherență	Rămase de la domnii ridicăți din boierie	Confiscări neidentificate	Bunuri cu origine neindicată	Total	Boieri	Mănăstiri	Cnezi	Persoane indicate numai nominal	Neindicați	Alte situații	Total	Dăruite, vândute, date în schimb unor:					Sate rămase domnești după 1600	Total	1351-1375	1376-1400	1401-1425	1426-1450	1451-1475	1476-1500	1501-1525	1526-1550	1551-1575	1576-1600								
																												Rude domnești	Boieri	Mănăstiri	Persoane indicate numai nominal	Sate sau rumâni cnezii													Alte situații și neindicate							
	TOTAL	842	574	268	381	1	52	260	40	21	8	208	112	9	5	1	7	74	253	842	345	20	150	33	276	18	842	52	260	349	11	13	70	87	842	19	27	65	9	54	69	122	155	46	276							
1.	Nicolae Alexandru	5	2	3														5	5					5		5			5					5	5																	
2.	Vladislav I	14	14															14	14	5				9		14	5		9					14	14																	
3.	Radul I	7	2	5														7	7					7		7			7					7	7																	
4.	Dan I	2	1	1														2	2					2		2			2					2	2																	
5.	Mircea cel Bătrân	81	68	13	1					1								80	81	5	1			75		81			81					81	18	63																
6.	Dan II	6	6															6	6					6		6			6					6																		
7.	Alexandru Aldea	3	3															3	3					3		3			3					3																		
8.	Vlad Dracul	2	2		1			1				1	1						2	1				1		2			1	1			2																			
9.	Vladislav II	4	2	2	1			1									1	2	4				1	3	4			1	3				4																			
10.	Vlad Țepeș	5	4	1	2			2										1	5	2				3		5	2	1	2				5																			
11.	Radu cel Frumos	45	34	11	2					2							8	32	4	5				40		45	2	38	5				45																			
12.	Laiotă Basarab	2	2																2		2					2																										
13.	Basarab cel Tânăr	13	3	10	1			1										6	13				3	10		13	5	6	2				13																			
14.	Vlad Călugărul	41	20	21	15			12		2	1	8	6	1	1			18	41	18	1		7	15		41	1	19	19	1		1	41																			
15.	Radu cel Mare	37	19	18	14			13			1	6	4	1				17	37	14			4	18	1	37		12	25				37																			
16.	Mihnea cel Rău	8	8		1		1											7		1				7		8			7				8																			
17.	Vlad cel Tânăr	3	3									1						2	3	1				2		3			3																							
18.	Neagoe Basarab	68	48	20	50		27	15		7	1	11	3				8	7	68	47	5	1	2	12	1	68	2	18	29	1		18	68																			
19.	Radu Bădica	2		2	2		2													2	2					2																										
20.	Radu de la Afumați	33	27	6	3			3				15	5		1			15	33	15	1			16	1	33	3	25	5				33																			
21.	Vlad Începutul	15	11	4								11	10					4	15	11				4		15	1	11	3				15																			
22.	Vlad Vintilă	31	4	27	24		21			3		6	3	3				1	31	27	1		3		31			28	2		1	31																				
23.	Radu Paisie	73	41	32	24			22		2		38	13		2	23		11	73	56		2		10	5	73	8	44	19	1		1	73																			
24.	Mircea Ciobanul	37	27	10								37	29	2					37	30	7					37		24			9	4	37																			
25.	Pătrașcu cel Bun	8	7	1	1			1				6	5					1	8	5				2		8	1	2	1		4	8																				
26.	Petru cel Tânăr	5	4	1							1	4	1	1					5	2	2		1		5			3				5																				
27.	Alexandru Mircea	41	20	21	9	1		7		1		28	19		2	7		4	41	33	1	1	1	5		41		27	17	2		41																				
28.	Mihnea Turcitol	39	18	21	26			26				8	2		3	3		5	39	23		1	5	7	3	39	2	4	27	2		39																				
29.	Petre Cercel	2	1	1	1			1				1							2	2						2			2																							
30.	Ștefan Surdul	1		1								1							1							1			1	1																						
31.	Mihai Viteazul	209	175	34	202			155	40	3	4	4	3	1				3	209	37	1	145	5	14	7	209	0	25	41	1	3	32	87	209																		

* Fără ocinile pierdute pentru bir, care nu au trecut prin domeniul domnesc și fără cumpărăturile lui Mihai Viteazul, al căror preț s-a calculat în biruri și năpăști
 ** Informațiile nedatate, din domniile cuprinse în două sferturi de veac, au fost atribuite sfertului în care se situează partea cea mai lungă din domnia respectivă

1. Opinii despre Craiovești și domeniul lor.

În jurul Craioveștilor s-a discutat mult în istoriografia noastră, iar faptul își găsește ușor explicația. O lungă perioadă, după sfârșitul secolului al XV-lea, membrii cunoscuți de istorici, ai acestei familii au deținut principala dregătorie din Țara Românească, bănia Craiovei. Din neamul lor s-au ridicat, în curs de două secole, cinci domni în scaunul țării¹, cei mai mulți având domniile relativ lungi și deosebit de importante, aceasta fără a mai socoti aventurile domnești ale lui Radu Bădica, Drăghici vodă Gogoășe și Șerban banul². Urmașii Craioveștilor vor avea rosturi politice importante și în vremile mai noi, păstrând în același timp o avere uriașă: după mărturia lui Paul de Alep, vornicul Preda Brâncoveanu stăpânea singur, în timpul lui Matei Basarab, două sute de sate, fiind cel mai bogat boier al țării „prin moștenire de la strămoșii săi... , fără egal fie în acest ținut, fie în altul”³; iar ultimul din Brâncoveni, banul Grigore, era considerat, în 1819, personalitatea politică cea mai de frunte a țării și „le plus riche de tous les boiars en terres”⁴. În sfârșit, Craioveștii sunt familia de boieri cu cele mai multe ctitorii din Țara Românească.

Ceea ce a preocupat pe istorici în primul rând a fost problema originii acestei familii, care, cel puțin aparent, ajunge la o mare însemnătate politică dintr-o dată, la sfârșitul secolului al XV-lea. Urmând tradiția istorică, aflată în biografia patriarhului Nifon scrisă de Gavriil Protul, după care Craioveștii fuseseră „un neam căruia îi era numele de moșie Banoveți, adecă Basarabești”⁵, Hasdeu a vorbit de „Barbu Basarabă din neamul

¹ Neagoe Basarab, Radu Șerban, Constantin Cărmul, Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu. Pentru înrudirea cu Craioveștii, s-au mai considerat Basarabi Șerban și Ștefan Cantacuzino.

² Șerban banul a fost o clipă domn în scaun, cum îl arată strănepotul său, Matei Basarab, care menționează acte „ce au fost date de la moșul nostru Șerban voevod” (Năsturel, *Radu Șerban Basarab*, p. 572).

³ Paul de Alep, *Călătoriile*, p. 196—197.

⁴ *Hurmuzaki*, vol. X, p. 74.

⁵ Simeirea, *Viața și traiul Sfântului Nifon*, p. 14—15. Textul grecesc de bază are numai: „neamul cel prea cucernic al Basarabilor (ed. V. Grecu, 1944, p. 125).

Dăneștilor¹ și a susținut că, până la 1600, banii Olteniei se recrutau mai întotdeauna dintre Basarabi². Părerea lui Iorga³, primită și de Xenopol⁴, a fost că numele de Băsărăbești s-a dat Banoveților nu din pricina originii lor, ci pentru încuscrirea acestei familii cu Basarabii, prin Țepeluș, care ar fi fost căsătorit cu Neaga, sora celor patru frați. În sfârșit, I.C. Filitti, în numeroasele studii ce a închinat Craioveștilor și băniei oltene, în care se află strânsă întreaga informație istorică ce se cunoștea până atunci⁵, a formulat ipoteza că „subita înălțare la cele mai înalte situații” a fraților Barbu și Pârnu vornicul, în 1482, ultimul an al domniei lui Basarab cel Tânăr, s-ar datora legăturii neîngăduite dintre domn și Neaga, soția vornicului, din care s-ar fi născut viitorul Neagoe Basarab, fiu „după lege” al lui Pârnu Craiovescu, dar de fapt feciorul natural al lui Țepeluș. Pentru uitarea acestei legături vinovate, Neagoe vodă ar fi înălțat, mai târziu, ceea ce autorul numea „strălucita capelă xpiatorie” de la Argeș. Consolidarea favorii domnești sub Vlad Călugărul s-ar fi câștigat, în continuare, prin „alte relațiuni de moralitate îndoielnică, între o soră a Neagăi, soția lui Pârnu Craiovescu, cu Radu cel Mare, încă din vremea când acesta era numai asociat la domnie de tatăl său”. Atunci ar fi fost creată, pentru folosul boierilor favoriți, marea bănie a Craiovei. Așadar importanța politică a Craioveștilor, ca și cea a băniei, ar fi fost câștigate „prin compromisuri cu morala”⁶. S-a arătat, cu drept cuvânt, că astfel de legături nu pot explica rostul pe care marea bănie a Craiovei l-a avut în organizarea Țării Românești⁷.

Pentru Filitti, tatăl celor patru frați Craiovești era „un Neagoe de la Craiova, adică proprietar al Craiovei. De unde avea el acest sat și al cui fiu era, izvoarele ce avem pînă azi nu ne spun”⁸. Ocupându-se de lespede pe care Barbu ban și frații săi au pus-o pe mormântul de la Dealu al lui Vladislav II, mort în 1456, unde ei arată că acest domn „i-a făcut vlasteli”, Filitti socotea „că înțelesul inscripției este că Vladislav a boierit pe tatăl lor, Neagoe”⁹. El n-a ținut să remarcă însă că, dacă ar fi fost așa, am avea de-a face cu singura ridicare la boierie, cunoscută documentar, din istoria Țării Românești a secolelor XV—XVI. Pe de altă parte, Filitti admitea că „acest Neagoe a avut numeroase proprietăți în Oltenia”, dintre care citează, cu titlul de exemple, un număr de nouăsprezece sate¹⁰, iar la un moment dat, judecând după însemnata avere a urmașilor, afirma chiar că Neagoe de la Craiova era „poate cel mai mare proprietar” de la apus de Olt, din vremea sa¹¹. Dar, dacă reunim toate aceste păreri ale lui Filitti, risipite în mai multe lucrări, scrise la mai multe date, ajungem în mod neașteptat la concluzia că tatăl Craioveștilor, care pe la începutul domniei lui Vladislav II nu era încă boier sau era cel mult boier mic, a acumulat

¹ *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. IV, p. CCXLIV.

² *Ibidem*, vol. III, p. 2405.

³ *Studii și documente*, vol. III, p. XLIV.

⁴ *Lupta dintre Dănești și Drăculești*, p. 239.

⁵ Vezi în special: *Banatul Olteniei și Craioveștii*, p. 1—14.

⁶ Filitti, *Craioveștii*, p. 2, 4, 5, și 13.

⁷ Ștefănescu, *Începuturile băniei de Craiova*, p. 331.

⁸ *Craioveștii*, p. 2.

⁹ *Banatul Olteniei*, p. 25.

¹⁰ *Craioveștii*, p. 2.

¹¹ *Banatul Olteniei*, p. 83.

până în vremea lui Basarab Țepeluș sau a lui Vlad Călugărul, unul din cele mai întinse domenii din țară, și aceasta fără ca în izvoarele contemporane sau în referirile despre procese și cotropiri, cuprinse în documentele ulterioare, să fi rămas cea mai neînsemnată urmă.

Aprecieri globale sau numai admirative, fără vreun conținut concret, asupra averii acestei familii, au mai făcut și alți autori, ca de pildă Ionescu-Gion, care caracteriza partajul din vremea lui Mihnea Turcitul, despre care va fi vorba mai departe, drept „colosala, enorma, neuzita împărțeală a averilor craiovești”¹.

2. Condițiile documentării în trecut și astăzi.

Informația documentară, ce a stat la baza opiniilor exprimate de istorici cu privire la Craiovești și la marea băniei, a fost la început extrem de săracă. Puținele documente, utilizate în discuție, erau uneori traduse sau transcrise greșit, așa că întâlnim cazuri în care până și numele persoanelor sau ale satelor apar corupte. A fost o vreme când nici măcar numele feciorilor lui Neagoe de la Craiova nu se cunoștea. Acum patruzeci de ani, când a început să lucreze în acest domeniu I.C. Filitti, multe din dificultățile începutului erau însă depășite și de aceea informația lui este mult mai bogată și mai exactă. Lucrările sale au reprezentat un aport apreciabil, cu toate că rezultatele la care a ajuns trebuie reexaminat critic.

Documentarea istorică asupra Craioveștilor și a epocii lor ni se înfățișează astăzi fundamental schimbată față de trecut. Acum suntem mai întâi beneficiarii unei importante descoperiri: a ieșit la iveală un document din 1589², foarte cuprinzător — unul dintre cele mai lungi hrisoave din secolul al XVI-lea — în care se descrie concret operația de împărțire a averii Craioveștilor, care până aici se cunoștea numai din actele unei pricini de moștenire dintre urmașii lui Pârveu și cei ai lui Radu Craiovescu³. Din acest izvor rezultă, între altele: a) că Neagoe Strehăianu, tatăl Craioveștilor, a fost ban și că și-a împărțit marea sa avere între fii încă din vremea lui Vlad Călugărul și b) că Danciu Gogoășe, boier care nu putuse fi identificat, este aceeași persoană cu Danciu comis, al treilea dintre frații Craiovești. Aceasta însemnează că fiul său, Drăghici voievod Gogoășe era lângă Neagoe Basarab și, poate, lângă Bădica voievod, încă un nepot al lui Neagoe Strehăianu care a pretins că are dreptul la domnia Țării Românești. Aceste date adaugă noi îndoileli față de aserțiunile lui Filitti cu privire la puțina însemnătate a acestei familii.

Al doilea element important, în documentarea actuală, îl formează existența colecției de documente ale Țării Românești de până la 1626⁴. Faptul că astăzi avem, strânse la un

¹ Ionescu-Gion, *Boierii Craiovesci*, p. 79.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 402—407. Importanța documentului a fost semnalată mai întâi de Ștefănescu, *Începuturile băniei de Craiova*.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 256—257, 435.

⁴ *D.I.R.*; *Vezi și noua ediție: Documenta Romaniae Historica.*

loc, toate izvoarele diplomatice cunoscute¹ și că informația cuprinsă în acest material a fost structurată, prin indicii analitici, în funcție de sate localizate² și de persoane identificate³, ajută nu numai la îmbogățirea substanțială a cunoștiințelor în această privință, dar ne oferă, pentru prima oară, posibilitatea să pășim la anumite analize istorice, care nu puteau fi făcute în trecut. Pentru istoria orânduirii feudale, cunoașterea chipului în care era stăpânit pământul este absolut indispensabilă, dar această cunoaștere nu se poate opri la stabilirea cadrului general de constituire a domeniilor din țară, la fixarea aproximativă a evoluției și la unele precizări privind relațiile sociale. Domeniile boierești și mânăstirești au fost formate din târguri, sate, suprafețe nelocuite etc., care puteau fi multe sau puține, mari sau mici, risipite sau comasate, care au intrat și au ieșit din patrimoniul stăpânului la anumite date și în anumite împrejurări. Informația de acest fel formează însăși baza documentării, peste ea nu vom putea sări niciodată fără primejdia de a construi ipoteze lipsite de un conținut real. Altădată această informație era strânsă cu mare greutate, din arhive și publicații diferite, unde materialul se găsea neprelucrat încă prin identificări și era, prin urmare, greu de încheșat într-un ansamblu coerent. De aceea vechea istoriografie a lucrat aproape numai cu exemple. Abia în vremea noastră istoria stăpânirii pământului poate începe, măcar în anumite cazuri, cu *analiza datelor esențiale din trecutul fiecărui sat* pentru care ni se păstrează izvoare scrise.

Materialul privitor la stăpânirile Craioveștilor este relativ bogat, dar informația despre cele mai multe sate se prezintă fragmentar, fiind ascunsă de obicei în mai multe documente, cărora nu li se poate pătrunde înțelesul decât după ce au fost comparate între ele. Este ceea ce am făcut, de câte ori era posibil și necesar, în analizele care stau la baza capitolului ce urmează.

3. Domeniul funciar al Craioveștilor (cca. 1480—1539)

În documentele secolelor XVI și XVII, expresia „satele“ sau „averile Craioveștilor“ se referă totdeauna la moștenirea pe care cei patru frați, Barbu ban, Pârvu vornic, Danciu comis și Radu postelnic au primit-o de la tatăl lor, Neagoe ban Strehăianu. Această avere a făcut obiect de partaje nu numai în 1589, ci după toate probabilitățile a mai fost cercetată și împărțită cel puțin de două ori, sub Pătrașcu cel Bun și Alexandru Mircea (v. cap. I).

Cercetarea de față se va raporta atât la aceste sate de moștenire, cât și la celelalte bunuri funciare, constatate în stăpânirea familiei Craioveștilor în perioada în care membrii săi au deținut marea bănie a Craiovei, adică până la ridicarea, în domnia lui Paisie, a lui Șerban banul. Aceste bunuri vor fi împărțite în două categorii: unele despre care se poate afirma cu certitudine că au făcut parte din domeniul acestei familii și altele pe care le putem socoti numai stăpâniri probabile. Prima categorie cuprinde: a) sate de moștenire, b) sate achiziționate în diferite chipuri și cotropite și c) sate despre care știm că au fost

¹ Am folosit și suplimentul colecției, în ms.

² *Indicele numelor de locuri.*

³ *Indicele numelor de persoană.*

stăpânite de Craiovești în perioada amintită, dar nu cunoaștem modul cum au intrat în patrimoniul lor.

A. Stăpânirile sigure.

a) Bunurile de moștenire ne sunt cunoscute mai întâi din hrisovul amintit, din 1589; cum însă, între epoca în care tatăl Craioveștilor și-a împărțit averea și data acestui act trecuse un secol, este posibil ca hrisovul lui Mihnea Turcitul să cuprindă și unele erori, mai ales în partea, menționată oarecum în treacăt, care se referă la urmașii lui Pîrvu vornicul, adică la Neagoe Basarab, Preda ban și Marga cea bătrână. Satele menționate în această parte a actului au fost fără îndoială în stăpânirea Craioveștilor, dar nu putem fi siguri, totdeauna, că ele scoborau de la Neagoe Strehăianu. Strămutarea discuției pe terenul concret, a istoriei fiecărui sat, crează însă posibilitatea ca, pe viitor, rezultatele noastre să fie îmbunătățite prin informații noi sau nefolosite încă.

În actul din 1589 se arată că satele și țiganii, ce s-au împărțit atunci, „au fost de moștenire și de strămoșie, vechi și drepte averi“, date de jupan Neagoe ban Strehăianu fiilor săi. „în zilele lui Vlad voievod Călugăru“. Din „aceste averi de la patru frați“, partea lui Barbu banul „a miluit-o el la slugile lui, care i-a slujit și a dat din ele și a dăruit la sfânta mănăstire de la Bistrița. Iar câte au rămas, le-a dat fraților săi, pentru că Barbu ban a fost sterp“. Partea lui Danciu Gogoșe comis a fost pierdută de fiul său Drăghici. care „s-a ridicat domn la Țarigrad... și a închinat toată partea lui și a tatălui său turcilor. Iar domnul care a fost atunci în Țara Românească a adunat pe toți boierii lui, de i-a trimis la cinstita Poartă, de s-au pârât cu el și l-au pierdut acolo. Iar apoi, de vreme ce au venit acei boieri de la Poartă, domnul lor i-a întrebat care ce a cheltuit. Așa a prădălnicit și a luat partea lui Danciu Gogoșe, de a împărțit-o acelor boieri pentru cheltuială; fiecare boier, cât a cheltuit, atât a luat“.

Am arătat cu alt prilej¹, că domnul nenumit din pasajul de mai sus, în vremea căruia s-a ridicat Drăghici, n-a fost Radu Paisie, cum s-a crezut multă vreme, datorită unei vechi erori de ediție, ci Vlad Înecatul. Ridicarea lui Drăghici s-a petrecut între 18 august 1530, data luptei de la Viișoara și 4 octombrie același an. Adug că Barbu ban și fratele său Drăghici sunt autorii actului din 7 august 1530, dat mănăstirii Cozia², care a fost adesea discutat de istorici, din cauza formulei „domnești“ pe care o cuprinde, și că, după cât se pare, Drăghici Gogoșe este aceeași persoană cu Dragodan voievod, cel ridicat la Spinișor, sat al Craioveștilor. Drăghici a fost spânzurat la Țarigrad de Șerban banul, ginerele lui Radu Craiovescu, deci de vărul său prin alianță.

În legătură cu moștenirea lui Pîrvu vornicul, „tatăl lui Basarab voievod și a lui Preda ban“, hrisovul din 1589 ne pune în fața unei probleme de vechi drept românesc, pe care am

¹ Donat, *Cu privire*, p. 119—120.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 85.

examinat-o în capitolul precedent. Este vorba de „legea țării“ după care, *dacă un boier se ridică domn, domeniul său personal nu trecea, prin moștenire, atunci când domnul murea sau pierdea scaunul, la urmașii săi de sânge, ci revenea, cel puțin temporar¹, domnului următor*. În baza acestui principiu, și nu pentru desherență, cum s-a crezut până la apariția hrisovului din 1589, Mihnea Turcitul a luat în partea domnească, din moștenirea lui Neagoe Basarab, satele *Greaca* (j. Ilfov), *Craiova* și jumătate din *Prundul* (j. Ilfov), cum și *Sadova* și *Sadovița* (j. Dolj), *Marmurile* și *Măceșul Mare* (j. Dolj), *Bâcleșul* (j. Mehedinți), *Corlatele* (j. Dolj), *Cearângul* (j. Mehedinți), *Halmăjul* și *Predești* (j. Dolj), ultimele nouă sate fiind schimbate apoi pentru cealaltă jumătate din marele sat Prundul, preferat de domn, deoarece era aproape de București.

Tot din partea lui Pârnu vornicul cobora și zestrea jupaniței Marga cea bătrână, primită de ea de la frații săi Neagoe Basarab și Preda ban. Această zestre „au ales-o cei 12 boieri din partea domnească“ și cuprindea satele: *Caracalul* (actualul oraș), *Comoștenii* (j. Dolj) și *Drincea* (j. Mehedinți), plus ceea ce vânduse jupanița Marga și fiii ei Matei și Vâlsan: *Izlazul* (j. Teleorman), *Gârvoșul* (j. Romanați) și *Fălcoii* (j. Romanați). „Încă au vândut și din partea lui Basarab voievod și a lui Preda ban“: *Cioroiși* (j. Dolj), *Vulturești* (pentru care vezi mai departe), *F...* și *C...* (lângă Hotarele, j. Ilfov), *Coșcodia* (j. Mehedinți), *Livezile* și *Vârâți* (j. Dolj), *Slavona* (?) și *Povariul* (lângă Livezi, j. Dolj).

Partea ultimului dintre frați, Radu postelnic care „a pierit la Tinoasa în oastea lui Radu voievod cel Bun“², este cea mai bine descrisă în hrisovul de la 1589, deoarece actul a fost întocmit anume pentru urmașii acestuia, adică pentru Nica al doilea postelnic cu jupanița sa Maria și fiul ei, Șerban paharnic al doilea, viitorul Radu vodă Șerban. Satele din această parte de moștenire se găseau în trei regiuni: „la Cătălu“: *Radovanul*, *Căscioarele*, jumătate *Prundul*, *Coiani* (Mironești) și *Izvoarele* (j. Ilfov); „la gura Călmățuiului“: *Căcănău* (Vânători), *Vișoara*, *Ducna* (Suhaia?) și *Fântânelele* (j. Teleorman) și „peste Jiu“: *Hălmajul* (probabil Almăjelul, j. Mehedinți), *Dragomirești* (?), *Grădoviți* (?), *Drănicul*, *Vianul*, *Șegarcea* (j. Dolj), *Măceșul* „care a fost făcut de jupanița Velica sat de milă și se cheamă *Măriuța*“ (j. Dolj), *Giurmenul* (Adunații de Giormani), *Sopotul* (j. Dolj), *Paia* (j. Mehedinți), *Ocolna* (lângă Dăbuleni, j. Romanați), *Runcu* (j. Gorj) și *Strehaia*. În total, Radu postelnic a moștenit — cu excepția satelor dăruite mănăstirii Bistrița împreună cu frații săi — 22 sate, dacă nu cumva au vândut și urmașii lui din această moștenire, cum am văzut că s-a întâmplat cu Marga cea bătrână și cu fiii săi. *Dacă considerăm că Neagoe ban Strehăianu și-a împărțit averea în mod egal între cei patru fii, atunci ajungem la încheierea că el stăpânea, în vremea lui Vlad Călugăru, cel puțin 88 de sate*. Din hrisovul lui Mihnea Turcitul noi nu cunoaștem însă decât 47.

O serie de alte acte ne ajută să alăturăm acestora încă un număr de 44 de sate. Informațiile pe care le-am putut aduna despre aceste sate nu indică niciodată vreo cumpărătură sau altfel de achiziție făcută de Craiovești. În schimb, majoritatea sunt caracterizate „vechi și drepte ocine“, iar uneori aflăm chiar că unul sau altul din frații

¹ Cu vremea, cele mai multe bunuri de acest fel s-au întors, cu toate acestea, „la sânge“, ca și cele confiscate pentru viclenie.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 403. Așadar Radu postelnic a murit într-adevăr în timpul lui Radu cel Mare. Părerii diferite despre viața și cariera sa la Panaitescu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, p. 30 și Zamfirescu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, p. 384.

Craiovești le-a avut de moștenire. În aproape toate cazurile, ele sunt cuprinse în marile complexe ale satelor moștenite de cei patru frați. După cât se poate deduce, aceste sate coborau tot de la Neagoe Strehăianu (așa le-am considerat în lucrarea de față).

Ele sunt, în ordine alfabetică, următoarele:

Bărbătești (neidentificat). Barbu ban și fratele său Drăghici, fiii lui Danciu comis Gogoășe, și-au pierdut părțile din acest sat (ca și pe cele din Brănești, pentru care vezi mai departe), viclenind pe Vlad Încetul. Acesta le-a dăruit lui Vlaicu clucer din Piscani, căruia îi sunt reîntărite de Vlad Vintilă la 1532¹. Cred că făcea parte din moștenirea lui Danciu comis Craiovescu, pierdută în condițiile arătate de hrisovul din 1589.

Betejani (Moldoveni, j. Romanai): jumătate a fost „vechi și drept sat și dedină al jupaniței Marga cea tânără, fiica lui Matei banul din Caracal, nepotul lui Pârnu vornicul Craiovescu. Vișana, sora Margăi, a vândut această parte lui Cârștilă, cu 7 000 aspri, dar sub Alexandru vodă Mircea jupanița Marga i-a întors banii, fiind mai volnică. Satul a fost o vreme confiscat (probabil de Mircea Ciobanul), de la Vișana, „pentru că a pribegit în Țara Românească”². La moarte, jupanița Marga a lăsat a patra parte mănăstirii Glavacioc, de la care „o cuprind și o cotropesc” — dar în numele dreptului de moștenire! — boierii din Brâncoveni. În 1594 este restituită, prin judecată, mănăstirii³. Dar în 1631, Leon Tomșa confiscă satul de *la Matei aga din Brâncoveni* căruia îi era „din moși strămoși”⁴.

Bezdead (j. Dâmbovița): în 1668, Radu Leon întărește jupaniței Elina, soția răposatului Constantin Cantacuzino biv vel postelnic, fiica lui Radu Șerban voievod, satele câte se trag de la moașa ei Anca din Coiani, nepoata lui Radu postelnic Craiovescu, care erau de la aceste familii „încă din descălecata țării”. Aceste sate sunt, în afară de Bezdead: Coiani, Prundul, Izvoarele, Radovanul, Căscioarele ot Cătălui, Dobreni, Vărăști, Vladimirești, Florești, Risipiți, Știrbei (?), Răstoaca, Căcănăul, Viișoara, Fântânelele, Runcu ot Jaleș, Predești, Sopotul, Bâcleșul, Punghina, Meri și Gruia⁵. Douăsprezece din aceste 23 de sate apar și în actul de împărțeală din 1589 (Coiani, Prundul, Izvoarele, Radovanul, Căscioarele, Căcănăul, Viișoara, Fântânelele, Runcu, Predești, Sopotul și Bâcleșul), ceea ce poate fi un argument că și celelalte unsprezece (Dobreni, Vărăști, Vladimirești, Bezdeadu, Florești, Risipiți, Știrbei, Răstoaca, Punghina, Meri și Gruia) coborau tot de la Neagoe Strehăianu. Totuși această concluzie nu este sigură. Printre ele pot fi și sate dobândite în alte chipuri (mai ales sate zestrăle).

Bistrețul (j. Dolj): părți din siliște și baltă, împreună cu Urâții, „au fost de moștenire ale jupaniței Marga din Caracal”, fiica lui Pârnu vornicul și sora lui Neagoe Basarab, care le-a vândut pe 30.000 aspri lui Radu Paisie, ca să-și plătească fiii din robia turcilor. Domnul le dăruiește lui Radu vistierul din Golești, pentru slujba credincioasă „când a venit Laiotă cu Stroe la Fântâna Țiganului”. Același domn a dăruit o parte din baltă lui Detco armaș, soțul Calei din Brâncoveni⁶.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 116.

² *Ibidem*, vol. V, p. 165—166.

³ *Ibidem*, vol. VI, p. 149.

⁴ Arh. St. Buc., M-rea Radu Vodă, X/11.

⁵ Iorga, *Documente*, p. 73 și urm.; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 298.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 254, 303; III, p. 283; IV, p. 64, 89; VI, p. 187.

Bălătarsca (în hotar cu Bâcleșul, j. Mehedinți): printr-un act din prima parte a domniei, Neagoe Basarab dăruiește lui Șerban spătar, pentru „dreaptă și credincioasă slujbă... prin vărsare de sânge cu lancea“, satele Bâcleșul, Bălătarsca, Padina Petrii, Drăgoicea și Smadovița, fără să arate de unde le are¹. Dar, dintre acestea, am văzut că Bâcleșul apare în moștenirea Craioveștilor, fiind considerat de Mihnea Turcitul în „partea domnească“ a lui Neagoe vodă. Pe de altă parte, Bâcleșul, Bălătarsca și Drăgoicea se găsesc în același hotar, iar celelalte două sate se află în apropiere. Toate acestea duc la concluzia că ele au făcut parte din domeniul de moștenire al lui Neagoe Basarab, coborât de la tatăl și bunicul său.

Brănești (neidentificat) v. mai sus.

Breșnița (j. Mehedinți): a fost „veche și dreaptă ocină și dedină“ a jupanului Matei al Margăi (fiica lui Pârvu vornicul Craiovescu). Sub Petru cel Tânăr, în 1568, Oxotie aga, ginerele lui Matei, s-a judecat cu Muica, Radu, Badea și Voico cu cetele lor, care pârau că în domnia lui Pătrașcu cel Bun au jurat cu 12 boieri că este satul lor. Petru cel Tânăr chiamă din nou pe cei 12 boieri „despre care au spus acei oameni, bresnicenii, că au jurat cu dânșii... Iar ei toți au strigat într-un glas că au jurat atunci că este ocină Craiovească și dedină a jupanului Matei al Margăi“. Domnul a adeverit că bresnicenii n-au nici un amestec cu satul, care „nu este al lor moștenire din veci“². După toate probabilitățile, avem de-a face cu unul din satele confiscate de la Craiovești de Mircea Ciobanul în domnia întâia, înainte de Pătrașcu cel Bun, pe care el le-a vândut sătenilor. Satele aflate în această situație au fost restituite, cel puțin în parte, vechilor stăpâni, de urmașii lui Mircea, începând cu propriul său fiu, Petru cel Tânăr.

Brâncoveni (j. Romanați): era al celor patru frați Craiovești încă din domnia lui Vlad Călugăru, când l-au dăruit mănăstirii Bistrița³. Apoi Neagoe Basarab îl ia (fără să aflăm cum) de la mănăstire și-l dă zestre (jumătate îl vinde) jupaniței Neacșa și primului său soț Dobrovoe pârcălab⁴. Va deveni „sat de cămin“ al boierilor Brâncoveni, ramura Craioveștilor care a dat pe Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu.

Bucovăț (j. Dolj, lângă moșia orașului): în sat au avut părți Pârvu banul, Radu postelnicul care a pierit la Tinoasa și Neagoe Basarab. Urmașii Craioveștilor se vor judeca între ei pentru aceste părți, sub Mihnea Turcitul. O pătrime a fost dăruită de Marga cea tânără mănăstirii Glavacioc, de la care o cotropesc boierii Brâncoveni. Prin răscumpărarea unei năpăști, satul a ajuns în stăpânirea lui Stepan clucer, ctitorul mănăstirii Coșuna⁵.

Cireșovul din Deal (j. Olt): sub Mihnea Turcitul, Șerban, fiul Mariei din Coiani (viitorul Radu Șerban voievod), se judecă cu mănăstirea Seaca, unde satul fusese dăruit de Buzești, și dovedește că „a fost acest sat de moștenire al domniei sale, din satele Craioveștilor“⁶.

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 96—97.

² *Ibidem*, vol. III, p. 260.

³ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 206 și 225.

⁴ Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 169; Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 136.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 256, 434; VI, p. 149.

⁶ Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 295.

Cornățelu (în hotar cu Bucovățu, j. Olt): moștenire a lui Marcea postelnicul din Șitoaia, ca și Bucovățul, despre care am văzut că a fost al Craioveștilor. (Integrat marelui complex teritorial din vecinătatea Craiovei, situația sa nici nu putea să fie alta). Marcea l-a dăruit slugii sale Visul, care a stat lângă el în pribegie. De la Visul l-a cumpărat Stepan clucer, ctitorul mănăstirii Coșuna. Aceasta va avea pâră cu Ivașco vornic din Golești, urmaș prin femei al lui Marcea postelnic, care pretindea că bunicul său n-a dăruit lui Visul¹.

Critinești (neidentificat): „a fost de moștenire al lui Barbu ban cel bătrân și al lui Pârvu vornic”². Dăruit și vândut de mai multe ori în familie, ajunge la jupanița Elina a lui Ivașco vornic, de la care îl cumpără Mihnea Turcitul, pentru mănăstirea Sf. Troiță³.

Dobreni (j. Ilfov) v. Bezdead.

Drăgoicea (în hotar cu Bâcleșul, j. Mehedinți) v. Bâcleșul.

Floreștii de pe Răstoaca (j. Ilfov) v. Bezdead.

Frumușei (Raeti, j. Romanați), împreună cu Pleana, Potlogi, Seaca, Sălătrucul, Slătinicul și Sparti. Jupanița Marga cea tânără, fiica lui Matei banul din Caracal, nepotul lui Pârvu vornicul Craiovescu, a lăsat la moarte mănăstirii Glavacioc câte un sfert din douăzeci de sate moștenite de ea de la tatăl său, printre care și cele indicate mai sus. Unsprezece din aceste sate (Caracal, Comoșteni, Drincea, Corlatele, Marmurile, Strehaia, Sadova, Ocolna, Predești, Paia și Coșcodia), figurează și în actul de împărțire din 1589, iar încă două (Betejani și Bucovăț) sunt arătate de alte izvoare a fi tot moșteniri (v. acest capitol, sub voce). Este greu de crezut că celelalte șapte, care se găseau în vecinătatea unor vechi moșteniri ale fraților Craiovești, au putut avea altă origine. Toate aceste sate vor fi crotopite de la mănăstirea Glavacioc de boierii Brâncoveni⁴.

Găneasa (j. Olt): „a fost de moștenire și de strămoșie lui Preda banul cel bătrân”, care l-a vândut, sub Neagoe Basarab, cumnatei sale doamna Despina, fiindcă se afla într-o nevoie dinspre niște turci. Aceasta a dăruit la rândul său jumătate vărului ei primar Stepan logofăt, iar altă jumătate mănăstirii Argeș, care sub Alexandru vodă Mircea pâră că are de danie întregul sat⁵. Moise vodă arătase însă, mai înainte, că satul Găneasa a fost dăruit de Pârvu ban mănăstirii Bistrița, iar Radu Paisie îl întărise jupaniței Chera (personaj neidentificat), căreia îi era de baștină, oprind pe călugării de la Argeș să se amestece. Va fi întărit doamnelor Despina și Ruxandra de Mircea Ciobanul⁶.

Gruia (j. Gorj) v. Bezdead.

Heamna (Leamna, j. Dolj): sat dăruit pentru slujbă cu vărsare de sânge, de Barbu banul cel bătrân, în zilele lui Radu cel Mare, slugilor domnești Stan și Pătru Văcărescu și lui Neagoe. A fost „a banului Pârvu și a Barbului banu din Craiova... moșie de baștină”⁷.

Mori (probabil Morem, j. Dolj) v. Bezdead.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 200–201; V, p. 393–394, 436; VI, p. 101–102.

² *Ibidem*, vol. V, p. 368.

³ *Ibidem*, p. 368.

⁴ *Ibidem*, vol. VI, p. 149.

⁵ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 136–137.

⁶ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 61–63, 298, 345.

⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 119; V, p. 171; VI, p. 106.

Mihăiță (j. Dolj): a fost a lui Marcea postelnicul și al surorii sale Zamfira, copiii lui Șerban banul și nepoții lui Radu postelnicul Craiovescu. Ei l-au dăruit lui Hamza, Ursul ș.a. cu ceata lor¹.

Nedeia sau *Nedeia Mare* și *Nedeița* sau *Nedeia Mică* (j. Dolj): Nedeia a fost dreaptă moșie de moștenire a Pârvului banul, care a dăruit-o mănăstirii Sadova (reîntărire din 1530)². Siliștea Nedeia Mare și bălțile: Șirco, Hinato, Țigărtui, Bobotul, Habavițele, Țigăncile, Izglăvociul, Trăvițele și Sfârda au fost confiscate de Radu Paisie, probabil în urma ridicării lui Șerban banul, căci în 1542 el le dăruiește, pentru slujbă credincioasă, lui Detco armaș, ginerele Neacșei din Brâncoveni, motivând că „această seliște și bălțile de asemenea au fost domnești și ale domniei mele³; dar, peste un an, tot Radu Paisie întărește Nedeia Mare și Mică, împreună cu alte sate coborâte de la Craiovești, aceluiași Detco armaș și soacrei sale, pentru că le erau „vechi și drepte ocine și dedine“⁴. Pentru Hasdeu, Nedeia era „vastă străbună proprietate a Basarabilor“, adică a Craioveștilor⁵.

Padina Petrii (Padina, j. Mehedinți) v. Bâcleș.

Perișor (j. Dolj): a fost de moștenire al lui Matei și Vâlsan, fiii Margăi celei bătrâne. Soțiile acestora îl vând lui Stepan clucer, ctitorul mănăstirii Coșuna⁶.

Pârâul (j. Gorj) și *Plăvicenii* pe Săoaș (Ocnele Mari), cel din urmă cu viile și zeciuiala din vin. Satele au fost dăruite de cei patru frați Craiovești mănăstirii Bistrița, prin actele lor de ctitorie, în vremea lui Vlad Călugărul⁷.

Plena (lângă Seaca de Pădure, j. Dolj) v. Frumușei.

Potlogi (Margheni, j. Romanați) v. Frumușei.

Punghina (j. Mehedinți) v. Bezdead.

Radovan (j. Dolj): a fost de moștenire al lui Marcea postelnicul, fiul lui Șerban banul. Confiscat de Mircea Ciobanul, ca și satul vecin Vianul, a fost vândut de domn oamenilor din sat, pe 217 vaci, date „drept 8 500 aspri (ceea ce arată o dușegubină). Sub fiul lui Mircea Ciobanul, Petru cel Tânăr, satul se mai răscumpără o dată, de la Marcea postelnicul. Va fi mai târziu rumânit pentru biruri de călugării de la Coșuna și va merge să se judecească la Craiova, Bălgrad, Iași, București și Făgăraș⁸.

Răstoaca (probabil lângă Florești, j. Ilfov) v. Bezdead.

Risipiți (neidentificat) v. Bezdead.

Rojiștea (j. Dolj): „a fost dintre satele Craioveștilor“ și i-a rămas lui Ivașco mare vornic din Golești⁹.

Sălătrucul (j. Mehedinți) v. Frumușei.

Seaca (probabil Seaca de Pădure, j. Dolj) v. Frumușei.

Slătinicul (j. Mehedinți) v. Frumușei.

¹ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 239—240.

² *Ibidem*, p. 81.

³ *Ibidem*, p. 287.

⁴ *Ibidem*, p. 302—303.

⁵ *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. IV, p. CXXXIX.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. IV, p. 112, 354, 433; veac. XVII, vol. I, p. 369.

⁷ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 207, 225.

⁸ *Ibidem*, veac. XVI, vol. III, p. 81, 256; VI, p. 248—249, 378, 388—389.

⁹ *Ibidem*, vol. IV, p. 276.

Smedovița (Smadovița, j. Mchedinți) v. Frumușei.

Sparti (neidentificat) v. Frumușei.

Știrbei (neidentificat) v. Bezdead.

Urâți (în hotar cu Bistreț, j. Dolj) v. Bistreț.

Vărăști (j. Ilfov) v. Bezdead.

Vladimireștii din Ilfov (probabil lângă Vărăști, j. Ilfov) v. Bezdead.

b) Ne-am aștepta ca în stăpânirea Craioveștilor să fi înțeles, în vremea în care această familie a deținut ereditar prima dregătorie a Țării Românești, un mare număr de sate primite prin danie domnească. Lucrurile nu stau însă așa, căci chiar în puținele cazuri care se pot discuta aici, nu avem totdeauna certitudinea că este vorba de danii domnești reale. Astfel, la 1588, Mihnea Turcitul, judecând o pricină pentru satul *Fântânele*, menționat și mai sus, între Nica, soțul jupanitei Maria și fiul unui oarecare Ivan portar, afirmă că satul este veche și dreaptă ocină a celor dintâi, „agonisită și cumpărată de răposatul Pârvul ban încă de mai înainte vreme, de la alți domni bătrâni... de la Vlad voievod Călugărul și fiul lui, Radu voievod cel Bun. Și încă și peste aceasta iarăși a agonisit jupan Șerban ban, cumnatul lui Pârvu ban, de la Vlad voievod Înecatul, când s-a dus de a spânzurat pe Drăghici al lui Danciu Gogoășe la Țarigrad, pentru că s-a ridicat să vie domn”. (Satul a fost confiscat atunci de la Gogoășe și dăruit vărului său prin alianță, Șerban banul). Sub Alexandru Mircea, Ivan portar pretinsese că a cumpărat satul de la Mircea Ciobanul cu 30 000 aspri, ceea ce însemnează că Mircea l-a confiscat și el de la Craiovești, pentru viclenie, ca pe multe alte sate ale acestora, vânzându-l lui Ivan; dar atât Ivan portar, cât și fiul său, rămân de judecată fiindcă „nu este lege ca domnii să vândă sate boierești, căci așa ceva nu se cuvine”¹. Afirmarea aceasta, care a fost discutată adesea, se referă așadar la un sat confiscat pentru viclenie). Totuși, un an după data acestei cărți de judecată, la împărțeala din 1589, după ce au fost adunate „cărți de pe la toate mănăstirile și de pe la toți boierii și oamenii, pe unde au fost sate vândute și miluite de Craiovești”, Mihnea va cuprinde satul Fântânelele în moștenirea lui Radu postelnic, coborâtă de la tatăl său Neogoe Strehăianu, poate fiindcă la această dată se cunoștea mai bine originea stăpânirii Craioveștilor asupra satului (v. mai sus). Așa l-am considerat și în lucrarea de față, deși certitudine nu poate exista deocamdată. La sfârșitul secolului al XVI-lea, satul era stăpânit de mănăstirea Cutlumus, ca danie a lui Neogoe Basarab².

Informații contradictorii găsim și în cazul satelor „*Celeiul cu Siliștioara*” (j. Romanți). În 1520, Barbu ban dăruiește satul și gârla de la Celei mănăstirilor Bistrița și Potocul, fiecăreia câte o jumătate³. Zece ani după aceea, în 1530, întărind partea Bistriței dăruită de Barbu ban, Vlad Înecatul afirmă că a văzut „cărțile bunicului domniei mele Vlad voievod Călugărul, cum a miluit pe jupan Barbu ban Craiovescu și pe frații săi... Și apoi sfânta mănăstire a cumpărat și a dat răposatului Basarab voievod 4500 aspri pentru această mai sus zisă ocină, *Celeiul*”⁴. Totuși, în 1545, într-o întărire pentru Bistrița a

¹ *Ibidem*, vol. V, p. 365.

² *Ibidem*, vol. VI, p. 115; veac. XVII, vol. III, p. 274.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 154.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 82.

daniilor făcute de frații Craiovești, figurează și „Potelul cu Balta Albă și jumătate din Celei cu Siliștioara, pentru că au fost cumpărate pentru 5000 aspri și pentru 300 de oi și pentru 6 boi și pentru 2 cai buni“. În același an, mănăstirea Bistrița se judecă cu Cârștian spătar, care pretindea că Celeiul a fost dedina socrului său Staico vornic, dar Mircea Ciobanul vede și el „cărțile vechi care sunt ale sfintei mănăstiri“, de la Vlad Călugărul și Basarab voievod, și hotărăște că Staico vornicul a cotropit ocina „fără drept și fără voia nimănu“, în vremea lui Radu Paisie. Celeiul va mai fi cotropit de Burtea vornic și Stanciu clucer, iar mănăstirea Potoc va pretinde, în repetate rânduri, că satul îi este de moștenire întreg¹.

Despre *Potelul cu Balta Albă* avem, cronologic, următoarele informații: în 1491 sau la o dată apropiată, Barbu ban dăruiește Bistriței, fără a arăta de unde le are, „Potelul cu Balta Albă“, iar în 1493 Vlad Călugărul dă mai întâi lui Pârvu vornic și Danciu comis dreptul de a face acolo slobozie, iar câteva luni mai târziu întărește „Potelul cu Balta Albă“ mănăstirii Bistrița². Totuși, în 1510 Vlad cel Tânăr va „dăru“ lui Barbu, Pârvu și Danciu „Potelu tot cu gîrla și Cușnița... cu toate siliștile, oricâte sunt, pentru că le-au dobândit... cu bună și drept credincioasă slujbă de la domnia mea“³. Pe de altă parte, lângă mențiunea despre cumpărătura pe aspri și vite, pomenită mai sus, un hrisov din 1559 arată că, în zilele lui Neagoe Basarab, Craioveștii au cumpărat Balta Albă de la Stanciu, fiul lui Durduc, pentru 1000 de florini galbeni⁴. Este probabil că Potelul cu Balta Albă au intrat în stăpânirea Craioveștilor printr-o „cumpărătură“, în urma unei viclenii. În sfârșit, în 1572 Dragomir mare vornic și Mitrea mare comis pretindeau că au cumpărat Balta Albă de la Alexandru vodă Mircea⁵.

Mai limpede apare situația satului *Băbeni* (Băbeni-Bistrița, j. Vâlcea), care „a fost al lui Staie, iar Staie l-a pierdut încă din zilele bătrânului Vlad voievod Călugărul cu rea hiclesie. Iar jupan Barbu ban l-a dobândit de la Vlad voievod, cu dreaptă și credincioasă slujbă către Vlad voievod. Iar întru aceasta, Staie iar s-a întocmit cu jupan Barbu ban, ca să-i facă pace despre Vlad voievod, iar lui să-i fie averea lui Staie, jumătate din Băbeni. Iar după aceia, jupan Barbu ban încă a și cumpărat de la Staie mai sus zisul sat, pentru 1 000 aspri“⁶. Viclenia trebuie să se fi petrecut înainte de data cărții lui⁷ Barbu ban pentru daniile către Bistrița (c. 1491), care cuprinde și această jumătate de sat; iar „pacea“, pe care banul o mijlocește pentru Staie, arată că acesta din urmă era boier important.

Satele menționate în paragraful precedent: *Fântânelele*, *Celeiul*, *Siliștioara*, *Potelul* și *Băbeni*, sunt singurele despre care documentele spun că au fost dăruite Craioveștilor de către domni; dar am văzut că despre toate se mai afirmă, în aceleași documente sau în altele, că au fost și cumpărate de aceștia, indicându-se chiar prețul (cu excepția Fântânelelor). Aparenta contradicție dintre informații se explică dacă ținem seama de ceea ce am constatat cu prilejul cercetării domeniului domnesc din Țara Românească și de

¹ *Ibidem*, p. 322—323; III, p. 176, 301; IV, p. 2, 389; V, p. 378.

² *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 216, 219, 225

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 55.

⁴ *Ibidem*, vol. III, p. 107.

⁵ *Ibidem*, vol. IV, p. 76.

⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 91—92.

⁷ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 207.

aceea ce reiese, de altfel, și din situația satului Băbeni: deoarece dania domnească era un titlu de stăpânire care se putea anula cu ușurință de urmașii, în scaun, ai domnului donator, de obicei adversari ai acestuia, beneficiarii daniilor se grăbeau să cumpere satele de la boierul care suferise confiscarea, plătind însă un preț mai mic decât cel real. Dar și așa, foștii stăpâni ai satelor sau urmașii lor ridicau de obicei pâra că au fost cotropiți de beneficiari, ceea ce însemna, în aceste cazuri, că fuseseră siliți să vândă fără preț.

Tot de la boieri au cumpărat Craioveștii și alte sate, în legătură cu care se vor purta de asemenea judecăți, dezvăluindu-se caracterul neregulat al cumpărăturilor, care în unele cazuri se aseamănă, destul de mult, cu cele precedente.

Despre *Gândeni* (Potopinul, j. Romanați) și *Vădastra* (j. Romanați) Barbu ban afirmă, în cartea sa dată Bistriței, că „le-am cumpărat de la Vlad drept 15 000 aspri gata”¹. Alte acte arată că vânzătorul este boierul Vlad cel Gros, care a vândut Vădastra Mare cu 15 000 aspri, în vremea lui Vlad Călugărul. Sub Radu Paisie, urmașul său, Stoica Picior vornic jură cu 12 boieri că „Barbu ban al Craiovei nu a cumpărat acel sat mai sus zis, ci l-a cotropit pe Vlad Grosul cu sila” și ia satul de la mănăstire. În timpul lui Pătrașcu cel Bun însă, călugării vin cu 24 boieri și câștigă. Mănăstirea avea și o pricină de hotar cu Știința din Obârșie². Celălalt sat, Gândeni, formează de asemenea obiect de judecată. În 1569 Alexandru vodă Mircea arată că satul a fost cumpărat, sub Mihnea cel Rău, de la bunicii lui Mitrea comis și Drăgușin ban din Hotăreni. Aceștia pretindeau la judecată că, atunci când ctitorii mănăstirii Bistrița au cumpărat satul de la bunicii lor, „ei nu au dat asprii deplin”. Călugării achită 1 300 aspri din cei 3 000 prețiși și părțile se împacă. Cu toate acestea, Mitrea mare vornic va lua mai târziu satul, care mai fusese cotropit, sub Mircea Ciobanul, de Burtea mare vornic și Stanciu mare clucer³.

„În mijlocul ocinilor Vădastra și Celei” se găsea satul *Vârtopul* (j. Romanați), despre care o carte de judecată a lui Mihnea Turcitul zice că a fost de strămoșie al Craioveștilor⁴. Originea stăpânirii acestora, în cele două sate vecine, face probabilă concluzia că Vârtopul reprezintă o veche cumpărătură sau cotropire de la boieri. În 1565 fiica Vulturului (pentru care v. mai jos) revendica satul⁵. Craioveștii îl dăruiseră mănăstirii Bistrița, dar sub Mircea Ciobanul dușmanul Craioveștilor „s-au ridicat niște oameni... și au spus că... ocina este pustie și nu are stăpîn și s-au rugat să facă sat”. Domnul le dă moșia (probabil le-o vinde), dar sub Mihnea Turcitul este restituită mănăstirii.

Satul *Recica Dabului* (Dăbuleni, j. Romanați), cu bălțile astăzi secate, este întărit, în 1494, de Vlad Călugărul slugii domnești Cârjeu, lui Radomir și Ghiga cu fiii (între care Jitian). Ei juraseră cu 12 boieri „că le este ocină, dedină”⁶, procedeu folosit în revendicările provocate de vechi confiscări pentru viclenie. Cârjeu este desigur soțul Mușei din Corbi, „Cîrjoaia”, mai târziu soția lui Hamza din Obislav, rudă apropiată a Craioveștilor. În 1533 Peia portar, soțul Neacșei din Brâncoveni, cumpără partea lui Jitea cu 1000 aspri, iar în

¹ *Ibidem*.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 49, 156; II, p. 343; III, p. 45, 292, 384.

³ *Ibidem*, vol. I, p. 47, 156; II, p. 62—63; III, p. 176, 302—303.

⁴ *Ibidem*, vol. V, p. 407.

⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 209.

⁶ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 227.

1543 Radomir înfrățește pe Detco armaș (ginerele Neacșei) peste o jumătate din partea sa și-i vinde cealaltă jumătate. Detco armaș mai cumpără partea lui Dahna cu 17 boi, 30 oi și 300 aspri, cum și părțile lui Staicul și Stanciu al Flocăi; iar Harvat logofăt, ctitorul mănăstirii Motru (despre care s-a spus că ar fi fost frate cu Neagoe Strehăianu), cumpără bălțile Cârjeul și Balta Calului. Actele mai arată că satul a fost al lui Radomir și Staico din Marotin, „dar s-a găsit un om ucis“ și a plătit dușegubina Detco armaș sau că fusese al lui Stanciu „comis, bunicul jupanitei Calea a lui Detco armaș¹. Toate acestea nu explică însă de ce Barbul banul cel bătrân, Barbul banul cel tânăr și Șerban banul au putut dăruia satul Recica Dabului, „cu balta și siliștea satului *Plopu*“ mănăstirii Xenofon, cu care Detco se judeca, pretinzând că îi sunt de moștenire, „nu au fost de la Craiovești“².

Satul *Tușsa* (Tușșani, j. Gorj) apare în domeniul mănăstirii Bistrița începând din 1520, ca danie a Craioveștilor³. În 1556 Pătrașcu cel Bun constata că a fost cumpărat de Pârvu ban de la Bălul din Ciocadea cu 5000 aspri. (Unui Ivul, slugă domnească, probabil tatăl vânzătorului, și lui Arca cu sora sa Elena li se întăreau, în 1484, satele Ciocadea, Tușsa, Poiana jumătate, cum și munții Părăginoșii, Plăcicoi și Muntele Muierii)⁴. Fiii lui Ivul vânzătorul „au strigat“ în divan „că n-a cumpărat Pârvul ban mai sus zisa ocină de la tatăl lor, ci i-a cotropit Pârvul ban cu sila“⁵.

Satul *Bogdăneștii* (Bogdăneii) de la Cotmeana, numit și *Vulturești*, este achiziționat în condiții care, de fapt, nu diferă prea mult de cazurile precedente. A fost dedina jupanului Vâltur, urmaș al lui Cârjeu și bunic al marelui logofăt Radu Mihăescu din 1568. Vâltur a omorât un cal al lui Vlad Călugăru și și-a plătit capul înfrățind, peste sat, pe Danciu comis Gogoășe, care a dăruit apoi satul mănăstirii Bistrița. (Alt izvor arată că Vâltur singur a făcut dania la mănăstire, iar în cartea ctitoricească a lui Barbu ban, acesta îl cuprinde între daniile sale). Mănăstirea s-a judecat cu fiica Vâlturului, care „cotropise“ satul; iar la 1589 se arată că l-a vândut Marga cea bătrână cu fiii ei⁶.

Analogă este situația satului *Piscul Voievod* „cu *Bucimișul* dimprejurul Piscului“ (Bucinișul, j. Romanai). Satul Piscul a fost al lui Harvat mare logofăt, dar a căzut într-o dușegubină „și pentru această dușegubină a dat Harvat logofăt acel sat... lui Pîrvu ban“, care îl dăruiește unor slugi, pentru slujbă. De la aceștia îl răscumpără apoi Detco mare armaș⁷.

Satul *Mălureni* (Colibași, j. Argeș) a fost primit de Barbu ban, prin schimb, de la Oancea pârcălabul (vistierul viclean al lui Neagoe Basarab), care la rândul său îl cumpărase de la Albul vistier și Magdalina Cârjoaia. Barbu ban îl dăruiește Bistriței, dar alt izvor arată că dania a fost făcută de Hamza din Obislav, cumnatul Craioveștilor⁸.

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 146, 259, 303; III, p. 310; IV, p. 354; VI, p. 251; veac. XVII, vol. I, p. 273.

² Nanuriș, *Documente românești*, p. 234.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. I, p. 156.

⁴ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 180.

⁵ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 327.

⁶ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 207; veac. XVI, vol. I, p. 174; II, p. 326; III, p. 278; V, p. 406.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 275; V, p. 415, 448.

⁸ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 206, 207, 225; veac. XVI, vol. I, p. 20, 83, 156; II, p. 327.

Într-un sat vecin cu precedentul, *Micești* (j. Muscel), Pârful vornic primește prin închinare, în zilele lui Vlad Călugărul, un vad de moară, de data aceasta de la moșneni, dăruindu-l mănăstirii Bistrița. Acest vad este revendicat mai târziu, cu 12 boieri, de jupanița Cârjoaia, care-l câștigă, dar după aceea îl dăruiește ea aceleiași mănăstiri. Sub Vlad Încecatul morile sunt cotropite de Vlaicu clucer din Piscani¹.

Tot prin „închinare“ de la moșneni, pentru un furt de cai ai banului Barbu cel bătrân, a primit acesta o jumătate din satul *Turcenii de la Jilți* (j. Gorj). În 1529, la moartea sa, Pârful banul va dăruia mănăstirii Tismana satul întreg².

Moșnenești sunt și alte două sate: *Târșa* sau *Târșeni* (lângă Costești, j. Vâlcea) și *Slătioara* sau *Slătioarele* (j. Vâlcea), căzute în stăpânirea Craioveștilor pe căi care, în ambele cazuri, presupun samavolnicia. În 1512 Neagoe Basarab arată că Neagotă și alți nouă oameni, cu frații și nepoții lor, au schimbat părțile pe care le aveau în Târșa cu Barbu ban, care le-a dat Slătioara toată și moara. În 1528, lângă aceste schimburi apar altele, toate puse de astădată pe seama lui Pârful mare ban, care a dat lui Șerban ocină în Bârlui, iar altora partea sa în Dobriceni și 4 200 aspri, ca să cumpere cincii funii în Mădulari; iar în 1570 se pretindea că schimbul a fost făcut de Basarab voievod, care a dat părți în Folești. Moșnenii susțin însă că n-au primit nici o ocină de la Basarab. Apoi mănăstirea Bistrița, care avea satul de la Craiovești, le dă 4 200 aspri sub Radu Paisie și 1 000 sub Petru voievod, „ca să se liniștească“³. Celălalt sat, *Slătioara*, fusese dăruit Bistriței încă din 1508 și apare în stăpânirea aceleiași mănăstiri chiar după „schimburile“ de mai sus, căci Costeștii și Făgăraș purtau judecăți cu mănăstirea, sub Mircea Ciobanul și Petru cel Tânăr, jurând că este dedina lor⁴.

Moșnenesc a fost și satul *Stroești* (j. Argeș), despre care un act din 1545 spune că era de zestre al băneșei celei bătrâne, Negoslava, soția lui Barbu ban. În vremea când băneasa trăia încă, la 1526, ea purta judecăți cu Tăbăci și ceata lui, care pretindeau „că au fost cotropiți încă de Barbu ban“, ceea ce nu s-ar explica dacă satul ar fi fost cu adevărat de zestre al Negoslavei. Mănăstirea Bistrița, unde satul a fost dăruit de băneasă, se va judeca și cu orășenii din Argeș, pentru hotare⁵.

Dar Craioveștii cotropesc și satul unei mănăstiri, Tismana; Barbu ban dăruise o jumătate din satul cu același nume ctitoriei sale de la Bistrița, fără să arate de unde o avea⁶. Din judecățile purtate mai târziu se constată însă „foarte adevărat că nu au avut Basarab voievod și Pârful și Bistrițenii nici un amestec, nici dedină, ci au luat cu sila ..., pentru că au fost atunci tari și puternicii“⁷. Situația satului Tismana n-a fost însă atât de simplă, cât ar părea din acest citat. În secolul al XIV-lea, Radu I a dăruit Tismanei numai partea pe care se află zidită mănăstirea: „Tismana pe ambele părți, cât a fost Ligăcească și

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 127, 316.

² *Ibidem*, vol. II, p. 74, 94; III, p. 321; IV, p. 35.

³ *Ibidem*, vol. I, p. 89; II, p. 40—41; III, p. 325.

⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 48, 89; II, p. 40; III, p. 112.

⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 11, 62, 132, 314—315, 327.

⁶ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 207.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 156; II, p. 171, 236; III, p. 220.

Rusească¹. Restul — adică orașul Tismana, unde vom vedea că au rezidat bani — a fost dedina lui Drăghici Florescu, marele paharnic al lui Neagoe Basarab, mai târziu mare vornic, care l-a dăruit mănăstirii Tismana la moartea sa², în 1537, cu toate că aceeași jumătate fusese dăruită Bistriței cu patruzeci și cinci de ani mai înainte de Barbu ban. Dar Drăghici Florescu (nepotul jupanului Vâlsan al lui Florea de la începutul secolului al XIV-lea, care figurează în pomelnicul Bistriței și în cel dat de Craiovești la Sf. Pavel din Athos) se înrudea fără îndoială cu Neagoe de la Craiova, cu toate că nu s-a putut desluși cu certitudine gradul acestei înrudiri. Unele dintre satele lui se întâlnesc în moștenirea Craioveștilor (Vladimireștii din Ilfov, Dobreni), iar altele sunt în hotar cu domeniul lui Neagoe ban de la Cătălui (Dințești, Fâsâieni). Aceasta însemnează că cotropirea se făcea în cadrul familiei, ceea ce amintește cotropirea, de către boierii din Brâncoveni, a satelor dăruite mănăstirii Glavacioc de vara lor Marga cea tânără (vezi mai sus).

O cumpărătură care, prin excepție, nu va fi urmată de revendicări, privește un imobil urban. Frații Craiovești cumpără o vie cu livadă din orașul Râmnic (R. Vâlcea) cu 4 000 aspri, de la Sasco pârcălab și o dăruiesc Bistriței.

În sfârșit, o situație excepțională au avut satul *Orlea* cu balta Mamina (j. Romanăți). Inițial acestea au fost dăruite de Mircea cel Bătrân mănăstirii Cozia. Apoi balta este cotropită de turci, de la care o scoate Neagoe Basarab, dăruind jumătate mănăstirii Govora. Este probabil că cealaltă jumătate a păstrat-o o vreme pentru neamul său, care a restituit-o apoi Coziei; căci așa s-ar putea explica de ce, în cartea lor cu formular domnesc, frații Barbu ban și Drăghici postelnic (Gogoășe) reconfirmă dania pe care au făcut-o la Cozia părinții, unchii și frații lor. Stăpânirea, fie și temporară, a lui Neagoe Basarab și a Craioveștilor, poate explica de asemenea cotropirea lui Vlaicu din Piscani, beneficiar cunoscut al confiscărilor din averea acestei familii și mai ales faptul că Mircea Ciobanul vinde satul unor oameni, evident în urma unei confiscări, sub cuvânt că este „siliște a ocinei domnești“. În cele din urmă va reveni Coziei.

Numărul bunurilor de mai sus achiziționate în vreun fel de Craiovești se ridică la 21, dar aici n-am cuprins numeroasele achiziții ale lui Neagoe Basarab, care formează, în multe privințe, o problemă deosebită.

c) Despre alte sate știm de asemenea că s-au găsit în stăpânirea Craioveștilor, dar documentele ce ne sunt cunoscute nu aduc nici o informație cu privire la modul cum au fost cuprinse în domeniul lor. Aceste sate sunt:

Bistrița (j. Vâlcea), moșia de vatră a mănăstirii cu același nume, zidită de Craiovești în domnia lui Vlad Călugărul;

Bârliu de la Muscel (Bărăști, j. Romanăți), unde Pârvu mare ban dispunea de o parte, pe care a schimbat-o cu Șerban, pentru Târșa. Satul a ajuns la mănăstirea Bistrița, cu care se judeca, în 1565, fiica Vulturului³;

¹ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 40.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 350—351.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 40; III, p. 209.

Dobriceni (j. Romanăți), unde același Pârnu ban stăpânea o parte, pe care în 1528 a dat-o lui Neagotă pentru o parte în Târsa¹;

Gura Comăneștilor (Comănești, j. Gorj) și satele vecine *Răzleiu* sau *Răzlovul*, *Măleni*, *Obârșia Deșului* și *Răchita*. Satele apar ca danii către Bistrița ale celor patru frați Craiovești, dar numai în două reîntăriri, din 1520 și 1545². Despre Răzleiu știm că în 1486 era al jupanilor Roman și Jitian³;

Cetățeni (j. Muscel), a fost pierut de „fiii Gogoșoaei”, Barbu ban și Drăghici vodă Gogoșe, sub Vlad Înecatul, care l-a dăruit lui Mihnea pârcălab și Vlaicu logofăt din Piscani, de la care va fi cotropit de Staico (Șintescu) mare vornic și Oprea vornic⁴. Ar putea fi zestral;

Satul *Jupânești* (j. Gorj) figurează numai în reîntărirea menționată din 1545. Fusese și el al jupanilor Roman și Jitian. În actele din 1520 și 1545 mai apare și satul *Sârbești* (com. Alimpești, j. Gorj), dar se arată că este vorba doar de „partea lui Dan” de la care deci au luat-o, în vreun fel, Craioveștii;

Milostea (j. Vâlcea), figurează în daniile către Bistrița ale fraților Craiovești (sau ale lui Hamza din Obislav) cu începere din 1508. În 1533, mănăstirea se judeca cu Bereștii și Sârbeștii, pentru hotarele puse în vremea lui Basarab voievod⁵. A fost probabil moșnenesc;

Grădiștea de la Câmpulung (orașul Câmpulung). Barbu ban, fiul lui Neagoe Strehăianu, a schimbat partea pe care o ținuse *Lăudat vornicul* cu Oancea pârcălab, pentru Mălureni (deci Barbu ban avea aici alt titlu de stăpânire decât moștenire). Apoi Neagoe Basarab, despre care se afirmă totuși că avea satul de la strămoși, îl schimbă și el cu Neagoe Tunsul și cu Dumitru pârcălab, soțul Buicăi din Cepturoaia, primind alte sate. Trebuie să fi fost dăruit Bistriței, de vreme ce Vlad Înecatul volnicește această mănăstire să-l ție ca mai înainte, porunzând slugilor lui Staico mare postelnic să se ferească de sat, ceea ce însemnează că Staico avea motive să-l revendice sau că îl cotropise. În 1537 este întărit jupanului Lăudat paharnic, căruia îi era veche și dreaptă ocină și care se înfrățește, în fața lui Radu Paisie, cu Vlaicu pârcălab, Stanciu sulger și jupanița Vișa⁶;

Ianca (j. Romanăți), se află cuprins între satele Răcica Dabului și Potel, pe care le-am constatat cumpărate sau cotropite de Craiovești de la alți boieri. N-a fost menționat până în vremea lui Mircea Ciobanul probabil fiindcă așezarea s-a înființat mai târziu. După cât se pare, Mircea l-a confiscat, că și pe alte sate ale Craioveștilor din aceleași părți, și l-a vândut sătenilor, „care au dat o dușegubină pentru mai sus zisa ocină”. Aceștia „au mințit și au înșelat ... că este ocină pustie”. Petru cel Tânăr restituie satul mănăstirii Bistrița, căreia îi era veche și dreaptă ocină⁷;

¹ *Ibidem*, vol. II, p. 41.

² *Ibidem*, vol. I, p. 156; II, p. 327.

³ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 185.

⁴ *Ibidem*, veac. XVI, vol. II, p. 374.

⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 48, 156, 174; II, p. 62, 81, 144, 327.

⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 83; II, p. 89, 224; III, p. 132; veac. XVII, vol. I, p. 294.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. III, p. 117—118.

Lipovul de Jos (j. Dolj), în zilele lui Radu de la Afumați, Pârvu ban a miluit cu o parte, pe care nu știm de unde o avea, pe bunicii lui Căpățână ș.a., pentru slujbă. În 1575, jupanița Anca, fiica lui Șerban banul, a revendicat-o, dar a rămas de lege¹;

Murgaș (j. Dolj), în 1529, Barbu mare ban confirmă dania unei stupării către mănăstirea Bistrița, făcută „de părinții noștri și de răposatul Pârvu ban”². Satul va fi stăpânit mai târziu de mănăstirea Sadova:

Răcluța (Amărăștii de Jos, j. Romanați), a fost „veche și dreaptă ocină de moștenire” a jupaniței Calea din Brâncoveni, ceea ce poate să însemneze că îi scobora de la Harvat logofățul, bunicul său. În 1570, Calea se judeca cu Vădislav din Dioști, care pretindea că are satul de danie de la Radu voievod care a pierit la Râmnic³;

Sitoaia (j. Dolj), era „sat de cămin” al lui Marcea postelnicul „din Sitoaia”, nepotul lui Radu postelnicul care a pierit la Tinoasa;

Turcenii de Sus (j. Gorj), sat dăruit de Pârvu ban, la moarte, unor slugi ale sale, pentru slujbă credincioasă cu sânge vărsat în tot locul⁴;

Zăvalu (j. Dolj), Pârvu ban l-a dăruit mănăstirii Sadova⁵. Totuși sub Mircea Ciobanul, Ancuța băneasa, fratele ei Marcea postelnic și Maria, mama lui Radu vodă Șerban, au vândut satul rumânilor de acolo cu 26 000 aspri, din care boierii le-au iertat 4 000 aspri, ca să facă biserică. Sătenii au plătit și o dușegubină⁶.

B. Stăpânirile probabile.

În afară de satele menționate mai sus, care s-au aflat fără îndoială în stăpânirea Craioveștilor și a urmașilor lor apropiați, anumite indicii documentare și considerații privind istoria epocii, ca și situația geografică a unor sate, care se găseau în vecinătatea imediată a vechilor stăpâniri ale acestei familii sau în regiunea domeniului lor, ne duc la presupunerea că satele respective au aparținut și ele Craioveștilor. Aceste sate apar în două documente:

a) 1525, martie 8. Radu de la Afumați dăruiește lui Dragul spătar (Cherbeleț), pentru slujbă cu vărsare de sânge „de către procleții turci, pentru neamul creștinesc”, siliștele din Jiul de Jos: *Crovna* (j. Dolj), *Salcia* (Sălcuța, j. Dolj), *Suharul* (j. Dolj), *Niculia* (neidentificat), *Plopșorul* (j. Dolj), *Călina* sau *Piscul Călin* (Piscul, j. Mehedinți) cu gârla și balta, *Comani* (Basarabi, j. Dolj), *Poiana* (Poiana Mare, j. Dolj) și *Vărbîța* (j. Dolj), cum

¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 198.

² *Ibidem*, vol. II, p. 75.

³ *Ibidem*, vol. III, p. 389.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 74.

⁵ *Ibidem*, p. 81.

⁶ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 331.

și *Drencea* (Drincea, j. Mehedinți), sat pe care l-am găsit în zestrea Margăi celei bătrâne, aleasă din „partea domnească” a lui Neagoe Basarab. Actul este o copie lacunară, în care fuseseră cuprinse și alte sate¹. Dania a fost făcută într-o vreme în care Radu de la Afumați ținea scaunul, luat pentru o perioadă foarte scurtă, de la Vladislav III. Din divan lipsesc Pârvu ban Craiovescu, Bădica comis (viitorul Radu Bădica voievod) și Șerban stolnic (viitorul ban), care figuraseră atât în actul precedent al lui Radu, cât și în ultimul divan al lui Vladislav².

Radu de la Afumați a dăruit satele de mai sus lui Cherbeleț, fără a arăta de unde le are. Observ însă că cercetarea concretă a domeniului domnesc din Țara Românească a dus la concluzia că, în vremea la care ne referim, domniile nu dispuneau de un mare domeniu public, din care să poată dăruia unor credincioși. Bunurile funciare dăruite de ei provin, aproape exclusiv, din achiziții și confiscări. (v. mai sus, cap. I). Dar, în condițiile din primăvara anului 1525, Radu de la Afumați n-ar fi putut cumpăra sate și, în consecință, cele dăruite lui Cherbeleț trebuie să fi căzut domnești. Pe de altă parte, satele de mai sus se găseau în regiunea marelui complex domenal al Craioveștilor „de peste Jiu”, câteva aflându-se chiar în hotar cu sate care sânt constatate în stăpânirea sigură a Craioveștilor. Ceva mai mult: Drincea este unul din satele lor de moștenire. Se pare deci că Radu de la Afumați a confiscat cel puțin o parte din aceste sate, pentru viclenia unor membri ai familiei Craioveștilor, în vremea în care aceștia luptau împotriva domnului, cu care mai târziu se va încuscri sau că el le-a luat pe seama domnească din partea lui Neagoe vodă, în virtutea principiului pe care l-am mai amintit³.

b) 1534, septembrie 12. Vlad-Vintilă întărește lui Vlaicu logofăt din Piscani și fraților săi, adică unor boieri pe care îi constatăm de mai multe ori beneficiind de pe urma confiscărilor din averea craiovească, satele *Spinișor* (j. Dolj), *Stângacea* (j. Mehedinți) și *Frațoștița* (j. Dolj), care au fost ale lui Radu de la Spinișor și ale fratelui său Vlad. Radu a fost strângător de bir în județul Jiul de Jos și a fugit peste Dunăre cu 30 000 aspri, iar Vlad voievod cel Tânăr l-a ajuns cu dreaptă judecată și cu putere de la Poartă și l-a ucis ca pe un viclean⁴. Am arătat în alt loc⁵ că Vlad cel Tânăr din acest act este Vlad Înecatul, nu Vlad Vlăduț, cum s-a crezut, și că viclenia stă, foarte probabil, în legătură cu ridicare lui Drăghici vodă Gogoășe. Radu, strângătorul de bir, pare a fi din neamul Craioveștilor, cum sugerează și situația satelor sale: Stângăcea este chiar în hotar cu Strehaiia lui Neagoe banul, tatăl celor patru frați, iar Spinișorul mai apare în legătură cu această familie.

Informația de care dispunem astăzi nu ne îngăduie să reținem aici nominal, alte stăpâniri probabile ale Craioveștilor din perioada în care ei au dominat viața politică a Țării Românești; dar cercetătorul rămâne cu convingerea că asemenea stăpâniri se găsesc

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 183.

² *Ibidem*.

³ Pentru istoria mai nouă a unora din satele lui Dragu Spătar, v. *ibidem*, veac. XVI, vol. IV, p. 60, 160—161, 221—222; V, p. 201—202.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 163—164.

⁵ Donat, *Cu privire*.

amestecate mai ales printre următoarele categorii de sate: 1. cele confirmate de Radu Paisie, în 1543, jupaniței Neacșa din Brâncoveni, fiicei sale Calea și soțului acesteia Detco postelnic și armaș, personaje al căror loc nu este bine fixat în genealogia Craioveștilor¹; 2. cele dăruite pentru slujbă, în 1544, de același domn, lui Drăghici spătarul și Udriște vistier din Mărgineni, boieri înrudiți cu Craioveștii²; 3. cele din stăpânirea lui Preda ban, înscrise greșit de Ghiura clucer, sub Pătrașcu cel Bun, între satele Craioveștilor, pe care mai înainte Radu Paisie le dăruise, pentru slujbă, lui Vlaicu din Piscani și Detco postelnic, soțul Calei³; 4. Diferite sate domnești (care nu se constată a fi de cumpărătură), dăruite sau vândute de Radu de la Afumați, Vlad Înecatul, Radu Paisie și Mircea Ciobanul, cum și 5. anumite sate ale boierilor Brâncoveni sau ale unor mănăstiri ctitorite de această familie, care apar în documente mai noi*.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 302.

² *Ibidem*, p. 312.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 185; III, p. 44.

* Iată satele asupra cărora atrag în special atenția: *Aninii de Jos* (Valea Anilor, j. Mehedinți), *Babinți* (N. Bălcescu, j. Mehedinți), *Băilești* (j. Dolj), *Bălăcița* (j. Mehedinți), *Bălțații de Jos* (j. Mehedinți), *Bârboiu* (j. Mehedinți), *Băltanele* (j. Mehedinți), *Bârca* incl. *Bârcauța* (j. Dolj), *Bârza* (j. Romanați), *Băzdâna* incl. *Belcin* (j. Dolj), *Blajul* (j. Romanați), *Bratovoiești* (j. Dolj), *Brănești* (j. Gorj), *Brăneț* (j. Romanați), *Brătășani* (Șopârlița, j. Romanați), *Bucoviciorul* (j. Mehedinți), *Bucoviciorul* (lângă Săcui, j. Dolj), *Buicești* (j. Gorj), *Butoiești de Jos* (j. Mehedinți), *Cacoți* (j. Mehedinți), *Câmpeni* (j. Romanați), *Cârna* (j. Dolj), *Cepari* (j. Romanați), *Cernelele de Jos* (j. Dolj), *Cilieni* (j. Romanați); *Cioroiu* (j. Dolj), *Cioroiu* (j. Romanați), *Ciupercei* (j. Dolj), *Cleanov* (j. Mehedinți), *Cocorăști* (j. Olt), *Corabia* (j. Romanați), *Corlățel* (j. Mehedinți), *Coșovăț* (j. Mehedinți), *Coveiu de Sus* (j. Dolj), *Criva* (j. Romanați), *Crucea* (Siliștea Crucii, j. Dolj), *Degerați* (j. Mehedinți), *Devesel* (j. Romanați), *Doba* (j. Romanați), *Dobra* (j. Mehedinți), *Dranovăț* (j. Romanați), *Drăghiceni* (j. Romanați), *Drăgneiul* (prob. Ștubeiul, j. Dolj), *Drânic* (j. Dolj), *Epotestei* (Ipotești, j. Olt), *Erghevița* (j. Mehedinți), *Fântâna Banului* (j. Dolj), *Frăsinet* (j. Romanați), *Frumușei* (j. Gorj), *Fundul Vornicului* (j. Romanați), *Găvănești* (j. Romanați), *Gângiova* (j. Dolj), *Ghidici* (j. Dolj), *Ghimpați* (j. Romanați), *Gighera* (j. Dolj), *Giurgiuța* (j. Dolj), *Gogoși* (j. Dolj), *Grădinile* (j. Romanați), *Grindeni* (j. Dolj), *Gubaucea* (j. Dolj), *Gura Băldăuluiului* (Mârza, j. Dolj), *Gura Dălgii* (Dălga, j. Dolj), *Gura Motrului* (j. Mehedinți), *Gvardinița* (j. Mehedinți), *Hărvătești* (Arvăteasca, j. Romanați), *Horezu* (j. Vâlcea), *Hotărani* (j. Romanați), *Hotărani* (j. Mehedinți), *Hrastu* (Rastu, j. Dolj), *Jazupcea* (lângă Vârvor, j. Dolj), *Ionești* (j. Gorj), *Jirov* (j. Mehedinți), *Lazu* (j. Dolj), *Lișteava* (j. Dolj), *Mirila* incl. *Mirilița* și *Corbeni* (j. Romanați), *Obârșia* (j. Romanați), *Oroșani* (j. Romanați), *Ostroveni* (j. Dolj), *Pârșani* (j. Dolj), *Pârscoveni* (j. Romanați), *Piatra* (j. Romanați), *Piria* (j. Mehedinți), *Plosca* (j. Dolj), *Preajba de Câmp* (j. Romanați), *Preajva* (Călugărei, j. Dolj), *Racovița* (j. Romanați), *Recea* (j. Mehedinți), *Rocșoreni* (j. Mehedinți), *Rogova* (j. Mehedinți), *Roșiani* (j. Romanați), *Rotunda* (j. Romanați), *Runcu* (j. Argeș), *Ruptura* (j. Mehedinți), *Saracov* (lângă Vlădaia, j. Mehedinți), *Săcuiu* (j. Dolj), *Scăiești* (j. Dolj), *Seaca* (j. Dolj), *Slașomna* (j. Mehedinți), *Smărdășteț* (lângă Băilești, j. Dolj), *Stignița* (j. Mehedinți), *Stircovița* (j. Mehedinți), *Stoenesti* (j. Romanați), *Sușița* (j. Mehedinți), *Tâmna* (j. Mehedinți), *Tâmpeni* (j. Olt), *Tomeni* (j. Romanați), *Țiu* (j. Mehedinți), *Țântaru* (j. Dolj), *Ulmuleț* (j. Teleorman), *Urzica* (j. Dolj), *Urzicuța* (j. Dolj), *Vârvorul* (j. Dolj), *Vlădaia* (j. Mehedinți) și *Vlădueni* (j. Romanați).

4. Structura și repartitia teritorială a domeniului Craioveștilor

Potrivit informațiilor analizate în capitolul precedent, domeniul Craioveștilor cuprindea 133 stăpâniri sigure (la care se mai adaugă un număr de stăpâniri probabile). Din cele 133 stăpâniri sigure am văzut că, pentru 20, documentele nu ne îngăduie să deslușim chipul cum au ajuns ele în acest domeniu și de aceea cercetările privitoare la modul de constituire a averii Craioveștilor se pot referi, deocamdată, numai la cele 113 sate și părți, care reprezintă stăpâniri cu origine cunoscută. Dintre aceste 113 bunuri, 91 (adică 80,5 %) erau moșteniri părintești, iar 22 (adică 19,5 %) ne apar ca provenind din daniile domnești, achiziții diferite și cotropiri. Vechii posesori ai celor 113 bunuri cu origine cunoscută fuseseră: în 105 cazuri boieri, inclusiv Neagoe Strehăianu (aci intrând și cele 5 sate „dăruite“ de domni, care, toate, par a fi fost la origine boierești); în 5 cazuri cete de moșneni; într-un caz o mănăstire și în altul un orășean. Se adaugă situația neobișnuită a satului cu baltă recuperat de la turci. Dacă comparăm procentul infim al satelor foste moșnenești, cuprinse în domeniul Craioveștilor, cu procentul satelor de același fel din domeniul de boier al lui Mihai Viteazul¹, putem aprecia mai ușor uriașa apăsare boierească, suferită de țărani liberi în timpul marii crize țărănești de la sfârșitul secolului al XVI-lea; căci proporția respectivă urcă de la 4,4% la 64%.

Tab. 1. Structura domeniului după modul de dobândire (stăpâniri sigure).

Total.....	133
Moșteniri.....	91
Danii domnești, cumpărături, schimburi, cotropiri etc.....	22
Origine necunoscută.....	20

După cum reiese din situația de mai sus, lângă satele moștenite Craioveștii au adăugat, în cele peste cinci decenii de predominare politică prin marea bănie, un număr de încă 22 bunuri funciare. Dintre ele, 14 erau sate și bălți, în majoritate de mare întindere, achiziționate de la boieri (inclusiv „daniile domnești“), iar 1 era jumătate de sat sau de oraș, căci este vorba de Tismana cotropită de la o mănăstire. Restul aveau de obicei o valoare mai mică. Aceasta însemnează că extinderea domeniului craiovesc, în perioada amintită s-a făcut mai ales pe socoteala altor feudali. Vom vedea mai departe cum se explică acest fapt.

Trebuie să mai facem aici și o altă constatare: cu toate cele 22 danii domnești, achiziții și cotropiri, vremea la care ne referim nu reprezintă o perioadă de creștere a domeniului Craioveștilor, ci dimpotrivă. Însuși actul partajului din 1589 arată că părțile lui Barbu ban și Danciu comis au ieșit din acest domeniu prin danii și confiscări, iar unele dintre satele lui Pârveu vornic au fost vândute de Marga, sora lui Neagoe Basarab și de fiii ei. Pe de altă parte, analiza informației privitoare la cele 133 stăpâniri sigure arată că, până în timpul domniei lui Mircea Ciobanul, 32 dintre ele fuseseră dăruite unor mănăstiri, alte

¹ v. cap. III, p. 196.

11 unor slugi sau vândute, iar 3 fuseseră confiscate. Totuși micșorarea reală a domeniului n-a putut avea caracterul drastic pe care îl sugerează aceste cifre, deoarece documentele ce ni s-au păstrat semnaleză mai ales satele scoase din domeniu prin danii și confiscări, nu ceea ce reprezenta masa acestui domeniu, pe care n-o cunoaștem, astăzi, decât în parte.

Unul din faptele cele mai izbitoare, constatată în ceea ce privește originea domeniului celor patru frați, este marea pondere a satelor moștenite de ei de la tatăl lor. Avem astfel dovada că Neagoe banul posedă o avere funciară uriașă, care constituia, după câte cunoaștem până astăzi, *cel mai întins domeniu feudal din Țara Românească de la sfârșitul secolului al XV-lea*. Importanța acestui domeniu reiese atât din cifrele de mai sus, cât și din următoarele considerații: el cuprindea mai întâi *Craiova* — „căminul“ sau satul de „sclitadă“ al familiei, de la care își lua numele și bănia, localitate pe care un document din 1532 o descrie ca pe un mare complex teritorial: „cu toate satele și siliștile și morile și bălțile și viile“¹. Craiova a avut desigur o viață urbană de îndată ce banii au rezidat acolo. Domeniul mai cuprindea: *Caracalul*, oraș încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea, *Strehaia*, târg vechi, de care se leagă tradiția unei episcopii și a unui scaun bănesc, cum și multe sate neobișnuit de mari pentru acea vreme, ca *Greaca*, *Prundul*, *Izlazul*. Ale lui Neagoe ban erau de asemenea aproape toate bălțile Dunării, de la Calafat până la Oltenița: *Bistrețul*, *Nedeia*, *Măceșul*, *Potelul*, *Suhaia* și *Greaca*.

Alte aspecte ale domeniului Craioveștilor ne apar atunci când îl cercetăm din punct de vedere geografic. Constatăm mai întâi o deosebire între felul cum se răspândeau, pe de o parte, satele de moștenire, iar pe de alta, cele achiziționate sau cu origine necunoscută: primele, adică cele care au făcut parte din domeniul lui Neagoe Strehăianu, se găseau mai ales pe Dunăre și în Oltenia de jos, pe când cumpărăturile, cotropirile și satele despre care nu avem informații se întâlnesc atât în Oltenia sudică, unde reprezentau zone de expansiune, prin cuceriri și cumpărături, a domeniului moștenit, cât și într-o parte a Țării Românești în care, după cercetările de până acum, tatăl Craioveștilor n-a avut decât trei sate, adică în nordul Olteniei și în fostele județe Argeș și Muscel. Din totalul de 21 sate constatate în această zonă, cel puțin 8 sunt achiziții și cotropiri: *Băbenii* vicelanului Staie, *Stroești* și *Tupșa*, sate cotropite de Barbu ban, apoi *Slătioarele*, *Bogdănești*, *Mălureni*, *Micești* și *Râmnic*, care reprezintă fie cumpărături reale, fie achiziții samavolnice. Din cele 12 sate cu origine necunoscută din această zonă, 5 se întâlnesc numai în două reîntăriri generale date Bistriței (*Gura Comăneștilor*, *Răchita*, *Obârșia Deșului*, *Răzleiu*, *Măleni* și *Sârbi*), iar alt sat (*Jupânești*) este menționat o singură dată. Și acestea par a fi fost achiziții și cotropiri întâmplătoare, cele mai multe fără vreo valoare economică deosebită.

A doua constatare geografică, la care ajungem folosind de data aceasta harta trupurilor de moșie, este că domeniul Craioveștilor era format din complexe teritoriale mari. La noi, ca și aiurea, existența unor unități teritoriale întinse, aflate sub mâna aceluiași stăpân, a fost elementul de bază care a făcut posibilă fărâmițarea feudală. Regimul

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 104.

imunităților ar fi fost practic imposibil în cazul unor domenii formate din porțiuni mici și risipite, din jumătăți și sferturi de sat, depărtate unele de altele.

În sfârșit, harta ne descoperă că moșiile de moștenire ale Craioveștilor se învecinau de obicei cu domenii ale unor rude apropiate sau ale altor mari feudali din secolele XV și XVI. Astfel, complexul de la Cătălui era înconjurat de sate ale boierilor din Mărgineni, Șuici, Periș și Florești, iar cel de la Gura Călmățuiului se învecina la răsărit cu Ivan clucer, soțul Margăi celei tinere, cu Hamza banul din Obislav, nepotul Craioveștilor și cu boierii Golești; la apus cu satele dăruite de Neagoe Basarab mănăstirii Cutlumus; iar la miază-noapte cu boierii din Mărgineni și Calomfirești. În Oltenia de Jos, pe lângă zonele moșnenesti, despre care va fi vorba mai departe, și pe lângă domeniile din daniile domnești ale mănăstirilor Tismana și Cozia, Craioveștii erau vecini cu Harvat logofătul, ctitorul mănăstirii Motru, presupusul frate al lui Neagoe Strehăianu, cu boierii din Hotărani, dintre care s-a ridicat Bădica voievod, vărul lui Neagoe Basarab și cu Bengeștii, Drăgoeștii, Goleștii și Buzeștii. Toți acești vecini de moșie erau înrudiți, în grade diferite, cu familia Craioveștilor.

Aceste constatări capătă o mai adâncă semnificație, dacă le alăturăm rezultatelor atinse prin alte cercetări de natura celei de față,¹ care au arătat că marea boierime a Țării Românești, din secolele XIV—XVI, reprezenta o categorie socială închisă și puțin numeroasă, ai cărei membri, grupați în facțiuni politice adverse, care sprijineau pretendenți diferiți, purtau între dânșii lupte pentru dregătorii și avere, dar rămăneau „închiși în cercul lor, în care nu era ușor să pătrundă un om nou, ținând în subordine boierimea mică”, așa cum s-a constatat cu privire la Halici² și cum, de altfel, s-au petrecut lucrurile în toată lumea feudală. O parte din domeniile acestei mari boierime trebuie să se fi constituit înainte de înființarea Țării Românești. Mi se pare sigur că mulți dintre marii boieri, pe care îi cunoaștem pe baza celor mai vechi documente, stăpâni ai unor întinse domenii și purtători de dregătorii, au fost urmașii feudalilor care au creat statul, tot așa cum o parte dintre vecinii lor au fost urmașii țăranilor de pe domeniile antestatale. Această concluzie este urmarea firească a constatărilor ce s-au făcut cu privire la preexistența, față de epoca înființării statului, atât a elementului feudal, cât și a *vecinilor*. Se mai poate adăuga că aservirea țăranimii de la sud de Carpați, deși a fost în cursul timpului un fenomen permanent, a cunoscut, până la 1600, intensități maxime în două perioade, din care prima se situează înainte de înființarea statului, iar cea de a doua către sfârșitul secolului al XVI-lea.

Harta domeniului craiovesc din Oltenia de Jos, unde această familie își avea marea majoritate a satelor, chiar incompletă cum am putut-o întocmi astăzi, când nu cunoaștem mai temeinic decât satele unuia dintre cei patru frați, arată că aceștia aveau acolo posesiuni, a căror valoare funciară amintește domeniile feudale din apusul Europei; dar în această comparație trebuie să se țină neapărat seama și de următoarea deosebire, foarte importantă pentru înțelegerea feudalismului nostru. Marile domenii feudale din Apus

¹ Vezi mai sus, cap. I.

² Grecov, *Țăranii în Rusia*, p. 267.

constituiau ținuturi „d'un sel tenant“, cu limite administrative păstrate până târziu în vremile noastre. Feudalismul apusean se caracterizează tocmai prin această situație în care formațiuni teritoriale compacte au în fruntea lor feudali autonomi. La noi principalele domenii boierești au fost formate din insule uneori destul de întinse, care grupau un număr relativ mare de sate, dar aceste insule n-au cuprins nicăieri totalitatea vreunei regiuni administrative. Complexele de moșii ale marilor boieri se găseau separate prin domenii străine sau, mai ales în anumite părți de țară, erau înecate în zone moșnenești, ori se învecinau cu asemenea zone. Această structură teritorială arată că avem de-a face cu alte împrejurări istorice decât cele ale feudalismului apusean, elementele de deosebire venind pe de-o parte din chipul cum s-au născut domeniile boierilor români, iar pe de alta din evoluția acestor domenii, petrecută sub prevederile dreptului nostru de succesiune, care îngăduia permanenta lor divizare. În perioada când Craioveștii au ținut bănia Craiovei, singura dregătorie teritorială a Țării Românești, Oltenia avea următoarea geografie socială. În nord se găsea o mare zonă moșnenească, cea mai întinsă și cea mai compactă din țară, unde boierii stăpâneau moșii relativ puține, dar în care fuseseră constituite, de pe atunci, câteva importante enclave mănăstirești. La sud de acest ținut al moșnenilor care cobora până spre Severin și Craiova, se găsea o zonă puternic feudală, unde cea mai mare parte a teritoriului era deținut de boieri, și în special de Craiovești, într-un amestec de domenii mai mari sau mai mici, cum și de câteva mănăstiri importante. Trebuie însă reținut faptul remarcabil că înăuntrul acestui vast ținut feudal, se găseau și două insule de țărânie liberă (cele mai sudice arii de acest fel din Țara Românească), plus alte câteva sate moșnenești risipite. Această distribuție a zonelor sociale din Oltenia s-a păstrat și după aceea, în tot cursul istoriei, până în vremea în care o putem urmări cu ajutorul izvoarelor statistice moderne, deși proporția moșnenilor din nord a scăzut neconținut și cu toate că cele două insule moșnenești dinspre Dunăre s-au micșorat și ele mai cu seamă la sfârșitul secolului al XVI-lea, când numeroase sate au fost rumânite de Mihai Viteazul și de boierii săi favoriți.

Compoziția socială a zonei boierești din Oltenia, care lângă stăpânirile Craioveștilor cuprindea, probabil, numai domenii ale altor reprezentanți *din marea boierime*, pe care am caracterizat-o mai sus, îmi pare a fi o indicație, de caracter general, că *domeniile boierești de aici au avut, toate, aceeași origine și vechime*.

5. Vechimea domeniului Craioveștilor.

Domeniul lui Neagoe Strehăianu era constituit în domnia lui Vlad Călugăruș și trebuie să fi fost vechi la moartea sa, ceea ce este ușor de explicat dacă luăm în considerare că banul, departe de a fi fost un anonim ieșit la iveală, prin favoruri, în domnia lui Tepeluș, cum s-a pretins, se dovedește că era boier de divan încă din 1475. Intr-adevăr, în două hrisoave din acest an, păstrate în original, *de la predecesorul lui Tepeluș, Laiotă Basarab*,

tatăl Craioveștilor figurează ca boier fără dregătorie indicată, în rând cu alți feudali dintre cei mai importanți ai Țării Românești¹.

Vechimea domeniului acestei familii este sugerată și de următorul fapt, care reiese din analiza pricinilor constatate în documentele folosite aici, pentru satele cu origine cunoscută. Din totalul de 91 de sate moștenite de la Neagoe Strehăianu, urmașii săi au purtat pricini pentru 29 de sate. Dintre aceste pricini, 7 au fost procese de revendicări pornite de Craiovești, pentru sate ce le fuseseră cotate în răstimpurile când familia era prigonită de domni, iar 22 sunt procese de succesiune, iscate între urmașii Craioveștilor. *Cu alte cuvinte, pentru cele 91 sate de moștenire nu constatăm nici un proces în care să se fi contestat vechiul drept de stăpânire al Craioveștilor.* Cu totul alta este situația celor 21 sate achiziționate și de danie domnească. Pentru ele s-au iscat 12 procese și în toate cazurile a fost contestat tocmai dreptul de stăpânire al Craioveștilor, care sunt învinuiți de cotate. Faptul că în legătură cu satele de moștenire nu s-au ivit asemenea contestații, deși numărul lor era de peste patru ori mai mare decât cel al achizițiilor, arată că avem de-a face cu un domeniu vechi, că stăpânirea lui Neagoe Strehăianu în satele sale nu mai făcea obiect de litigiu. Împrejurarea că noi posedăm astăzi numai un mic număr de documente din secolul al XV-lea nu infirmă această concluzie, deoarece chiar în acele puține documente găsim consemnate procese privitoare la alte domenii boierești, mult mai mici decât cel al Craioveștilor, iar pe de altă parte, prigonirile anterioare anului 1500 ne sunt cunoscute și din izvoare de după această dată.

Tabel 2

Pricini purtate de Craiovești

Natura procesului	Total	Purtate pentru	
		sate de moștenire	danii domnești cumpărături, cotate etc.
Total	41	29	12
Contestarea dreptului de stăpânire al Craioveștilor	12	—	12
Revendicări ale Craioveștilor	7	7	—
Procese de succesiune între Craiovești	22	22	—

Dar concluzia care se desprinde din toate analizele de mai sus, că principalul domeniu boieresc din Țara Românească, de la sfârșitul secolului al XV-lea, era vechi și că stăpânul său, banul Neagoe Strehăianu, cobora dintr-o familie de asemenea veche și importantă, se află în contradicție cu înțelesul ce s-a atribuit inscripției amintite de pe mormântul lui Vladislav II, care formează argumentul principal în teoria despre subita ridicare a Craioveștilor prin favoruri domnești. În ce privește problema favorurilor, trebuie făcute însă următoarele constatări, care ne ajută să înțelegem faptele altfel decât până acum. Chiar din documentele acestei perioade se cunosc un șir întreg de boieri, cărora domnii le-au făcut danii de sate, dar nici un mare domeniu din Țara Românească nu se constată a fi fost creat pe această cale. Situația se explică, mai întâi, prin aceea că domnii perioadei la care ne referim nu posedau un mare domeniu public, din care să poată face

¹ D.I.R., veac. XIII—XV, p. 153, 155. Unul din aceste hrisoave fusese semnalat „fără arătare de izvor” de Minea, Vlad Dracul, p. 90—91, dar Filitti nu l-a putut folosi (*Banatul Olteniei*, p. 25). Pentru importanța boierilor fără divane și pentru situația din 1475 a lui Neagoe de la Craiova, v. și mai departe.

danii, și din această cauză, când voiau totuși să dăruiască, ei se vedeau nevoiți să cumpere sate „din agonisita lor“, cum se precizează adesea în documente. Constatarea se referă nu numai la Vlad Călugărul, cel mai mare cumpărător de sate dintre domnii de până la el, pe care le achiziționează în scopul de a-și înzestra ctitoriile, ci și la Vladislav II însuși, despre care aflăm că a cumpărat o jumătate de sat, pentru a o dăruii unei mănăstiri¹. Atât predecesorul, cât și urmașul lui Vladislav, adică Vlad Dracul și Vlad Țepeș, fac același lucru: primul cumpără o vie spre a o dăruii mănăstirii Govora, iar ultimul două sate, pentru care plătește, după un izvor târziu, importanta sumă de 360 000 aspri, spre a-și înzestra o soră. Este evident că, din sate cumpărate, nici un domn nu ar fi putut dăruii cuiva un domeniu de mărimea celui stăpânit de Neagoe Strehăianu.

Se poate susține însă că domnii au avut posibilitatea de a-și crea disponibilități de sate pe calea confiscărilor pentru viclenie. Documentele cuprind într-adevăr un mare număr de sate „căzute domnești“, care au fost dăruite unor favoriți, dar nici în acest chip nu s-ar fi putut naște cel mai mare domeniu boieresc din țară. Cercetarea metodică a documentelor referitoare la daniile din această categorie arată că satele respective *s-au întors, aproape toate, mai curând sau mai târziu, în familia vechiului stăpân*. Averea boierilor vicleni și a pribegilor putea fi confiscată de domnul din scaun, care o putea dăruii unor credincioși, dar urmașii săi restituiau, mai totdeauna, bunurile atribuite astfel, deoarece în condițiile politice de atunci domnul ridicat în scaun era de obicei dușmanul celui precedent, iar boierii considerați „vicleni“ de domnul cel vechi, erau „credincioși“ celui nou. Iată de ce nu s-a putut identifica nici un domeniu boieresc, de oarecare importanță, care să se fi creat prin daniile domnești de sate confiscate, deși tocmai pentru asemenea sate avem informații relativ mai numeroase, fiindcă în legătură cu ele s-au iscat cercetări și procese. În afară de aceasta, pentru problema noastră mai trebuie reținută o constatare. Din lista nominală a boierilor vicleni, ca și din cea a beneficiarilor miluiți cu sate confiscate, reiese că până la „criza boierească“ din domnia lui Mircea Ciobanul amândouă aceste categorii au fost formate aproape exclusiv din boieri mari, părinți și urmași de dregători de divan, nu din oameni mărunți, ridicați prin efectul acestor mili domnești. *Prin daniile de sate confiscate pentru viclenie nu s-au îmborsărit rândurile marii boierimi a Țării Românești și nu s-au creat domenii permanente.*²

Așadar analiza informației privitoare la daniile domnești nu ne permite să ajungem la concluzia că, în secolul al XV-lea, un domeniu ca cel al Craioveștilor putea fi creat în acest chip. Cum se poate explica atunci indicația, dată de Craiovești în inscripția de pe mormântul lui Vladislav II, potrivit căreia acest domn „i-a ridicat vlastelini“? După cum am arătat, pentru Filitti sensul inscripției era că Vladislav „a boierit pe tatăl lor“, ceea ce, în concepția lui, însemna că în această „boierire“ trebuia să se vadă atât începutul carierei lor politice, cât și al averii lui Neagoe Strehăianu³. Miezul problemei constă, deci, în a stabili dacă termenul „vlastelin“ are sau nu vreo legătură cu stăpânirea pământului.

¹ „Și am cumpărat domnia mea jumătate din Bucșani și am închinat-o mănăstirii“, *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 125.

² Pentru toate aceste constatări v. mai sus, cap. I.

³ Căutând să explice termenul „vlastelin“, Filitti pornea de la următoarea analiză: „*Vlastiteli* erau, la sârbi, proprietarii, o nobleță legată de stăpânirea solului, și anume *vlastelini* proprietarii mari, iar *vlasteli* proprietarii mici, cu obligația de a merge la oaste și de a da cai pentru război. Aș crede... că epitetul de *vlastelini*, nu se referă la o dregătorie ce Neagoe ar fi obținut de la Vladislav, ci sau la introducerea sa în sfat, fără titlu, de către acest domn sau mai degrabă la hărăzirea moșiei Craiova și a altora pe care le găsim în stăpânirea fiilor săi“, *Banatul Olteniei*, p. 28.

În *Lexiconul slavo-român* al lui Mardarie Cozianul, acest termen este explicat astfel: „vlastelin — dregătoriu, boier puternic”¹, ceea ce concordă cu etimologia (de la slavul *vlast* «putere»). Cu același sens cuvântul apare și în materialul diplomatic. În documentele la care ne referim aici, termenul *vlastelin* sau *vlastel*, căci în actele noastre ambele forme au, fără nici o îndoială, aceeași valoare, se întâlnește de 72 de ori. În 21 din aceste cazuri se spune, fără precizări de persoane, că domnul a judecat în divan „cu cinstiții săi vlastelini”, cu „vlastelinii și dregătorii”, sau cu „vlaste linii și boierii”. Pe de altă parte, cele 34 persoane indicate nominal, care poartă titlul de vlastelin în documente (adesea de mai multe ori), sunt menționate în același timp și cu dregătoriile pe care le dețineau, în speță: *ban*, *vornic*, *logofăt*, *spătar*, *comis*, *stolnic*, *paharnic*, *postelnic*, *armaș* și *pârcălab de Poenari*, dar și ca jupani fără dregătorie, într-o vreme când asemenea jupani figurează de obicei în fruntea divanului domnesc. Despre 20 dintre acești 34 vlastelini documentele mai adaugă indicația că erau și „din casa domnească”, adică se înrudeau cu domnul. Este deci întemeiată constatarea ce s-a făcut, că vlastelinii erau cei mai apropiați dregători ai domnului². Prin favoarea acestuia, ei se deosebeau oarecum de ceilalți dregători, căci dintre cei aproximativ șapte sute de boieri, care apar în divanele secolelor XIV—XVI, doar micul număr de mai sus au purtat titlul de vlastelin și aceasta indiferent de treapta ierarhică oficială a dregătoriei deținute. Când domnul ridica pe cineva vlastelin nu însemna, prin urmare, că îi dăruia moșii sau că-l introducea dintr-o categorie socială inferioară în clasa boierească, ci că promova pe un boier într-o dregătorie de divan, înălțată și printr-o specială favoare personală. Inscripția de mormânt, pusă de Craiovești, arată că Vladislav le-a acordat, evident în persoana tatălui lor, o asemenea dregătorie. De altfel, în divanele acestui domn figurează un Neagoe stolnic³, care poate fi Neagoe Strehăianu.

Două acte de la începutul secolului al XVII-lea (când termenul *vlastelin* nu mai apare în documente) cuprind o analogie referitoare chiar la un descendent al Craioveștilor, care confirmă această concluzie. În 1590, Craioveștii se găseau înlăturați, de mai multe decenii, de la marile dregătorii ale Țării Românești. Cum s-a văzut însă din actul partajului de la 1589, urmașii lui Pârveu și Radu Craiovescu dețineau totuși domenii de cea mai mare importanță. În aceste condiții, șeful ramurei de la Brâncoveni a familiei, Danciu, viitorul mare vornic, a recurs la oficiile unui boier influent, Iane banul Craiovei, ca să-l determine pe Ștefan vodă Surdul să-i încredințeze o dregătorie. Pentru serviciu, Danciu i-a dat lui Iane ban satul Băilești, dar fără vreun folos, ceea ce a provocat mai târziu un proces de revendicare. Aceste fapte sunt relatate, într-un act din 1603, în următorii termeni: „când au fost în zilele lui Io Ștefan voievod, ...jupan Danciu dvornecul ... au dat acest sat... lui jupan Iane mare ban ... ca să aibă cinste și socotință și să-i scoată dregătorie de la Ștefan voievod. Deci jupan Danciul dvornicu el au fost numai cu satul dat, iar milă și cinste și căutare n-au avut nimic, nici nu i-au fost scos vreo boierie de la Ștefan vodă”⁴. Ni s-a păstrat și un răvaș românesc, pentru jurătorii boierilor Brâncoveni, despre care se spune că urmau „să juria cum dat Danciul vornic ... satul Băiulești ca să-i facă bine, să-l boierească, și nu l-au

¹ Mardarie Cozianul, *Lexicon*, p. 117.

² Ștefănescu, *Începuturile băniei de Craiova*, p. 237.

³ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 117 și urm.

⁴ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 94. Un alt caz de trafic de influență a fost menționat mai sus, în legătură cu Barbu ban și boieru Staie.

făcut”¹. Așadar, în terminologia contemporană era propriu să se spună despre Danciu din Brâncoveni *că poate fi boierit*, deși el avea în ascendență pe marii bani Craiovești și pe Neagoe Basarab, și cu toate că era, fără îndoială, unul dintre principalii stăpâni de sate din vremea sa. Expresia: *să-i scoață boierie* sau: *să-l boierească*, are aici valoarea expresiei din inscripție: *să-i ridice vlastelini*, și se referă strict la acordarea unei dregătorii. Analogia privitoare la Danciu din Brâncoveni mai arată că textul inscripției puse de Craiovești poate însemna, tot așa de bine, că pentru prima dată în 1456 un membru al acestei familii a fost făcut mare dregător, după cum poate să aibă și înțelesul că Neagoe Strehăianu a fost chemat. atunci, într-o asemenea slujbă, *după* o perioadă de criză politică prin care trecuse familia sa, datorită unor împrejurări rămase necunoscute; *dar în ambele cazuri urmează să socotim că domeniul său era mai vechi decât mijlocul secolului al XV-lea*.

6. Constatări și ipoteze privitoare la bănia Olteniei.

Concluziile, la care am ajuns în legătură cu vechimea și importanța domeniului stăpânit de Craiovești, pot constitui temeuri pentru o examinare critică a ipotezelor ce s-au formulat despre bănia Olteniei. Atâta vreme cât Craioveștii au fost socotiți oameni noi, care își datorau situația unor favoruri câștigate la sfârșitul secolului al XV-lea, bănia însăși putea fi prezentată ca produsul unei reforme administrative făcute atunci în interesul lor. Constatarea că Neagoe ban Strehăianu, boier de divan cel puțin de la 1475, a fost cel mai mare stăpân de sate din țară, arată o dată mai mult că acest punct de vedere trebuie păstrat. Dar și alte aspecte ale problemei se cer reexaminare.

Înainte de Craiovești, sunt atestați în divane următorii bani: *Stănilă* (1407), *Radu* (1409—1413), *Drăgoi* (1413—1414), *Radu și Aga* (1415—1418) și *Aga* (1421), iar după o lungă întrerupere, *Detco* (1494)². Cei din prima grupă au fost numiți „bani de Severin”, cu toate că în izvoare ei nu poartă niciodată această titulatură. „Banii Olteniei” ar fi început de abia cu Barbu Craiovescu și numai aceștia ar fi fost bani „mari”. Observ însă că banii din epoca lui Mircea cel Bătrân (care n-ar fi fost „mari”) apar în sfat totdeauna în fruntea boierilor cu dregătorie, eventual după chiriarhi sau după jupani fără dregătorie indicată³, *la fel cu banii de la sfârșitul secolului al XV-lea*⁴; căci cu excepția unui hrisov din 1500⁵ și a altuia din 1514⁶, *Barbu Craiovescu nu poartă nici el, în divanele domnești, titlul de „mare” ban*, ci i se spune de obicei „Barbu ban” sau „Barbu Cralevski”. De abia mai târziu, după moartea lui Neagoe Basarab, banii din sfat încep să poarte mai des titlul de „mari”

¹ Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 291—292.

² După *Lista dregătorilor*, p. 566. Am lăsat aici deoparte pe Dumitru Ghizdavăț din 1486, care nu apare în sfat.

³ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, paginile: 54 (banul după chiriarhi), 65 (două acte, unul cu banul în fruntea divanului, altul după un jupan), 67 (după un jupan), 68 (idem), 69 (doi bani din care unul în fruntea divanului), 70 (în fruntea divanului) 71 (doi bani după un jupan).

⁴ Barbu ban apare și el destul de des după jupani (*ibidem*, p. 188, 217, 219, 221, 223, 226, 228, 240, 242, 243).

⁵ *Ibidem*, p. 266.

⁶ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 106.

bani. Dar aceasta este evoluția terminologiei ce s-a întrebuițat pentru toate marile dregătorii ale Țării Românești. În documentele lui Mircea cel Bătrân, păstrate în original (căci în traduceri și copii cuvântul „mare“ s-a putut adăuga ulterior), nici un dregător de divan nu poartă titlul de „mare“¹. Prima dregătorie care se constată, în acte originale, cu acest atribut, este vornicia, începând din 1451 (Manea al lui Udriște mare vornic)², dar nici pentru vornicie adaosul nu s-a folosit consecvent. Așadar titulatura banilor, menționați în divanele de la începutul secolului al XV-lea, nu poate fi invocată în sprijinul tezei că bănia avea atunci o importanță mai scăzută decât la sfârșitul aceluiași secol. Bănia era, încă din acea vreme, principala dregătorie a Țării Românești.

Hiatul, constatat în cronologia banilor menționați în divane, nu formează dovada hotărâtoare că avem de-a face cu o întrerupere a dregătoriei, ceea ce ar putea să ducă la concluzia că, după această întrerupere, la sfârșitul secolului al XV-lea, dregătoria a reapărut modificată. O mare parte din timp, mai cu seamă în anumite perioade, banul rezida în Oltenia, nu în capitala țării, cum rezultă și din cronici. Astfel, despre Vladislav III, Radu Popescu spune că atunci când a sosit în țară, de la Poartă, „i-au ieșit boierii înaintea și altă țară... Și banul Pârnu de la Craiova încă au venit cu oamenii lui... Iar Vladislav vodă, vrând să puie alt ban, au zis să facă pe Pârnu banul postelnic mare, pentru ca să fie în toată vremea lângă dânsul, om de sfat. Dar el n-au poftit ci mâniindu-se... au fugit cu oamenii lui la Craiova“³. În legătură cu complotul boieresc de la sfârșitul domniei lui Radu de la Afumați, în cronică se arată că domnul „numaidecât a fugit cu fie-său ... la banul Pârnu, la Craiova“⁴. Despre Mihai Viteazul s-a zis că a fost făcut „ispravnic în locul banului de la Craiova, nefiind ban, că nu vrea să puie domni ban, pentru că de multe ori se scornia gâlcevi de acolo asupra domniei. Deci fiind el la Craiova... i s-au scornit nume că iaste fecior de domn“⁵. În sfârșit, povestind mergerea lui Mareș banul la Craiova, cronica spune că „nu s-a dus ca alți bani de mai naintea lui, smeriți, ci cu mare pompă s-au gătit, cu slugi multe din București, cu grapă (adică steag bănesc, așa să zice: grapă), cu trâmbiți, tobe, surle... Care mergând la Craiova, la judecățile lui, de era sau vreun boier sau vreun fecior dă boier și vinovați nu le vechea voie nimic, ce jos la scară cu toiege îl bătea, și aicea în București așijderea făcea“⁶. Din toate acestea se vede că banul rezida efectiv, o parte din timp, la Craiova.

Indicații mai precise în ce privește timpul petrecut de bani, pe deoparte în Oltenia, iar pe de altă parte în capitală, găsim în documentele care cuprind sfatul domnesc. *Constatăm mai întâi că au existat domni în timpul cărora banul ședea aproape exclusiv în capitala țării.* Sub Radu cel Mare, Mihnea cel Rău, Vlăduț (până la fuga Craioveștilor), Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Vintilă și Paisie (până la ridicarea lui Șerban banul), banii n-au lipsit din sfat, în mod obișnuit, decât în răstimpurile în care familia Craioveștilor trecea prin crize politice. Dar chiar în perioada preponderenței Craioveștilor întâlnim un

¹ *Ibidem*, veac. XIII—XV, passim.

² *Ibidem*, p. 118.

³ Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 43.

⁴ *Istoria Țării Românești*, p. 46. La Radu Popescu, *op. cit.*, p. 44: „... au fugit către banul, la Craiova“.

⁵ Radu Popescu, *op. cit.*, p. 69.

⁶ *Ibidem*, p. 141.

domn, Moise vodă, în sfatul căruia banul nu figurează în niciunul din cele 13 documente cu divan ce ne-au rămas de la el, cu toate că banul din vremea sa, Barbu, fiul lui Danciu Craiovescu, era cumnatul domnului, pe care îl va apăra cu prețul vieții. Barbu a fost, pe de altă parte, emitentul unor acte întocmite cu formula domnească, pe care n-a folosit-o niciun alt ban până la el¹, ceea ce-i subliniază și mai mult importanța de dregător. Așadar, pentru această epocă, lipsa îndelungată a banului din sfatul domnesc nu însemnează neapărat că familia Craioveștilor, sau instituția băniei însăși, s-ar fi aflat atunci în eclipsă. Ea poate să indice și numai că dregătorul rezida la Craiova. În vremea care urmează, Pătrașcu cel Bun, de la care avem 56 documente cu divan, are o singură dată ban în sfat, dar actul respectiv este o copie plină de inadvertențe, care se pare că ascund un fals². Mari răstimpuri, când banii lipsesc din sfat, sunt cuprinse și în domniile lui Mircea Ciobanul, Petru cel Tânăr, Alexandru Mircea, Mihnea Turcitul etc³.

Putem conchide, prin urmare, că absențele îndelungate ale banului din sfatul domnesc au avut două cauze principale: întâi, măsura amintită de cronică, pe care au luat-o unii domni, mai ales în urma vicleniilor, de a nu pune ban, „spre a nu se scorni gâlcevi asupra domniei“; iar în al doilea rând, șederea efectivă a acestui dregător în Oltenia. *Dar, atât în cazul când exista o vacanță reală a scaunului bănesc, cât și atunci când banul rămânea lângă domn, trebuie să presupunem că în Oltenia se afla un locțiitor al banului, care îndeplinea (ca și mai târziu, până la Regulamentul Organic) sarcinile administrative și judecătorești ce reveneau acestei dregătorii. Necesitățile administrative impuneau ele însele această soluție de continuitate, care este probabil că s-a aplicat totdeauna, deci și în secolul al XV-lea.*

În afară de aceste două cauze, care explică absența banului din sfat, mai poate fi luată în considerare încă una. Sunt cazuri când boierii cu dregătorii într-o anumită perioadă figurează în sfat doar cu titlul de jupani. Am văzut că așa apare însuși Barbu Craiovescu, deși nu ne putem îndoi că la data actelor respective el deținea efectiv funcția de ban. Cu alte cuvinte, boierii fără dregătorie indicată din sfat sunt, într-unele cazuri, dregători importanți *în funcție*, căroro diacul n-a considerat că trebuia să le mai specifice dregătoria; iar printre ei pot fi și bani. Tatăl Craioveștilor, despre care astăzi știm cu certitudine că a fost ban, apare ca boier fără dregătorie, după cum am mai arătat, în două hrisoave din 1475, sub o formă care este identică cu cea întrebuintată, uneori, și pentru fiul său în vremea când era ban: i se spune „jupan Neagoe de la Craiova“ tot așa cum celui din urmă i se va zice „jupan Barbu de la Craiova“. Nu este exclus deci ca Neagoe Strehăianu să fi fost, în 1475, banul lui Basarab cel Bătrân.

Tot în legătură cu hiatul din secolul al XV-lea se mai pot adăuga următoarele. Pentru Filitti, pauza dintre „banii de Severin“ și „banii Olteniei“ ar fi durat de la 1421 la 1492⁴.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 75 și 85.

² *Ibidem*, vol. III, p. 19–20.

³ Cel mai lung interval, din prima jumătate a secolului al XVI-lea, în care banul lipsește din sfat, este întâlnit între 25 aprilie 1539 (data când apare, pentru ultima oară, Șerban banul) și 22 iunie 1546 — de când avem 85 acte domnești din categoria discutată aici (calculul s-a făcut după colecția citată). În acest interval de șapte ani, cuprins în două domnii, numai primele două acte ale lui Mircea Ciobanul au ban în sfat.

⁴ *Banatul Olteniei*, lista banilor.

Ea a fost redusă, de cercetările recente, la intervalul dintre 1421 și 1486¹, considerându-se desigur că Dimitrie Ghizdavăț, căruia Vlad Călugărul îi adresează o poruncă la 23 aprilie 1486², trebuie să fi fost ban la fel cu cei din divanele de la începutul și de la sfârșitul secolului al XV-lea, deoarece figurează în sfat încă din 1475, mai întâi ca stratornic, apoi ca jupan³. Răstimpul când lipsesc banii din sfat se îngustează și mai mult dacă admitem ipoteza precedentă, că Neagoe de la Craiova era ban în 1475⁴.

O altă problemă, privitoare la acest hiat, se referă la „banii de Tismana“. În starea de azi a informației mi se pare greu de decis care a fost relația dintre aceștia și banii pe care îi aflăm, în divane, în poziția unor boieri foarte importanți. Avem de-a face cu o singură dregătorie sau cu două?

Textual, banii de Tismana se întâlnesc numai în două documente. În 1454 (sau 1456), jupanii Stan și Crăciun, scriu burghermeșterului din Sibiu despre un hoț de cai care „nu-i în Țara Românească, căci omul ce vi se pare... a fugit în țara voastră. În țara noastră, în Țara Oltului, în Făgăraș, nu-i“. L-ar prinde, „dacă ar veni în bănia noastră“⁵. După cum se vede, cei doi bani dau mai întâi relații *despre întreaga Țară Românească*⁶, ceea ce ar fi nepotrivit pentru niște slujbași mărunți. În textul următor, după cât se poate înțelege ei enumeră două părți componente ale Țării Românești, care aveau o situație deosebită: Țara Oltului, adică Oltenia, și Făgărașul. S-a spus însă că expresia *Țara Oltului* „se potrivește pentru posesiunile de dincolo de munți“ și că „nu îndrituiește concluzia că administrația banilor ar fi cuprins încă de atunci Oltenia întreagă“⁷. Faptul că Făgărașului i se spune, până astăzi, „Țara Oltului“, este indiscutabil; *dar observ că în trecut Oltenia a purtat și ea numele de „Țara Oltului“ sau simplu: „Oltul“*⁸. „Țara Oltului“ din scrisoarea banilor n-a fost Făgărașul, care în text se găsește, de altfel, menționat în continuare, ci Oltenia, considerată până la râul Olt, ceea ce-i explică numele. Nimic nu s-ar opune, deci, să credem că acești doi bani erau dregători de aceeași treaptă cu banii de la începutul secolului al XV-lea, care uneori apar și ei câte doi. Alt izvor dă însă o indicație contrară. „Banul Tismanei“ mai apare, nenumit, într-un hrisov din 1464, dat mănăstirii Tismana,

¹ *Lista dregătorilor*. Din perioada 1421—1486 ni s-a păstrat numai 82 acte domnești cu boieri martori (v. colecția citată), adică mai puține decât în intervalul (1539—1546).

² Porunca este adresată lui Dumitru Ghizdavăț și Detco (*D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 187). Comentariul lui Filitti, privitor la localizarea satelor din acest act (*Banatul Olteniei*, p. 17) este, în parte, greșit (v. *Indicele numelor de locuri*, sub voce).

³ *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 153, 155, 158—159, 173, 182. În 1484 este ispravnic în act domnesc, *ibidem*, p. 181.

⁴ „Pe la 1470 trebuie să fi trăit și banul Mogoș, primul ctitor al mănăstirii Stănești“, bunicul lui Ghiura mare postelnic și logofăt, care reface biserica în 1537 (Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 19).

⁵ Dragomir, *Documente nouă*, p. 63—64.

⁶ Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 17; Folosind acest document, n-a reținut, în citat, această parte de la început, în care se menționează Țara Românească.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Donat, *Despre numele*, p. 483-484.

între dregătorii opriți să se amestece în satele acestei mănăstiri¹. Acolo el este menționat după sudeț, ceea ce ar indica o dregătorie de însemnătate mai mică.

S-a considerat că tot bani de Tismana au fost „cinstiții bani... jupan Detco,... jupan Dediul,... jupan Diicul și...jupan Dragomir“, care „în oraș la Tismana“ urnau să comunice, în 1491, dispoziții de neamestec privitoare la satele aceleiași mănăstiri². Dar dintre acești patru bani, primii doi, Detco și Dediul, se găsesc în situații analoge celei a lui Dimitrie Ghizdavăț care, socotit mai înainte ban de Tismana, am văzut că a fost integrat, prin analizele recente, marilor dregători, cărora le aparținea și prin alte dregătorii. Într-adevăr Detco ban, care urmează lui Dimitrie Ghizdavăț în actul din 1486, este ban în sfat la 1494, jupan fără dregătorie indicată în 1502 și din nou ban — o dată în fruntea divanului! — între 1510 și 1515³. Dediul ban fusese spătar în sfat încă din 1486⁴, iar în 1494 este ban în sfat alături de Detco⁵. Putem socoti deci că, în 1491, Detco și Dediul au fost bani de sfat, pe când ceilalți doi bani, din porunca respectivă, pot fi sau foști bani, sau bani mici.

Bănia de Tismana evocă, prin poziția geografică a localității de reședință, pe cea de Mehedinți, care apare pentru prima dată într-un act extern, făgăduiala de pace dată de Vlăduț voievod, la 11 august 1511, regelui Ungariei și mai ales brașovenilor. Între boierii care semnează ca martori ai domnului, Barbu ban Craiovescu este al doilea, Detco ban al șaselea, iar către sfârșitul divanului, înaintea ultimilor doi martori, apare Radu ban de Mehedinți⁶. Bănia de Mehedinți a continuat să existe și mai târziu, căci în a doua domnie a lui Mihnea Turcitul a fost ocupată de Mihai Viteazul⁷. Banului de Mehedinți i se spunea și „bănișor“. Este vorba, evident, de o bănie teritorială, subordonată banului întregii Oltenii.

Ajungem așa la unele concluzii și ipoteze noi cu privire la istoria băniei oltene. Mai întâi, banii din sfatul domnesc, întâlneți până la 1421, ne apar ca având aceeași dregătorie cu banii de după 1486, indiferent cum am rezolva problema băniei de Tismana și pe cea privitoare la localitățile de reședință.

Această dregătorie a fost, încă de la începuturile sale, altceva decât bănia ungurească de Severin, ai cărei titulari unguri se întâlnesc, în curs de mai multe secole, într-un șir aproape neîntrerupt. Când Vladislav I, Mircea cel Bătrân și Radu Prasnaglava își zic, în titulatura domnească, „ban de Severin“ sau chiar „domn al banatului Severinului“, ei nu se referă la dregătoria primului lor boier de sfat, ci la o stăpânire feudală pe care o dețineau de la coroana maghiară, numai ei, la fel cu Amlașul și Făgărașul.

¹ D.I.R., veac. XIII—XV, p. 135.

² *Ibidem*, p. 208.

³ D.I.R., veac. XIII—XV, p. 226; veac. XVI, vol. I, p. 13, 66, 74, 75, 86, 87, 89, 97, 107, 108. Detco (boier din Izvorani, ca și Șerban banul) a ținut bănia imediat înainte de Barbu Craiovescu, pe care mai târziu îl va înlocui o dată în fruntea divanului sau lângă care va apărea ca ban. Era ginerele lui Neagoe Strehăianu, ceea ce explică această situație, cum și de ce moare în luptă, la Târgoviște, alături de Preda ban, fratele lui Neagoe Basarab, apărând scaunul lui Teodosie.

⁴ *Ibidem*, veac. XIII—XV, p. 177.

⁵ *Ibidem*, p. 226. Completarea: „(vistier)“ este eronată.

⁶ *Hurmuzaki-Iorga*, XV/1, p. 213.

⁷ D.I.R., veac. XVI, vol. V, p. 341, 383—384; v. și Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 22.

Bănia n-a fost un instrument de centralizare a statului, ci dimpotrivă, Oltenia s-a bucurat de o anumită autonomie, pe care n-a avut-o nici o altă regiune din Țara Românească. Ea a fost „un principat deosebit sub domnii munteni“, care avea „steag și muzică ostășească și pecete deosebită“¹, cum și dreptul, pentru ban, de a judeca în pricinile capitale. Dacă această situație ar fi fost creată de un domn, la sfârșitul secolului al XV-lea sau la începutul celui următor, adică într-o vreme când domnia lupta pentru centralizarea statului, faptul ne-ar apărea de neînțeles, întrucât prerogativele banului, limitând autoritatea domnească în Oltenia, provocau efecte contrare celor urmărite. Dar chiar dacă un anumit domn ar fi luat o asemenea măsură, revoluționară pentru ordinea îndătinată, care aducea modificări în administrația și în ierarhia dregătorilor, măsura n-ar fi putut dăinui, căci perpetuarea unor asemenea reforme, favorabile unor membri ai clasei conducătoare, dar neplăcute altora, presupunea o stabilitate politică, ce n-a existat la noi. Cel dintâi adversar al reformatorului, urcat în scaun, ar fi desființat-o, așa cum erau desființate daniile făcute boierilor, cu atât mai mult cu cât era dezavantajoasă pentru puterea centrală. *Autonomia Olteniei în cadrul băniei poate fi înțeleasă, după părerea mea, numai dacă vedem într-însa o veche moștenire feudală.*

Acest chip de a judeca lucrurile ne duce în fața unor probleme legate de domeniul Craioveștilor și de istoria acestei familii. Prin importanța lui, domeniul Craioveștilor a dominat întreaga Oltenie. El a cuprins în hotarele sale atât Strehaia, unde găsim tradiția unui vechi scaun bănesc, cât și Craiova, „căminul“ lui Neagoe „de la Craiova“ (atestat sub acest nume încă din 1475), care va da mai târziu și numele băniei, în epoca sa de înflorire. Ceva mai mult, s-a văzut că și celălalt scaun al banilor, orașul Tismana, pare a fi stat în legătură cu Craioveștii. De vreme ce domeniul oltean al acestora exista în secolul al XV-lea, putem să ne întrebăm dacă banii de la începutul secolului nu făceau și ei parte din aceeași familie, pe care o aflăm mai târziu păstrând bănia ereditar, căci membrii altui neam cu greu ar fi putut deține, în Oltenia, dregătoria reprezentativă a acestei părți din țară, într-o vreme în care ceea ce califica pe un boier pentru o dregătorie era, în primul rând, situația lui de stăpân feudal. Este posibil ca, în această privință, să se dovedească semnificativ faptul că Radu, unul din banii lui Mircea cel Bătrân, a dăruit un sat la Glavacioc², mănăstire unde ctitorii mai noi vor fi Neagoe Basarab, care o rezidește³ și Hamza banul⁴, rudă apropiată a Craioveștilor, și unde Marga cea tânără, fiica lui Matei banul din Caracal, își va dăruia averea; căci mănăstirile noastre au avut caracterul unor așezăminte de familie groznițe și locuri unde se făceau rugăciuni *pentru un neam anumit* la care de obicei nu erau primiți donatori străini. Lipsa de cunoștințe, privitoare la genealogia dregătorilor și boierilor din primele secole de după înființarea Țării Românești, ne împiedică astăzi să distingem asemenea legături, care uneori au un mare interes istoric. Această lipsă ar putea fi remediată, pe viitor, în oarecare măsură, datorită rezultatelor atinse prin cercetarea

¹ Costin, *Opere*, p. 212, 215.

² *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 110.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 84.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 191.

celorlalte mari domenii din țară, care de obicei au rămas multă vreme în patrimoniul aceluiași familii, ceea ce ne ajută să identificăm pe vechii lor stăpâni¹.

7. Domeniul Craioveștilor din Oltenia sudică (Trupuri de Moșie)

1. *Aninii de Jos* (j. Mehedinți).
2. *Babiți* (N. Bălcescu, j. Mehedinți).
3. *Băilești* incl. *Smârdășteț* (j. Dolj).
4. *Bălăcița* (j. Mehedinți).
5. *Bălțații de Jos* (j. Mehedinți).
6. *Bărboiu* (j. Mehedinți).
7. *Bărlui* (Bărăști, j. Romanați).
8. *Bâcleș* incl. *Bălătarsca și Drăgoicea* (j. Mehedinți).
9. *Bâltanele* (j. Mehedinți).
10. *Bârca* incl. *Bârcauța* (j. Dolj).
11. *Bârza* (j. Romanați).
12. *Bâzdâna* incl. *Belcin* (j. Dolj).
13. *Betejani* (Moldoveni, j. Romanați).
14. *Bistreț* incl. *Urâți* (j. Dolj).
15. *Blajul* (j. Romanați).
16. *Bratovoiești* (j. Dolj).
17. *Brănești* (j. Gorj).
18. *Brăneți* (j. Romanați).
19. *Brătășani* (Șopârlița, j. Romanați).
20. *Brâncoveni* (j. Romanați).
21. *Bresnița* (j. Mehedinți).
22. *Buciniș* incl. *Piscul Voivodului* (j. Romanați).
23. *Bucovăț* incl. *Cornățelul, Leamna și Povarul* (j. Dolj).
24. *Bucoviciorul* (j. Dolj).
25. *Buicești* (j. Gorj).
26. *Butoieștii de Jos* (j. Mehedinți).
27. *Cacoți* (j. Mehedinți).
28. *Caracal*.
29. *Câmpeni* (j. Romanați).
30. *Cârna* (j. Dolj).
31. *Cearlângul* (j. Mehedinți).
32. *Celeiu* (j. Romanați).
33. *Cepari* (j. Romanați).

¹ Aceste concluzii și ipoteze se deosebesc într-o anumită măsură de cele cuprinse în monografia lui Ștefănescu, *Bănia*.

34. *Cemelele de Jos* (j. Dolj).
35. *Cilieni* (j. Romanați).
36. *Cioroiași* (j. Dolj).
37. *Cioroiu* (lângă Cioroiași, j. Dolj).
38. *Cioroiu* (j. Romanați).
39. *Ciuperceni* (j. Dolj)
40. *Cleanov* (j. Mehedinți).
41. *Cocorăști* (j. Olt).
42. *Comani* (Basarabi, j. Dolj).
43. *Comoșteni* (j. Dolj).
44. *Corabia* (j. Romanați).
45. *Corlatele* (j. Dolj).
46. *Corlățel* (j. Mehedinți).
47. *Cucuvăț* (j. Mehedinți).
48. *Cușcova* (Albulești, j. Mehedinți).
49. *Coveiu de Sus* (j. Dolj).
50. *Craiova*.
51. *Criva* (j. Romanați).
52. *Crovna* (j. Dolj).
53. *Crucea* (Siliștea Crucii, j. Dolj).
54. *Degerați* (j. Mehedinți).
55. *Devesel* (j. Romanați).
56. *Doba* (j. Romanați).
57. *Dobra* (j. Mehedinți).
58. *Dobriceni* (j. Romanați).
59. *Dranovăț* (j. Romanați).
60. *Drăghiceni* (j. Romanați).
61. *Drăgneiul* (probabil Știubei, j. Dolj).
62. *Drănic* (j. Dolj).
63. *Drincea* (j. Mehedinți).
64. *Erghevița* (j. Mehedinți).
65. *Fălcoi* (j. Romanați).
66. *Fântâna Banului* (j. Dolj).
67. *Fratoșița* (j. Dolj).
68. *Frășinet* (j. Romanați).
69. *Frumușei* (Raeți, j. Romanați).
70. *Fumureni* (j. Vâlcea).
71. *Fundul Vornicului* (j. Romanați).
72. *Găneasa* (j. Olt).
73. *Găvănești* (j. Romanați).
74. *Gândeni* (Potopin, j. Romanați).
75. *Gângiova* (j. Dolj).
76. *Gârcov* (j. Romanați).

77. *Ghidici* (j. Dolj).
78. *Ghimpați* (j. Romanăți).
79. *Gighera* (j. Dolj).
80. *Giormanul* (Adunații de Giormani, j. Dolj).
81. *Giurgîța* (j. Dolj).
82. *Gogoși* (j. Dolj).
83. *Grădinile* (j. Romanăți).
84. *Grindeni* (j. Dolj).
85. *Gubavcea* (Gubaucea, j. Dolj).
86. *Gura Băldăluului* (Mârza, j. Dolj).
87. *Gura Dâlgii* (Dâlga, j. Dolj).
88. *Gura Motrului* (j. Mehedinți).
89. *Gvardinița* (j. Mehedinți).
90. *Halmăj* (probabil Almăj, j. Dolj).
91. *Hălmăjel* (probabil Almăjel, j. Mehedinți).
92. *Hărvătești* (Arvăteasca, j. Romanăți).
93. *Horezu* (j. Vâlcea).
94. *Hotărani* (j. Romanăți).
95. *Hotărani* (j. Mehedinți).
96. *Hrastu* (Rastu, j. Dolj).
97. *Ianca* (j. Romanăți).
98. *Izlaz* (j. Teleorman).
99. *Jirov* (j. Mehedinți).
100. *Lazu* (j. Dolj).
101. *Lipovul de Jos* (j. Dolj).
102. *Lișteava* (j. Dolj).
103. *Livezile* (j. Dolj).
104. *Marmurile* (j. Dolj).
105. *Măceșul* incl. *Măcișelul* (j. Dolj).
106. *Mirila* incl. *Mirilîța* și *Corbeni* (j. Romanăți).
107. *Mori* (probabil Moreni, j. Dolj).
108. *Murgaș* (j. Dolj).
109. *Nedeia* incl. *Nedeița* (j. Dolj).
110. *Obârșia* (j. Romanăți).
111. *Ocolna* (Dăbuleni, j. Romanăți).
112. *Orlea* (j. Romanăți).
113. *Oroșani* (j. Romanăți).
114. *Ostroveni* (j. Dolj).
115. *Padina Petrii* (Petra, j. Mehedinți).
116. *Paia* (j. Mehedinți).
117. *Pârșani* (j. Dolj).
118. *Pârșoveni* (j. Romanăți).
119. *Perișor* (j. Dolj).

120. *Piatra* (j. Romanați).
121. *Piria* (j. Mehedinți).
122. *Piscu, Piscu Călin, Călina* (j. Mehedinți).
123. *Plopșor* (j. Dolj).
124. *Plosca* (j. Dolj).
125. *Poiana* (Poiana Mare, j. Dolj).
126. *Potel* (j. Romanați).
127. *Potlogi* (Margheni, j. Romanați).
128. *Preajba de Câmp* (j. Romanați).
129. *Preajva* (Călugărei, j. Dolj).
130. *Predești* (j. Dolj).
131. *Racoviță* (j. Romanați).
132. *Radovanu* (j. Dolj).
133. *Răcluța* (Amărăștii de Jos, j. Romanați).
134. *Rătunda* (j. Romanați).
135. *Recea* (j. Mehedinți).
136. *Răcica Dabului* incl. *Plopul* (Dăbuleni, j. Romanați).
137. *Rocșoreni* (j. Mehedinți).
138. *Rogova* (j. Mehedinți).
139. *Rojiște* (j. Dolj).
140. *Roșiani* (j. Romanați).
141. *Runcu* (j. Argeș).
142. *Ruptura* (j. Mehedinți).
143. *Sadova* incl. *Sadovița* (j. Dolj).
144. *Salcia* (Sălcuța, j. Dolj).
145. *Săcuiu* incl. *Bucoviciorul* (j. Dolj).
146. *Sălătruc* (j. Mehedinți).
147. *Scăești* (j. Dolj).
148. *Seaca* (j. Dolj).
149. *Seaca* incl. *Pleana* (probabil Seaca de Pădure, j. Dolj).
150. *Siliștioara* (j. Romanați).
151. *Slașoma* (j. Mehedinți).
152. *Slătinicul* (j. Mehedinți).
153. *Smadovița* (j. Mehedinți).
154. *Sopotul* (j. Dolj).
155. *Spinișor* (j. Dolj).
156. *Stângăcea* (j. Mehedinți).
157. *Stignița* (j. Mehedinți).
158. *Stoenești* (j. Romanați).
159. *Strehaia* (j. Mehedinți).
160. *Suharul* (j. Dolj).
161. *Șegarcea* (j. Dolj).
162. *Șitoaia* (j. Dolj).

163. *Șușița* incl. *Ionești* (j. Mehedinți).
164. *Ștircovița* (j. Mehedinți).
165. *Tâmna* (j. Mehedinți).
166. *Țânțaru* (j. Mehedinți).
167. *Tomeni* (j. Romanați).
168. *Țiu* (j. Dolj).
169. *Urzica* (j. Dolj).
170. *Urzicuța* (j. Dolj).
171. *Vădastra* (j. Romanați).
172. *Vârbița* (j. Dolj).
173. *Vârâți* (j. Dolj).
174. *Vârtop* (j. Dolj).
175. *Vârtop* (j. Romanați).
176. *Vârvorul* incl. *Iazupcea* (j. Dolj).
177. *Vianul* (Panaghiar, j. Dolj).
178. *Vlădaia* incl. *Saracovul* (j. Mehedinți).
179. *Vlăduleni* incl. *Osica de Sus* (j. Romanați).
180. *Zăvalu* (j. Dolj).

III. SATELE LUI MIHAI VITEAZUL

1. Generalități *

Mihai Viteazul este cel dintâi domn al Țării Românești despre care s-a scris o monografie istorică. Cercetările asupra acestei domnii, începute la începutul secolului trecut de Nicolae Bălcescu¹, au fost reluate apoi de mai multe ori, pe baza unor izvoare și observații noi, care au adus clarificări importante și au stârnit discuții². Totuși, analiza concretă a materialului privitor la domnia lui Mihai și, în genere, la ultima parte a secolului al XVI-lea, dă și azi prilej cercetătorului să constate fapte și aspecte neluate în seamă până acum sau îl ajută să distingă, cu mai multă exactitate, specificul acestei epoci.

Una dintre cele mai importante probleme, care trebuie analizată din nou, pe baza izvoarelor, privește locul deținut de Mihai Viteazul în marele proces de aservire a țăranimii libere, ce se deschide în această vreme. S-a observat demult că „mai toate documentele cunoscute asupra domniei lui Mihai se referă la desbrăcarea moșnenilor de proprietățile lor”³, acestea ajungând, de foarte multe ori, chiar sub străpânirea sa. Totuși, singurul istoric care a încercat să întocmească o listă de satele rumânite de Mihai a fost, cu mai mult de o jumătate de secol în urmă, Ion Bogdan, care nu cunoștea pe atunci decât 36 asemenea sate, inclusiv cele cumpărate de domn în timpul cât fusese boier⁴. Este însă evident că, pentru rezolvarea problemei menționate mai sus, cunoașterea cât mai amănunțită a acestor cazuri de rumânire formează o operație pregătitoare absolut necesară, cu atât mai mult cu cât, într-un asemenea domeniu, istoricul nu se poate dispensa de aprecierea statistică a faptelor, care singură înlesnește comparații valabile cu stările precedente sau cu cele ce au urmat. Cercetarea, care trebuie așadar începută de aici⁵, prezintă oarecare

* Studiu publicat în *SMIM*, IV (1960), p. 465—506 <n. ed.>.

¹ *Istoria Românilor*, scrisă între 1846 și 1852. A fost tipărită pentru prima oară la 1878, de Alex. Odobescu, având după aceea numeroase ediții.

² Vezi în special: Sârbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*; Iorga, *Istoria și Panaitescu, Mihai Viteazul*.

³ Xenopol, *Istoria românilor*, vol. V, p. 319.

⁴ Bogdan, *Patru documente*, p. 156—157.

⁵ Spre a putea cunoaște numărul acestor sate, condițiile în care au fost achiziționate, categoriile de vânzători, prețul și situațiile succesive, uneori neașteptat de complexe, prin care au trecut, în cursul vieții lui Mihai Viteazul și după moartea sa, dăm la anexe câte un scurt istoric al acestora, pentru a justifica astfel concluziile ce urmează.

dificultăți. ce se datoresc în special împrejurării că majoritatea satelor cumpărate de Mihai sau rumânite de el în silă, nu ne sunt cunoscute din acte contemporane, ci din documente mai noi. Mihai Viteazul a fost unul dintre domnii cei mai des pomeniți în actele urmașilor, iar aceste mențiuni se referă, în mare parte, chiar la satele care au stat o vreme sub stăpânirea sa. De aceea, informația trebuie căutată într-un răstimp neobișnuit de lung și în izvoare risipite, din care unele nici nu s-au tipărit până acum.

Prin cercetarea de față, în care cea mai nouă informație este din 1710, numărul satelor stăpânite de Mihai Viteazul, cu excepția celor confiscate pentru viclenie, se ridică la 193 — dar în viitor acest număr s-ar putea să sporească.

2. Domeniul de boier al lui Mihai Viteazul

Niciunul dintre satele pe care le constatăm, documentar, în stăpânirea lui Mihai Viteazul, nu este arătat de izvoare ca dedină a sa, adică avere moștenită de la părinți. El a stăpânit, în primul rând, satele pe care i le-a adus, ca zestre, jupânița Stanca: părți din *Măgurele* (lângă București), schimbate mai târziu cu mănăstirea Sf. Troiță pentru *Izlaz* (j. Teleorman); părți din *Poiana* (probabil Poenari, j. Prahova) și *Cârstienești* (lângă orașul București), schimbate pentru *Salcia* (j. Dolj); satul *Sălcuța* (j. Dolj) și, poate, părți la *Mănești* (lângă Buftea, or. București) și *Șirin* (?)¹. Toate celelalte sate ale lui Mihai apar, cel puțin într-unele documente, ca fiind de cumpărătură și pot fi împărțite — deși nu totdeauna în mod sigur — în două categorii, după cum au intrat în stăpânirea sa în vremea boieriei sau pe când era domn. Fiecare dintre aceste categorii de sate ridică anumite probleme istorice, arătându-ni-l uneori pe Mihai în situații fără precedent: cea dintâi dintre acestea se referă la faptul că el este singurul domn al Țării Românești, din secolele XIV—XVI, despre care știm că a cumpărat sate pe când era boier.

Izvorul principal, privitor la domeniul din boierie al lui Mihai, îl formează hrisovul său din 6 septembrie 1598, prin care își întărește sieși 23 de sate de cumpărătură din Romani: *Fărcașul*, *Slăveni*, *Gostavățul*, *Băbiciul*, *Scărișoara*, *Rusinești* (*Rusănești*), siliștea *Crăceștii lui Danciul* (lângă *Cilieni*), *Cilieni*, *Tiha* (*Tiia*), *Izbiceni*, *Plăviceni*, *Siliștioarea*, *Vișina*, *Crușovul*, *Studina de Jos*, *Studina Mare*, *Studinița*, *Frâșinetul de Jos* și *de Sus*, *Vlădila*, *Deveselul*, *Redea* și *Comanca* (toate în j. Romani)². Întărirea este făcută cu formulă: „Să fie domniei mele și fiilor domniei mele și nepoților și strănepoților domniei mele mai sus zisele sate... de ohabă, neclintit, în vecii vecilor”³. Înainte de Mihai, doar Mihnea Turcitul a mai întrebuițat, o singură dată, o formulă analogă, într-un hrisov prin care își întărea două sate cumpărate de el ca domn, de la niște boieri, pe care însă le dăruia, prin același act, mănăstirii sale din București⁴.

¹ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 141—142; Nicolaescu, *Documente cu privire*, p. 191—192; Arh. St. Buc., Doc. ist., CCI/17; idem., *M-rea Mihai Vodă*, XIX/1; M.I.B., nr. 39079.

² Pentru istoria tuturor satelor din acest capitol, vezi *Anexa*.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 341.

⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 370.

Cele 23 de sate au fost cumpărate de Mihai de la megiași „în zilele lui Mihnea voievod și în zilele lui Ștefan voievod, când am fost domnia mea mare stolnic și mare postelnic și mare agă și mare ban al Craiovei“, adică aproximativ între 12 decembrie 1588, când Mihai apare prima oară ca mare stolnic în divanul lui Mihnea Turcitul, și vara anului 1592, când se sfârșește domnia lui Ștefan Surdul, adică în mai puțin de patru ani. Suma indicată în documente, ca plătită de el pentru 19 din aceste sate — căci pentru patru nu se menționează prețul — este de 1 232 220 aspri, adică în medie 65 000 aspri pentru un sat. Despre aceste cumpărături Mihai arată că au fost făcute „din truda și din slujba pe care am slujit-o domnia mea și din averea domniei mele, din dajdia satelor și țiganilor“¹.

Informații contemporane din timpul boieriei lui Mihai în legătură cu aceste cumpărături, nu avem decât pentru două sate: *Plăviceni* și *Scărișoara*. Acte din 1588 și 1591 arată că, în ambele cazuri, Mihai a cumpărat atunci numai părți din aceste sate, deși la 1598 el și le întărește în întregime. Neașteptat de bogate sunt însă, în multe cazuri, știrile din vremea următoare. Mai întâi, printr-un hrisov din 1597, Mihai dăruiește mamei sale Teodora satele *Studina Mesteacănului*, *Studina Barbului*, *Crușovul*, *Frăsinetul de Câmp* și *Studinița Hameiului*, cu obligația de a le lăsa, la moarte, nepoatei sale Florica. Actul a fost ulterior falsificat, numele acesta fiind înlocuit cu cel al Marulei, pretinsa fiică naturală a lui Mihai Viteazul, care l-a și folosit în procesele purtate mai târziu și pe care, de altfel, le-a pierdut². Două din aceste sate au fost dăruite apoi mănăstirii Cozia.

Dar cele mai cuprinzătoare informații, despre cumpărăturile menționate în hrisovul de autoîntărire din 1598, se găsesc în actele urmașilor lui Mihai. Ele îi arată pe foștii moșneni purtând repetate procese, în care se jeluiesc că li s-a făcut silă de către Mihai, care, ca în cazul *Crușovului*, „le-a luat dedina lor fără nici un aspru... și nici nu i-a scos de la bir, nici nimica“, ci numai i-a dat zestre ginerelui său Preda postelnicul. Satul *Scărișoara* arată că a fost cotropit cu năpăști de biruri și luat pe seama domnească, deci în timpul când Mihai a fost domn, ceea ce întărește bănuiala că acolo el și-a întins stăpânirea pe când se afla în scaun. Simion Movilă consideră el însuși că acest sat nu este domnesc și-l liberează pentru 70 000 aspri. În alte cazuri (*Frăsinetul de Câmp*, *Studinița*, *Crușov*), vine însă în divan popa Stoica logofătul, măturisind că la cumpărare Mihai l-a trimis în sate, unde a numărat prețul „până la un ban“.

Tot în timpul când a fost boier, Mihai a mai cumpărat de la moșneni satele: *Pleașovul de Jos* și *de Sus*, pe malul stâng al Oltului, lângă domeniul său romanatean, iar în restul Olteniei, *Crăișani* și *Dobra*. De la boieri cumpără, de asemenea în Oltenia, *Borăști*, *Ponorălu* și *Saracovul*, iar de la necunoscuți, două vii la *Priseaca* și *Smârdășteț*, lângă Craiova. Mihnea vodă Turcitul îi vinde satele *Bănciuleștii* și *Popești*, din apropiere de București, iar Ștefan Surdul îi dă, pentru plata unei datorii rămase pe urma lui Pârvu logofăt, satele oltene *Ciutura*, *Cârna*, *Perișorul*, *Seaca* și *Stejarul*.

Ca mai tot domeniul Romanăți, *Pleașovul* rămâne, o vreme, în zestrea fiicei lui Mihai, pe când alte sate și viile vor fi făcute danie. Satele primite de la Ștefan Surdul sunt

¹ *Ibidem*, vol. VI, p. 340—341.

² Sacerdoțeanu, *Marula*, p. 218—240.

răscumpărate de mănăstirea Coșuna. Pentru o parte din aceste sate se vor ivi de asemenea procese, care arată cumpărături făcute neregulat.

Rezumând istoria tututor acestor sate, analizată în anexă, ajungem la situația cuprinsă în tabelul 1.

Este evident că cifrele indicate acolo, întemeiate în mare parte pe afirmațiile lui Mihai din actul de la 1598, nu oglindesc totdeauna realitatea, deoarece sunt contrazise de actele rămase pe urma proceselor purtate după moartea sa. Astfel, se vede că într-unele cazuri satele cumpărate nu erau întregi. În hrisoavele lui Mihai câteva sate poartă mai multe nume (de ex.: *Studina Barbului, a lui Guia, a Sturzii, a lui Mesteac, Mare, de Mijloc, de Jos*), ceea ce este puțin obișnuit pe ansamblul toponimiei contemporane din Țara Românească și întărește concluzia că numai anumite părți de sat fuseseră cumpărate. În al doilea rând, prețurile indicate în hrisovul de autoîntărire sunt probabil majorate ad-hoc, deoarece sunt mai mari decât prețul mediu din acea vreme al satelor, constatat din alte documente; iar în afară de aceasta, izvoarele arată că vânzătorii nu și-au primit totdeauna sumele pentru care se tocmiseră. Totuși, este în afară de îndoială că Mihai a cumpărat, ca

Tabelul 1

Domeniul de boier al lui Mihai Viteazul

Felul satelor	Nr. satelor				Situația satelor în timpul vieții lui Mihai Viteazul						
	În câte sate a stăpânit	Sate întregi	Părți de sat și vii	Prețul declarat (aspri)	Date zestre sau dăruite familiei	Dăruite unor boieri	Dăruite unor mănăstiri	Alte situații	Situații necunoscute	Pricini	
Total	44	37	7	1515700	13	3	4	9	15	9	
1. Sate primite zestre	4	1	3	—	—	—	—	4	—	—	
2. Sate cumpărate de la domni*	7	7	—	120 000	—	—	2	5	—	—	
4. Sate cumpărate de la boieri**	3	2	1	70 000	—	2	—	—	1	—	
3. Sate cumpărate de la moșneni	28	27	1	1314200	13	1	—	—	14	9	
3. Vii cumpărate de la persoane indicate numai nominal	2	—	2	11 500	—	—	2	—	—	—	

* Inclusive cele pimate pentru birul lui Părvu vel logofăt

** Inclusive părțile din Islaz, achiziționate pe bani și prin schimb.

boier, un mare număr de sate și că a plătit pentru ele o importantă sumă de bani. Este locul să ne întrebăm aici dacă, în privința aceasta, Mihai nu s-a deosebit, în vreun fel, de ceilalți boieri cumpărători de sate din Țara Românească, de până la vremea sa.

Se înțelege că răspunsul la această întrebare nu va putea fi găsit decât dacă vom întocmi o statistică exactă a vânzărilor funciare, consemnate în actele din secolele XIV—XVI, care ne-ar putea da indicații utile și pentru alte probleme privitoare la structura și evoluția domeniilor feudale; dar, deoarece o astfel de statistică nu s-a tipărit încă, va trebui să ne mulțumim, de data aceasta, cu următoarele sondaje, care se referă la principalii cumpărători, boieri și familii boierești, din răstimpul menționat:

a). Despre Craiovești putem spune, cu multă probabilitate, că au stăpânit cel mai important domeniu boieresc din ultimii ani ai secolului al XV-lea și de la începutul celui următor; căci după această vreme, averea lor se micșorează într-o măsură apreciabilă, mai ales prin confiscările domnești și prin daniile făcute mănăstirilor. Deoarece familia Craioveștilor ajunge în apogeul puterii sale politice și al bogăției în cursul vieții celor patru fii ai lui Neagoe Strehăianu, ne-am aștepta să-i aflăm pe aceștia cumpărând un număr important de sate; dar, în loc să fie așa, Barbu banul și frații săi sunt arătați în documente cumpărând doar satul *Vădastra Mare*, cu 15 000 aspri, „*Potelul cu Balta Albă* și jumătate din *Celei cu Siliștioara*“ drept 1 000 galbeni și o vie la *Râmnic* cu 4 000 aspri, toate spre a fi dăruite mănăstirii lor de la *Bistrița*¹;

b). Un reprezentant de seamă al boierimii muntene, din aceeași epocă, a fost vlastelinul Badea din Șuici, despre care știm că stăpâna 23 sate. La 1505, toate acestea sunt caracterizate dedine²;

c). Importanta familie a Mărginenilor, înrudită cu Craioveștii și cu boierii din Șuici, e reprezentată, în vremea la care ne referim, în special prin Drăghici, marele vornic al lui Vlad Călugăruș și prin nepoții săi din secolul al XVI-lea, Drăghici spătar și Udriște vistier. Într-o perioadă ce se întinde pe mai mult de o jumătate de secol, Mărginenii n-au cumpărat decât 3 sate întregi și părți în 8 sate, plătindu-le în total cu 22 740 aspri, pentru două cumpărături lipsind indicația prețului³;

d). În vremea premergătoare celei în care și-a cumpărat satele Mihai, boierul cu cele mai multe cumpărături pare a fi Dragomir din Luciani, marele vornic al lui Alexandru Mircea. El a cumpărat 2 sate întregi și părți în 13 sate, plătind suma de 261 690 aspri⁴.

În aprecierea sumelor de mai sus trebuie să ținem seamă, fără îndoială, de împrejurarea că valoarea moșiilor a crescut, iar cea a asprului s-a micșorat mult la sfârșitul secolului al XVI-lea. Pe de altă parte este necesar să reamintim că Mihai a trecut desigur în hrisovul său din 1598 prețuri mai mari decât cele plătite în realitate, evident spre a-și crea temeieri formale de stăpânire; dar chiar așa fiind, analizele precedente ni-l arată pe Mihai Viteazul drept cel mai mare cumpărător de sate dintre boierii Țării Românești, începând din primii ani pentru care avem izvoare scrise, până către sfârșitul secolului al XVI-lea.

¹ Vezi, pentru *Vădastra Mare*, *D.I.R.*, veac. XIII—XV, p. 225; veac. XVI, vol. I, p. 47, 49; II, p. 327, 353; III, p. 45; pentru *Potel*, *ibidem*, vol. III, p. 108 și vol. II, p. 327, unde prețul e dat în aspri și vite; pentru vie, *ibidem*, vol. I, p. 39. Indicațiile documentelor nu sunt totdeauna lămurite. Aici s-au indicat numai izvoarele principale. Pentru rest, vezi *Indicele numelor de locuri*, sub voce.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 33—34.

³ *Ibidem*, p. 59—60; II, p. 249; III, p. 98—99.

⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 323—328, 450—452, 460.

Această concluzie este întărită printr-o altă analiză statistică. După cum am văzut, Mihai și-a cumpărat cele mai multe sate începând din decembrie 1588, când ajunge dregător de divan, până la sfârșitul domniei lui Ștefan Surdul, în vara anului 1592. Numai despre două din cumpărăturile sale aflăm, din documente, că au fost făcute pe când era ban sau bănișor de Mehedinți, adică prin 1586¹. În orice caz, cel mai larg răstimp, în care putem să socotim că Mihai a achiziționat aceste sate, este cuprins între anii 1585 și 1592 și reprezintă domnia a doua a lui Mihnea Turcitul și pe cea a lui Ștefan Surdul. Stabilind, cu ajutorul documentelor cunoscute azi², totalitatea cumpărăturilor de bunuri rurale făcute în Țara Românească, în cursul acestor două domnii, ajungem la relația exprimată în tabelul 2.

Tabelul 2

Bunurile rurale ce s-au cumpărat în Țara Românească, în domnia a doua a lui Mihnea Turcitul și în cea a lui Ștefan Surdul (1585 — 1592)

Cumpărătorii	Sate întregi	Părți de sat, ogoare, vii, mori etc.	Vanzătorii					Prețul	
			Domni	Boieri	Vanzători indicați numai nominal	Sate moșnenești sau moșneni care se vând individual	Alții	Suma în asprii	%
Total	40	551	7	60	486	37	1	2 485 553	100
Mihai Viteazul	36	4	7	3	2	28	—	1 515 700	61,0
Ceilalți boieri*	4	227	—	46	175	9	1	662 765	26,7
Cumpărători indicați numai nominal	—	316	—	9	307	—	—	224 488	9,0
Mănăstiri	—	4	—	2	2	—	—	82 600	3,3

¹ Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 22—23.

² S-au prelucrat actele din colecția *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 183—481 și VI, p. 1—54, plus următoarele documente: a) pentru boieri: Arh. St. Buc., Doc. ist., XLV/68, CCCX/13, DLXXII/1 și 2, DCCXXXIV/119, 122, 123; idem, S. I., nr. 1492; M.I.B., nr. 28312, 28313, 35844; Iorga, *Studii și documente*, vol. XVI, p. 139; b) pentru cumpărători indicați numai nominal: Arh. St. Buc., Doc. ist., LXXVI/22, CCCLXXV/129, MCLXXVI/46; idem, *Condica M-rii Șegarcea*, f. 116; Arh. St. Craiova, I/7; Muz. Tg. Jiu, doc. din 1585 și 1588, august 23.

* Sunt considerați aici dregătorii de orice fel, cum și persoanele numite în actul de întărire: boieri, slugi domnești și jupani. La aceștia s-au adăugat cei ce sunt caracterizați astfel în alte acte: Lațco din Glogova, Sarchiz din Bujorani, Micul din Boteni și Mihai din Târșor, cum și: vlădica Mihai, Rizo, Necula și Dumitru grecii și Liver casap.

Așadar, din cele 40 de sate întregi, care s-au vândut în Țara Românească în acești șapte ani, Mihai a cumpărat singur 36 sate, iar din prețul total al bunurilor rurale vândute, însumând 2 485 553 aspri, domnul afirmă că a plătit 1 515 700 aspri, adică mai mult de 60%. Independent de îndoielile, pe care putem să le avem cu privire la realitatea unora din plățile făcute de el, este evident că Mihai a avut, în acești ani, o situație excepțională înăuntrul clasei boierești muntene, care l-a calificat oarecum pentru domnie.

Aceste constatări ne obligă să ne întrebăm care a fost originea averii lui Mihai Viteazul, deoarece trebuie să ținem seama că el a făcut cumpărăturile pe vremea când era încă tânăr și într-un interval destul de scurt. În hrisovul din 1598, Mihai afirmă, cum am văzut, că cele 23 sate din Romaniați au fost cumărate din slujba și averea sa, din dajdia satelor și țiganilor și aproximativ același lucru îl repetă, la 1619, Gavriil Movilă, cu privire la satul Crăișani. Dar, în ce privește boierii, oricât de mănoase ar fi fost, ele singure n-ar putea să explice o asemenea uriașă acumulare de avere, pe care am constatat-o ca fiind fără precedent, mai ales că Mihai n-a fost boier mare decât vreo patru ani. Sumele de care a dispus n-au putut să-i vină nici din venitul satelor, deoarece în afara cumpărăturilor, n-a avut decât satele de zestre, primite târziu, la 1584, când s-a căsătorit cu jupanița Stanca¹. Pe de altă parte, zestrea acesteia, fără îndoială importantă, a fost desigur formată în special din imobile și scule, nu din neobișnutele sume de bani lichizi. Iată de ce putem conchide că, în afară de veniturile comune tuturor boierilor, Mihai a avut probabil sprijinul lui Iane banul și câștigurile de negustor din prima sa tinerețe², ceea ce explică de ce a putut dispune de o foarte importantă avere în numerar.

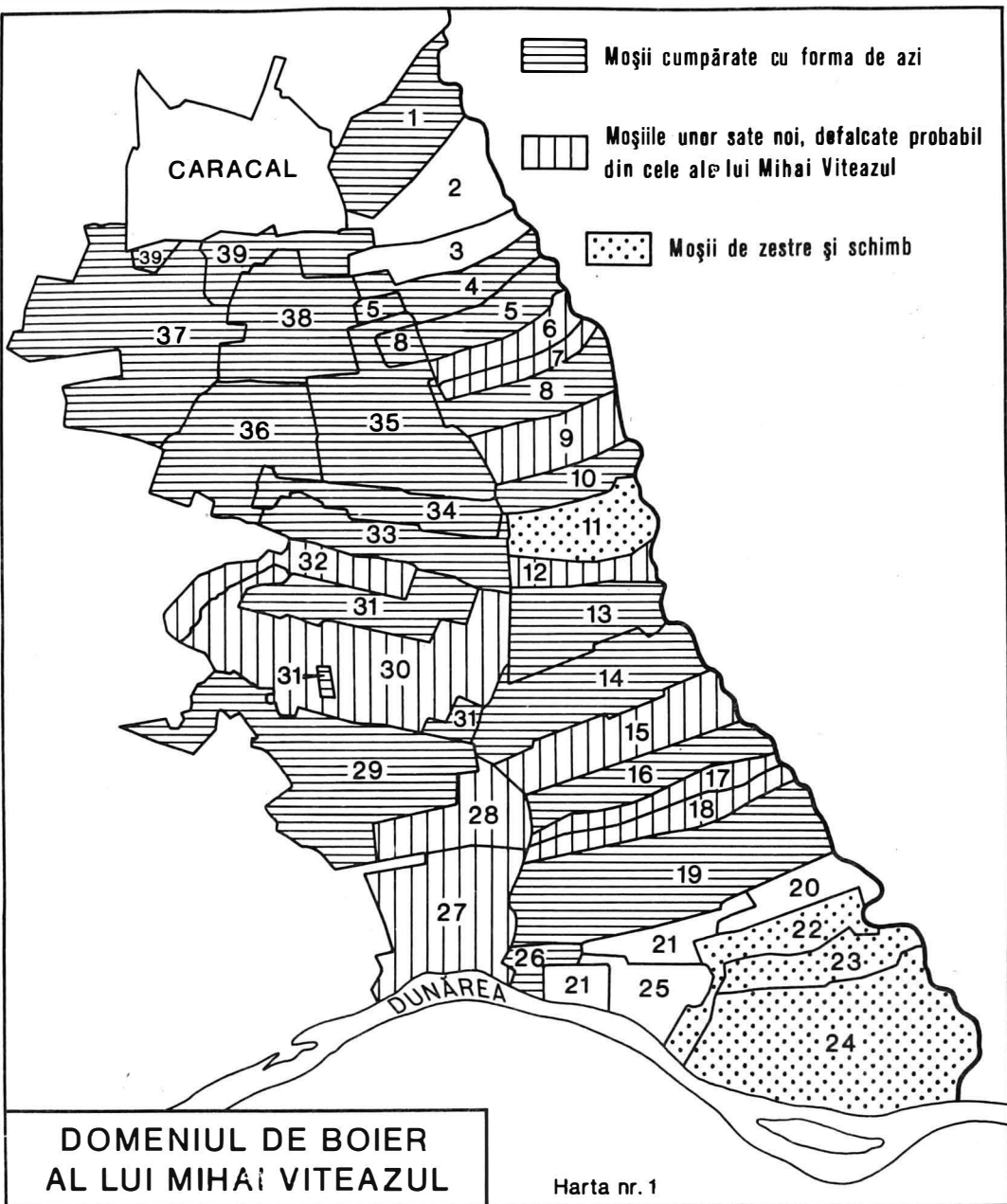
Analiza cumpărăturilor din boierime ale lui Mihai Viteazul ridică și altă problemă, de cel mai mare interes pentru istoria socială a Țării Românești. Tabelul nr. 1 arată că, din cele 40 de sate în care Mihai stăpânea prin cumpăratură, 28 sunt foste sate de moșneni. Ceva mai mult, dacă luăm în considerare numai satele întregi și dacă eliminăm cele 5 sate ale lui Pârvu logofăt, care n-au fost achiziționate printr-o cumpăratură propriu-zisă și nici n-au rămas în stăpânirea lui Mihai, atunci constatăm că, din 31 de sate cumpărate de el în întregime, 27 sunt moșnenești. Așadar, temeiul averii de boier al lui Mihai l-au format cumpărăturile de sate libere.

Mihai Viteazul s-a deosebit și în această privință de înaintașii săi boieri. Până în domnia a doua a lui Mihnea Turcitul, boierii din Țara Românească n-au cumpărat, după cât putem constata din documente, sate libere *întregi*. S-a observat că, pe la jumătatea secolului al XVI-lea, boierii cumpărau în special ogoare, adică terenuri arabile, cu care își măreau rezerva³, dar vânzarea acestora — ca și a unor locuri, vii etc. — nu presupunea, în chip necesar, căderea în stare de rumânie a vânzătorului țaran, care putea vinde astfel numai o parte din pământul pe care îl poseda. Documentele de până la sfârșitul domniei lui Petru Cercel nu cuprind nici un caz de vânzare, către boieri, a vreunui sat de moșneni întreg sau a unor țărani liberi vânduți individual, în care rumâniea să fie menționată

¹ Pentru anul căsătoriei, Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 25.

² Croniarul polon al expediției lui Zamoiski spune că Mihai a fost negustor de boi (Dzialynski, *Collectanea*, p. 280), un diplomat spaniol, că a făcut comerț cu giuvaericale (Veress, *Documente*, vol. VI, p. 162—163); iar armeanul Grigorovici că „a crescut foarte sărac, fost-a și negustor dincolo de Dunăre, în Moldova și în toată Țara Românească” (Crăciun, *Croniarul Szamosközy*, p. 101), vezi Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 23.

³ Costăchel, *Domeniul feudal*, p. 248—249.

Harta 1. — Domeniul de boier al lui Mihai Viteazul

I — Moșii cumpărate, cu forma de azi; II — Moșiile unor sate noi, defalcate probabil din cele ale lui Mihai Viteazul; III — Moșii de zestre și schimb

1. Fărcașu (3 144 ha); 4. Slăveni (1 265 ha); 5. Gostavățu (1 860 ha); 6. Brezuica (1 228 ha); 7. Cândeni (670 ha); 8. Băbiciu (1 909 ha); 9. Preajba de Câmp (1 812 ha); 10. Scărișoara (1 218 ha); 11. Plăviceanca (1 825 ha); 12. Jieni (1 577 ha); 13. Rusănești (3 062 ha); 15. Cilieni inclusiv Crăceștii Dancului (4 379 ha); 15. Potlogeni (2 345 ha); 16. Tiia (1 958 ha); 17. Ordoreanca (1 071); 18. Doanca (1 102ha); 19. Izbiceni (4 518 ha); 22, 23, 24. Giuvărăști, Moldoveni și parte din Izlaz (cca.7 000 ha); 26 și 27. Siliștioara și Corabia (3 969 ha); 28. Tudor Vladimirescu (1 381 ha); 29. Vișina (6 610 ha); 30. Brastavăț (5 068 ha); 31. Crușov (2 251 ha); 32. Plăviceni-Grădinile (1 563 ha); 33. Studina (2 883 ha); 35. Frăsinetu (3 084 ha); 36. Vlădila (3 016 ha); 37. Devesel (4 118 ha); 38. Redea inclusiv Redișoara (5 227 ha); 39. Comanca (1 892 ha).

explicit¹. În tot secolul al XVI-lea, până la această dată, întâlnim doar două cazuri de „închinare“ a unor săteni, fără vreo indicație de preț. Primul se referă la Moș din Lupșanu, care s-a închinat vecin lui Calotă vornic la 1517²; iar cel de-al doilea este al unui număr de 21 de oameni din Trestenic, care „dau și închină“ lui Dragomir clucer, în divan, toate părțile lor³, ceea ce însemnează desigur că devin rumâni. Între 1585 și 1592 aflăm în schimb, cum s-a văzut⁴, 37 de vânzări, colective sau individuale, ale unor moșneni către boieri, dar dintre ele, 28 sunt cumpărăturile lui Mihai.

Toate acestea însemnează, pe de-o parte, că începutul mării crize țărănești de la finele secolului al XVI-lea, în care cumpărarea, ca mijloc „Jegal“ de despoiere a țăranimii de moșie și libertate, a jucat un rol de seamă, trebuie pus în domnia a doua a lui Mihnea Turcitul⁵, iar pe de alta, că Mihai Viteazul a fost, în Țara Românească, primul boier care a cumpărat un mare număr de sate libere. Ceilalți cumpărători, din acești ani, sunt: Aranita logofăt, Armega logofăt, Pârvu clucer și Dan al doilea vistier.

Un alt aspect neobservat până acum, al cumpărăturilor din boierie făcute de Mihai Viteazul, este cel geografic. Raportarea la hartă a celor 23 de sate, din hrisovul de la 1598, arată că Mihai și-a constituit din ele un domeniu comasat, de-a lungul Oltului, de la înălțimea orașului Caracal până la Dunăre. Acest complex teritorial, pe care îl fragmenta, numai prin excepție, vreo stăpânire străină, forma baza averii sale personale și se găsea în vecinătatea unor sate în care jupanița Stanca avea drepturi de moștenire. Pe când celelalte sate cumpărate în boierie au fost dăruite de Mihai unor boieri sau mănăstiri, pe acestea le-a păstrat pentru familia sa, cu excepția *Vișinei*. Spre a-și mări această stăpânire, el a schimbat satele de zestre din Muntenia cu părți din *Izlaz*, exercitând probabil și aici un drept de preemțiune, căci satul fusese mai înainte al lui Dobromir banul, cu care se înrudea Stanca.

Să cercetăm ce suprafață va fi avut, inițial, domeniul din Romanăți al lui Mihai Viteazul. Prima împrejurare, ce ne ajută să găsim un răspuns aproximativ la această întrebare, este că, din cele 23 sate cumpărate de Mihai, 22 există și astăzi; iar *Crăcești* lui *Danciu*, care și la 1598 sunt numiți *siliște*, se localizează prin hotarele indicate în hrisov, ca fiind o parte din moșia *Cilieni*. Numai *Plăvicenii*, nume care se repetă de mai multe ori în toponimia acestei regiuni, ne dă prilej de îndoială; ei par a fi însă actualul *Tudor Vladimirescu*. Mai trebuie adăugată precizarea că moșia *Siliștioara*, care cuprindea și „vadul Corabiei“, acoperea întregul teritoriu al orașului cu același nume, întinzându-se la miazănoapte până la *Măgura lui Radu*, de la hotarul *Vișinei*.

¹ Într-o poruncă din 1611, a lui Radu Mihnea, se menționează o vânzare de cnezi din Văleni și Cărstănești, care s-a făcut „în zilele răposatului Alexandru voievod cel Bătrân și în zilele răposatului Mihai voievod și în zilele lui Simion voievod“ (*D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 36); dar Alexandru cel Bătrân, din acest act, pare a fi — și după context — Alexandru cel Rău, căci pe Alexandru Mircea, nepotul său Radu Mihnea îl numește de obicei bunic.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 121.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 299.

⁴ v. tabelul 2.

⁵ În domnia precedentă, a lui Petru Cercel, găsim, ce-i drept, un număr de 25 sate libere rumânite, în total sau în parte, de boieri; dar dintre acestea, 24 sunt satele obligate, prin judecată, să despăgubească pe Dobromir banul, pe care îl prădaseră pe când fugea peste munți, în Ardeal. În acest caz, avem de-a face cu o penalizare de caracter excepțional și care nici n-a putut să dureze; căci, cel puțin unele din satele respective, se întâlnesc mai târziu din nou libere. Înainte de Petru Cercel, în tot secolul al XVI-lea, statistica rumânilor explicite, făcute în folosul boierilor, cuprinde 11 cazuri, din care 9 hotărâte prin judecată, plus cele 2 „închinări“ de mai sus. Ele sunt risipite în domniile lui: Neagoe Basarab (1), Vintilă din Slatina (3), Radu Paisie (3), Petru cel Tânăr (1) și Alexandru Mircea (3).

În cursul vremii, forma generală a acestor moșii a rămas fără îndoială aceeași, așa cum se poate dovedi, prin vechile descrieri de hotar, că s-au petrecut lucrurile cu majoritatea moșiilor din țară. Harta nr. 1 arată însă că, între moșiile care poartă numele celor din 1598, există astăzi altele, de aceeași formă, dar mai înguste, care le despart pe cele dintâi. Cercetările arată că acestea sunt moșii ale unor sate noi, înființate cel mai devreme pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Poziția, forma și vechimea lor nu lasă nici o îndoială că ele au fost defalcate din moșiile vecine mai vechi.

Suprafața moșiilor, care poartă numele celor stăpânite odinioară de Mihai Viteazul, este azi de 59 698 hectare. Dacă la acestea adăugăm suprafața moșiilor intermediare noi și pe cea a moșiilor de zestre și schimb, totalizând 23 698 hectare, ajungem la încheierea că Mihai Viteazul a stăpânit aici un domeniu de peste 80 000 hectare¹. Configurația acestui complex teritorial ne sugerează și motivul pentru care, odată ajuns la tron, Mihai a făcut „oraș domnesc“ din satul Caracal, unde izvoarele ni-l arată locuind uneori²; el a procedat așa deoarece această veche așezare a Craioveștilor, dăruită câțiva ani mai înainte mănăstirii Glavacioc, se găsea în imediata apropiere a domeniului său personal.

3. Satele cumpărate de Mihai Viteazul în timpul domniei.

A doua categorie de cumpărături ale lui Mihai Viteazul o formează satele achiziționate de el în timpul domniei. Nici în această privință nu s-a întocmit până azi o evidență, pe cât posibil mai completă, a acestor sate, ceea ce ar fi înlesnit aprecieri valabile și convingătoare. Pe temeiul analizei făcute pentru fiecare sat, ce se dă în anexe, ajungem în această privință la datele rezumative din tabelul 3.

Și aici avem nevoie de o comparație. Datele de mai sus pot fi înțelese deplin numai dacă sunt analizate comparativ cu cele privitoare la cumpărăturile făcute de ceilalți domni ai Țării Românești din secolele XIV—XVI. În această privință — și lăsând la o parte prețurile — informația cuprinsă în documentele cunoscute nouă³ este cea rezumată în tabelul 4.

Ceea ce atrage atenția în primul rând aici este volumul foarte mare de cumpărături ale lui Mihai Viteazul: într-o domnie efectivă (în Țara Românească) de aproximativ șase ani, el a cumpărat 64,5% din totalul satelor cumpărate, până la 1600, de toți domnii Țării Românești la un loc. Lângă această constatare trebuie să adăugăm altele. Predecesorii lui Mihai Viteazul și-au cumpărat satele, în marea majoritate a cazurilor, de la boieri: pe când din cele 149 sate ale lui Mihai, numai 25 fuseseră boierești. În schimb, domnii de până la el au cumpărat doar 5 sate de moșneni, față de 113 cumpărate de Mihai. *Aceasta înseamnă că din totalul satelor rumânite direct de domni prin cumpărare, până la 1600, Mihai Viteazul a rumânit 95,7%.*

¹ Pentru suprafața fiecărei moșii, vezi harta 1.

² Vezi anexa a: *Borăști*.

³ Este folosită în cap. I: *Domeniul domnesc din Țara Românească (sec. XIV—XVI)*.

Satele cumpărate de Mihai Viteazul în timpul domniei

	Sate			Prețul satelor (sumele cunoscute)	Prețul mediu al satelor întregi*	Situția satelor în vremea lui Mihai Viteazul					
	Total	Întregi	Părți			Dăruite unor membri din casa domnească sau date zestre	Dăruite unor boieri	Dăruite unor mănăstiri	Sate răscumpărate**	Alte situații	Sate rămase domnești la moartea lui Mihai Viteazul sau despre care nu avem informații
Total	149	129	20	1 023 330	—	7	18	33	4	4	83
Sate cumpărate de la boieri	25	16	9	299 000	43 000	3	2	7	—	—	13
Sate cumpărate de la moșneni	113	103	10	704 330	21 582	4	14	21	4	4	66
Sate cumpărate de la necunoscuți	11	10	1	20 000	10 000	—	2	5	—	—	4

Scopul, pentru care au fost făcute aceste cumpărături, îl deosebește de asemenea pe Mihai Viteazul de predecesorii săi. Domnii de până la el au cumpărat absolut toate satele spre a le da zestre, spre a le dăru, fie și sub forma deghizată a vânzării. Principalii beneficiari ai daniilor domnești au fost mănăstirile: doar în două cazuri, domnii anteriori anului 1593 au dăruit *sate cumpărate* unor boieri, care să nu fi fost membri din casa domnească¹. Deși Mihai nu dăruiește boierilor decât o mică parte din satele sale, el este totuși domnul care le-a făcut cele mai multe danii *de acest fel*: din totalul de 20 de sate, dăruite de domni boierilor în secolele XV — XVI, 18 sate, adică 90%, le-au fost date de Mihai Viteazul. Cât privește daniile către mănăstiri, Mihai a participat la ele cu 32,7% din total, fiind domnul care a dăruit mănăstirilor numărul cel mai mare de asemenea sate, adică 33.

Dar, în această privință, principala deosebire dintre Mihai Viteazul și înaintașii săi în scaun privește domeniul domnesc. Cu toate că, până la 1593, prin mâna domnilor Țării

* Nu s-a calculat aici suma de 130 000 aspri, dați de Mihai Viteazul unui negustor pentru satul Dralea, care reprezenta o datorie neplătită.

** Trei sate răscumpărate de la domn, iar unul de la boierul care-l primise ca danie.

¹ În schimb, domnii au dăruit boierilor un mare număr de sate confiscate pentru viclenie.

Satele cumpărate de domnii Țării Românești până la 1600

Domnul	Numărul satelor			Cumpărate de la:				Dăruite, date zestre sau vândute unor:			Alte situații	Sate rămase domnești
	Total	Întregi	Părți	Boieri	Mănăstiri	Moșneni	Necunoscuți	Membri din casa domnească	Boieri	Mănăstiri		
Total	231	170	61	85	4	118	24	15	20	101	12	83
1. Vladislav II	1	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—
2. Vlad Țepeș	2	2	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—
3. Vlad Călugărul	11	9	2	8	1	—	2	—	—	11	—	—
4. Radu cel Mare	7	4	3	7	—	—	—	—	1	6	—	—
5. Neagoe Basarab	10	7	3	7	3	—	—	—	—	9	1	—
6. Radu de la Afumați	1	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—
7. Radu Paisie	21	8	13	15	—	2*	4	4	—	17	—	—
8. Pătrașcu cel Bun	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—
9. Alexandru Mircea	7	1	6	6	—	1	—	—	—	7	—	—
10. Mihnea Turcitul	20	8	12	14	—	2	4	2	—	16	2	—
11. Petru Cercel	1	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—
12. Mihai Viteazul adică în procente	149	129	20	25	—	113	11	7	18	33	8	83
Domnii de până la Mihai Viteazul	33,5	24,0	67,2	71,8	100	4,3	54,0	53,3	10,0	67,3	41,7	—
Mihai Viteazul	64,5	76,0	32,8	28,2	—	95,7	46,0	46,7	90,0	32,7	58,3	100
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Românești au trecut aproape șase sute de sate și părți de sate, aceștia nu le-au păstrat și n-au făcut din ele un domeniu al coroanei, de caracter permanent. Cu excepția unor bălți, a câte unui deal domnesc din Podgorie etc., nu găsim în documentele muntene, ale acestei vremi, nici o dovadă despre existența unui domeniu domnesc *rural*, care să treacă de la o domnie la alta. Deoarece un asemenea domeniu trebuia să se compună din complexe teritoriale mari, cu greu ar fi putut să rămână neconsemnat în izvoare.

Această situație a fost schimbată de Mihai Viteazul, care a lăsat domnilor următori 83 de sate sau un număr apropiat de acesta. După cum se va vedea, Constantin

* „Megiași și un boier“.

Brâncoveanu afirmă, la 1710, că Mihai a cumpărat o moșie întinsă, de la sud de orașul Buzău, pe care se găseau mai multe siliști, „ca să fie moșie a scaunului acestei țări”¹. Acesta este deci înțelesul pe care îl au actele ce vorbesc despre satele cumpărate „spre a fi domnești”. Cumpărăturile au fost făcute „cu banii vistieriei” și se găseau trecute într-un „catastih de satele de cumpărătoare”, păstrat desigur în același loc. Toate acestea denotă o organizare specială și amploarea acestor operații bănești, neobișnuite până aici, au adâncit demarcația dintre „cămara domnească” și „visteria țării”.

Influențat probabil de stările din Ardeal, unde domeniul domnesc reprezenta o parte importantă din teritoriul țării, Mihai a hotărât să creeze în Țara Românească o asemenea bază economică a domniei, punând-o în legătură cu proiectul de a întemeia, cu ajutorul imperialilor sau al Poloniei, o dinastie ereditară proprie². Mijloacele pe care le-a folosit în acest scop sunt arătate, cum se va vedea, într-un mare număr de documente, de la începutul secolului al XVII-lea. Până și vânzătorii boieri au trebuit să suporte presiuni și samavolnicii; dar cei ce au suferit, în primul rând, sila domnească, au fost țaranii liberi. Despre satul *Drăghinești*, documentele spun că Mihai „i-a cotropit, de le-a luat ocinele cu sila și i-a vecinit fără voie”. În legătură cu *Găgeni* se precizează că Mihai „a cotropit multe sate” și „i-a vecinit fără voie” și pe acesta cu sila, „ca un domn volnic”. Cu privire la *Nenciulești* se spune că au fost cotropiți „cu multe năpăști de biruri, ce le-au pus pe umerii lor, până ce s-au vândut vecini domnești, cum s-a vândut toată țara, fără voie”. Relatări asemănătoare se pot găsi pentru multe alte cazuri. La *Porumbreni*, mijloacele folosite sunt încă și mai dure: fiindcă sătenii n-au vrut să se vândă, domnul „s-a mâniat asupra lor și le-a făcut multă răutate... și au trimis la dânșii oaste în silă”. Nu-i de mirare deci că, în actele de mai târziu, se va vorbi adesea de „păcat și lăcrămi”³.

O constatare geografică arată că, făcând aceste cumpărături, Mihai a urmărit un anumit plan, căci a vizat în special sate dintr-o anumită regiune. După cum am văzut, marea majoritate a satelor cumpărate de el erau moșnenești; dar în vremea sa, ca și în cea care a urmat, cei mai mulți moșneni se găseau pe platforma din nordul Olteniei, plus ținutul vecin dinspre răsărit (actuala regiune Argeș) și în Subcarpații Buzăului. Ne-am aștepta deci ca Mihai să-și fi făcut cumpărăturile mai ales în aceste două regiuni, prin excelență moșnenești. În loc să fie așa, el cumpără aici numai 7 sate de moșneni, din care unul în condiții neobișnuite (la „ieșirea din țară”, cu banii ostașilor). Toate celelalte sate moșnenești, cumpărate de Mihai, se găseau în câmpie, unde țaranii liberi, deși mai numeroși decât în secolele următoare, erau totuși relativ puțini, reprezentând numai oarecare insule înecate între latifundii boierești și mănăstirești. Satele acestea prezentau avantajul de a putea fi îngenunchiate mai ușor, îndeosebi pentru că fuseseră sărăcite, prin distrugeri, prăzi și mertice strânse pentru oști, în timpul războaielor, care s-au purtat mai adesea în aceste părți. Deoarece dările pe care nu le puteau plăti sunt arătate ca „năpăști”, este probabil că ele nu erau cerute întregii țări, ci reprezentau impuneri cu caracter local.

¹ Vezi anexa b.: *Mocești*.

² Cf. textul tratatului cu imperialii la Sârbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*, vol. I, p. 571—574 și proiectul celui cu polonii la Corfus, *Correspondență*, p. 13 și urm.

³ Din documentele utilizate în acest studiu reiese că 38 de sate, din cele 149 cumpărate de Mihai în timpul domniei, au pretins că s-au vândut în silă.

Faptul că, deși noi nu cunoaștem azi toate satele cumpărate de Mihai, harta celor cunoscute prezintă anumite concentrări vizibile, este o dovadă că aceste cumpărături nu s-au făcut la întâmplare, ci Mihai a urmărit să-și constituie astfel mari stăpâniri unitare, așa cum l-am găsit făcând ca boier. Un act vorbește de altfel despre o moșie „împrejurată cu alte moșii domnești“, ceea ce indică aceeași tendință.

Aici trebuie adăugată și o altă observație. Prin victoriile sale, Mihai a făcut iarăși din Dunăre hotarul țării către turci, pe care i-a scos din toate raialele. Teritoriul acestora, alipit la Țara Românească, nu putea deveni decât domeniu domnesc, ceea ce reprezenta o situație analogă celei de după pacea de la Adrianopol, când raialele sunt luate pe seama statului. Mihai avea deci, pe Dunăre și în câmpie, aceste întinse teritorii, ceea ce-l putea determina să-și facă cumpărăturile în aceleași părți ale țării. În sfârșit, se poate presupune și un interes militar, de organizare în vederea apărării, a acestei regiuni mereu primejduite, în care cantonau trupele și trebuiau făcute întinse aprovizionări.

4. Desfacerea domeniului domnesc al lui Mihai Viteazul

Cu toate că domeniul domnesc din vremea lui Mihai a fost constituit în cea mai mare parte din cumpărături silnice, el trebuie să fi costat sume importante, pe care visteria domnului, în permanentă nevoie de bani datorită activității sale militare, nu va fi reușit să le plătească decât cu mare greutate. În locul grijii personale de îmbogățire, pe care o întâlnim la alți domni, Mihai Viteazul a fost preocupat să întărească instituția domniei prin crearea acestei baze economice proprii, care i-ar fi dat mai multă independență și putere. În acest scop, el a făcut cheltuieli neobișnuite, a recurs la nedreptăți și a sfârșit prin a provoca în țară o agitație pentru dreptate, pe care nu o cunoaștem încă suficient.

Pentru cei mai mulți dintre urmașii săi în scaun, din primul sfert al secolului al XVII-lea, existența acestui domeniu a reprezentat, în schimb, un mijloc de a câștiga bani, de a face danii favoriților și de a căpăta totodată faimă de „domni milostivi“. De aceea, datorită pe de o parte mișcărilor de protest ale țărănimii, iar pe de alta acestor interese ale domnilor, desfacerea domeniului lui Mihai va începe îndată după căderea sa. Atunci când Radu Mihnea, într-o primă încercare de a lua domnia „în urma lui Mihai voievod“, vine până la Giurgiu „cu agaua și cu sceptrul“, îi ies înaintea două sate, *Porumbreni* și *Sovârcul*, pe care el se grăbește să le ierte de rumânie, primind în total 62 000 aspri, cu care întâmpină multă cheltuială ce avusese „pentru treaba cinstului împărat și pentru treaba țării“¹. Imediat după aceea, când Simion Movilă se așază în scaun, „domnia lui a chemat toate satele din țară, care au fost cumpărate de Mihai voievod, să vie la domnia lui să se răscumpere din vecinie“². Mai târziu, înaintea lui Radu Șerban, când „s-au ridicat Buzeștii cu haiducii“, boierii Buzești „au cotropit multe sate ale răposatului Mihai voievod și le-au

¹ Vezi anexa b.: *Porumbreni și Șovârcul*.

² Idem: *Homurile*.

împărțit și le-au dat ei unde le-a fost voia“, chiar dacă erau dintre cele ce făcuseră parte din averea de boier a domnului¹.

După Radu Șerban, continuatorul în multe direcții al lui Mihai Viteazul, pe care îl găsim și aici într-o poziție deosebită de a celorlalți domni, ajunge la tron, în cea dintâi domnie lungă, Radu Mihnea. Despre acest om al turcilor, un document din 1619 spune că „n-a vrut să rămână țara domniei lui să fie vecini domnești, căci a văzut domnia lui că este țara împăratului. Așa a făcut domnia lui slobozenie și iertare tuturor satelor domnești, câte au fost cumpărate de Mihai voievod, de s-au răscumpărat de vecinie... cu asprii care au fost luați de Mihai voievod din visteria țării“². Aceeași politică va fi urmată de Alexandru Iliăș și Gavriil Movilă.

Căștigurile cunoscute, pe care le-au scos, în primul pătrar al secolului al XVII-lea, domnii Țării Românești și boierii donatori din desfacerea domeniului cumpărat de Mihai, rezultă din următoarea situație:

Tabelul 5

Sumele încasate de domni și boieri,
din eliberarea sau vânzarea satelor cumpărate
de Mihai Viteazul în timpul domniei

	Total	Domnul (domnia)					
		Simion Movilă 1600—1602	Radu Șerban 1602—1611	Radu Mihnea 1600? 1611—1616, 1620—1623	Alexandru Iliăș 1616—1618	Gavriil Movilă 1618—1620	Alexandru Coconul 1623—1627
Total (în aspri)	1 490 340	83 000	80 000	880 730	188 000	246 610	12 000
Sume încasate de domni de la moșneni	1 121 610	83 000	—	719 800	158 000	160 810	—
Sume încasate de boieri de la moșneni	148 730	—	—	88 930	30 000	17 800	12 000
Sume încasate de domni de la boieri	220 000	—	80 000	72 000	—	68 000	—

Sumele alăturate nu pot avea decât importanța unor indicații generale, pe de-o parte fiindcă documentele nu indică totdeauna prețul răscumpărării sau al vânzării, iar pe de alta fiindcă în acest tabel, sumele plătite în galbeni (ughi) au fost transformate în aspri, admitându-se pentru toate cazurile, raportul: 1 galben = 200 aspri, ceea ce nu este exact³.

¹ Idem: *Crăișani și Întorsura*.

² Idem: *Nenciulești*. Cf. și *Întorsura*.

³ Aceasta era însă valoarea asprului la 1617 (vezi anexa b: *Cârtojanii*).

La sfârșitul secolului al XVI-lea și în vremea umătoare, valoarea asprului s-a modificat de mai multe ori, însă nu ne este posibil să cunoaștem astăzi fluctuațiile sale anuale. Dar oricum ar fi, de aici rezultă trei constatări importante: a) că principalul beneficiar al acestei situații a fost Radu Mihnea; b) că aproximativ 85% din sume au fost plătite de moșneni și c) că Radu Șerban n-a luat nimic de la moșneni, cei 80 000 aspri încasați de el fiind prețul răscumpărării unor sate boierești. Faptul este semnificativ și arată și mai bine poziția acestui domn, care n-a cnezit el însuși nici un vecin și în domnia căruia nu se constată decât o singură încercare de cnezire, de altfel nereușită, a unui sat mănăstiresc¹.

O problemă greu de rezolvat, în legătură cu cnezirea satelor lui Mihai, este cea privitoare la prețul cu care au fost făcute răscumpărările. S-a observat încă demult că, la răscumpărarea satului *Sularul*, cumpărat de Mihai cu 40 000 aspri în 1596, sătenii au plătit acestuia, pe când era la Bălgrad, 80 000 aspri². Un fapt identic s-a petrecut sub Simion Movilă, cu satul *Homurile*³, care se răscumpără plătind la visterie „pentru un aspru, doi”. Deosebiri mai mult sau mai puțin mari, între prețul vânzării și cel al răscumpărării, se mai întâmpină și în alte cazuri⁴. Gr. Tocilescu, tipărind documentul *Sularului*, dădea situației de acolo o explicație, care rămâne un model de falsă interpretare istorică. El afirma că, drept răsplată pentru vreo faptă de arme, sătenii au primit „de la generosul și viteazul domn, nu numai moșia ce i-o vânduseră mai înainte, dar încă și 80 000 aspri pe deasupra”⁵. Această afirmație a fost respinsă de Xenopol, care socotea, dimpotrivă, că sătenii au fost obligați să plătească îndoitul sumei primite la vânzare⁶.

Din analizele de mai sus s-a văzut însă că au fost și cazuri când sătenii au plătit, la răscumpărare, numai suma cu care se vânduseră. În legătură cu satul *Ciulnița* se spune că Radu Mihnea „s-a milostivit de a slobozit toate satele domnești, câte au fost cumpărate de Mihai voievod, să se răscumpere de vecinie de la domnia lui și să dea toți asprii domnești, câți au luat de la Mihai voievod, la visteria domneasă”⁷. Gavriil Movilă spune, la rândul său, despre satul *Găgeni*, că „au rugat pe domnia mea ca să dea domniei mele asprii câți le-a dat Mihai voievod”⁸. Despre alte sate aflăm că s-au răscumpărat „cu asprii care au fost luați de Mihai voievod din visteria țării”⁹, că „au dat toți asprii domnești de unde i-au luat, de la domneasca visterie”⁹; „... au dat acei aspri mai sus spuși (ai vânzării) înaintea tuturor cinstiților dregători”¹⁰. Satul *Șopârliga* primise de la Mihai 12 000 aspri și cu aceeași sumă de „aspri turcești” se răscumpără la 1614¹¹. Și un sat boieresc, *Grojdibodul*, este răscumpărat cu suma cu care fusese vândut¹². Informațiile sunt deci

¹ D.I.R., veac. XVII, vol. II, p. 71—72.

² Anexa b.: *Sularul*.

³ Idem: *Homurile*.

⁴ Vezi și mai jos.

⁵ Tocilescu, *Documente inedite*, p. 544.

⁶ Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. V, p. 442, cf. și Nicolăescu-Plopșor, *O răzvrățire*, p. 442 și urm.

⁷ Anexa b.: *Ciulnița*.

⁸ Idem: *Găgeni*.

⁹ Idem: *Nenciulești*.

¹⁰ Idem: *Lazu*.

¹¹ Idem: *Șopârliga*.

¹² Idem: *Grojdibodul*.

contradictorii și este greu de tras o concluzie definitivă înainte de aflarea unor izvoare mai lămurite. Totuși este posibil că la calcularea sumelor rambursate s-a ținut seama și de fluctuațiile asprului, amintite mai sus, iar calculul s-a făcut spre cel mai mare folos al domniei. Satele rumânite de Mihai Viteazul ridică și o altă problemă, importantă pentru istoria acestei epoci de adâncă frământare a țărâniei. Izvoarele arată că, între „vecinii domnești“ de atunci, moșneni rumâniți de Mihai, și „vecinii domnești“ ai boierilor și mănăstirilor, au existat deosebiri de stare juridică: cei dintâi se puteau răscumpăra mai ușor. Sătenii din *Găvănești*, care fuseseră vecini ai jupaniței Neaga vorniceasa, pretind în divan că n-au fost vecinii acesteia, ci cnezi vânduți lui Mihai voievod. „Părau așa — precizează Radu Mihnea — ca să se răscumpere, să scape de vecinie“. Domnul adeverește însă că au fost vecini ai jupaniței Neaga și le refuză răscumpărarea, lăsându-i nepoatei acesteia¹. Chiar stăpânii satelor domnești, care le primiseră ca danie, se puteau opune cu greu cererilor de cnezire și se întâlnește un caz în care, pentru că boierul refuză răscumpărarea, domnul ia el banii de la săteni și-i cnezește². La 1641, însăși nepoata lui Mihai Viteazul, jupanița Ilinca, referindu-se la moșnenii din *Mircești*, care au venit la ea „cu multă rugămintă, ca să se răscumpere“, spune că „m-am socotit cu tot chipul și având și poruncă de la măria sa domnul nostru și de la tot sfatul țării, ca să-i las să se răscumpere, nu am avut cum face într-alt chip, ci i-am slobozit“³. Aceste indicații vor trebui examinate în legătură cu cele ce privesc pe cnezii vânduți boierilor și mănăstirilor, care par a fi avut, în anumite condiții, o situație asemănătoare.

O parte din satele cumpărate de Mihai Viteazul au fost dăruite de domnii următori unor boieri sau, excepțional, unor mănăstiri. Cel ce a făcut cele mai multe danii boierilor a fost Radu Șerban, domnul care n-a îngăduit nici o cnezire.

Tabelul 6

Daniile făcute de domni, între 1600 și 1625,
din domeniul domnesc al lui Mihai Viteazul

	Total	Simion Movilă 1600—1602	Radu Șerban 1602—1611	Radu Mihnea 1611—1616; 1620—1623	Alexandru I Iliaș 1616—1618	Gavriil Movilă 1618—1620
Total	57	14	25	16	1	1
Sate dăruite unor boieri	54	14	25	15	—	—
Sate dăruite unor mănăstiri	3	—	—	1	1	1

¹ Idem: *Găvănești*.

² Anexa b: *Glupavi*.

³ Idem: *Mircești*.

După cum rezultă din izvoare, aceste danii nu aveau un caracter definitiv, cu toate blestemele pe care le pun în hrisoave domnii donatori. Satele „umblă milă din boier în boier“, domnii dăruindu-le adesea din nou, fără ca cel puțin să amintească daniile predecesorilor sau să arate de unde aveau satul. Boierii puternici reușesc să capete însă reîntăriri succesive, ceea ce însemnează că acești „credincioși“ rămâneau în mare parte aceiași, sub toți domnii.

Un fapt nou apare atunci când cercetăm lista celor cărora li s-au făcut aceste danii. În cursul secolelor XV și XVI, mai cu seamă până în domnia lui Mircea Ciobanul, satele domnești, reprezentând în cea mai mare parte confiscări pentru viclenie, au fost dăruite, aproape exclusiv, marilor boieri de țară. Beneficiarii daniilor, făcute din domeniul lui Mihai, vor fi însă reprezentanții altor categorii sociale: pe de o parte ei sunt boieri greci (Pano vistier și ginerele său Vasile vistier, Ianiu vistier, Antonie cămăraș, Dumitrachi Cantacuzino, Constantin Vaptista, Constantin Celebiu și Costache chehaie¹), iar pe de alta, elemente militare, căpitani și iuzbași, ei înșiși în mare parte străini (Mihai Ghiula căpitan, Damian iuzbașa sârbul, Raț Mihai căpitan, Gruia căpitan, Gheorghe căpitan și Slăvuiu fost iuzbașă). Cele mai multe sate le primesc grecii: Pano vistier singur primește, de la Simion Movilă și Radu Șerban, 23 de sate. Ca și în epoca fanariotă, la începutul secolului al XVII-lea împământenirea boierilor greci se face cu ajutorul domniei, mai ales în dauna țăranilor liberi.

5. Anexe: Istoricul satelor

a. Satele cumpărate de Mihai Viteazul în timpul boieriei

Băbicu (j. Romanați). Sat cumpărat de Mihai Viteazul pe când era boier de la megiași, pentru 90 000 aspri. Și-l întărește ca domn la 1598. O parte din săteni și-au recâștigat mai târziu libertatea căci la începutul secolului al XIX-lea moșia era stăpânită împreună de moșneni și Episcopia Râmnicului².

Bănciulești (sat disp. lângă *Ciorogârla*, or. București) și **Popești** (probabil j. Ilfov). Satele au fost cumpărate de Mihai de la Mihnea vodă Turcitul, cu 80 000 aspri. El le-a dăruit mănăstirii Sf. Nicolae (Mihai Vodă), la care însă n-au rămas, căci mai târziu le aflăm dăruite de Pană vistier mănăstirii Sf. Ecaterina³.

Borăști (*Boroșteni*, j. Gorj). Mihai l-a cumpărat pe vremea când era mare ban al Craiovei, de la jupănesele Mara și Dumitra, cu 23 000 aspri. Ca domn l-a dăruit lui Stoichiță vistier, despre care un act din 1628 spune că ar fi stăpânit satul până în domnia lui Radu Mihnea. Totuși, printr-o scurtă carte din 8 aprilie 1602, Simion Movilă l-a dăruit,

¹ Ultimii trei par a fi aceeași persoană.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 337; *Obșteasca catagrafie a Țării Românești din 1831* (material inedit, în posesia autorului).

³ *Arh. St. Buc.*, M-rea Mihai Vodă, XIX/1; idem, *Doc. ist.*, XLII/29, CCCXCVII/42; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390.

împreună cu alt sat (fără a arăta de unde le are), lui Preda Țânțăreanu, „căce c-au fost lui moșie mai nainte“, dar și pentru slujbă (Preda era într-adevăr soțul Mariei). La 1622, jupanița Dochia a lui Stoichiță vistier se judecă cu Maria și fiii săi în fața lui Radu Mihnea, care se măginește să arate că Dochia a rămas de lege și i s-au rupt cărțile în divan. La această judecată neregulată se referă Alexandru Iliăș la 1628, când spune despre Mihai clucer, fiul lui Preda Țânțăreanu, că „nu știu cum a lucrat, de i-a făcut Radu voievod carte, de i-au fost dat satul“. Alexandru Iliăș nu îndreaptă însă hotărârea lui Radu Mihnea, ci își întărește satul sieși, deoarece Stoica vistier i-a fost „mult vinovat și dator“ și pentru că satul a fost domnesc, cumpărat de Mihai voievod. Mihai clucerul Țânțăreanu pornește iarăși judecată, dar pierde. „Și încă au mărturisit în divan... Gligore fost mare comis și Mihul spătar, cum că pe vremea când a fost Mihai voievod domnia sa în Caracal, la masă și la preumblare pe afară, atunci de multe ori s-au fost cercat... boierul Preda Țânțăreanu de a cerut acest sat de la răposatul Mihail voievod“, dar acesta, „a fost zis cum că moșia ce a cumpărat pe banii săi, încă din boierie, nici cum nu voiește a o da“. El a dăruit-o totuși, cum am văzut, lui Stoica vistier¹.

Celieni (Cililieni, j. Romanai). Sat cumpărat de la megiași cu 70 000 aspri, cuprins în hrisovul din 1598².

Ciutura (j. Dolj), împreună cu *Cârna* (j. Dolj), *Perișorul* (j. Dolj), *Seaca* (j. Dolj) și *Stejarul* (sat disp. lângă Perișor, j. Dolj). Au fost primite de Mihai, pe când era mare agă, de la Ștefan Surdul. Satele fuseseră ale lui Pârnu vel logofăt, care le dăruise mănăstirii Coșuna. Pârnu logofăt a pribegit la Țarigrad cu Mihnea Turcitul și a murit acolo, rămânându-i în țară birul neplătit. Ștefan Surdul a obligat pe Mihai să plătească această datorie — 40 000 aspri — dându-i în schimb satele, pe care apoi le vor răscumpăra de la el călugării de la Coșuna³.

Comanca (j. Romanai). Sat cumpărat de la megiași cu 53 000 aspri, figurând în hrisovul din 1598. La 1831, moșnenii stăpâneau moșia împreună cu Episcopia Râmnicului⁴.

Crăcești lui *Danciu*, siliște (lângă Cilieni, j. Romanai), în aceeași situație, cumpărată pentru 15 000 aspri⁵.

Crăișani (sat disp. lângă Lazu, j. Dolj). Despre care o primă poruncă a lui Radu Șerban, din 1604, arată că „a fost megieșesc și cumpărat de demult de răposatul Mihai voievod, fără nici o silă... tot cu aspri din visterie“, deci în vremea când se afla în scaun; dar același domn spune, la 1610, că atunci când a cumpărat satul, Mihai era „bănișor în județul Mehedinți“ (în alt act: ban...), adăugând că l-a plătit cu 72 000 aspri. Nici în acest caz cumpărătura nu s-a făcut regulat: într-un act din 1614 se povestește cum, în vremea lui Radu Șerban, vecinii au venit cu pâră, zicând că nu s-a vândut tot satul, ci numai a patra parte; dar domnul a dovedit că „Mihai voievod a dat toți aspri gata, de peste tot satul... și nici unui om din sat nu i-a rămas (dator) nici o lăascaie“. Totuși satul nu renunță, ci „foarte

¹ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. III, p. 496; Arh. St. Buc., Doc. ist., LXXVI/21 și LXXXVI/50.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 337.

³ *Ibidem*, p. 128 — 129.

⁴ *Ibidem*, p. 340; *Obșteasca catagrafie* citată.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 337.

tare s-au plâns de lege“, așa încât „Radu voievod Șerban n-a vrut să iasă din rânduiala Țării Românești. din lege“ și le-a dat 12 boieri, cu care însă moșnenii n-au putut jura. Din porunca lui Radu Șerban de la 1604 și din reîntăririle ulterioare (anii 1610, 1614, 1615, 1617 și mai ales 1620), reiese că Mihai a dăruit satul lui Nica comis din Găvănești, pentru slujbă; dar și în această privință informațiile se contrazic: la 1619, Gavriil Movilă va afirma că Mihai „a dat zestre acest sat... fiicei domniei lui jupanița Florica“, care l-a stăpânit până la vremea pribegiei, apoi domnul adăuga: „În acea vreme, înaintea lui Radu voievod Șerban, boierii Buzești au cotropit multe sate ale răposatului Mihai voievod, de le-au împărțit și le-au dat și unde le-a fost voia lor. Apoi au dat atunci și acest sat... lui Nica comis. Și n-au avut nici o treabă să dea boierii acest sat... nimănui, pentru că nu a fost cumpărat de răposatul Mihai voievod în domnia lui, cu aspri domnești, ci a fost cumpărat cu aspri din boieria lui, când era boier, din slujba lui dreaptă și l-a dat zestre fiicei sale...“. Gavriil Movilă mai arată că în timpul său „multe sate din acelea care se vânduseră răposatului Mihai voievod, au venit... să se răscumpere. Între aceia, a venit și acest sat... în pâra cu jupanița Voica a lui Nica comis..., iar domnia mea am voit să iau aspri de la ei și să-i las să fie cnezi“. dar Preda slugerul și jupanița Florica „n-au voit să-i lase să se răzbune“ și au ridicat pâra cu jupanița Voica, aducând și „cartea părintelui lor, cu pecetea domniei lui, scrisă de când a fost boier“. Se dă câștig lui Preda slugerul, iar jupanița lui Nica comis și vecinii rămân de lege. Din act rezultă că Nica comis era frate cu Preda sluger, așa că dania rămăsese în familie¹.

Crușov (j. Romanai). Sat cuprins în hrisovul din 1598, unde prețul cumpărării este de 80 000 aspri. Cu un an mai înainte Mihai îl dăruise mamei sale, doamna Teodora, iar după moartea acesteia, fiicei sale Florica. Despre Crușov ni s-a păstrat de asemenea unele informații contradictorii. La 28 și 29 decembrie 1611, judecând pricinile pe care „*satul Crușovul Lalei*“ și „*satul Crușovul Mare*“ le aveau cu Preda postelnic, soțul Floricăi, Radu Mihnea constată că moșnenii au fost cotropiți de Mihai, care „le-au luat dedina lor fără nici un aspru... și nici nu i-a scos de la birnici nimica“, ci numai i-a dat zestre ginereului său. De aceea domnul ia satele de la Preda și le liberează din rumânie, fără a le pretinde ceva. Totuși, la 25 iunie 1623, același domn, în domnia a doua, prezintă cu totul altfel judecata din 1611. El afirmă că ar fi adevărit însuși atunci, în divan, că Mihai a cumpărat „*satul Crușov de mult, când a fost boier, mare stolnic, în zilele lui Mihnea vodă*“, ba că s-a găsit și boierul care a numărat banii sătenilor, același Stoica logofăt din Loloești. Pe temeiul acelei judecăți, Preda sluger și jitelnița Florica au stăpânit în continuare satul, ceea ce îl făcea pe Radu Mihnea să arate, în 1623, că sătenii au rămas de lege „a doua oară“. Trebuie remarcat că cele trei hrisoave de mai sus s-au păstrat în copie, așa încât nu se poate hotărî dacă toate sunt autentice².

Devesel (j. Romanai). A fost cumpărat cu 80 000 aspri și figurează în hrisovul din 1598. Mihai l-a dat zestre fiicei sale Florica, dar la 1620, „vecinii de acolo din sat, toți

¹ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 127—128; 432; II, p. 179—180, 259—260; 406—407; III, p. 64—94, 393—394; Arh. St. Buc., M-rea Brâncoveni, XVIII/4.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 339; veac. XVII, vol II, p. 38—41 (copii slave din 1906); IV, p. 295—296; vezi și vol. III, p. 71—72, 520.

moșnenii“, vin la divan cu pâră, cerând să fie vecini domnești, „nemaivoid ei să fie vecini jupanului Preda sluger“. Gavriil Movilă vede însă hrisovul lui Mihai, „cum a dat zestre acel sat fiicei sale“ și le refuză banii, „dându-i iar la mâna boierului Preda sluger și a soției sale Florica“¹.

Dobra (j. Mehedinți). A fost cumpărat de Mihai pe vremea când era bănișor în Mehedinți, de la megiași, cu 50 000 aspri. Ca domn, l-a dăruit lui Lupu paharnicul Mehedințeanu².

Fărcaș (j. Romanți). Figurează în hrisovul din 1598, cumpărat cu 90 000 aspri³.

Frăsinetul de Jos și de Sus (Frăsinet-Gară, j. Romanți). Două sate cuprinse de asemenea în hrisovul din 1598, cumpărate de Mihai pe când era ban de Craiova, primul cu 30 000 aspri, iar cel de-al doilea cu 60 000 aspri. *Frăsinetul de Câmpie* figurează și în actul din 1597 (dania către Teodora și Florica), fiind mai târziu dăruit mănăstirii Cozia. Sub Radu Șerban, sătenii se judecau cu mănăstirea, pretinzând că nu s-au vândut lui Mihai de bunăvoie, ci în silă și că nu le-a plătit nimic pentru moșie. Procesul se reia la 1612, sub Radu Mihnea, care constată că Mihai a cumpărat satele pe când era mare stolnic și că a trimis acolo pe popa Stoica logofătul, care a numărat prețul „până la un ban“. Alte documente arată că Frăsinetul se vânduse numai pe jumătate în vremea când Mihai era boier, cealaltă jumătate fiind cumpărată de el în timpul domniei⁴.

Gostavăț (j. Romanți). Figurează în hrisovul din 1598, cumpărat cu 70 000 aspri. A fost de asemenea în zestrea Floricăi. La 1617, când aceasta și Preda postelnicul „au avut greutăți și nevoi pentru rândul banilor“, jumătate din săteni s-au răscumpărat cu 48 000 aspri, pe când cealaltă jumătate a fost vândută de Preda postelnic lui Mârzea mare paharnic. Moșnenii din partea răscumpărată se vor vinde însă din nou, la 1626, lui Trufanda mare vistiernic⁵.

Gruiu, vezi mai jos: *Slăveni*.

Izbiceni (j. Romanți). Cumpărat pe 90 000 aspri și cuprins în hrisovul din 1598. Când a venit Simion vodă cu leșii, de l-au bătut pe Mihai, el s-a împrumutat cu 67 000 aspri și cu un cal bun de la Preda banul Buzescu. Pentru această datorie, „dar și cu milă“, Radu Șerban dă lui Preda banul acest sat, pe care îl califică domnesc⁶.

Izlaz (j. Romanți). Mihai a schimbat cu mănăstirea Radu Vodă părțile pe care le avea de zestre în Măgurele, lângă București, cu o parte din Izlaz, sat în care probabil soția sa Stanca putea exercita dreptul de preemțiune. El plătește în plus 12 000 aspri pentru o altă parte⁷.

Perișor (j. Dolj) vezi mai sus: *Ciutura*.

Plăviceni (j. Romanți), cuprins de asemenea în hrisovul din 1598. Despre acest sat ni se păstrează o poruncă a lui Mihnea Turcitul din 1588, prin care se întărește „jupanului Mihai ban“ și jupaniței sale Stanca 40 de stânjeni cu siliște în sat, vaduri de moară și vii,

¹ *Ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 526—527.

² Muzeul Regional Tg. Jiu, subdată: 2 mai 1613.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 336.

⁴ *Ibidem*, p. 340; veac. XVII, vol. I, p. 22, 65, 81; II, p. 8, 56—57; III, p. 520.

⁵ *Ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 137—139; *Arh. St. Buc.*, *Doc. ist.*, CLXXXIV/13.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 338; veac. XVII, vol. I, p. 192.

⁷ Nicolaescu, *Documente cu privire*, p. 191—192.

cumpărate de la Tudor și Nica pentru 2 000 aspri și doi boi, prețuiți 600 aspri. Ar rezulta că aceasta era numai una din părțile cumpărate aici de Mihai, care prin actul din 1598, în care se omite prețul cumpărării, își va întări „Plăvicenii toți”¹.

Pleașovul de Jos și de Sus (j. Teleorman). Au fost cumpărate de Mihai pe când era marc stolnic, de la megieși, dându-le zestre Floicări. Sub Radu Mihnea, vecinii vin în două rânduri la judecată cu Preda postelnic, pretinzând că nu s-au vândut de bunăvoie și că nu li s-a dat nici un aspru; dar și de data aceasta mărturisește în divan popa Stoica logofătul că, fiind trimis de Mihai, a numărat el însuși asprii sătenilor, care prin urmare rămân de lege². În a doua domnie a lui Alexandru Iliăș, satul a fost pus zălog de Preda sluger și fiul său Mihai postelnic, pe când erau pribegi, la Iovan Lătinul de Bosna-Săraiu, pentru 600 ughi. Preda n-a putut plăti la soroc și a fost băgat la închisoare. Apoi i s-a amânat ziua, dar iarăși nu a putut plăti. Sub vodă Leon se judecă din nou și Preda sluger dă satul lui Matei, fiul lui Iovan Lătinul. În 1631, când vin pribegii împotriva lui Leon vodă, Pătru vistier, ginerele lui Preda sluger, îl găsește pe Iovan Lătinul la Caracal și îl taie. Apoi Leon vodă întărește satul lui Matei, care-l vinde lui Nicula vistier³.

Ponorăul (sat disp. lângă Balta, j. Gorj). Pe care Mihai Viteazul îl dăruiește, în 1596, lui Lupu al doilea paharnic (Lupu Mehedințeanu), a fost cumpărat de el pe când era ban în județul Mehedinți, în zilele lui Mihnea voievod. Hrisovul din 2 mai 1613, pentru întărirea satelor lui Lupu Mehedințeanu, adaugă precizarea că satul era la început boieresc, al jupanului Barbu postelnic din Borăști și al altora, fiind vândut pentru 30 000 aspri.

Popești (probabil or. București), vezi mai sus: *Bănciulești*.

Priseaca (sat disp. lângă orașul Craiova). Pe când era mare ban, Mihai a cumpărat aici un loc de vie de la Tatomir și de la vecinii lui, cu 4 500 aspri, dăruindu-l mănăstirii Coșuna⁴.

Redea (j. Romanăți). Figurează în hrisovul din 1598, cumpărat cu 90 000 aspri. Sătenii și-au recâștigat libertatea, căci la 1831 erau moșneni⁵.

Rusinești (Rusăneștii de Jos, j. Romanăți), sat în aceeași situație, figurând cu prețul de 67 000 aspri. Cu toate acestea, documentele mai noi arată că megiașii s-au vândut „în zilele răposatului Mihail voievod... vecini domnești”. O parte din sat se răscumpără de la Gavriil Movilă, dar la 1623 se vând din nou lui Trufanda mare postelnic, pentru 442 ughi⁶.

Saracovul (sat disp. lângă Vlădaia, j. Mehedinți). A fost cumpărat de Mihai de la megiași, pe vremea când era ban de Mehedinți, afară de 40 de pași, cumpărați mai înainte de Radu, banul din Desa, pe care Mihail îl va lua „cu hapca”. *Saracovul* va avea mai târziu soarta satului *Vlădaia*, cumpărat de Mihai în timpul domniei⁷.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. V, p. 383; VI, p. 338.

² *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 77—78; Arh. St. Buc., Doc. ist., XCV/62, 63, 64.

³ Muzeul Regional Tg. Jiu, sub dată. Vezi și Arh. St. Buc., Doc. ist., LXXX/3.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 103.

⁵ *Ibidem*, p. 340; *Obșteasca catagrafie* citată.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 337; veac. XVII, vol. IV, p. 326—327, 418—420; Arh. St. Buc., Doc. ist., CLXXXIV/13.

⁷ Vlădăianu, *Cei mai vechi proprietari*, p. 88—89; idem, *Documente*, p. 80.

Scărișoara (j. Romanăți). O parte din sat se vânduse, înainte de 18 decembrie 1591, lui Mihai, atunci mare postelnic. La 1598, el își întărește însă întregul sat, afirmând că l-a cumpărat cu 80 000 aspri. Sub Simion Movilă, cnezii pârau că Mihai i-a rumânit cu sila în timpul domniei, cu năpăști de biruri. Simion vodă îi eliberează pentru 70 000 aspri, „birul acelor năpăști“, iar domnii următori le dau hrisoave de întărire¹.

Seaca (j. Dolj) vezi mai sus: *Ciutura*.

Siliștioara (j. Romanăți). Sat cuprins în hrisovul din 1598, fără preț. Arătând că moșnenii s-au vândut în zilele lui Mihai voievod, iar de atunci au fost pe seama domnească, Radu Mihnea va dăruii satul, la 1613, lui Gherghe clucer².

Slăveni sau *Slăvenii de Jos* (j. Romanăți). Cuprins în hrisovul din 1598, de asemenea fără preț. Într-o poruncă a lui Gavriil Movilă din 1619, în care numele satului a fost ras și înlocuit prin cel de *Gruiv*, se arată că Mihai l-a dat de zestre Floricăi, iar aceasta și soțul său „s-au gândit în inima lor să-și facă pomană cu acești oameni, să-i sloboadă din vecinie, pentru Dumnezeu... însă și cu ce preț... Și au dat... moșnenii acelu sat 30 000 aspri“³.

Smârdășteț (sat disp. lângă orașul Craiova). Probabil în timpul boieriei, Mihai a cumpărat aici o vie de la Dragomir, cu 7 000 aspri, dăruind-o mănăstirii Coșuna⁴.

Stejarul (sat disp. lângă Perișor, j. Dolj), vezi mai sus: *Ciutura*.

Studina Barbului, a Mesteacănului, de Jos, Studina Mare, Studinița, Studinița Hameiului (j. Romanăți). Sunt sate — sau părți de sate — care nu pot fi identificate cu suficientă precizie. Unele din aceste nume apar mai întâi în actul de danie către Teodora și Florica, în care Mihai afirmă că a cumpărat satele pe când era ban al Craiovei. Ele sunt cuprinse și în hrisovul din 1598, unde Studina de Jos figurează cu prețul de 50 000 aspri, iar Studinița cu 17 000 aspri. Studinița a fost dăruită mai târziu mănăstirii Cozia, cu care sătenii se judecau, pretinzând că nu s-au vândut de bunăvoie, ci în silă, fără nici un ban. La 1612, Radu Mihnea constată însă că Mihai a cumpărat satul pe când era stolnic și că a trimis acolo pe popa Stoica logofăt, care le-a numărat prețul. Sub Leon vodă sătenii pretind că n-au fost rumâni ai lui Mihai și se închină lui Necula vistier, care era atunci puternic⁵.

Tiha (Tija), j. Romanăți). Cuprins în întărirea din 1598, cu prețul de 35 000 aspri⁶.

Vișina (j. Romanăți). Figurează în întărirea din 1598, cu prețul de 65 000 aspri. Este lăsat chiar de Mihai mănăstirii Cozia, de la care se împrumutase cu 20 000 aspri și niște plumb⁷.

Vlădila (j. Romanăți). Este cuprins de asemenea în hrisovul din 1598, indicându-se prețul de 110 200 aspri⁸.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 26, 337; veac. XVII, vol. III, p. 74.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 338—339; veac. XVII, vol. II, p. 175—176.

³ *Ibidem*, veac. XVII, vol. III, p. 150, 326—327.

⁴ *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 102.

⁵ *Ibidem*, vol. VI, p. 290, 339; veac. XVII, vol. I, p. 22, 65, 81; II, p. 56—57; III, 71—72, 520; *Arh. St. Buc.*, ms. 209 (Condica M-rii Cozia), f. 291; Giurescu, *Vechimea*, p. 115.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 338.

⁷ *Ibidem*, p. 340; veac. XVII, vol. I, p. 21, 28, 36, 63, 80.

⁸ *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 340.

b. Satele cumpărate de Mihai Viteazul ca domn

Apele Vii (j. Romanai). Sătenii au fost cnezi până în zilele lui Mihai Viteazul, care i-a rumânit în silă, aruncându-le 50 000 aspri cu puțin înainte de ieșirea lui din țară. Simion Movilă, constatând că li s-au luat „satele Apele Vii de Sus și de Jos” fără nici o dreptate, îi slobozește în divan, pentru 70 000 aspri. Totuși, Radu Șerban va dărui acest „sat domnesc” lui Stroe stolnicul Buzescu, pentru slujbă, reîntărindu-l apoi jupânesei sale Sima stolniceasa. fără a aminti de răscumpărarea din vremea lui Simion Movilă. Satul fusese cerut și de doamna Florica, fiica lui Mihai Viteazul, care-l pretindea că-l are de zestre. Sub Radu Mihnea, la 1613, sătenii se jăluiesc că s-au răscumpărat de la Simion voievod, iar acum sunt ținuți de Preda postelnicul, ginerele lui Mihai, care deci îi luase de la Buzești. Radu Mihnea hotărăște că este „mult păcat să fie acești oameni cnezi și cu asprii dați și robi”. De aceea le întărește ocina, „iar Preda postelnic și soția sa Florica nici un amestec și treabă să nu aibă de acum înainte cu aceste sate”¹.

Băduleasa (j. Teleorman). Mihai a împresurat satul cu multe năpăști de bir, ce a pus în spinarea moșnenilor, de i-a rumânit fără voia lor și le-a lepădat banii cu sila. Până la 1617 au fost rumâni domnești, iar atunci au venit la Alexandru Iliăș, care văzând atâta păcat și lacrimi, i-a slobozit pentru 100 galbeni².

Băicoi (j. Prahova). „Au fost oameni slobozi și s-au vândut lui Mihai voievod”. Acesta a dat apoi Băicoiul lui Manole logofăt, în schimb pentru satul Ploiești, pe care l-a făcut oraș. Cartea de schimb este nesocotită însă de Radu Mihnea, fiindcă „n-a fost scris în ea cu mâna lui Mihai voievod” și, de aceea, la 1615, jumătate din sat e luat pe seama domnească. Cealaltă jumătate se răscumpăra cu 50 galbeni³.

Băjeștii de pe Mostiște (sat disp. lângă Măriuța, or. București). S-au vândut lui Mihai, „ca să fie sat domnesc”. La 1613 Radu Mihnea îl dăruiește lui Gruia căpitan, pentru slujbă. Acesta s-a învoit apoi cu moșnenii „de i-au lăsat să se răscumpere cu 13 600 aspri, ...ca să fie iar cnezi cu ocină”⁴.

Bălteni (j. Buzău). S-au vândut de bunăvoie lui Mihai, ca să fie vecini. La 1605, Radu Șerban dăruiește jumătate sat lui Slăvuiu fost iuzbașă, pentru slujbă cu vărsare de sânge⁵.

Bârca (j. Dolj). I-a rumânit Mihai „cu niște năpăști de biruri și le-au fost lepădat numai 10 000 aspri”. La 1609, Radu Șerban, spunând doar că este sat domnesc, îl dăruiește lui Pană vistier, împreună cu alte sate. La 1613, sătenii vin la Radu Mihnea și se plâng de nedreptate, iar domnul îi slobozește pentru 150 000 aspri⁶, fără să menționeze în nici un fel dania lui Radu Șerban către Pană vistier. Sătenii vin și la Alexandru Iliăș, în 1617, aducând hrisovul de răscumpărare al lui Radu Mihnea; iar acesta îi iartă și el, adăugând că n-a mai luat nici un ban de la dânșii. Altfel apare istoria satului într-un hrisov al lui Matei

¹ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 302—303; *Magazin istoric pentru Dacia*, vol. II, p. 265—268.

² *Ibidem*, vol. III, p. 129.

³ Sevastos, *Monografia*, p. 825 (text confuz).

⁴ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 167.

⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 182—183.

⁶ Cifra 150 000 pare a fi greșită (Documentul s-a păstrat în copii care cuprind și alte erori, *ibidem*, vol. II, p. 228—229).

Basarab, din 1642. Sătenii s-au răscumpărat mai întâi de la Mihai Viteazul, aducându-i banii „în orașul Râmnic, lângă Ocna Mare“, dar Mihai nu a mai apucat să le dea cărți, deoarece a trecut în Ardeal. În urma sa, Radu Mihnea a „trimis un om domnesc, de a cerut bani de la moșnenii satului, de s-au răscumpărat de către domnia lui“, iar Alexandru Iliăș, „încă s-a milostivit, de a înapoiat hrisovul“. Sub Matei Basarab vine în țară doamna Ancuța a lui Pătrașco voievod și fiica ei, Ilinca, nepoata lui Mihai, ca să caute de moștenirea bunicului lor, cerând moșnenilor să se răscumpere de vecinie. Domnul constată însă că aceștia au dat banii „în mâna răposatului Mihai voievod“ și respinge cererea¹.

Bobești (în or. Bucureși). Sat drept domnesc, cumpărat de Mihai de la megiași care s-au vândut nesiliți și neprigoniți. Simion Movilă — subliniind aceasta — îl dăruiește la 1602 lui Pană vistier, pentru slujbă cu vărsare de sânge².

Bontești (sat disp. la Fundul Danciului, j. Ilfov). Cumpărat de Mihai cu aspri gata, împreună cu satul Tătarul, de la „moșnenii satului“: Burtea vornic, Albu logofăt din Fundeni, Neagul logofăt din Săcueni și Cârstea fiul lui Mânjină și dăruit jupaniței Oprina, pe care a gospodărit-o ca pe o fată în casă și a măritat-o cu Marco logofăt din Topoloveni. Unele izvoare arată că jupanița a cumpărat direct, dar cu banii domnului. La 1617, Vlădaia, fiica lui Burtea pretinde că „nu este cartea lui Mihai voievod dreaptă“, dar pierde³.

Bora (probabil j. Ialomița). Au fost mai înainte cnezi, dar „când au văzut atâtea greutăți de năpăști de biruri și de mertic și multe răutăți pe capul lor... n-au putut să facă alt chip și s-au închinat vecini lui Mihai voievod, fără voia lor“, primind numai 12 000 aspri. S-au răscumpărat la 1613 de la Radu Mihnea, pentru 200 galbeni. Într-un hrisov din 1615, al aceluiași domn, pentru satul *Bora de Sus*, dar pentru aceiași oameni și cu aceleași hotare, prețul răscumpărării este de 54 000 aspri. Probabil acesta este satul omonim, pe care Radu Șerban îl dăruiește, la 1602, lui Gheorghe al doilea comis, fără să arate de unde îl avea⁴.

Brătești (Brătești, j. Argeș). Mihai cumpără jumătate de sat de la Radu postelnic, fratele jupaniței Frujina, dăruind-o la 23 martie 1597 acesteia, care avea de zestre cealaltă jumătate, la căsătoria sa⁵.

Buciumeni (?). La 28 august 1599 dăruiește mănăstirii Sf. Nicolăie din București părțile cumpărate de la Ignat, Dan, Urs ș.a., pentru 11 600 aspri⁶.

Bucșa (j. Ialomița). Cnezi cu ocine de la străbuni, care s-au vândut de bunăvoie lui Mihai și au fost sat domnesc la toți domnii, până la 1613, când Radu Mihnea îl dăruiește lui Dumitru al doilea logofăt și Aldimir al doilea pitar, pentru slujbă în țări străine⁷.

Budenii de pe Câlniște (j. Vlașca). A fost cumpărat de Mihai de la megiași, care-l aveau dedină de la strămoși, „însă cu bani drepti, gata, din visterie“ și fără nici o silă. La 26 septembrie 1600, domnul l-a dăruit jupanului Antonie Grama, pe care spune că l-a

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 360; II, p. 228—229; III, p. 116—117; 165—166; Arh. St. Buc., Doc. ist., CI/55.

² *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 31.

³ *Ibidem*, p. 488; II, p. 182—183, 321; III, p. 58—59; 103, 127; IV, 72, 347—348.

⁴ Nandriș, *Documente românești*, p. 84—86, 89—91; *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 62—63.

⁵ Arh. St. Buc., A.N. CXI/3.

⁶ *Idem*, S.I., nr. 1654; *idem*, M-rea Mihai Vodă, XIX/1.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 163—164.

prădat pe nedrept; dar la 1602, fără să amintească despre dania către Grama, Simion Movilă dăruiește satul „drept domnesc, cumpărat de Mihai voievod pe aspri gata“ și fără nici o silă, lui Pană vistier¹.

Bugheni (j. Buzău). Megiași de baștină, care s-au vândut rumâni lui Mihai voievod. Acesta i-a dat jupaniței Ilina, pentru o datorie de 500 galbeni, împrumutați pe când era la Bălgrad. La 1619, sub Gavriil Movilă, jupanița Ilina a slobozit satul pentru 60 000 aspri².

Burciulești sau *Buriculeasa* (sat disp. lângă Balta Albă, j. R. Sărat). Împreună cu satele vecine *Stăești* și *Căpotești* a fost de moștenire lui Burciu vistier. Nepoții acestuia se plâneau că au fost cotropiți de Mihai Viteazul „după gura unor oameni mincinoși și fără nici un preț“. Radu Șerban constată că într-adevăr au fost cotropiți și le dă satul, dar mai târziu Damian căpitanul răscumpără satele *Burciuleasa* și *Căpoteasa* de la Radu Mihnea, pentru 16 000 aspri. Sub Matei Basarab nepoții acestuia se judecau cu nepoții lui Burciu vistier, dar pierdeau. Procesul va fi reluat în vremea lui Constantin Brâncoveanu, când vor câștiga urmașii lui Damian căpitan³.

Cacaleți (azi Castra Nova, j. Romanți). Satul este cuprins în hrisovul din 24 ianuarie 1609, prin care Radu Șerban dăruiește un număr de 17 sate lui Pană vistier, arătând doar că sunt sate domnești. Cu privire la 11 dintre ele, documentele din primele trei decenii ale secolului al XVII-lea ne informează precis că au fost cumpărate de Mihai Viteazul de la megiași. Despre altele (*Giorocul*, *Căciulătești*, *Târnava*, *Rădița* și *Horezul*), aflate în aceeași regiune, știm doar că au fost moșnenești, dar putem presupune că au avut aceeași soartă. Cu privire la Cacaleți, o poruncă din 1685 a lui Șerban Cantacuzino, precizează că „în zilele lui Mihai vodă“ partea lui Murgea a căzut pe seama domnească, fără îndoială în același chip în care au ajuns sub mâna domnului satele imediat vecine *Apele Vii* și *Puțuri*. Dăruită de Simion Movilă aceluiași Pană vistier, partea lui Murgea a fost răscumpărată de moșneni de la ginerele acestuia, Vasile vistier⁴.

Caraula (j. Dolj). „Au fost oameni megiași, cu ocini din moși-strămoși, până în zilele lui Mihai voievod“. Acesta i-a cotropit cu multe năpăști de biruri și i-a vecinit fără voie, lepădându-le numai 12 000 aspri. Rămân vecini până la 1615, când Radu Mihnea, văzând atâta păcat și lacrimi, îi slobozește „ca și pe alte sate câte au fost cumpărate de răposatul Mihai voievod“, luându-le 300 galbeni. „Și s-au răscumpărat ei de vecinie... de au dat toți aspri domnești iar la vistierul domniei mele“⁵.

Căcați (sat disp. probabil lângă Rădulești, j. Ialomîța). A fost cumpărat de Mihai Viteazul de la vânzători nenumiți, pe 10 000 aspri și dăruit mănăstiri Sf. Nicolae⁶.

Căciulătești (j. Dolj), vezi mai sus: *Cacaleți*.

Căldărești (j. Buzău), vezi mai jos: *Groșani*.

¹ *Ibidem*, vol. II, p. 163—164.

² Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 291.

³ Arh. St. Buc., Doc. ist., CXCVII/115.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 360; Nicolaescu, *Documente istorice relative*, p. 310.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 367—368.

⁶ Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, *M-rea Mihai Vodă*, XIX/1; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

Căminești (probabil *Cămineasa*, j. Vlașca). Sat cumpărat de Mihai și dăruit lui Zaharia vornic¹.

Căpoteasa (sat disp. lângă *Balta Albă*, j. R. Sărat), vezi mai sus: *Buciuleasa*.

Cătunul Tatului (Cătunul, j. Vlașca). A împresurat pe megiași cu oarecare năpastă de bir și i-a rumânit, lepădându-le doar 5 000 aspri. Sunt cnezii de Radu Mihnea, la 1614, pentru 14 000 aspri².

Căinești (sat disp. lângă Ulești, j. Dâmbovița). I-a asuprit Mihai voievod, de le-a luat dedinile și i-a vecinit cu sila. Au fost sat domnesc până în zilele lui Gavriil Movilă, care îi slobozește pentru 6810 aspri. Reîntărire de la Radu Mihnea, din 1622³.

Câmpenii de la *Gârla Neagră* (?). Mihai Viteazul a cumpărat părți de la Stan, Mircea, Toader și alți „oameni“, pentru 12 400 aspri, stânjenu câte 20 aspri. La 28 august 1599 le-a dăruit mănăstirii Sf. Nicolae (Mihai Vodă)⁴.

Cărligași (sat disp. lângă Ulești, j. Ialomița). Mihai a asuprit satul cu năpăști de biruri și le-a aruncat numai 16 000 aspri, iar moșnenii „dacă au văzut că nu pot răbda, s-au închinat vecini fără voia lor“. La 1614 vin la divan, jeluindu-se de mare asuprire și sunt sloboziți de Radu Mihnea pentru 30 000 de aspri⁵.

Cărligați (j. Teleorman). Mihai a împresurat și a stăpânit această plasă cu alte moși domnești. Radu Mihnea, în prima domnie, a dăruit-o jupanului Ianiu vistier, iar la 1624 acesta permite moșnenilor să răscumpere jumătate siliște, cu 4 000 aspri, cealaltă jumătate rămânând boierului⁶.

Cârtojani (*Cârtojanca*, j. Vlașca). Moșnenii s-au vândut lui Mihai Viteazul, care i-a dăruit lui Andrei Călugărul, fost ban. Acesta pune satul zălog la nepotul său Hriza fost portar, pentru 170 galbeni, pe care neputându-i plăti, îi lasă satul. Hriza îl dă zestre fiicei sale Malama și ginerelui Para postelnic. Când Para postelnic era plecat într-o slujbă, soacră-sa liberează satul pentru 200 galbeni, din care nu primește însă decât 100. După judecată, satul plătește și restul sumei și se eliberează. Cei 200 galbeni reprezentau, la 1617, 40 000 aspri⁷.

Ciocănești (j. Ialomița). Cumpărat de Mihai de la megiași, pentru 45 000 aspri. La 1599 îi dăruiește mănăstirii Sf. Nicolae⁸.

Ciolănești (j. Teleorman). Bria a vândut partea sa lui Mihai Viteazul (probabil o dată cu alți megiași). Apoi a căzut rob, iar siliștea a rămas domnească și pustie, fără oameni. Când se întoarce din robie este miluit cu ocina lui, pe care la 1618 Gavriil Movilă i-o reîntărește, pe temeiul altor cărți mai vechi⁹.

¹ Situație neclară. Numele satului este șters cu o linie în documentul original, Arh. St. Buc., Doc. ist., CCCX/15.

² *Ibidem*, DCXXXII/1.

³ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. IV, p. 107.

⁴ Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/1; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 339.

⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 396—397.

⁷ *Ibidem*, vol. III, p. 174, 185—187. Andrei Călugărul mai vânduse satul și jupanului Pătru Oncescu, pentru 34 000 aspri (Arh. St. Buc., S.I., nr. 1638).

⁸ Arh. St. Buc., Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391; Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/1.

⁹ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. III, p. 263.

Cioroiși (j. Dolj). S-au vândut lui Mihai Viteazul cu toată ocina. La 1609 Radu Șerban îi dăruiește, împreună cu alte sate, lui Pană vistier, arătând doar că „au fost sate domnești“. În prima domnie a lui Radu Mihnea satul se răscumpără de la acesta, ceea ce însemnează că Radu Mihnea n-a ținut seama de dania predecesorului său, pe care nici n-o menționează¹.

Ciulnița (j. Ialomița). La 1610 jupanul Necula postelnic „Neculae Pătrașcu, fiul lui Mihai Viteazul“, schimbă satul cu Oancea logofătul, pentru satul Glina. Într-un zăpis al acestuia din urmă se arată că satul Ciulnița „a fost cumpărat de răposatul Mihai voievod, pe bani. Deci apoi s-au căzut la fiu-său, Necula postelnic“. Acte mai noi spun că Mihai Viteazul a cotropit satul cu năpăști de biruri deci în vremea când era domn. El n-a rămas în neamul lui Mihai, căci Radu Mihnea îl dăruiește jupanului Costachi chehaia, care îl stăpânește câțeva vreme. „Iar apoi răposatul Radu voievod s-a milostivit de a slobozit toate satele domnești, câte au fost cumpărate de Mihai voievod să se răscumpere de vecinie de la domnia lui și să dea pentru toți asprii domnești, câți au luat de la Mihai voievod, la visteria domnească“. Satul se răscumpără pentru 215 galbeni în anul 7123 (1614—1615), Alexandru Iliș reîntărește răscumpărarea la 1616—1617, fără să ia vreun ban. La 1628 Oancea logofătul pretinde că satul este al lui, schimbat cu Necula voievod pentru Glina, dar pierde².

Cocorăști (Cocorăștii Mislii, j. Prahova). Sat cumpărat de Mihai Viteazul de la Voilă cu ceata lui ș.a., pentru 10 000 aspri și scoaterea de la bir. Domnul l-a dăruit mănăstirii Mislea³.

Colunești (Colonești, j. Olt). A fost cumpărat de Mihai Viteazul, care l-a dăruit jupanului Grama al doilea armaș, pentru slujbă cu vărsare de sânge, când a venit Jigmont craiul de a scos pe Sinan pașa din țară. „Apoi acest sat nu le-a plăcut să fie vecini, ci au mers de s-au tocmit singuri cu Mihai voievod, ca să se răscumpere cu 950 taleri, să fie iar cnezii“, dar numai unul dintre vecini a putut strânge 200 taleri și s-a răscumpărat. Ceilalți vin în 1601 la Simion Movilă, rugându-se să-i ierte. Domnul citește însă cărțile de milă, făcute de Mihai Vodă cu mare blestem și pe cele întocmite pentru răscumpărare și miluește la rândul său pe Grama armaș cu partea nerăscumpărată⁴.

Copăceni (j. Vlașca). A fost cumpărat de Mihai Viteazul de la megiași „care s-au vândut nesiliți și neasupriți“. La 1602 Simion Movilă îl dăruiește, împreună cu alte sate „drepte domnești“, lui Pană vistier⁵.

Costești (j. Vâlcea). Cumpărat de Mihai la ieșirea din țară, de la moșnenii satului, pe 42 000 aspri și scoaterea de la bir și dăruit mănăstirii Bistrița. Banii au fost dați din lefile ostașilor care au îngăduit aceasta. Oastea a stat câțeva vreme în mănăstire. La 1613, unii vecini pârau că n-au luat banii la vânzare „ca alți săteni pre partea lor“, fiindcă atunci „când au numărat sătenii banii, le-au lipsit 1 000 de bani“. Cât „au lipsit den banii lui

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 360; IV, p. 130—131.

² *Ibidem*, vol. I, p. 498; B.N., Doc. ist., LXXXIII/3; Arh. St. Buc., Doc. ist., DCXL/2.

³ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. III, p. 21.

⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 9.

⁵ *Ibidem*, p. 31.

Mihai vodă“ este acoperit apoi de mănăstire. Domnii următori vor respecta scutirile acordate satului¹.

Costieni (sat disp. lângă Bora, j. Ialomița). Stoica și Radu au mers singuri la Mihai voievod și și-au vândut partea lor, 150 stânjani, pe care o aveau de la strămoși, iar ei să fie rumâni. Mihai dăruiește această parte de sat lui Vintilă logofătul, pentru slujbă în țări străine. La 1620 rumânii se răscumpără de la Vintilă logofăt cu 55 ughi².

Costieni (sat disp. lângă Spanțov, j. Ilfov). Moșnenii se vând rumâni pentru 15 400 aspri și sunt dăruiti de Mihai, la 28 august 1599, mănăstirii Sf. Nicolae³.

Cotrăceni (Cotroceni, or. București). Partea lui Stoica vătaf, Preda și Istfan a fost cotropită cu năpăști de biruri și luată pe seama domnească de Mihai (dar alte documente spun că au vândut pe bani gata). La 1614 Radu Mihnea „i-a slobozit să-și răscumpere ocinile“, luându-le 24 000 aspri. Reîntăriri din 1615, 1616, 1622, 1623 și 1625⁴.

Crețești (probabil j. Ilfov). Vad de moară cumpărat de Mihai Viteazul și dăruit mănăstirii Sf. Nicolae de la Gherghița. A fost reîntărit de Radu Șerban⁵.

Crevenicul (j. Vlașca). Simion Movilă dăruiește acest sat „drept domnesc“, cumpărat fără nici o silă de Mihai voievod de la megiași, lui Pană vistier, pentru slujbă cu vărsare de sânge⁶.

Cunești (j. Ialomița). La 28 august 1599 Mihai dăruiește 700 stânjani mănăstirii Sf. Nicolae din București, cumpărați de la oamenii din sat, care s-au vândut de bunăvoie pe 14 800 aspri⁷.

Curta (sat disp. probabil lângă Găleteni, j. Vlașca). Cumpărat de la megiași, „cu bani drepti gata din visterie, fără nici o silă“ și dăruit de Mihai, la 26 septembrie 1600, jupanului Antonie Grama, pe care l-a prădat și l-a închis pentru o pără mincinoasă, aducându-l în sărăcie. Dania e reîntărită de domnii următori⁸.

Dădulești (sat. disp. lângă Târșor, j. Prahova). Izvoare de la începutul secolului al XVII-lea arată că satul a fost vândut de Pădure banul, Tatul, Pârvul, Stoica și Dumitru lui Mihai vodă, pe bani gata. Numele acestor vânzători se găseau înscrise „la catastihul lui Mihai vodă de satele de cumpărătoare“. Radu Șerban dăruiește satul lui Gherghe căpitan, pentru slujbă, iar Radu Mihnea îl reîntărește aceluiași, arătând doar că a fost domnesc. Totuși în același an Radu Mihnea îl dăruiește jupanului Vasile vistier, tot pentru dreaptă slujbă. Se precizează că fusese cumpărat o parte cu 10 000 aspri, iar alta cu 16 000 aspri „încă de când a fost Mihai vodă crai în țara Ardealului“. Tatul, Pârvul și Pădure banul părăsc că Mihai nu le-a dat nici un ban pe moșia lor, dar pierd. Un act din 27 martie 1612

¹ *Ibidem*, p. 114—115, 447—448; II, p. 29—30, 138, 157, 238; III, p. 85—86, 290—291, 584—585.

² *Ibidem*, vol. III, p. 454.

³ Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/I; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 336, 372; III, p. 62; IV, p. 95—96, 222—223, 555—556; Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, I/4.

⁵ Arh. St. Buc., M-rea Sărințar, VII/I.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 30—31.

⁷ Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/L; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

⁸ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 390—391; veac. XVII, vol. II, p. 35, 343.

arată cu toate acestea că boierii de mai sus au vândut partea lor lui Ghinea, pentru 12 000 aspri. Apoi în noiembrie 1615, Radu Mihnea judecă o pricină și dă satul lui Vasilie vistier. În 1626 Alexandru Coconul îl reîntărește lui Trufanda vel vistier și jupănesii sale Maria „fata răposatului Vasilie vistier, nepoata lui Pană vistier“. Trufanda avusese pâra cu Gherghe căpitan de dorobanți ș.a., iar domnul n-a vrut să rămâie nici acesta „așa în deșert“, ci l-a miluit cu 10 000 aspri, luându-i cărțile. La 1633, Matei Basarab întărește lui Pădure paharnic și verilor lui Mihai postelnic cu frații săi o parte din Dădulești spunând că mai nainte „mi-au fost părut domniei mele că au fost acel sat tot domnesc“ și l-a dat unei slugi, Stan iuzbașa din Târșor. Boierii pârâseră că nu țin călărașii numai partea lor, cea domnească, ci țin satul peste tot. Documentele se păstrează în rezumate confuze¹.

Depusa (sat disp. lângă Belitori, j. Teleorman). I-a rumânit Mihai Viteazul pentru năpăști de bir și au fost pe seama domnească până la 1614, când s-au răscumpărat de la Radu Mihnea².

Despicăți (?). Mihai cumpără a patra parte din sat, cu rumâni, de la Ștefan logofăt și jupanița lui Ghera, pentru 22 000 aspri, iar alte părți, de asemenea cu rumâni, de la Chiriac și frații săi, pentru 11 000 aspri. La 28 august 1599 le dăruiește mănăstirii Sf. Nicolae din București³.

Detcoi (Tetcoiu, j. Vlașca). La 1636 Matei Basarab arată că a fost sat domnesc, cumpărat de Mihai voievod și-l dăruiește lui Oprea mare agă⁴.

Dâlga (j. Ialomița). Dăruit de Simion Movilă (ca sat drept domnesc, cumpărat de Mihai voievod de la megiași, pe aspri gata, fără vreo asuprire), lui Pană mare vistier, pentru slujbă. Dăruit aceluiași de Radu Șerban, la 1609, fără să menționeze cumpărătura lui Mihai și dania lui Simion⁵.

Dârvari (j. Mehedinți). Cumpărat de Mihai Viteazul de la megiași, care au fost apoi sloboziți de Gavriil Movilă. La 3 mai 1620 s-au vândut pentru a doua oară lui Dumitru postelnicul Filișanul, pentru 590 galbeni. Hrisovul lui Alexandru Coconul, prin care se întărește acestuia satul, nu menționează vânzarea către Mihai Viteazul⁶.

Dobrosloveni (j. Romanați). Au fost oameni slobozi și s-au vândut rumâni lui Mihai Viteazul (probabil în timpul domniei). Acesta l-a dăruit nepoatei sale Tudora a lui Stanciu logofăt, cărora li se întărește stăpânirea de Radu Șerban⁷.

Dralea (sat disp. lângă Cunești, j. Ialomița). La 28 august 1599, Mihai își întărește satul „ca să fie știut că este al meu, domnesc“. A fost al lui Danciu vornic din Popești, care era dator la neguțătorul Mavrachie din București 130 000 aspri. După moartea lui Danciu vornic, Mavrachie a luat satul pentru datorie, dar domnul nu a vrut să lase să intre străini

¹ Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 179, 479—481; vezi și M.I.B., nr. 25 876.

² *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 458—459; Arh. St. Buc., Doc. ist., CCCCXXX/9.

³ Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, *M-rea Mihai Vodă*, XIX/1; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

⁴ Giurescu, *Vechimea*, p. 52—53, 87—88.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 31 și 360.

⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 510; Arh. St. Buc., ms. 1251, f. 30.

⁷ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 9—10.

în satele boierești și a dat peșin în mâna neguțătorului 130 000 aspri. A dăruit apoi satul mănăstirii Sf. Nicolae din București¹.

Drăghiceni (j. Romanați). Moșnenii satului, mari și mici, s-au vândut rumâni lui Mihai voievod, pe aspri gata, de bunăvoie. Radu Șerban dăruiește satul lui Tudor vătaf din Măldărești, pentru slujbă cu vărsare de sânge, iar Radu Mihnea i-l reîntărește la 1612².

Drăghinești (j. Vlașca). Au fost cnezii, iar Mihai Viteazul i-a cotropit, de le-a luat ocinile cu sila și i-a vecinit fără voie. S-au răscumpărat de la Simion Movilă, iar la 1620 un hrisov al lui Gavriil voievod arată că Paraschiva al doilea logofăt „a răscumpărat o jumătate sat pentru 37 000 aspri³.

Drăgotesti (j. Buzău), vezi mai jos: *Mocești*.

Dulcenii (j. Teleorman). Cnezii s-au vândut lui Mihai Viteazul și au fost vecini până în vremea lui Radu Șerban, care i-a dăruit lui Raț căpitan și fiului său Ilie. Sub Alexandru Iliăș ei se răscumpără de la aceștia cu jumătate de ocină, pentru 50 galbeni; „iar jumătate de ocină a rămas la mâna lui Raț Mihai fără nici un vecin“. Dacă Raț va vrea să o vândă și pe aceasta să nu fie volnic să o vândă la alți oameni⁴.

Epoțești (Ipotești, j. Olt). Jumătate sat a fost moștenire a lui Dumitru biv vel vornic, care a vândut-o, în vremea lui Mihai voievod, drept 15 000 aspri, lui David postelnic din Brâncoveni. Sub Radu Șerban, călugării de la Clocociov vin însă la divan și pârăsc că Dumitru vornic a vândut cea parte lui Mihai vornic, întorcând banii primiți mai înainte de la David postelnic, iar Mihai a dăruit-o mănăstirii lor. Călugării rămân de lege în repetate rânduri, dar în 1618, Gavriil Movilă găsește că Mihai a cumpărat în adevăr satul, dar că un boier puternic, Fotii (?) biv vel postelnic, a luat o jupâneasă din Brâncoveni și a ținut cea jumătate de sat în sila lui. Domnul restituie deci satul mănăstirii Clocociov, ctitoria lui Mihai. Apoi la 1622, în ultima sa domnie, Radu Mihnea judecă din nou pricina și află că acel ce a cumpărat n-a fost Mihai voievod, ci David postelnic și deci „călugării să n-aibă nici o treabă“⁵.

Filenii (sat disp. lângă Reviga, j. Ialomița). Sat drept domnesc, cumpărat de Mihai voievod de la megiași pe aspri gata, dăruit de Simion Movilă lui Pană vistier⁶.

Floceștii de pe Sabar (sat disp. lângă Dumitrana, or. București). Cumpărat de Mihai de la megiași, cu bani drepiți din visterie și dăruit jupanului Antonie Grama, pentru o pradă nedreaptă. La 1602 satul „drept domnesc, ... care s-au vândut de bunăvoie“, este dăruit lui Pană vistier⁷.

Frăsinetul (j. Ilfov). La 14 mai 1622 Radu Mihnea îl dăruiește credinciosului boier „încă și prietenul domniei mele“, Constantin Vaptista, arătând doar că „a fost domnesc“. Domnul iartă satul de dări și slujbe pentru un timp limitat, stabilindu-i pentru viitor un

¹ Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/1; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

² *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 410; II, p. 123.

³ *Ibidem*, vol. III, p. 580.

⁴ *Ibidem*, p. 377.

⁵ Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 177—181; Nandriș, *Documente românești*, p. 93—95, 105—107.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 31, 360.

⁷ *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 390; veac. XVII, vol. I, p. 31.

regim fiscal privilegiat. Totuși peste un an, la 10 mai 1623, același domn dăruiește Frăsinetul vlastelinului și primului său sftenic Dumitrachi Cantacuzino. De data aceasta se arată că a fost cumpărat de Mihai Viteazul și a fost tot pe seama domnească, iar de când cu răutățile a rămas pustiu; dar despre dania anteoară nu se face mențiune. I se acordă și de data aceasta un regim de slobozie special. La 1624 fiul lui Radu Mihnea, Alexandru Coconul, dă un hrisov asemănător aceluiași boier, fără a aminti însă dania părintelui său¹.

Găgenci (j. Buzău). Au fost megiași de la moștenirea lor, până la vremea lui Mihai voievod, care a cotropit multe sate. „De asemenea a cotropit și acest sat, de i-a aruncat aspri și l-a vecinit cu sila, ca un domn volnic“. De atunci au rămas vecinii pe seama domnească, până la 1619, când vin la Gavriil Movilă, plângându-se de cotropire. „Și au rugat pe domnia mea ca să dea domniei mele asprii câți le-a dat Mihai voievod“. Domnul cercetează în divan și află că „acești oameni n-au fost niciodată vecini, ci le-a făcut Mihai voievod cotropire“ și le îngăduie să aducă toți asprii, câți au luat de la Mihai voievod. „Apoi ...acești oameni au adus toți asprii deplin, 70 000 aspri, la visterie... și s-au răscumpărat“².

Găojanii Oancei (sat disp. lângă Plăsoiu, j. R. Sărat). Au fost cnezi și s-au vândut lui Mihai voievod de bunăvoie, rămânând sat domnesc sub toți domnii, până la 1614, când Radu Mihnea îi dăruiește lui Tănăsie mare portar, pentru slujbă în țări străine. Moșnenii vin însă la domn „de s-au rugat, cu mare rugă să se răscumpere de vecinie. La aceasta, domnia mea m-am milostivit de i-am slobozit să se răscumpere de la dregătorul domniei mele Tănăsie mare portar. Și s-au răscumpărat de la el ...pentru 3 200 (?) aspri“³.

Gărbaciu (probabil j. Vâlcea). Cumpărat de Mihai de la megiași și rămas pe seama domnească până la 1614, când Radu Mihnea îl dăruiește lui Ghinea postelnic, nepotul agăi Leca, pentru slujbă în țări străine⁴.

Găureni (sat disp. lângă Bârca, j. Dolj). Băluță, unchiul lui Radu logofăt din Desa, a vândut jumătate sat lui Mihai Viteazul. „Iar apoi după moartea lui Mihai voievod această jumătate sat ...și cu vecinii, a umblat milă din boier în boier“. Radu Mihnea a dăruit „partea domnească“ lui Vasilie vistier. „Și de atunci încoace — spune Matei Basarab la 1634 — a tot fost pe seama domnească“, ceea ce înseamnă că dania către Vasilie vistier a trebuit să fie, între timp, retrasă. La această dată domnul dăruia jumătate din sat lui Radu logofăt din Desa, pentru slujbă la Țarigrad, așa încât satul s-a întors în familia vechiului stăpân⁵.

Găuriciu (j. Teleorman). Mihai Viteazul a cumpărat satul de la cnezi, dăruindu-l slugii sale Turturea paharnic. La 1612 Radu Mihnea reîntărește dania, menționând că după pieirea lui Mihai, Turturea i-a furat capul și l-a adus în țară, de l-a slujit și l-a îngropat cu cinste, ca pe un domn⁶.

¹ *Ibidem*, veac. XVII, vol. IV, p. 126, 271—272, 393.

² *Ibidem*, vol. III, p. 309.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 304.

⁴ *Ibidem*, p. 320.

⁵ Arh. St. Buc., Doc. ist., XLII/79.

⁶ *Ibidem*. DCXLII/3.

Găvăneștii de Sus și de Jos (j. Buzău). La 1597, Mihai dăruiește aceste sate, împreună cu altele, Episcopiei Buzăului. Au fost cnezi, care au venit singuri în fața domnului, de și-au vândut ocinile de bunăvoie. Sub Gavriil Movilă, un vecin din Găvăneștii din Coastă, fugit în Moldova și robit de tătari, se reîntoarce și este iertat de Episcopie, după ce plătește 30 galbeni¹.

Gârleni (sat disp. lângă Sadova, j. Dolj). Megieșii s-au vândut lui Mihai voievod cu toată ocina. „Iar în urmă... au căzut, ...pe mâna lui Pană vistier“ (Gârlenii fac parte din satele domnești dăruite acestuia, fără altă precizare, de Radu Șerban, la 1609). Sub Radu Mihnea, jitelnița Catarina, fiica lui Pană și soțul său Vasilie vistier, vând satul popii Badea. Apoi acei moșteni, ei nu s-au îndurat pentru această ocină, pentru că a fost ea mai înainte dedina lor. Astfel au făcut întocmire cu popa Badea, de și-au răscumpărat ocinile, plătind 3 130 aspri².

Gioroc (j. Dolj), vezi mai sus: *Cacaleți*.

Glaveș (sat disp. lângă Bădeni, j. Saac). Cumpărat de Mihai Viteazul de la megiași și iertat de Gavriil Movilă pentru 60 ughi. La 1643 satul se vinde din nou, lui Lupu vornic, pentru 12 000 aspri. (Valoarea este probabil aceeași)³.

Glina (în or. București). „Au fost oameni cnezi, cu ocini dinainte vreme“ și s-au vândut de bunăvoie, „tot pe aspri gata“, lui Mihai voievod. Acesta dăruiește satul lui Anghelache mare portar, pentru slujbă cu sânge vărsat prin țări străine. La 1602, Simion Movilă, fără a aminti de dania către Anghelache, dar menționând că satul a fost cumpărat de Mihai, îl dăruiește lui Pană vistier; apoi, la 1610, Oancea logofătul arată că satul a fost primit de el de la Radu Șerban „pentru slujba ce i-au slujit“. Oancea îl schimbă cu Necula postelnic, fostul Neculae Pătrașcu voievod, fiul lui Mihai Viteazul. La 1615, Radu Mihnea spune totuși că Anghelache portar și jupanița lui Stanca au ținut Glina până atunci „la toți domnii“. Apoi după moartea lui Anghelache portar, soția și fiul lui dăruiesc jumătate de sat mănăstirii Sf. Troiță (Radu Vodă), iar cealaltă jumătate o vând aceiași mănăstiri, pentru 30 galbeni. Sub Alexandru Iliăș, un vecin din Glina vine la domn „cu înșelăciune“ și dă aspri pe ascuns „de și-a răscumpărat partea de ocină de la Alexandru voievod și a făcut și carte mincinoasă fără știrea călugărilor și a jupaniței Stanca“. Sub Gavriil Movilă, la 1620, aceștia se părăsc cu vecinul, iar domnul adeverește că „a făcut înșelăciune, ca un înșelător“ și-i rupe cartea, scoțându-l batjocorit din divan⁴.

Glupavi (sat disp. lângă Mirău, j. Vlașca). Au fost cnezi și s-au vândut lui Mihai voievod. La 1606, Radu Șerban, arătând că satele pe care le-a cumpărat Mihai au căzut toate sub mâna sa, dăruiește Glupavi jupanului Costea chehaia, pentru slujbă la Țarigrad. Mai târziu dania este reîntărită și de Radu Mihnea. Sub Alexandru Iliăș moșnenii vin la Costea sluger, „cu multă rugămintă și cu 330 galbeni“, ca să se răscumpere, dar boierul refuză. Domnul primește însă el banii sătenilor și-i cnezește, chemând pe Costea să dea „cărțile de vecinie“. Acesta pretinde că i-au ars într-o casă „dar n-au fost arse“. După aceea

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 258; veac. XVII, vol. III, p. 525.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. I, p. 360; III, p. 524.

³ Arh. St. Buc., ms. 454, f. 181—183.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 31, 498; II, p. 353; III, p. 508; IV, p. 206—207. Vezi și Arh. St. Buc., Mitropolia Țării Românești, V/15; idem, M-rea Radu Vodă, II/28.

Gavriil Movilă „a dat satul iarăși înapoi la mâna lui Costea sluger“, la care sătenii revin cu mijlocitori, rugându-l să ia ughi 40 și să-i ierte de vecinie. Costea sluger ia banii, dar nu dă nici acum cărțile. „Iar după aceea satul ...văzând nevoia, au fugit toți la Giurgiu, la turci, de au spart satul și birul, numai pentru vecinie“. Domnul le trimite cărți de credință să vie înapoi și de la Costea sluger să aibă pace. La 1626 acesta s-a pus din nou în spinarea satului să-i fie vecini, pretinzând că n-a primit cei 40 ughi. Li se dă boieri tocmitori, care-i împacă, sătenii urmând să plătească încă 60 ughi; dar acum moșnenii „văzând atâta nevoie și cheltuială... , nu au putut să împlinescă toți asprii, ci au vândut... ocină în sat... a patra funie, fără oameni“, lui Costanda sluger¹.

Grădiștea, Grădești (Grădiștea, j. Vlașca). Mihai a cumpărat satul de la megiași pentru 35 500 aspri, iar la 28 august 1599 l-a dăruit mănăstirii Sf. Nicolae. La 1621, stăpânirea mănăstirii era tulburată de slugile „doamnei Floricăi“².

Grămățici (sat disp. lângă Dobrosloveni, j. Romanăți). Sat de oameni slobozi, care s-au vândut lui Mihai voievod. Acesta l-a dăruit nepoatei sale Tudora și soțului ei Stanciu logofăt, cărora Radu Mihnea le reîntărește stăpânirea³.

Grojdibod, Găvojdibrod (j. Romanăți). A fost de moștenire al jupanului Mihai postelnic, de la părinții și de la unchiul său Mitrea vornicul, căruia „i s-a întâmplat moarte în zilele lui Mihai voievod“. (A fost tăiat pentru viclenie). Părțile lui Mitrea vornic au rămas atunci altui nepot al său, anume Drăgușin. „În acea vreme mulți boieri și megiași și-au vândut ocinile răposatului Io Mihail voievod“. Drăgușin s-a dus și el de și-a vândut partea lui „și după aceea și partea lui Mitrea vornic, care rămăsese în mâna lui... pe 50 000 aspri, fără știrea lui Mihail postelnic“. La 1605 acesta vine în fața lui Radu Șerban, care constată că „a fost cu lege să cumpere el... pentru că i-a fost frate de ocină și după aceea și văr primar... , decât să fi cumpărat răposatul Mihai voievod, care n-a avut nici o treabă cu acest sat și dedină a lor. Dar a cumpărat Mihai voievod... fără lege și fără dreaptă judecată, cu sila“. (Cu toate că documentul n-o spune, cumpărătura lui Mihai Viteazul a stat probabil în legătură cu viclenia lui Mitrea vornic, când domnul a confiscat cea mai mare parte a averii acestuia). Amintind slujba credințioasă a lui Mihail postelnic, Radu Șerban îi îngăduie „să se răscumpere și să-și ție mai sus spusa ocină... ca să-i fie dedina iarăși la dedină“. Boierul merge la neguțatori și ia cu dobândă 50 000 aspri, „prețul pe care l-a dat răposatul Mihai voievod“, iar domnul dă bani „pentru treaba și greutatea țării“⁴.

Groșani (j. Romanăți). Jumătate din sat a fost cumpărat de Preda ban Buzescu de la megiași, iar cealaltă jumătate n-a vrut să se vândă acestuia, „ci s-au vândut răposatului Mihai voievod pentru 24 000 aspri gata. Și au fost în acea jumătate de sat cinci biruri, iar... Mihai voievod a scos patru biruri, fac cislă lor 150 000 (!) aspri și fără de alte dări și mâncături“. Mihai a schimbat partea sa cu Preda ban, pentru parte în Vlădeni. Apoi „această jumătate de sat... ei s-au ridicat și au plecat... până în Ardeal, ca să nu fie vecini lui jupan Preda ban“; dar Mihai n-a vrut să se lepede de tocmeala cu acesta, „ci încă i-a

¹ Arh. St. Buc., Mitropolia Țării Românești, CXXII/5; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/1.

² Idem, Doc. ist., XLII/29; idem, S.I., nr. 1654; *D.I.R.*, veac. XVII, vol. IV, p. 24.

³ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 9—10.

⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 190—191.

întărit cărțile“. Deoarece actele de stăpânire au fost pierdute de Preda ban în răutăți, Radu Șerban i le înnoiește la 1605¹.

Groșanii de pe Călmățui (sat disp. lângă Brădeanu, j. Buzău). Satul, împreună cu plășile *Obidiți*, *Mălăești* și *Căldărești*, a fost cumpărat de Mihai cu aspri din visterie și a rămas domnesc până la 1621, când Radu Mihnea îl vinde lui Antonie cămărașul pe 160 galbeni „cu știrea tuturor boierilor“. Banii sunt dați la treaba țării, unde a fost greutate și nevoie. La 1632 Antonie cămărașul dăruiește ocinele mănăstirii Banul, „însă numai ocina ogor“, fără vecini².

Grozăvești (în or. București). A fost sat de moștenire al jupaniței Neaga vorniceasa, care a dăruit jumătatea de jos mănăstirii Sf. Nicolae, iar jumătatea de sus a vândut-o lui Mihai Viteazul. Apoi jupanița Neaga a căzut roabă la turci și neavând cu ce să se răscumpere, Simion vodă a miluit-o cu jumătatea cea vândută lui Mihai Viteazul, pe care ea o vinde acum, cu 25 000 aspri și 120 gabeni, lui Dumitrache Chiriță mare postelnic. (Această parte va reveni mai târziu în neamul Neagăi vorniceasa). Vânzarea către Mihai s-a petrecut probabil după uciderea, ca viclean, a lui Mitrea vornic, atunci când domnul „a lăsat-o săracă“ pe soția acestuia³. La 1623 satul vine cu pâra la divan, pretinzând că n-au fost vecini ai jupaniței Neaga, ci cnezi și că s-au vândut vecini lui Mihai voievod. Pârau așa „ca să se răscumpere... să scape de vecinie“. Radu Mihnea constată că „nici n-au fost cnezi de demult, nici vecini vânduți răposatului Mihai voievod, nici închinați de jupanița Mitroaie... , nici nu i-am găsit domnia mea pe catastihul lui Mihai... cel de cumpărare a satelor domnești, pe niciunul, ci au fost vecini ai jupaniței Neaga“. Domnul îi dă lui Sima logofăt și jupaniței sale Safta, nepoata Neagăi Mitroaia. La 1629 sătenii vin din nou la pâra, zicând că „au fost sat domnesc, cumpărat de răposatul Mihai voievod, când s-a vândut toată țara“, dar pierd și de data aceasta⁴.

Grozăvești (j. Romanați). Într-un prim document, la 1615, Radu Mihnea arată că a fost cumpărat de Mihai și dăruit de el, pentru slujbă, lui Leca spătar, care-l schimbă pentru alt sat cu Lupu Mehedințeanu mare paharnic. Când acesta fuge peste munți, sub Alexandru Iliăș, satul rămâne iar pe seama domnească. În vremea lui Gavriil Movilă, Preda Floricioiu îl vecinește, pretinzând că-i este de zestre. Apoi, la 1620, Radu Mihnea constată că satul a fost cotropit de Mihai cu multe năpăști de biruri, pe care le-a pus în spinarea cnezilor, lepădându-le numai puțini aspri cu sila, iar Preda sluger n-a avut nici o treabă cu ei. Domnul îi slobozește pentru 290 galbeni⁵.

Herăști (Hereasca, j. Ilfov) este unul din satele cumpărate de la moșneni, pe care Mihai le dăruiește, la 1600, lui Antonie Grama pentru că l-a prădat pe nedrept. Împreună cu Scroviștea este reîntărit lui Grama și apoi ginerilor săi, Tipa cupețul și Isar, de Nicolae Pătrașcu, Simion Movilă, Radu Șerban, Radu Mihnea și Alexandru Iliăș. Sub Gavriil

¹ *Ibidem*, p. 194—195.

² *Ibidem*, vol. IV, p. 30—31. Mai multe reîntăriri, *ibidem*, p. 43, 146, 446—447; Arh. St. Buc., M-rea Banu, IX/13. Vezi și mai jos: *Obidiți*.

³ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 25.

⁴ *Ibidem*, p. 13, 25—26; IV, p. 247—248; 257, 259, 270, 303, 325, 387, 437, 442, 451, 492, 497, 501; Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, I/11; idem, M-rea Sf. Ioan din București, II/17.

⁵ Arh. St. Craiova, doc. nr. LXIV/2.

Movilă vecinii s-au sculat și s-au răscumpărat cu bani, spunând că sunt vecini domnești; dar ceva mai târziu, același domn descoperă că au umblat cu vicleșug și au purtat divanul cu val, așa că îi dă vecini fiicelor lui Antonie Grama, iar banii răscumpărării îi confiscă. Apoi fetele lui Grama sărăcesc și vând satul lui Petru sluger, pentru 400 galbeni. La 1633, sub Matei Basarab, vecinii vin la pâră și cu acesta, zicând că au fost vecini domnești și răscumprați de la Gavriil vodă pe bani, dar pierd¹.

Homurile (sat disp. lângă Glavacioc, j. Vlașca). „Le-a făcut silnicie Mihai voievod, de le-a luat ocinile... și le-a aruncat lor 7 000 aspri“. Când Simion Movilă „domnia lui a chemat toate satele din țară, care au fost cumpărate de Mihai voievod, să vie la domnia lui, ca să se răscumpere din vecinie“, cnezii plătesc 13 000 aspri „de a dat satul Homurile pentru un aspru, doi...“. Radu Mihnea, care arată toate acestea la 1614, văzând cartea de răscumpărare de la 1601, când satul „a dat asprii iarăși în visteria domnească, de unde s-au luat și înainte vreme“, le reîntărește, ca și Alexandru Iliăș².

Horez (Horezu-Poenari, j. Dolj), vezi mai sus: *Cacaleți*.

Iași (sat disp. lângă Strâmba, j. Vlașca). La 20 mai 1598, Mihai Viteazul dăruiește lui Tudoran pitar, pentru slujbă, părțile lui Porcotă vătaf, Stoica logofăt ș.a., adică 1042 stânjeni, pe care le-a cumpărat de la fiii lui Balea ș.a. cu 15 630 aspri, „stânjenul câte 15 aspri“. Vânzătorii sunt calificați „oameni“. Plata s-a făcut în divan³.

Izvorani (or. Pitești). Șerban mare paharnic (viitorul Radu Șerban voievod) vinde pe 18 000 aspri partea sa „domnului nostru Io Mihai voievod“, care o dăruiește mănăstirii Argeș. La 6 mai 1597, Șerban paharnic dă și el mănăstirii carte, ca să-i fie ohabnică și neclintită⁴.

Întorsura de Sus, Torsura (Întorsura, j. Dolj). Moșnenii s-au vândut lui Mihai fără voia lor, pentru năpăști de biruri și pentru 15 000 aspri. „Apoi răposatului Mihai voievod i s-a întâmplat de l-a bătut caștilerul și cu Ieremia voievod... și a vrut să pribegească. Apoi... a avut multă nevoie pentru lefii ostașilor... Ci a trimis la moșnenii satului ... să dea ei banii, să se răscumpere“. Aceștia au adunat 40 000 aspri, pe care îi dau domnului „să fie iar cnezi“. Dar după aceea, „s-a întâmplat vremea când s-au ridicat Buzeștii cu haiducii“. Ei năpăstuiesc pe cnezi, zicând că nu s-au răscumpărat de la Mihai și îi dau vecini unui haiduc, anume Raț Ianoș. Cât a ținut acesta satul în silă, „el n-a luat numai ce este venitul vecinilor, ci a jefuit și a luat multe averi și aspri fără dreptate“. Sub Radu Șerban, satul se judecă cu Raț, care rămâne să le întoarcă 45 000 aspri, dar moare. La 1614 sătenii vin la Radu Mihnea, care „s-a milostivit de a slobozit toate satele domnești“. Acesta, deși constată că au plătit 40 000 aspri lui Mihai, ia de la ei, pentru a-i libera, încă „98 000 aspri bani“. Alexandru Iliăș le va reîntări răscumpărarea, după întocmirea predecesorului său, fără să le mai ceară bani, ci numai „pentru blestem“⁵.

Jugăstreni (sat disp. lângă Roșiani, j. Romanați), vezi mai jos: *Roșiani*.

¹ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 390; veac. XVII, vol. I, p. 57; III, p. 30, 58, 481; *Arh. St. Buc.*, M-rea Cotroceni, VI/5.

² *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 265—266; III, p. 83—84.

³ *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 316.

⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 265.

⁵ *Ibidem*, veac. XVII, vol. II, p. 237—239; III, p. 107—109.

Lazu (j. Mehedinți). Au fost cnezi (într-o traducere veche: boieri și mazili) și s-au vândut lui Mihai, ca să fie rumâni domnești. La 1615 vin la Radu Mihnea „de au dat toți asprii domnești de unde i-au luat, de la domneasca visterie... de s-au răscumpărat drept 175 galbeni“¹.

Lihăceni (Liiceni, j. Romanai) cu siliștea *Oslenilor*. „Satele“ au fost cnezi și s-au vândut de bunăvoie lui Mihai voievod cu 55 000 aspri. Mihai „le-a ținut cât a fost în viață“, apoi Radu Șerban le-a dăruit slugii sale Moș logofăt. La 1610 sătenii vin la pără cu aceasta, zicând că au vândut numai satul Lihăceni, nu și siliștea Oslenilor, dar pierd².

Maia (j. Ilfov). Jupanița Sofica, fiica lui Stoica din Ungurei și soțul său Vlad logofăt din Slăvitești și-au vândut partea lui Mihai, pentru 6 000 aspri, iar acesta a dăruit-o mănăstirii Snagov. Acte din 1620 spun însă că Vlad logofătul n-a avut nici o treabă cu acea ocină, care era a lui Buzinca mare comis și rămâne platnic pentru ceea ce a vândut fără drept³.

Mălăești (sat disp. lângă Brădeanu, j. Buzău), vezi mai sus: *Groșani*.

Micșenești (j. Ilfov). Un hrisov din 1654—1658 al lui Constantin Șerban, arată că satul a fost cumpărat de la moșneni de Mihai, care l-a dăruit lui Leca vel comis, de la care s-au răscumpărat pe bani gata. Totuși Simion Movilă i-a dăruit lui Mihai Ghiula căpitan, de la care sătenii s-au răscumpărat din nou. Ei se răscumpără apoi și de la Radu Mihnea, „tot pe bani gata“. Sub Alexandru Iliăș se vând pentru a doua oară, de data aceasta lui Necula vistier, pentru 400 ughi; dar în vremea lui Matei Basarab, Necula vistierul piere la război și fiul său Dumitrașco postelnic pribegeste. Domnul ia atunci satul și-l dă întâi lui Iancu căpitan din Gherghița, iar apoi mănăstirii Căldărușani, după ce-l despăgubește pe Iancu căpitan cu 200 ughi. Satul mai fusese dăruit, la 1602, de Nicolae Pătrașcu, doamna Stanca și doamna Florica, mănăstirii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, ca sat al lor „de moșie“. De aceea, Matei Basarab dă și bisericii 150 ughi. Sub Constantin Șerban, mănăstirea Căldărușani poartă judecată cu Dumitrașco postelnic, întors din pribegie și cu biserica din Schei. Câștigă Dumitrașco postelnic, iar despre dania făcută bisericii din Schei, domnul hotărăște că „n-a avut Pătrașco vodă treabă, nici s-au căzut domniei lui să se amestece în pomana și în mila tătâni-său lui Mihai vodă“⁴.

Mircești (sat disp. lângă Simileasca, or. Buzău), vezi mai jos, *Mocești*.

Mocești (sat disp. lângă Lipia, or. Buzău). Moșia a fost de strămoșie a lui Udrea biv vel armaș, care a vândut-o lui Mihai Viteazul. Într-un hrisov din 1710, Constantin Brâncoveanu arată că Mihai a cumpărat-o „ca să fie moșie a scaunului domniei acestei țări“. Sub Gavriil Movilă, „moșnenii“ din siliștea *Drăgotești*, *Mircești*, *Smedești* și *Urcănești* (*Arcănești*?) „ce sunt pe această moșie Mocești“, s-au răscumpărat cu 60 000 aspri, pe care domnul „i-a băgat în visteria țării, fiind dați iar din visteria țării“. La 1641, Elina, fiica lui Nicolae Pătrașcu, dă zapis moșnenilor din *Mircești*, arătând că „după ce s-a înapoiat în țară, în zilele mării sa¹ Matei Basarab voievod, alesu-mi-s-au părțiceaua

¹ Arh. St. Buc., M-rea Brâncoveni, XVIII/7. Pentru altă răscumpărare a sătenilor din 1654, Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 397.

² *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 481—482.

³ *Ibidem*, vol. III, p. 474—475; IV, p. 371; Arh. St. Buc., Doc. ist., DCCXI/6 și DCCXI/11.

⁴ Papiu Ilarian, *Tezauru de monumente istorice*, vol. II, p. 385—388; *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 60—62.

mea cu judecata domnului nostru și a tot sfatul țării, satele moșu-meu răposatul Mihai vodă și au căzut a fi pe seamă și acest sat..., ca să-mi fie rumâni cum au fost și mai înainte... Deci acești moșteni venit-au la mine de au căzut cu multă rugăciune... să se răscumpere... Și eu încă am socotit în tot chipul și având și poruncă de la mânia sa domnu nostru și de la tot sfatul țării ca să-i las să se răscumpere, nu am avut cum face într-alt chip, ci i-am slobozit de s-au răscumpărat de rumânie... stânjeni 235... drept ughi 40... Așijderea întăresc și cu blestem...". La 1646 se dă hrisov lui Constantin vel postelnic, pentru 205 stânjeni ce au fost ai jupanitei Elina, care i-a dat acestuia deoarece el mai avea și alte moșii aproape de *Mircești*. Ceva mai târziu, sub Constantin Șerban, nepoata lui Mihai Viteazul a dăruit, la moarte, toată moșia *Mocești* mănăstirii Comana; dar la 1710, Constantin Brâncoveanu „văzând că răposatul Mihai voievod au cumpărat această moșie cu banii țării... și în urmă Gavriil Movilă... bani ce i-au luat iar i-au dat în visteria țării“, hotărăște că „n-au avut doamna Iliina nici o treabă ca să închine acea moșie mănăstirii Comanii“¹.

Neculești (sat disp. lângă Călugărița, j. Vlașca, pe Cladnița). La 1633, Matei Basarab afirmă că a fost cumpărat de la moșteni de Mihai Viteazul și a rămas de atunci sat domnesc. El îl dăruiește mănăstirii Râncăciiov².

Nenciulești (j. Teleorman). Au fost cnezii până la Mihai Viteazul, care i-a cotropit cu niște năpăști de biruri, de le-a luat dedina cu sila. Rămân vecini până la 1619, când Gavriil Movilă îi slobozește „cu 16 000 bani gata“³.

Nenciulești (sat disp. lângă Mănăstirea, j. Ilfov). Cnezii cotropiți „cu multe năpăști de biruri, ce le-au pus pe umerii lor, până ce s-au vândut vecini domnești, cum s-a vândut toată țara, fără voie“. S-au răscumpărat de la Radu Mihnea, care „n-a vrut să rămână țara domniei lui să fie vecini domnești, căci a văzut domnia lui că este țara împăratului. Așa a făcut domnia lui slobozenie și iertare tuturor satelor domnești, câte au fost cumpărate de Mihai voievod, de s-au răscumpărat de vecinie de la domnia lui, cu asprii care au fost luați de Mihai voievod din visteria țării“. Sătenii plătesc 270 galbeni. La 1628, Oancea logofăt pârăște că satul i-a fost dăruit lui de Mihai, dar se dovedește că a umblat cu cărți mincinoase și pierde⁴.

Obidiți (sat disp. lângă Cotorca, j. Buzău). Unul din „satele drepte domnești, cumpărate de Mihai voievod de la megiași“, pe care Simion Movilă le dăruiește, la 1602, lui Pană vistierul. Ca sat domnesc, fără altă precizare, este reîntărit aceluiși boier de Radu Șerban, la 1609. Apoi la 1617, Alexandru Iliăș, care menționează că este sat cumpărat de Mihai, „cu aspri din visteria domniei lui“, dar afirmă că a rămas de atunci pe seamă domnească, îl vinde pe 360 galbeni jupanului Constandin Celebiul, ginerele jupanului Scărlat Grama. Vânzarea s-a făcut pentru nevoia și greutățile țării, când a mers domnul cu oastea la Schinder Pașa, pe apa Putnei⁵.

Osteni (sat disp. lângă Liiceni, j. Romanai), vezi mai sus: *Lihăceni*.

¹ D.I.R., veac. XVII, vol. III, p. 235, 261, 263—264, 404; *Arhiva Societății*, an I (1889), p. 118—120; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 296.

² Arh. St. Buc., Schitul Nămăești, II/10 (doc. rupt).

³ D.I.R., veac. XVII, vol. III, p. 384—385.

⁴ M.I.B., nr. 39075; Arh. St. Buc., M-rea Radu Vodă, XLV/8.

⁵ D.I.R., veac. XVII, vol. I, p. 31, 360; III, p. 164; Vezi și mai sus: *Groșani*.

Periați (sat disp. probabil lângă Grădiștea, j. Buzău). Cumpărat de Mihai de la cnezi, care s-au vândut în divan pentru 24 000 aspri. La 27 mai 1598, domnul l-a dăruit Episcopiei Buzăului¹.

Plătărești (j. Ilfov). La 28 august 1599, Mihai dăruiește jumătate sat, cumpărat de la megiași cu 10 000 aspri, mănăstirii Sf. Nicolae².

Pleana (sat disp. lângă Seaca de Pădure, j. Dolj). A fost moștenire al lui Radu Șerban, care l-a vândut lui Mihai pe când era mare paharnic. Domnul l-a dăruit lui Cârștov, sluger. La 1607 Radu clucerul Buzescu părăște că satul este al lui de moștenire, dar pierde³.

Plopeni (j. Prahova). Împreună cu Piscani (sat disp. lângă Plopeni), satele au fost cumpărate de Mihai de la megiași, care s-au vândut de bunăvoie pe 5 000 aspri, fiind dăruite mănăstirii Mislea⁴.

Pojorâți (sat disp. lângă Găvănești, j. Buzău), vezi mai sus: *Găvănești*.

Porumbreni (sat disp. lângă Stănești, j. Vlașca). Au fost oameni slobozi, dar Mihai voievod s-a pus în spinarea lor ca să-i facă rumâni, însă ei n-au vrut să se vândă. De aceea, domnul „s-a mâniat asurpa lor și le-a făcut multă răutate și împresurare și au trimis la dâșii oaste în silă. Deci acel... sat, dacă a văzut atâta răutate și mânie, a venit... de a luat aspri 27 000, însă cu multă silă“. S-au răscumpărat „în urma lui Mihai voievod“, la Giurgiu, de la Radu Mihnea, când acesta fusese trimis de împăratul turcesc și avusese „multă cheltuială cu agaua și cu turcii, pentru treaba cinstului împărat și pentru treaba țării“. Sătenii au plătit atunci 44 000 aspri. La 1614, Radu Mihnea reîntârește această slobozenie⁵.

Prigoriți (sat disp. lângă Dulceni, j. Teleorman). A fost probabil rumânit de Mihai Viteazul, ca și satele vecine Depusa și Dulceni. O poruncă din 1620, a lui Gavriil Movilă, în legătură cu Depusa, amintește de „vremea când s-au răscumpărat de rumânie satul Prigoriții, de către Alexandru voievod“ Iliș, care eliberează celelalte două sate⁶.

Prundurești (sat disp. lângă Tăbărăști, j. Buzău). „Această siliște de sat a fost cumpărată de... Mihai voievod când a fost cursul anilor 7101 <1592—1593>“, iar după aceea a rămas pustie, fără oameni. La 1620, Gavriil Movilă o dăruiește mănăstirii Izvorani⁷.

Pupezeni (sat disp. lângă Bucu, j. Ialomița). O poruncă a lui Gavriil Movilă din 1619 arată că satul s-a răscumpărat din vecinie de la Radu Mihnea. Este foarte probabil că devenise domnesc prin cumpărătura lui Mihai Viteazul⁸.

Puțuri (j. Dolj). Sat de moșneni împresurat cu o mare și grea năpastă de biruri de Mihai voievod, care le-a aruncat numai 1 000 aspri. La 1609 este între satele domnești

¹ *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 320.

² Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, *M-reă Mihai Vodă*, XIX/1; idem, Doc. ist., XLII/291; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

³ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 281.

⁴ *Ibidem*, vol. III, p. 21—22.

⁵ *Condica Lahovari*, f. 1—2 (la Institutul de istorie).

⁶ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. III, p. 459.

⁷ *Ibidem*, p. 467.

⁸ *Ibidem*, p. 299.

dăruite de Radu Șerban lui Pană vistier; iar la 1615, Radu Mihnea îl sloboade din rumânie, după ce restituie în divan suma primită, fără să mai menționeze dania către Pană vistier¹.

Radoștița (sat disp. lângă Grecești, j. Dolj). Moșneni cotropiți cu năpăști de biruri de Mihai Viteazul, care le-a lepădat aspri cu silnicie (nu se indică suma). La 1615 se plâng de cotropire și Radu Mihnea îi slobozește pentru 280 galbeni².

Rădița (sat disp. lângă Redea, j. Romanai), vezi mai sus: *Cacaleți*.

Roșiani (j. Romanai). Un act din 1662 arată că împreună cu Jugăstrenii s-au dat rumâni lui Mihai Vodă, de a lor bunăvoie. „Apoi răposatul Mihai vodă... au miluit pe credincioasa slugă... Necula paharnic... căci au fost un om dintr-altă patrie, venit dintr-alte limbi, de s-au închinat și au slujit răposatului Mihai vodă... cu mult sânge vărsat“. Mihai i-a făcut zapis cu mâna sa. Sub Simion Movilă satele au ridicat pără cu Necula paharnic, zicând că Mihai le-a lepădat banii cu silă, dar pierd. Apoi sub Radu Șerban jupâneasa Florica, fata lui Mihai voievod, pârăște că tatăl său n-a miluit pe Necula paharnic și cere satele, dar pierde și ea. La 1662 rumânii vin iară la divan, zicând că moșia Jugăstreni n-a fost miluită de Mihai, ci a fost împresurată cu sila. O seamă din rumâni (din Roșiani) se răscumpără, dar numai cu capetele (doc. rupt). Restul este întărit urmașilor lui Necula paharnic³.

Rumâni (probabil Româna, j. Romanai). Judecii au zis că se vor vinde popii Stepcea, care a și plătit un bir al lor până la cisluire, de 4 900 aspri turcești. Apoi au mințit și s-au vândut lui Mihai voievod. Acesta a schimbat satul, pentru o parte în Hurez, tot cu popa Stepcea, dându-i și cartea să-și întoarcă cei 4 900 aspri⁴.

Saracov (sat disp. lângă Vlădaia, j. Mehedinți), vezi mai jos: *Vlădaia*.

Scroviștea (sat disp. lângă Herasca, j. Ilfov), vezi mai sus: *Herăști*.

Seaca (Seaca de Pădure, j. Dolj). A fost a lui Radu Șerban voievod de la moșii lui; apoi când el a fost mare paharnic l-a vândut, „pre sute de aspri“, lui Mihai Viteazul. Acesta l-a dăruit slugii domnești Pătru, pentru slujbă cu vărsare de sânge. La 1606 Radu Buzescu clucer pretine că este moștenirea lor, dar pierde⁵.

Smedești (sat disp. lângă Lipia, j. Buzău), vezi mai sus: *Mocești*.

Somorul (sat disp. lângă Floranu, j. Dolj). A fost al lui Mihai Viteazul de cumpărătoare (fără a se putea stabili cu siguranță vremea când a fost cumpărat). Mihai l-a dăruit mai întâi lui Giurgiu pitar, dar fiindcă acesta îl viclenește, el îi ia satul și-l dă lui aga Fărcaș. Fiii acestuia l-au vândut apoi lui Drăghici logofătul din Pleșoi, pentru 150 ughi; dar în vremea lui Matei Basarab „dacă au luat Istrate pe Iliina, nepoata răposatului Mihai vodă, tras-au pără la divan... cu Drăghici logofătul din Pleșoi, zicând Istrate postelnic cum că este mai volnic el a darea banii pe acest sat, căci se trage despre Mihai vodă, moșul jupânesii Ilincăi... Într-aceia Matei vodă au judecat cum să întoarcă Istrate postelnic banii

¹ *Ibidem*, vol. I, p. 360; II, p. 364.

² M.I.B., nr. 28 573.

³ Arh. St. Buc., Copii particulare sub dată: 1662, aug. 3.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 24.

⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 206—207. Vezi și mai sus: *Pleana*.

îndărăt lui Drăghici logofătul...“ . Satul e dăruit apoi mănăstirii Ciutura, ctitoria lui Istrate postelnic Leurdeanu¹.

Spanțog (Spanțov, j. Ilfov). Mihai Viteazul cumpără satul pentru 12 000 aspri, de la sătenii ce s-au vândut rumâni. La 28 august 1599 îl dăruiește mănăstirii Sf. Nicolaie².

Stăești (sat disp. lângă Balta Albă, j. R. Sărat), vezi mai sus: *Burciulești*.

Stănulești (sat disp. lângă Găvănești, j. Buzău). Cumpărat de Mihai de la cnezi pe 11 000 aspri, inclusiv dările puse la socoteală și dăruit la 1597 Episcopiei Buzăului³.

Stejarul (sat disp. lângă Perișor, j. Jiul de Jos). Au fost mai înainte judeci și s-au vândut lui Mihai voievod. (Dar acesta este unul din satelē lui Pârvu logofăt, pe care Mihai le primise de la Ștefan Surdul, pe când era mare agă). La 1617 Alexandru Iliăș dăruiește satul mănăstirii Coșuna, arătând că până atunci a fost pe seama domniei. Totuși este probabil că acesta este satul Stejaru pe care Radu Șerban l-a dăruit, la 1609, împreună cu alte „sate domnești“, lui Pană vistier. La 1633, Matei Basarab îl va dăruii lui Drăghici logofăt și Iancu postelnic⁴.

Stroești (j. Ilfov). A patra parte din sat s-a vândut lui Mihai voievod. Megiașii se răscumpără apoi de vecinie de la Gavriil Movilă, pentru 20 000 aspri, dar își vând ocina lui Radu logofăt⁵.

Suharna (sat disp. lângă Clătești, j. Ilfov). Figurează în dania de sate către mănăstirea Sf. Nicolae, făcută de Mihai Viteazul la 28 august 1599. Fusese cumpărat de domn de la Mitrea vornic și jupanita Neaga, pentru 36 000 aspri. Pe la 1621, stăpânirea călugărilor era tulburată de slugile doamnei Florica⁶.

Sularul (sat disp. lângă Giubega, j. Dolj). A fost cumpărat de Mihai Viteazul „de la toți sătenii“ cu 40 000 aspri, la 1 februarie 1596, în Gherghița. Între noiembrie 1599 și septembrie 1600, sătenii vin la Bălgrad și se răscumpără, plătind 80 000 aspri. Domnul le înapoiază cărțile de moșie, iar pe porunca din 1596 face, cu propria sa mână, o mențiune de răscumpărare. Istoria satului trebuie completată cu informațiile pe care le aduc trei documente din august 1609, din care două au fost datate greșit⁷. Analizate împreună, ele arată că Sularul făcea parte din satele lui Mihai Viteazul, pe care Radu Șerban le-a dăruit lui Pană vistier, ceea ce însemnează că el n-a ținut seama de răscumpărarea din 1599. Actele mai arată că a patra parte din sat fusese cumpărată de Stepan clucerul, care moare

¹ Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 297.

² Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/1; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

³ *D.I.R.*, veac. XVI, vol. II, p. 258—320.

⁴ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 360; III, p. 89—90; Arh. St. Buc., Episcopia Râmnic, XCVIII/2.

⁵ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. IV, p. 345 (mențiune confuză).

⁶ Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/1; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

⁷ Este vorba de documentele datate: „1612—1613“ august 6 și <1612—1613> august 22 (*D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 92 și 97). Cel din urmă, cartea lui Pană vistier, face corp cu porunca lui Radu Șerban din 22 august 1609 (*ibidem*, vol. I, p. 406—407), fiind dată în aceeași zi cu aceasta. Expresia: „ce l-au miluit domnul nostru Radu voievod“ trebuie citită: „ce m-au miluit...“ (documentul e o copie). Primul document este o dispoziție administrativă în aceeași pricină, a lui Radu Șerban (nu Radu Mihnea), dată cu două săptămâni mai înainte, când Pană vistier nu fusese încă la fața locului.

la 1574¹. Mihai nu putuse cumpăra deci, la 1596, satul întreg. Ștefan dăruise această parte mănăstirii Bucovăț, iar la 1609 aceasta avea pricină pentru hotare cu rumânii lui Pană vistier. Rumânii își purtau procesul independent de „judele“ lor, Pană vistier, care, fapt neobișnuit, sprijinea mănăstirea împotriva lor².

Sulimanul (j. Ilfov). Cumpărat de Mihai Viteazul (de la vânzători necunoscuți) și dăruit de el lui Cernica vornic. Radu Șerban îl reîntărește acestuia în 1604, după ce vede și cărțile de milă ale lui Mihai și Nicolaie Pătrașcu³.

Șegarcea (j. Dolj). La 1614, Radu Mihnea arată că satul a fost al lui Șerban voievod din moși strămoși; iar când a fost dregător al lui Mihai voievod, „din cei 12, rangul lui, mare paharnic“, l-a vândut domnului și a fost sat domnesc. Apoi Șerban a ajuns domn și satul a rămas din nou pe seama sa. „Iar după trecerea și a lui Șerban voievod, când... m-a dăruit pe domnia mea cu sceptru... au rămas toate satele domnești pe seama domniei mele, cum e obiceiul țării“. Radu Mihnea îl dăruiește mănăstirii Stănești, pe care Buzeștii o închinaseră Patriarhiei de la Alexandria⁴.

Șopârliga (j. Saac). Radu Mihnea dăruiește, la 1612, satul tot, boierului său Ghinea postelnic al doilea, arătând că sătenii au fost cnezi, dar s-au vândut lui Mihai. Satul pare a fi identic cu Șopârliga Țiganului, despre care același domn, la 1614, va spune că a fost al moșnenilor „de demult, de la facerea lumii“, dar i-a rumănit Mihai cu năpăști de biruri, aruncându-le numai 12 000 aspri și de atunci au fost vecini la toți domnii. Ei vin acum și se plâng de strâmbătate, iar domnul îi slobozește pentru 12 000 aspri turcești. Și acest sat a fost revendicat de Ilinca, nepoata lui Mihai Viteazul. La înapoierea sa în țară, în 1642, domnul și divanul îi aleg „o seamă din satele răposatului ei bunici“, printre care și Șopârliga. Moșnenii vin însă cu rugămintea de a se răscumpăra, „de care lucru ea încă a socotit în toate chipurile și a avut învățătură de la tot sfatul țării... și n-a avut cum să facă în alt chip, ci i-a slobozit“. Satul este obligat să mai plătească 32 galbeni, adică 6 400 aspri⁵.

Șovârcu (sat disp. lângă Putineiu, j. Vlașca). A fost cumpărat de Mihai, pe asprii domnești, de la megiași și dăruit lui Zaharia clucer. În vremea unei încercări de a lua domnia, Radu Mihnea îl liberează, luându-i 18 000 aspri, „când am venit domnia mea cu agaua și cu sceptrul... până la Giurgiu“. Sătenii au ieșit atunci înaintea domnului „și au zis că sunt sat domnesc“. La 1602 e din nou întărit lui Zaharia clucer, de Radu Șerban. Sub Radu Mihnea, satul vine cu pâă, împreună cu Albul comis, fiul lui Zaharia clucer, dar domnul Mihnea nu vrea „să se calce sau să se nimicească mila și pomana altor domni“ și de aceea restituie satului asprii luați și îi dă să fie rumâni lui Albul comis, care-l va vinde lui Pană vistier. Totuși, la 1638, Matei Basarab arată că sătenii sunt moșneni, dar că s-au învățat fugari de bir și de dajdie. De aceea el ia satul pe seama domnească și-l dăruiește aceluiași (Albul comis, fără să amintească însă de dania precedentă⁶).

¹ Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 281.

² *D.I.R.*, veac. XVI, vol. VI, p. 201—202.

³ *Ibidem*, veac. XVII, vol. I, p. 110.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 287—288.

⁵ *Ibidem*, p. 114, 332—333; Arh. St. Buc., Doc. ist., CI/53.

⁶ Arh. St. Buc., Doc. ist., CCCX/15; idem, Mitropolia Țării Românești, CXXII/9. La 1614, Radu Mihnea arată că „pentru banii ce i-am luat domnia mea de la satul Șovârcul am socotit și am lăsat birurile lui în doi ani, de n-a dat nici un bir și nici o dajdie, până când s-au împlinit acei bani“ (idem, Doc. ist., CCCX/16).

Stircovița (j. Mehedinți), vezi mai jos: *Vlădaia*.

Tătaru (sat disp. lângă Stroești, j. Ilfov), vezi mai sus: *Bontești*.

Târnava (sat disp. lângă Horezu-Poenari, j. Dolj), vezi mai sus: *Cacaleți*.

Toporul (j. Vlașca). Unul din satele cumpărate de Mihai de la megiași, pe care Simion Movilă le dăruiește, la 1602, lui Pană vistier. Este probabil satul domnesc Toporești, pe care îl reîntărește acestuia și Radu Șerban, fără a-i arăta proveniența¹.

Trăistenii (sat disp. lângă Chiliile, j. Romanați). Au fost judeci și s-au vândut lui Mihai Viteazul fără nici o silă, cu 32 000 aspri. La 14 iunie 1599 el dăruiește satul mănăstirii Ostrov².

Trăsura (?). L-a cumpărat Mihai voievod pentru 10 000 aspri, dăruindu-l mănăstirii Sf. Nicolaie³.

Trestenici (Trestenicul, j. Vlașca). Alt sat dăruit lui Pană vistier, în aceeași situație cu Toporul (vezi mai sus).

Urcănești (sat disp. lângă Lipia, j. Buzău), vezi mai sus: *Mocești*.

Vâlcani (sat disp. lângă Botoroaga, j. Vlașca). A fost cumpărat de Mihai de la megiași, iar Radu Șerban l-a dăruit lui Damian iuzbașa Sârbul, căruia i l-a reîntărit Radu Mihnea. La 1614 o parte din sat se răscumpără de la Damian iuzbașa cu 30 galbeni⁴.

Vârbicioara (j. Dolj) siliște fără rumâni. A fost cumpărată de Mihai Viteazul, iar Radu Mihnea a dăruit-o lui Ion comis cu dreptul de a face slobozia⁵.

Vârvor (j. Dolj). Cnezii s-au vândut lui Mihnea, la 1596, pe 30 000 aspri, iar el a dăruit satul mănăstirii Coșuna⁶.

Viesparii (sat disp. lângă Mihăești, j. Vâlcea). A fost cumpărat de Mihai Viteazul, iar Radu Șerban l-a dăruit lui Anghel logofăt⁷.

Vișina Seacă (?). Sat de cnezi, care s-au vândut lui Mihai pe 24 000 aspri. El l-a dăruit, la 1599, mănăstirii Sf. Nicolaie⁸.

Vlădaia (j. Mehedinți). La 1615, Radu Mihnea arată că satul împreună „cu hotarele ce se cheamă *Saracovul* și *Stircovița*... au fost toți oameni cnezi“, dar s-au vândut lui Mihai de bunăvoie, rămânând pe seama domnească. Radu Șerban i-a dăruit apoi lui Cârstei slugerul, căruia îi reîntărește dania Radu Mihnea. Totuși același domn spune, la 1622, că satele au fost cumpărate de la megiași de Radu ban Verzescu, unchiul lui Radu logofăt din Desa, în zilele lui Alexandru Mircea; iar mai târziu, Mihai voievod „s-a pus în spinarea acestor boieri“, de le-a răpit cărțile și satele fără nici un ban. Acestea au rămas domnești, dar „au ținut și Cârstea sluger... iar după moartea lui au căzut iarăși sub stăpânire domnească“. Radu din Desa se jeluiește pentru marea strâmtoare ce a avut de la

¹ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 31, 360.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 353.

³ Arh. St. Buc., S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/1; idem, Doc. ist., XLII/29; Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 390—391.

⁴ B.N., doc. 216.

⁵ Arh. St. Buc., Doc. ist., CCXC/15.

⁶ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. I, p. 369; II, p. 322—323; Arh. St. Buc., Condica M-rii Căluului și Bucovățul, nr. 722, f. 406 v.

⁷ Arh. St. Buc., Peceți, 186.

⁸ Idem, S.I., nr. 1654; idem, M-rea Mihai Vodă, XIX/1.

Mihai. „Întru aceasta domnia mea am cerut bani de la Radu logofăt... și au dat aspri 30 000, de au răscumpărat acele sate“. Apoi Lupu Mehedințeanu întoarce în silnicie asprii lui Radu logofăt, fiindcă a fost puternic, ținând satele până la moarte, după care Radu logofăt le răscumpără din nou de la ginerii lui Lupu; dar sub Matei Basarab satul trece din nou, prin judecată, la familia lui Cârstov slugerul¹.

Vlădeni (j. Ialomița). Mihai cumpără partea lui Chiriță Costandin și a fratelui său Lațcar pe care la 24 august 1594 o dăruiește mănăstirii Sf. Nicolaie².

Voivoda (j. Teleorman). Moșnenii s-au vândut lui Mihai, și s-au răscumpărat de la Alexandru Iliăș. La 1626, se vând din nou, în divan, lui Apostol mare paharnic pentru 74 000 aspri³.

Zăvoi (sat disp. lângă Naipu, j. Vlașca). Cnezii s-au vândut lui Mihai, iar Nicolae Pătrașcu a dăruit satul lui Radu logofăt din Boari, căruia i-l reîntărește Simion Movilă și Radu Mihnea. La 1614, sătenii răscumpără două funii de la Radu logofăt „cu puțini aspri, cu 19 000 de bani, ca niște săraci care n-au puțință“⁴.

Zmești (j. Buzău). Cumpărat de Mihai de la megiași, pentru 10 000 aspri și iertare de bir în trei ani, și dăruit mănăstirii Menedic⁵.

Zvorsca Mare și Zvorsca Mică (j. Romanți). Au fost moșteni, dar Mihai voievod „a pus multe năpăști de biruri în satul lor... de i-a cotropit, ca să-i fie vecini și nu le-a dat nici un aspru“. Radu Mihnea „i-a iertat și i-a slobozit de vecinie... să fie iar cnezi“. La 1617, Alexandru Iliăș reîntărește și împuternicește iertarea, pentru care sătenii par a nu fi plătit nici o sumă. Ei dăduseră însă o dușegubină de 90 vaci⁶.

6. „Plasa lui Mihai-Vodă“. Accepțiunea termenului „plasă“ în documentele muntene*

Un zăpis de danie din 1692, scris în Piatra, sat dispărut, cuprins altădată în hotarele județului Mehedinți, ridică o interesantă chestiune de diplomatică românească, privitoare la accepțiunea cuvântului *plasă* în documentele muntene. Actul ni s-a păstrat într-o copie din 1820, amănunt fără importanță din punctul de vedere al cercetării de față, în următoarea transcriere:

„Adecă eu Vladul Crețan ot Piatră scriu și mărturisesc cu acest al meu zăpis, ca să-i fie de mare credință, la mâna Radului sin Drăghici pentru vnuc⁷ Mohorâni pentru să știe

¹ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 413—414; IV, p. 179.

² *Ibidem*, veac. XVI, vol. VI, p. 148; veac. XVII, vol. IV, p. 581.

³ Copie la Institutul de istorie.

⁴ *D.I.R.*, veac. XVII, vol. II, p. 340.

⁵ *Ibidem*, p. 531, 536.

⁶ M.I.B., nr. 26 877; Filitti, *Arhiva*, p. 207.

* Studiu publicat în AO, an XIII (1934), nr. 74—76, p. 325—327.

⁷ Nepotul lui.

că i-am dăruit pol¹ stânjini de moșie din Piatră *din plasa lui Mihai Vodă*, din funia Lupului lu Tăun care mi-au fost dat-o Neacșa, fata Lupului, iar pentru pomană, și o am comândat-o. Deci când au fost acuma, eu iar am dat-o de pomană Radului sin lui Drăghici, pentru care scrie mai sus, pentru ca să ne caute și pe noi și pe părinții noștri. Și i-am dat-o de a mea bunăvoie și fără-de nici o silă, și cu știrea tutulor vecinilor și moșnenilor mei și a neamului meu, ca să-i fiie lui moșie stătătoare în veac, lui și feciorilor lui câți Dumnezeu îi va da. Iar cine s-ar scula din neamul meu să strice această pomană sau va călca acest zăpis, să fie unul ca acela proclēt și afurisit. Și când am făcut acest zăpis fost-au mulți boieri mărturie, care vor iscăli mai jos. Și pentru mai adevărată credință, mi-am pus degetul mai jos, în loc de pecete, ca să să crează.

Decemvrie 13, leat 7201.

Eu Vladul Crețan ot Piatră. Eu popa Dumitru ot Răsiți. Eu popa Lupu ot Răsiți. Eu Dragu slujitor ot Răsiți. Eu Mihai păharnic ot Dărvari. Eu Alion Pătru ot Răsiți. Eu Dumitrașco sin Stănislav martor. Eu Giurca sin Cercan Orza martor. Eu Mihnea păharnicu martor. Eu Bogdan Orza martor. Eu Radu sin Lățoi ot Băilești martor. Eu Radu Ilie Boruz martor. Eu Gheorghe Izmână martor.

Această copie de zăpis s-au scris de mine cel mai jos iscălit din cuvânt în cuvânt și din slovă în slovă, fără nici o lipsă sau spor.

Constantin sin Nicle (?) ot Plenița — 820, Fevruarie 3⁴.

La prima vedere, *o plasă a lui Mihai Vodă* în această parte din șesul oltean, trimite oarecum la funcțiunea administrativă de bănișor de Mehedinți, pe care a deținut-o la începutul carierei sale politice Mihai Viteazul³, deoarece numai despre el poate fi vorba la această dată⁴. Pe lângă obișnuința de a vedea determinându-se cu acest termen o circumscripție administrativă, care putea fi și a bănișorului, dregătorie pe care o cunoaștem azi mai mult din liniile sale mari, concluzia de mai sus este întărită și de rezultatele la care ajunsese d-l I. C. Filitti în lucrarea „*Despre vechea organizare administrativă*”, singurul studiu ce cunoaștem în legătură cu această chestiune. Într-adevăr, pentru d-sa, mai multe sate formau, în sec. XVI și XVII, plaiuri, ponoare sau *plăși*, conduse de diferitele categorii de slujbași administrativi și fiscali⁵, această situație păstrându-se, cu unele schimbări, și după reforma lui Constantin Mavrocordat⁶. *O plasă a lui Mihai Vodă* ar fi însemnat așadar gruparea mai multor sate într-o circumscripție de acest fel, condusă de Mihai Viteazul ca bănișor sau într-o altă calitate necunoscută nouă.

O cercetare amănunțită a materialului documentar în care se întâmpină acest termen duce însă la concluzii cu totul diferite.

¹ Jumătate.

² Documentul în posesia Sf. Sale Const. Stănică din Orodel-Dolj, căruia îi aducem mulțumirile noastre pentru bunăvoința de a ni-l fi pus la dispoziție.

³ Filitti, *Banatul Olteniei*, p. 92—93. Documentele la Ștefulescu, *Documente*, p. 339 și Nicolaescu, *Hrisovul*, p. 126—131.

⁴ Singurul voievod cu acest nume, dinaintea lui Mihai Viteazul, este Mihai I, fiul lui Mircea cel Bătrân (1418—1420), de care n-ar putea fi vorba aici.

⁵ Filitti, *Despre vechea organizare*, p. 286.

⁶ *Ibidem*, p. 290.

Dar să examinăm documentele:

La 11 aprilie 1649, Vida, fata lui Dragotă din Murgaș (Dolj), dă zăpăsi lui Ilie și feciorilor lui „cum să știe că le-am dat partea mea de moșie *din plasa judecească ot Murgași*, cât se va alege du peste tot hotarul... ca să-i fie lui moșie ohabnică...“¹.

La 14 mai 1679, Calea din Murgași vinde la rândul ei mănăstirii Sadova „moșie din Murgași... însă o jumătate de funie, însă din *plasa de sus*... drept taleri 20, să fie mănăstirii Sadova moșie...“².

În amândouă cazurile, este de sine înțeles că termenul „plasă“ nu poate desemna aici o circumscripție administrativă, el fiind evident sinonim cu celelalte termene mai des întâlnite în documente, și anume: hotar, moșie sau parte de moșie, desemnând așadar o proprietate privată. De altfel, pentru aceiași porțiune de teren, un al treilea zăpăsi, din 1692, întrebuintează tocmai acești termeni³.

La concluzii asemănătoare se ajunge și prin critica documentelor privitoare la satul Stoenеști din Prahova. Anume, la 29 iulie 1612, Radu Mihnea dă porunca sa lui Fota velichi postelnic, „ca să fie volnic de să ție un rumân Măinea, feciorul Stoicăi den Stoinеști, pentru că *acest rumân au fost de moșie den plasa boerilor den Bucșani*, lu Udriște pitarul. Deci feciorii lui Udriște pitarul, ei au vândut acea parte a lor de ocină toată de la Stoinеști, cu toți rumânii... Și când au cumpărat dregătorul domnii mele acești rumâni... Măinea n-au fost atunci în sat, ce au fost fugit. Deci au mărturisit înaintea domnii mele mulți boeri... cum l-au vândut pre acest rumân cu alalți și *iaste de moșie dentr-acea plasă*. Drept aceia să fie volnic dregătorul domnii mele să-l ducă la moșia lui și să-l ție cu bună pace...“⁴.

La 30 martie 1622, un anume Dragomir din Stoenеști, „*dă în plasa popii lu Sahat rumân*“, care încercase să se judecească cu vicleșug odată cu un sat vecin, dă zăpăsi la mâna lui Nicolae vistierul „să știe că am fost rumân popei lui Sahat“⁵.

Din același hotar, jupâneasa Dochia a Stoicăi, fost mare vistier, vinde la 1623, mai 27, lui Nicolae vistierul „ocina noastră, dă în sat dă în Stoinеști... cu rumânii ce am fost cumpărat de la popa Sahat, cu toată ocina și cu vadurile de moară, ce iaste *plasa popii lui Sahat*, cu rumânii pre anume...; și de în *plasa Firască*, de în partea Dragului, a patra parte cu rumânii...; și de în *plasa lui Staico*, toată ocina lui cu rumânii...“⁶.

Și aici, înțelesul cuvântului *plasă* este tot acel de mai sus, mai multe *plăși* într-un singur sat însemnând de fapt tot atâtea părți de moșie ale diferiților proprietari. Ar fi numai de adăugat că, plășile de la Stoenеști nefiind *moșii sterpe, fără rumâni*, ca plasa judecească din Murgași, ele erau vândute odată cu rumânii lor⁷.

¹ Arh. St. Buc., ms. 295 (Condica mănăstirii Sadova), f. 117,

² *Ibidem*, f. 133.

³ *Ibidem*, f. 145.

⁴ Bianu, *Documente românești*, p. 19.

⁵ *Ibidem*., p. 69—70.

⁶ *Ibidem*., p. 83.

⁷ Un alt document în care înțelesul acestui termen apare clar, este cartea lui Constantin Brâncoveanu de la 1 noiembrie 1692 pentru moșia Cacleți din Dolj, unde sunt menționați boierii cari „*au căutat pietrile și semele hotarului cele bătrâne, de către plasa Mirceștilor și de către alalți... împrejurenii*“, Nicolaescu, *Documente istorice relative*, p. 311. Exemplele de altfel se pot înmulți.

În sfârșit, într-o carte de judecată din 21 mai 1642 apare *plasa* unei mănăstiri. Anume, la această dată, jurătorii luați de Radu, marele comis, adevăresc cu sufletele lor că Dobrotă și Andrei sunt rumâni ai mănăstirii Plumbuita „și i-au apucat legătura lui Mihai Vodă tot în sat în Tâmburești și în *plasa sventii mânăstiri*“¹. Și aici, înțelesul este același.

În rezumat, *plasa* nu a fost în trecutul nostru o circumscripție administrativă sau fiscală, formată prin gruparea unui număr de sate, după cum s-a crezut până azi, ci termenul acesta a desemnat — cel puțin în epoca la care se referă documentele de mai sus, adică în sec. XVII — o proprietate funciară privată².

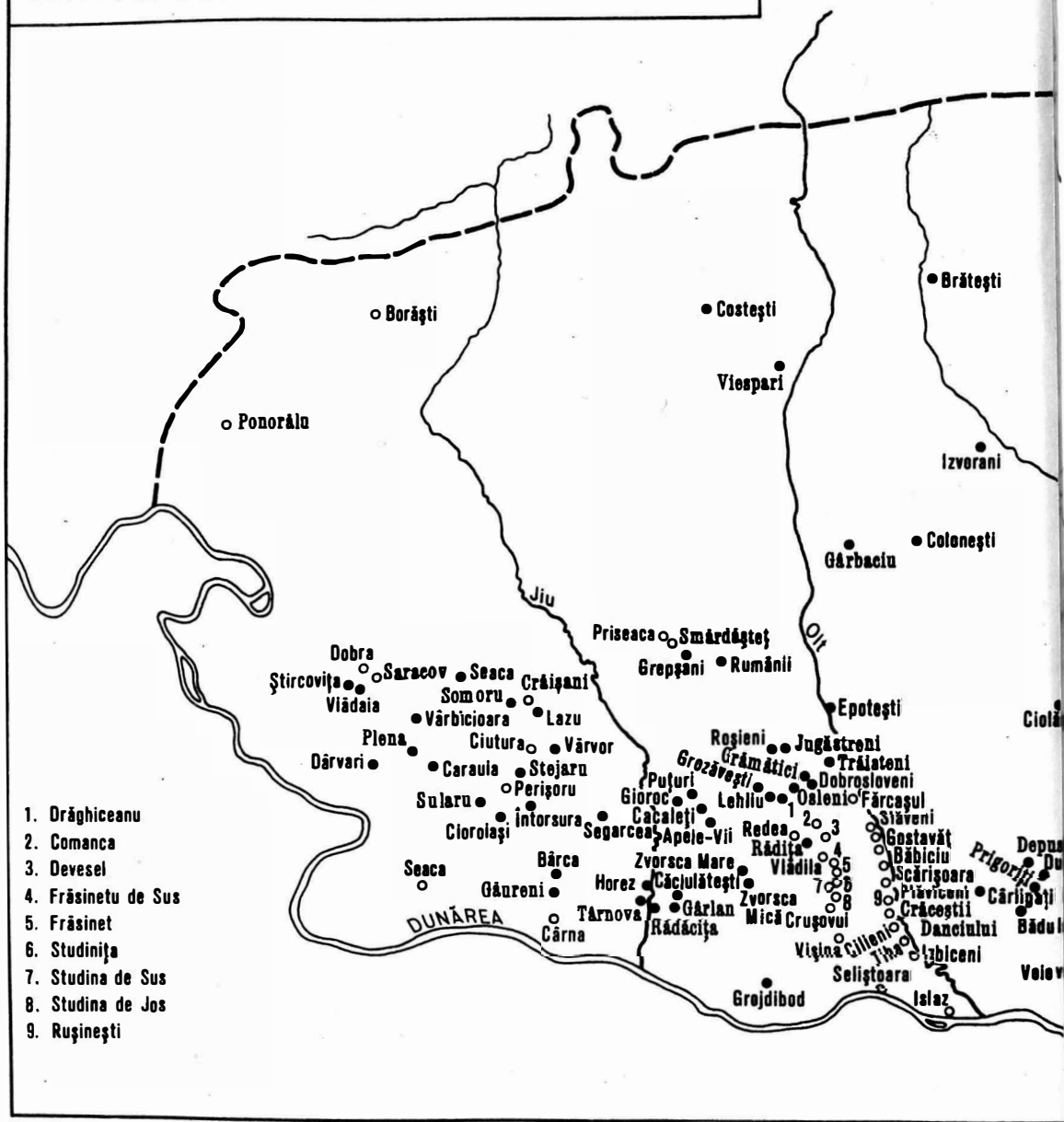
Cât privește „*plasa lui Mihai Vodă*“ din satul Piatra, ea nu poate fi decât partea de moșie a voievodului, pe care a avut-o într-un moment anumit în acest hotar.

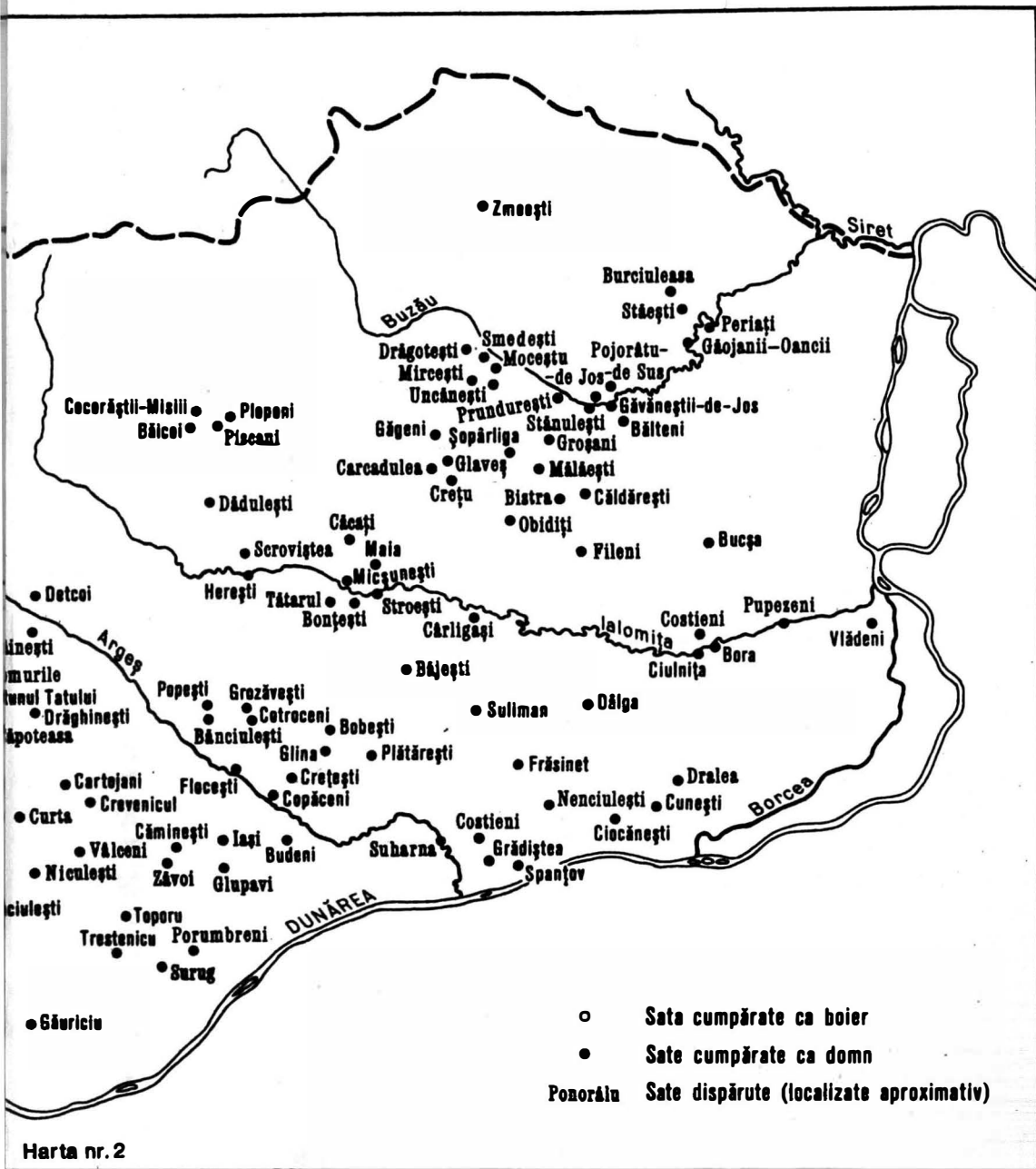
¹ Giurescu, *Despre boieri*, p. 97.

² Nu pot controla acum care era accepțiunea acestui termen în reforma lui Constantin Mavrocordat, după cum nu pot urmări evoluția lui semantică. Din sec. XVIII însă, el avea înțelesul de acum. (Cf. Urechia, *Ist. românilor și Ștefulescu, Gorjul istoric*, p. LII).

SATELE CUMPĂRATE DE MIHAI VITEAZUL

1. Drăghiceanu
2. Comanca
3. Devesel
4. Frăsinetu de Sus
5. Frăsinet
6. Studinița
7. Studina de Sus
8. Studina de Jos
9. Rușinești

Harta nr. 2

CUPRINS

Cuvânt înainte	V
Notă asupra ediției	VII
Bibliografie.....	IX
Abrevieri	XVII

I. DOMENIUL DOMNESC ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ (sec. XIV—XVI)

A. Introducere

1. Părerile istoricilor despre domeniul domnesc	3
2. Izvoare și metodă	13

B. Domnii Țării Românești și satele lor

3. Nicolae Alexandru	18
4. Vladislav I	19
5. Radu I	19
6. Dan I	20
7. Mircea cel Bătrân	20
8. Dan II	23
9. Alexandru Aldea	24
10. Vlad Dracul	24
11. Vladislav II	25
12. Vlad Țepeș	25
13. Radu cel Frumos	26
14. Laiotă Basarab	29
15. Basarab cel Tânăr	29
16. Vlad Călugărul	30
17. Radu cel Mare	35
18. Mihnea cel Rău	38
19. Vlad cel Tânăr	38
20. Neagoe Basarab	39

21. Radu Bădica.....	49
22. Radu de la Afumați	49
23. Vlad Încetul	53
24. Vlad Vintilă.....	58
25. Radu Paisie.....	62
26. Mircea Ciobanul.....	68
27. Pătrașcu cel Bun.....	75
28. Petru cel Tânăr	77
29. Alexandru Mircea	78
30. Mihnea Turcitul	83
31. Petru Cercel.....	86
32. Ștefan Surdul.....	87
33. Mihai Viteazul	87

C. Structura domeniului domnesc rural

34. Considerații generale	92
35. Bunurile moștenite de la alți domni	94
36. Bunurile moștenite de la părinți boieri	94
37. Cumpărăturile din timpul domniei	95
38. Cumpărăturile din boierie ale lui Mihai Viteazul	96
39. Satele primite prin închinare și schimb	97
40. Confiscările pentru viclenie	97
41. Urmările anarhiei boierești	102
42. Confiscările pentru dușegubină.....	108
43. Confiscările pentru bir	109
44. Bunurile căzute domnești pentru desherență	109
45. Situația averii domnilor ridicăți din boierie	110
46. Confiscările neidentificate	110
47. Considerații asupra bunurilor domnești cu origine necunoscută	111

D. Orașele domnești

48. Generalități.....	116
49. Bunurile domnești din orașe	116
50. Organizarea teritorială a orașelor	121

E. Anexe

a. Bunurile domnești rurale și domniile care le-au stăpânit	124
b. Viclenii prădați și beneficiarii daniilor din viclenii	140

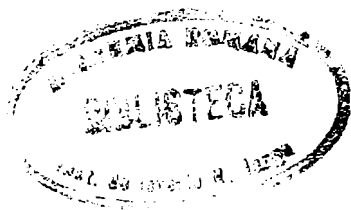
II. DOMENIUL CRAIOVEȘTILOR

1. Opinii despre Craiovești și domeniul lor	153
2. Condițiile documentării în trecut și astăzi	155

3. Domeniul funciar al Craioveștilor (cca 1480 – 1539)	156
A. Stăpânirile sigure	157
B. Stăpânirile probabile	170
4. Structura și repartiția teritorială a domeniului Craioveștilor	173
5. Vechimea domeniului Craioveștilor	176
6. Constatări și ipoteze privitoare la bănia Olteniei	180
7. Domeniul Craioveștilor în Oltenia sudică (trupuri de moșie). Index	186

III. SATELE LUI MIHAI VITEAZUL

1. Generalități	193
2. Domeniul de boier al lui Mihai Viteazul	194
3. Satele cumpărate de Mihai Viteazul în timpul domniei	202
4. Desfacerea domeniului domnesc al lui Mihai Viteazul	206
5. Anexe: Istoricul satelor	210
a. Satele cumpărate de Mihai Viteazul în timpul boieriei	210
b. Satele cumpărate de Mihai Viteazul ca domn	216
6. „Plasa lui Mihai Vodă. Accepțiunea termenului <i>plasă</i> în documentele muntene	236
Cuprinsul Cărții	240

Tanroşberg
A

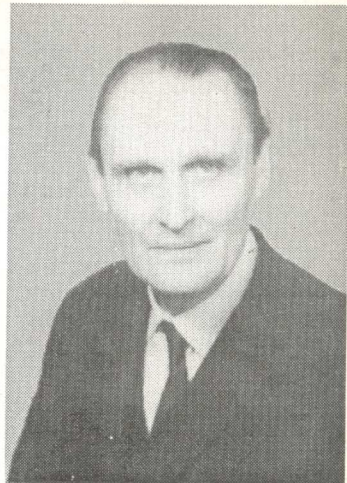
Paginare computerizată: Silviu Iordache

Format: 16/70 x 100

Coli de tipar: 16,5

Apariție: 1996

**Tiparul executat la
Imprimeria „ARDEALUL” Cluj
Comanda nr. 60444**

DONAT, ION I. (1909–1988). Autodidact. A funcționat la Arhivele Statului din Craiova, Fundația Culturală a Olteniei, Institutul Central de Statistică din București. Cercetător principal la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” (1951–1967) și la Institutul de Lingvistică din București (1967–1969). De formație medievist; specialist în geografie istorică și toponimie. A realizat studii valoroase asupra unor probleme de istorie medievală a Țării Românești, bazate pe o serioasă documentare, adesea inedită.

Dintre lucrările principale amintim: *Datele principale din istoria Olteniei* (1943); *Așezările omenești din Țara Românească în sec. XIV–XVI* (1956); *Izvoare și metode istorice puțin folosite* (1962); *Păstoritul românesc și problemele sale* (1966); *Le domaine princier rural en Valachie (XIVe–XVIe siècles)*, (1967).